

จอนิ โอโดเซา
ครุภูมิปัญญาไทย
ปราชญ์นักสู้แห่งภูเขา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

คำนำ

ภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของคนไทยเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เป็นขุมทรัพย์ทางปัญญา อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรรและปรุงแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับเวลาและยุคสมัย การถ่ายทอดความรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญานั้น ล้วนนำมาซึ่งกระบวนการเรียนรู้ อันเป็นกระบวนการพัฒนาที่สำคัญที่ทำให้สังคมไทยอยู่รอดและมีสันติสุขในการดำเนินชีวิต

คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบกับนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ซึ่งนำเสนอโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ ที่ผ่านมา สำนักงาน ฯ ได้ดำเนินการให้มีการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ โดยได้จัดทำโครงการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาไทย และคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทยขึ้น

เพื่อเป็นการเผยแพร่ผลงาน องค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยในแต่ละด้านให้สังคมได้ยอมรับและเห็นความสำคัญของครูภูมิปัญญาเหล่านี้ สำนักงาน ฯ ได้เชิญชวนผู้สนใจทั้งนักวิชาการ นักเขียน และประชาชนโดยทั่วไป ให้เข้ามาศึกษาเนื้อหาสาระขององค์ความรู้ กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ผลกระทบขององค์ความรู้ครูภูมิปัญญาไทยที่มีต่อการศึกษาและชุมชน รวมทั้งวิธีการแก้ไขปัญหา และใช้ภูมิปัญญาในการดำรงตนและแก้วิกฤตของสังคมประเทศชาติในวงกว้าง

นักเขียนได้เข้าไปร่วมศึกษาอยู่กับครูภูมิปัญญาไทย เพื่อซึมซับองค์ความรู้ของแต่ละท่าน แล้วนำเสนอแก่นความรู้และกระบวนการชีวิตในรูปแบบงานเขียนที่อ่านง่าย เข้าใจง่าย เพื่อให้ผู้อ่านผู้ศึกษาทุกกลุ่มเป้าหมายได้เข้าถึงบทบาทของครูภูมิปัญญาไทยที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและครูภูมิปัญญาได้มีการยอมรับจากสังคมอย่างแท้จริง

สำหรับครู **จอนิ โอดิเชา** ครูภูมิปัญญาไทยด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นั้นสำนักงานฯ ได้มอบหมายให้ ชมัยภร แสงกระจ่าง นักเขียนอิสระที่มีชื่อเสียงเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ในชื่อ **จอนิ โอดิเชา ปราชญ์นักสู้แห่งภูเขา** ในหนังสือเล่มนี้จะสะท้อนให้เห็นการรวมกลุ่มกับชาวเขา ๑๓เผ่าในประเทศไทยในการดูแลรักษาป่าไม้ ต้นน้ำ ลำธาร การบวชต้นไม้จำนวน ๕๐ ล้านต้น การทำเกษตรเชิงอนุรักษ์ บนดอยแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาความทุกข์ยาก โดยการจัดตั้งธนาคารข้าว ร่วมกับกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือจำนวน ๑๐๐ องค์กร และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมาก

สำนักงาน ฯ จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เนื้อหาสาระในหนังสือเล่มนี้จะสามารถกระตุ้นสังคมได้รับรู้ถึงคุณค่า ความเสียสละ และความดีงามของครูภูมิปัญญาไทย ซึ่งองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่ได้มีการสั่งสมจนตกผลึกของท่านเหล่านี้สามารถนำมาใช้เพื่อประโยชน์ของการเรียนรู้ของสังคมไทยได้

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

จอห์น โอโดเชา

ปราชญ์นักสู้แห่งภูเขา

ชมัฏกร แสงกระจ่าง

- บทที่ ๑ หอมกลิ่นป่า
บทที่ ๒ มาจากดิน
บทที่ ๓ ไฟสั่ง
บทที่ ๔ เพลงชีวิต
บทที่ ๕ ขวัญบ้าน
บทที่ ๖ ลางแล้ง
บทที่ ๗ ก้าวกล้า
บทที่ ๘ คนแปลกหน้า
บทที่ ๙ หลังชัยชนะ
บทที่ ๑๐ ท้อใจ
บทที่ ๑๑ แสงอรุณ
บทที่ ๑๒ เผชิญหน้า
บทที่ ๑๓ สองมือ
บทที่ ๑๔ ช้าง
บทที่ ๑๕ เครื่องข่าย
บทที่ ๑๖ ฝันปัญญา
บทที่ ๑๗ ไฟกับชีวิต
บทที่ ๑๘ คือจอห์น

บทส่งท้าย

บันทึกจากนักเขียน

บรรณานุกรม

จอห์น โอโตเซา

ปราชญ์นักสู้แห่งภูเขา

ชัมยักร แสงกระจ่าง

บทที่ ๑ หอมกลิ่นป่า

จอห์น โอโตเซา ออกมาต้อนรับผู้มาเยือนที่มาจากกรุงเทพฯ อย่างไม่ตื่นเต้นเท่าใดนัก เพราะในช่วงสิบปีหลังของชีวิต เขาคุ่นชินกับการมีผู้มาเยี่ยมเยียนจนรู้สึกเป็นเรื่องธรรมดา เหมือนเป็นส่วนหนึ่งของกิจวัตรประจำวัน ริมู โอโตเซา ผู้ภรรยา และลูก ๆ ก็รู้สึกเช่นเดียวกันนั้น แต่ในความคุ้นชินอันเป็นธรรมดานี้ไม่ก่อให้เกิดความเฉยชาแต่อย่างใด จอห์นและครอบครัวมีคุณสมบัติของเจ้าของบ้านชาวปกาเกอญอที่ดีเยี่ยม นั่นคือ แขกมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับเช่นเดียวกับธรรมเนียมของคนไทย

บ้านเลขที่ ๒๑ ของจอห์น อยู่ในหมู่บ้านหนองเต่า ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นบ้านไม้หลังใหญ่แต่มีเรือนไม้ไผ่หลังเล็กอยู่ด้านหลัง แม้จะมีบ้านไม้หลังใหญ่ปลูกไว้ด้านหน้า แต่ก็เป็นที่รู้กันว่า เรือนหลังนั้น จอห์น ปลูกขึ้นภายหลังไว้ให้ลูกอยู่และรับรองผู้มาเยือน ส่วนเขาและภรรยายังคงอยู่ที่เรือนไม้ไผ่หลังเล็กด้านหลังที่เป็นเรือนหลังแรกของเขา และเป็นเรือนศูนย์กลางที่ไม่เพียงเชื่อมไม้ติดกับตัวบ้านหลังใหญ่เท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงของคนทั้งบ้านเอาไว้ด้วยกันด้วย

ณ เรือนเล็กหลังนี้เอง ที่เป็นห้องรับแขก ห้องนั่งเล่น ห้องรับประทานอาหาร และห้องสนทนาเรื่องชีวิตของจอห์นกับครอบครัว และผู้มาเยือน ริมู หรือที่ผู้มาเยือนมักเรียกกันว่า "โม" อันมีความหมายว่า "แม่" ยกน้ำชาสมุนไพรพื้นบ้านมาต้อนรับ กลิ่นน้ำชาสมุนไพรหอมอ่อน แต่เมื่อจิบแล้วจะจิตใจในรสอันแปลกไม่เหมือนใคร ในห้องรับแขกอันอบอุ่นไปด้วยกลิ่นอายไม้ไผ่และกระบุงกระจาดนี้ มีโทรทัศน์ขนาดยี่สิบนิ้วอันดูแปลกปลอมตั้งอยู่ตรงหน้าด้วย ที่ฐานเครื่องยังมีกล่องกระดาษรองรับอยู่ครึ่งหนึ่ง โทรทัศน์เครื่องแปลกปลอมนี้เองที่เป็นอุปกรณ์อีกอย่างหนึ่งสำหรับการเรียนรู้และตรวจสอบชีวิตของจอห์น

ลึกเข้าไปในห้องด้านใน มองเห็นที่นอนและมุ้งห้อยตกลงอยู่ แต่ในขณะที่เดียวกันในห้องนอนนั้นก็กลับกลายเป็นห้องครัวของบ้านไปด้วย เพราะกระเบื้องดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีเตาอันโล่ใหญ่สองเตาตั้งอยู่ก็ตั้งอยู่ข้างที่นอนนั่นเอง เหนือเตากระเบื้องดินขึ้นไปเป็นชั้นไม้โปร่งลอยแขวนอยู่คล้ายชิงช้าใหญ่เหนือเตา สำหรับวางของแห้งที่ประสงค์จะให้กรุ่นไฟและควั่นรมให้แห้งไปในตัว อาทิ เนื้อสัตว์ตากแห้ง หอม กระเทียม พริก เป็นต้น

"ครัวอยู่ในห้องนอน" หรือ "ห้องนอนอยู่ในครัว" วัฒนธรรมนี้คนเมืองคงสะดุ้งตกใจและไม่มีความเข้าใจเลย แต่ถ้าหากเขาเหล่านั้นได้สัมผัสอากาศของดอยสูงที่หนาวเย็นในระดับเลของศาตัวเดียวจนกระทั่งถึงศูนย์ เขาก็จะเรียนรู้ได้โดยไม่ต้องบอกว่า ห้องที่อบอุ่นที่สุดของบ้านก็คือห้องนี้ ห้องที่เรียกกันว่า ห้องเตาไฟ และหากเทียบกับบ้านฝรั่ง ห้องของจอห์นห้องนี้ก็คือห้องที่

มีเตาผิงนั่นเอง เพียงแต่ทำให้กระทัดรัดและสะดวกขึ้นโดยใช้เตาผิงนั้นเป็นเตาประกอบอาหาร
ไปด้วย

จอห์น เป็นชายวัยกลางคน รูปร่างสันทัด ผิวสองสี ผอมตรง มีจุดเด่นอยู่ที่แววตาอันอ่าน
โลกอยู่ตลอด ด้วยความอยากเรียนรู้โลกนี้เอง เขาจึงดูเป็นคนไม่ปฏิเสธใคร หากแต่ชอบสังเกต
และเรียนรู้คนอื่น คุณลักษณะเด่นของจอห์น ที่เห็นได้ตลอดเวลาคือความเป็นคนตื่นตัว และ
พร้อมจะถ่ายทอดความรู้ คนที่ไปเยี่ยมเยียนจอห์น ถ้าสนใจเรื่องป่าเขาจริงแล้ว ทุกคนจะได้ดูแผนที่
ที่แสดงลักษณะภูมิประเทศของอำเภอแม่วาง จอห์นปรารถนาอย่างยิ่งที่จะเล่าบอกกับทุกคนที่มา
ว่าที่แผ่นดินบ้านเกิดของเขานี้มีป่าที่อุดมสมบูรณ์เพียงใด และเขาและพวกเขาได้พยายามกัน
มากแค่ไหนในการที่จะพิทักษ์รักษาป่าและต้นน้ำเหล่านี้ไว้

เขาบอกว่า พื้นที่ในหมู่บ้านหนองเต่าของเขามีประมาณ ๘,๐๐๐ ไร่ เป็นพื้นที่ทำกิน
๕๐๐ ไร่ เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ๔,๐๐๐ ไร่ ที่เหลืออีก ๓,๕๐๐ ไร่ เป็นพื้นที่ที่ใช้งานอื่น ๆ

การพูดแต่เพียงปากหรือการให้ดูเพียงแผนที่คงไม่ใช่วิธีการที่ดีนัก จอห์นอยากให้คนที่
มาเยือนได้รู้จักและสัมผัสป่าด้วยตัวเอง เพื่อจะได้เข้าใจและเข้าใจถึงความหมายของคำว่า"ป่า"
อย่างลึกซึ้ง คุญเรื่องสัพเพเหระอีกพิกหนึ่งตามประสาคนรู้จักใหม่ที่ยังซัดเขิน เขาก็ออกปาก
ชวนว่า "ไปเตวป่ากันดีกว่า"

ท่าทางผู้ชวนดีอกดีใจ ผู้มาเยือนก็ดีอกดีใจที่ได้เปลี่ยนบรรยากาศจากที่นึกไม่ออกว่า
จะถามว่าอะไรผู้เล่าจึงจะยอมเล่า

"เฮาบได้ไปเตวป่านี้มาปีหนึ่งแล้ว.."

ผู้มาเยือนนึกต่ออยู่ในใจว่า "ส่วนเฮาบได้เคยเตวเลย แม้สักเตื่อ"

รถคันเดิมพาคนชุดเดิม เพิ่มจอห์น โอโตเซาอีกหนึ่งคนเล่นไปตามทางสู่ป่าที่ได้รับการ
อธิบายว่า เป็นป่าอนุรักษ์ ที่เคยมีพิธีกรรมการบวชป่าต้นที่ห้าสิบล้านในวโรกาสที่พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ครองราชย์เป็นปีที่ห้าสิบด้วย

รถแล่นสูงขึ้นไปอีกบนเส้นทางดินที่ค่อนข้างขรุขระเพราะถูกทางน้ำกัดเซาะ เมื่อถึงป่าที่
หมาย ทันทีที่รถจอด จอห์น โอโตเซามีอาการกระปรี้กระเปร่าราวกับว่าได้เจอคนรักที่ห่างหาย
กันไปนาน นัยน์ตาสนิทหนึ่งเป็นประกาย พอลงจากรถได้ เขาเริ่มชี้ที่ต้นไม้ต้นแรกที่เห็น

"ต้นก่อ"

เขาบอกชื่อเป็นภาษากลาง พลังหยิบลูกสีน้ำตาลเล็ก ๆ ขึ้นมาให้ดู "นี่เป็นก่อกชนิด
หนึ่ง "ความจริงแล้วก่อกมีตั้ง ๔๐ ชนิด"

"ทำไมเยอะ" ผู้มาเยือนบ่นอ้อย ๆ "แล้วพะตึ้รู้จักหมดทุกต้นมัย" พะตี ในภาษาปก
เกอะญอมีความหมายว่า"ลุง"

"หมดสิ.."จอห์นตอบอย่างมั่นใจก่อนเดินนำเข้าไปตามทางเดินเล็ก ๆ ที่ทอดยาวไปสู่ป่า
ใหญ่เบื้องหน้า

นับแต่นั้นจอห์น โอโตเซา ก็ราวกับปลาตีนน้ำ เขาชี้ชวนให้ดูต้นไม้ทั้งใหญ่และเล็กที่
รายทางไม่ขาดปาก ราวกับว่าต้นไม้เหล่านั้นคือเพื่อนรักที่เขาจะต้องแนะนำให้ผู้มาเยือนรู้จัก แต่

ไม่ใช่การแนะนำแบบคนเมืองแนะนำให้รู้จักกันเพียงแค่อือ ชื่อต้นไม้ของจอนิไม่มี ความหมาย
เท่าไรในความรู้สึกของเขา เพราะบางครั้งเขาก็จำชื่อไทยได้ บางครั้งเขาก็จำไม่ได้ และชื่อที่
บอกเป็นภาษาปกากะญอเขาก็บอกตามความเคยชิน ไม่ถึงขนาดจะบอกเพื่อให้ผู้มาเยือนจด
จำ สิ่งที่เขาพร้อมจะแนะนำเพื่อนต้นไม้ยิ่งกว่าชื่อก็คือ ความหมายของต้นไม้ นั่น ๆ ที่มีต่อวิถี
ชีวิต ไม่เพียงแต่ชีวิตมนุษย์ หากแต่เป็นทุกชีวิตในโลกนี้

จอนิบอกว่าป่าที่มีความชุ่มชื้นค่อนข้างสูง และมีเถาวัลย์ หรือมอส เฟิร์นเกาะต้นไม้มี
ความชุ่มชื้นสูงจะเป็น "ป่าผู้หญิง เกอเนอหมี" คือไม้มันไม่ผลัดใบ"

"แล้วป่าผู้ชายเป็นไงล่ะ พะดี" มีเสียงถาม

จอนิหัวเราะ "เกอเนอพา..ป่าค่อนข้างโปร่ง ป่าผู้ชายไม้มันผลัดใบ"

ประโยคง่าย ๆ ของเขาทำให้พลอยได้จินตนาการไปด้วยว่า ผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ให้ความร่ม
เย็นใจเป็นนิจ และเป็นผู้ก่อกำเนิดความอุดมสมบูรณ์ของชีวิต จึงเทียบได้กับป่าชื้นที่ไม่ผลัดใบ
ในขณะที่ผู้ชายมีความผันแปรและความเปลี่ยนแปลงสูง จึงได้เป็นไม้ผลัดใบ

เดินไปได้ประมาณหนึ่งร้อยเมตร จอนิก็หยุดชี้ให้ดูทิวทัศน์ที่มองเห็นภูเขาเป็นก้อนเส้า
สามลูก เพื่อชี้ให้ดูความเหมาะสมของภูมิประเทศที่ธรรมชาติจัดสร้างไว้ให้ ราวกับจะบอกคนที่
มาจากกรุงเทพฯ ว่า นี่คือนี่ที่ธรรมชาติไม่ได้จัดไว้ให้คนเมือง เลยไปอีกนิดหนึ่งทุกคนได้ยินเสียง
น้ำไหลซัดซ่า จอนิหยุดยืนฟัง แล้วหันมาพูดเป็นลำนากวีภาษาปกากะญอ

".....

....."

พอเห็นสีหน้าของทุกคนงุนงง ก็หัวเราะอย่างอารมณ์ดีและแปลเป็นภาษาไทยให้ฟังชัด
เจนว่า

"น้ำไต่จากผาไม่ยอมหยุด

อ้ายก็ไม่เคยเบื่อเธอ"

พอสิ้นเสียงบทกวีภาคภาษาไทย ทุกคนก็ร้อง"โอโฮ"ออกมาพร้อมกัน จอนิได้ทีก็เลย
อธิบายต่ออย่างคนเข้าใจธรรมชาติว่า "น้ำมันดังเพราะมันอยู่ในช่องที่พอดี พอเหมาะ มี
บรรยากาศพอดี ถ้ามันไปตกอยู่ที่อื่นก็จะไม่ดังอย่างนี้"

ไม่เพียงแต่ให้ความใส่ใจในทิวทัศน์เท่านั้น ต้นไม้และพืชพันธุ์แทบทุกชนิดที่ผ่านเข้ามา
มาในครรลองสายตาของจอนิ เป็นได้แสดงตัวให้ประจักษ์แก่ตาคนเมืองทันที

"นั่นดอกแคว่พอ เนอะ รีมู เดอ นา เอะ แคว่ พอ เนอะ โตะ ท่อ เนอะ ญา วา บอ คน
ท่องต้องกินดอกแคว่พอ ลูกจะเกิดมาผิวขาวดี"

จอนิหยิบดอกแคว่พอร่วง ๆ มาให้ดู

"นั่นดอกกระเจียวสีแดง เอาไปต้มจิ้มกับน้ำพริกได้"

"นั่นลูกไชโป๊ กินเล่นได้ ถัดไปเป็นต้นตาเสือ"

"นี่ลูกจมูกโต"ว่าแล้วจอนิก็เอาลูกไม้ที่วางแปะบนจมูกแบบตัวตลกของฝรั่ง

ต้นหญ้าชนิดหนึ่งขึ้นเป็นดงงาม จอนิหันมาบอกว่า "หญ้านาคอมมิวนิสต์" คนฟังหัวเราะ
แต่จอนิเสริมว่า"เมื่อก่อนไม่เคยมีนะ หญ้าแบบนี้ มันมีตอนที่นักศึกษาจะมาอยู่ป่า"

พูดจบจอนิกก็เอาใบไม้อีกชนิดหนึ่งมาวางบนมือ แล้วก็เอาอีกมือถือ มีเสียงดัง"เปาะ" กังวานไปในป่า ทุกทิศทางเคลื่อนไหวของจอนิแคว่คล่องว่องไวและเรริงรีน จอนิพาข้ามต้นไม้ที่ล้มขวางทางอยู่ เขาชี้ให้ดูต้นคล้ายปาล์ม บอกว่าใบเอาไปต้มและใช้เส้นใยทอผ้าได้ และใบกับก้านกระทุ้งให้เกิดเป็นเสียงดนตรี เป็นของเล่นของเด็ก ๆ ได้

จอนิเดินเร็ว เร็งร่าเหมือนใบไม้ที่ปลิวลอยอยู่ในอากาศยามเช้า

ดอกไม้สีม่วงดอกเล็ก ๆ เห็นแวบแวมอยู่ในตงหญ้า ลูกไม้สีเขียวลักษณะเหมือนลูกมะกอกบกล่นอยู่บนซากใบไม้ รอยแกงที่ขยุกขยออยู่บนดิน ทุกอย่างผ่านสายตาไปอย่างรวดเร็ว จอนิเดินไปใบไม้หนึ่งขยี้ส่งมาให้ดมทั่วกัน แล้วว่า "ถ้าเข้าป่าแล้วนี่ก็ไม่ออกมาได้มันขี้แล้ว เป็นยังไง ดมนี้ หญ้าขี้ไก่" ใบไม้ที่จอนิส่งให้ กลิ่นฉุน ๆ มีร่องรอยขี้ไก่แต่หอมกว่าแบบสมุนไพรร "ถ้าไก่ที่เลี้ยงมีรา ก็เอาใบนี้ไปโปะที่นอนไก่เยอะ ๆ ราคัตาย"จอนิบอกสรรพคุณเสร็จสรรพ

ไม้เถาเลื้อย ๆ พาดพันขวางหน้า มองไปเห็นหนามเล็ก ๆ ตามเถา "สตรอบอรีป่า" จอนิบอก แล้วก็ดึงมันให้พันทางเดิน แล้วก็ชี้ให้ดูหญ้าใบกลมกริบที่สามารถบาดเนื้อได้เช่นเดียวกับกับหญ้าคมบางทางตะวันออก ชี้ให้ดูเถามะลิเครือ ถมด้วยการเป่าใบไม้เป็นเสียงลูกแก๊ง"ป๊อปป๊อป"

จอนิไม่เหนื่อยเลย ในขณะที่คนเดินตามเริ่มหายใจ และรู้สึกว้าปอดใหญ่ขึ้น

ในที่สุด จอนิกิพาเราเดินถึงลานที่มีการบวชต้นไม้ มีต้นไม้สองสามต้นที่"บวช"อยู่ในบริเวณนั้น รวมทั้งต้นที่๕๐ ล้านด้วย ซึ่งเป็นต้นทะเล่ เมื่อถามว่าทำไมจึงเลือกต้นทะเล่ ก็ได้รับคำตอบจากจอนินว่า

"เพราะมันเป็นต้นไม้ที่มีอยู่ทั่วโลก ไม่ว่าจะเดินทางไปไหนก็เห็นมัน เคยเห็นที่เนปาล อยู่ในน้ำแข็ง ในทะเลก็เคยเห็นมันอยู่ได้"

ต้นทะเล่ที่จอนิบอกว่าทนหนักหนานั้น ลำต้นสูงใหญ่ อายุประมาณ ๕๐ ปี รอบโคนต้นมีผ้าจีวรสีเหลืองคร่ำห่มไว้ มีป้ายประกาศอยู่ข้าง ๆ ยืนยันว่า การบวชต้นไม้สองสามต้นในบริเวณนั้นไม่เพียงแต่ได้รับการยอมรับจากทางราชการตามปกติเท่านั้น หากแต่เป็นโครงการที่เหนือกว่านั้น คือจัดทำขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวาระมหามงคลที่ทรงครองราชย์เป็นปีที่ ๕๐

ที่บริเวณลานบวชป่านี้เอง จอนิได้กระแทะลูกก้อให้ผู้ท่องป่ากินเล่น ก็มีเสียงร้องเกรี้ยวกราวว่า แท้ลูกก้อใหญ่ชนิดนี้ก็คือลูกเกาลัดนั่นเอง

จอนิเร่งเดินหน้า ปากบอกว่าจะไปดูที่ที่ลิ่งอยู่บนหัวดอย ขณะเดินป่า เขาชี้ให้ดูรอยเหยียบของวัวควายที่ทำให้ใบไม้ไม่ฟู ไฟไม้ไม่ไหม้ลาม ให้ดูรอยเขี่ยของไก่ป่า และชี้ให้ดูรอยไหม้ของต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง ที่เกิดขึ้นตั้งแต่จอนิอายุได้เพียงสิบห้า

ครั้งผ่านป่าหญ้าสูงแค่น้ำอก จอนิกิท่องลำนากวีของปกากะญออีก ๑ บท พร้อมแปลเสร็จเรียบร้อยว่า

ทางเก่าหญ้ามันจะไม่ถมเลื่อน

เพื่อนเก่าก็จะไม่หักหลังเพื่อน

คำแปลของจอนิทำให้หลายคนต้องก้มลงดูทางที่ยืนอยู่ เพื่อค้นหาความเป็นทางเก่าที่มีอยู่อย่างเลื่อนกลาง แต่ก็ยังมีอย่างไม่น่าเชื่อ

ในที่สุด ก็ถึงหัวดอย ท่าทางจอนิดีใจปนเศร้าว่า"ไม่เคยเตวมาที่นี่ ๒ ปีแล้ว"ว่าแล้วก็พาเดินไปดูรอยหมูป่า แล้วก็รอยเล่นดินของลิง เวลานอนก็นอนบนต้นไม้ แต่ลิงย้ายที่ไปแล้ว เพราะสังเกตเห็นว่าดินไม่ลื่นแล้ว จึงพอสรุปได้ว่า มันย้ายที่ไปแล้ว

"มันไป ๑ มา ๑"

เมื่อถึงหัวดอยแล้ว จอนิกีพาเดินกลับแต่ไม่ย้อนรอยทางเก่า หากกลับไต่ลงในหุบที่มีลำธารอยู่เบื้องล่าง แม่น้ำขึ้นและลงจะไม่สูงมากนัก แต่ก็ถือว่าชันมากสำหรับคนเมือง ดังนั้นจึงมีคนล้มกันกระแทกจนได้

จอนิเหลือบตามอง ๑ แล้วพูดยิ้ม ๑ "โอ๊ะ..ล้มจริง ๑"

เส้นทางเดินกลับวนกลับไปพบรอยทางเดินเดิม ระหว่างทางจอนิเก็บใบไม้ใบหนึ่งมาพับแล้วใช้เล็บจิกเป็นรอย ก่อนเปิดออกให้ดูว่า นี่คือของเล่นของเด็กชาวป่าอีกอย่างหนึ่ง

"ใครหยิกใบไม้เป็นลายได้สวยกว่าเป็นผู้ชนะ"

เขายกใบไม้ชูขึ้น "ลายอะไร"

"ใบแมงมุม"

"ใช่"จอนิวว่าหัวเราะเสียงใสที่งานประดิษฐ์ด้วยเล็บของเขาชัดเจน คนเมืองหยิบใบไม้จากต้นเตยด้วยกันมาหยิกบ้าง จอนิหัวเราะเมื่อเห็นลายที่ทำด้วยฝีเล็บของคนเมืองดูขยุกขยิก

ดึกคืนคืนแรกของผู้มาเยือนจอนิกางแผนที่จะนั่งเล่าเรื่องป่าและน้ำให้ฟังอีก อากาศเย็นที่เพิ่งมาเยือนเมืองเชียงใหม่ได้สองวันเยือกเย็นสบาย เรื่องเล่าของจอนิสุกและเต็มไปด้วยบรรยากาศของพื้นถิ่นชาวปกากะญอ

จอนิบอกว่า "นิทานของปกากะญอมีหลายร้อยเรื่อง"

"แล้วจะตีชอบเรื่องไหนล่ะ"

"ติลูลา"

จอนิตอบแล้วก็เล่านิทานเรื่องติลูลาผู้มีพลังกำลังมากให้ฟัง

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีผีเสื้อคู่หนึ่ง แต่งงานกันมานาน ไม่มีลูก ก็อยากมีลูกมาก จนกระทั่งอยู่ด้วยกันได้เจ็ดวัน เจ็ดเดือน เจ็ดปี ก็ได้ลูกมาคนหนึ่ง เป็นลูกที่พลังกำลังมากเพราะตอนเกิดผ่าบ้านพังไปเจ็ดแผ่น ตกลงในดินลึกลงไปเจ็ดศอก ตกใส่หมี หมูตายไปตัวหนึ่ง พ่อก็ต้องไปชุดขึ้นมา แล้วตั้งชื่อให้ว่า "ติลูลา"

วันแรกติลูลากินนมแม่มาก จนแม่เหนื่อย แม่ก็ต้องเอาหมูตัวที่มันตกใส่ให้กิน มันกินจนอายุสิบกว่าปี พ่อแม่เลี้ยงไม่ไหว แม่บอกพ่อว่า

"เอาไปฆ่าเถอะ"

พ่อก็คิดว่าเอาไปฆ่า พ่อก็จูงมือพาติลูลาไปที่หนึ่ง แล้วบอกว่า"คอยอยู่ที่นี้ละ พ่อจะไปเอาก่อนหินมาให้แม่" ติลูลากียืนคอยพ่ออยู่ พ่อก็ไปแบกก่อนหินมาก่อนหนึ่ง กะจะเอามาทุ้มใส่ลูกให้ตาย

“ตูป”

พ่อท่อมหินใส่ ตีลูลานึกว่าพ่อท่อมให้ ก็รีบรับเอาไว้ทันที แล้วแบกหินกลับบ้าน เอาไปให้แม่ตามที่พ่อบอก พอไปถึงบ้านก็วางก้อนหินลง แต่ตีลูลามีกำลังมาก ก็เหมือนท่อมก้อนหินใส่บ้าน บ้านก็พังไป พ่อแม่ก็ต้องซ่อมแซมบ้านใหม่

ต่อมาพ่อก็พาตีลูลาเข้าไปในป่าอีก แล้วก็บอกว่า “คอยอยู่ตรงนี้นะ พ่อจะไปหาฟืนมาให้แม่ “

แล้วพ่อก็ตั้งใจโค่นต้นไม้ใหญ่ใส่ตีลูลา ตีลูลาจับได้ ก็แบกต้นไม้กลับบ้านไปให้แม่ พอไปถึงบ้านก็ท่อมต้นไม้ใส่บ้านให้แม่ บ้านพังก็ไปอีก พ่อก็ต้องซ่อมบ้านอีก

พ่อแม่ก็เลยบอก “ลูกไปเถอะ ไปจากบ้าน”

ตีลูลาเสียใจ เขาก็ออกจากบ้าน เป่าแควเป็นทำนองว่า

“พ่อก็ไม่รัก แม่ก็ไม่รัก”

เขาเดิน ๆ ไป เจอผู้ชายคนหนึ่งกำลังตกปลา เอาวัวทั้งตัวทำเหยื่อ ตีลูลาเห็นว่าท่าทางจะเป็นคนมีพลังกำลังมาก ก็ทำให้ออกมาสู้กัน ตีลูลาบอกว่า

“ถ้าแกแพ้ แกต้องไปกับเรา ถ้าเราแพ้ เราจะไปกับแก”

ในที่สุด คนที่ตกเบ็ดคนนั้นก็แพ้ตีลูลา ต้องไปกับตีลูลา

ตีลูลาเดินต่อไปอีก ไปเจออีกคนกำลังแบกกอไผ่สามกอ บอกว่า เจ้าเมืองให้เราแบกให้ก็แบกให้ทุกวัน ตีลูลาทำให้ต่อสู้กันอีกด้วยประโยคเดิม คนแบกไผ่ก็แพ้ตีลูลาอีก ก็ต้องไปกับตีลูลา ก็ไปเจอคนแบกช้าง ตีลูลา ก็อยากจะขี่ช้าง มันก็เลยแบกช้างหนี ตีลูลาทำท่ายแบบเดิม คนแบกช้างก็แพ้ตีลูลาอีก ก็ต้องไปกับตีลูลา เป็นอย่างนี้ทั้งหมด ๗ คน ในจำนวน ๗ คนนี้มีอยู่คนหนึ่ง มีหน้าอกลึกเป็นกะทะ อีกคนหนึ่งก็มีมือยาว อีกคนหนึ่งหูกว้างได้ยินไกล อีกคนหนึ่งตัวเบาว่านุ่นกระโดดไปในอากาศได้ อีกคนหนึ่งตัวร้อนยิ่งกว่าไฟ อีกคนหนึ่งหัวแหลมกว่าเข็มคมกว่ามีด อีกคนหนึ่งใจเย็นกว่าน้ำ

ในที่สุดตีลูลาก็ได้เพื่อนที่มีความสามารถต่าง ๆ กัน และสามารถช่วยกันทำอะไรได้ต่าง ๆ กัน เวลาที่จะทำอะไร ก็ช่วยกันทำ

วันหนึ่ง เมื่อไปจับปลา ตีลูลากับเพื่อน ๆ จะไปจับปลา คนหัวแหลมก็ช่วยออกความคิดว่าจะทำอย่างไร คนใจเย็นก็ช่วยห้ามปรามให้คิดให้รอบคอบ คนตัวเบากระโดดหายไปในอากาศคอยมองดูรอบ ๆ ตีลูลามีแรงก็กั้นน้ำตรงที่แม่น้ำเมยกับแม่น้ำสาละวินตัดกัน คนที่ตัวร้อนก็ลงไปจนน้ำเดือด คนมือยาวก็เป็นคนจับปลา คนที่หน้าอกลึก ก็เอาปลามาไว้ที่หน้าอก

ตีลูลากับเพื่อน ๆ ก็ได้ปลามากินมากมาย เพราะมีเพื่อนทำได้ต่าง ๆ กัน”

จนเฝ้าจบแล้วก็สรุปว่า”คนเรา จะทำอะไรสักอย่างต้องหาเพื่อนฝูงให้ได้ครบ จะทำได้สำเร็จ ผมตีความใหม่ว่า นิทานเรื่องนี้มันบอกถึงว่า เย็นกว่าน้ำ นี้ก็คือ คนที่ใจเย็น เบากว่านุ่น ก็คือคนที่โทรศัพท์ สื่อสารติดต่อได้ คนที่คมกว่ามีด แหลมกว่าเข็ม ก็พวกฉลาด คือถ้ามีปัญหาที่ต้องใช้คนหลาย ๆ ส่วน ช่วยกัน คนหูกว้างก็ฟังอะไรได้ลึกซึ้ง มือยาวก็น่าจะเป็นพวกทำอะไรได้

มาก คนหน้าอกก็ก็น่าจะมีฐานอาหาร มีข้าวกิน นิทานปกากะเณญนี่ผมจะตีความไปตามแต่ละยุคแต่ละสมัย”

เสียงหัวเราะของจอนิดังก้องไปในความมืด เขาสรุปข้อคิดที่ได้จากนิทานของเขาเองว่า
"คนเราต้องมีเพื่อน ทำสิ่งใดก็จะประสบความสำเร็จ"

แม้สำเนียงพูดของจอนิดในภาคภาษาไทยจะฟังไม่ชัดเจนเท่าไรนัก แต่หัวใจและสมองของเขาประสานกันได้อย่างน่าอัศจรรย์ใจ เขารู้ดีว่าเขากำลังทำงานที่ยิ่งใหญ่เกินกว่าจะทำคนเดียวได้ เขาจึงต้องการเพื่อนผู้มีพลังกำลังจากทุกด้าน

ตอนดึกเมื่อเขาเห็นผู้มาเยือนตาค้างและตัวสั่นเพราะหนาว จึงบอกง่าย ๆ ว่า
"แค่นี้ละ คินนี่นอนก่อน"

ไฟในบ้านดับลงทุกดวง ประตูไม่ต้องลงกลอน ฟ้ามืดสนิทเพราะไม่มีแสงไฟดวงใดทั้งสิ้น บนผืนดิน มีแต่เสียงหมาครางอืด ๆ เป็นบางครั้ง ล้อมรอบตัวของผู้ที่อยู่บนดอยหนองเต่าคือ ความมืดสนิท แต่บนฟากฟ้าโน้นมีดวงดาวดวงหนึ่งทอแสงเป็นประกาย ดาวแห่งความหวัง สำหรับโลกที่งมงายขึ้น

บทที่ ๒ มาจากดิน

การเดินทางที่หนึ่งของทหารญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง คือการขึ้นบกทางภาคใต้ของประเทศไทย แล้วเดินทัพขึ้นเหนือเพื่อขยายการยึดครองไปออกทางประเทศพม่า นักรบจากดินแดนอาทิตย์อุทัยรบกันอย่างถวายชีวิตและไม่ย่อถอยต่อความยากลำบาก พวกเขาเดินทัพด้วยเท้าไปในทุกที่ที่เขาประสงค์จะไป ทางภาคตะวันตกและภาคเหนือของประเทศไทยที่ติดต่อกับประเทศพม่า จึงเป็นเป้าหมายสำคัญ ทุกแห่งที่เขาเดินทัพผ่าน ย่อมหมายถึงความตระหนกตกตื่น ความหวาดกลัว และตามมาด้วยความขมขื่น ทุกข์ยากและเจ็บปวดรวดร้าว ซึ่งเป็นผลพิษพวงของสงครามที่เป็นที่รู้จักกันทั่วโลก

น้อยครั้งมากที่จะมีสิ่งดี ๆ เกิดขึ้นภายใต้คำว่าสงคราม

ในหมู่บ้านยางตาด บนดอยแม้วาง จังหวัดเชียงใหม่ก็เช่นเดียวกัน ที่นี่คนแห่งสงครามที่มีชื่อเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า “แจแปนนิส” ผ่านเข้าไปเมื่อปลายปี ๒๔๘๘ พวกเขาได้ทิ้งริ้วรอยแห่งความทรงจำเอาไว้มากมาย ซึ่งแทบทั้งหมดคือความทุกข์ยากเดือดร้อนอันเหลือคณานับ

แต่ในท่ามกลางวิกฤติการณ์อันเลวร้ายนั้น เด็กชายคนหนึ่งที่เกิดขึ้นในวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๔๘๘ ในบ้านเล็ก ๆ หลังหนึ่งของชาวปกากะญอ เป็นธรรมเนียมของชาวปกากะญอ ถือเอาเหตุการณ์ในช่วงเจ็ดวันที่ทารกคลอดมาตั้งชื่อ แม้นคนญี่ปุ่นหรือแจแปนนิสจะมาเยือนอย่างผู้รุกรานถึงบ้านในช่วงนั้น แต่ชาวปกากะญอก็ไม่ลืมความเชื่อที่ว่า วิญญาณของคนที่มาเกิด มากับคนที่มาบ้านในช่วงนั้น ดังนั้น นาม “แจแปนนิส” จึงเป็นชื่อของเด็กชาย แต่เรียกด้วยสำเนียงของคนปกากะญอคือ “แจแปนนิ” และเมื่ออายุได้ ๑๐ ขวบชื่อแจแปนนิ ก็ถูกชำระราชการที่ทำทะเบียนราษฎรเปลี่ยนอย่างเป็นทางการให้เป็น “จอนิ” ตามที่ทุกคนทำได้ยินเช่นนั้น

ถ้าหากสิ่งที่ปกากะญอเชื่อเป็นความจริง คือวิญญาณของคนที่มาเกิดมากับคนที่มาบ้านในช่วงนั้น “แจแปนนิ” หรือ “จอนิ” ก็คงเป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่มากับนักรบเลือดซามูไรครั้งนั้น

จอนิเป็นลูกชายคนสุดท้ายในจำนวนพี่น้อง ๕ คน ที่เกิดขึ้นมาเพื่อทดสอบความแข็งแกร่งของเมล็ดพันธุ์นาม “มนุษย” สงครามโลกทำให้ทั่วโลกขาดแคลน และหมู่บ้านเล็ก ๆ อย่างยางตาดก็ไม่พ้นภาวะเดียวกันนั้นไปได้ คนทั้งหมู่บ้านยางตาดไม่มีข้าวจะกิน ซ้ำยังเกิดโรคท้องร่วงระบาดอีกด้วย ครอบครัวชาวปกากะญอโอดโวยสูญเสียลูกชายคนโตเมื่อเด็กน้อยอายุเพียงสองขวบ และหลังจากนั้นไม่นานลูกชายคนรองก็เสียชีวิตตามไป และต่อมาเมื่อจอนิอายุได้เพียงแปดเดือน ผู้เป็นแม่ก็เสียชีวิตไปอีกคนหนึ่ง ในขณะที่พ่อ หรือนายติปุ่น โอดโวย ซึ่งติดยาฝิ่นตั้งแต่อายุ ๑๒ ก็อพยพไปอยู่ที่อื่น เพื่อไปทำมาหากิน โดยทิ้งลูกเล็กไว้ให้ลูกคนโตเลี้ยงดู

จอนิ เล่าว่า

“มีพี่สาวสองคนเลี้ยงดู พี่สาวไปช่วยชาวบ้านทอผ้า ดำนา แลกข้าวมาเลี้ยงน้อง บางทีพี่เองก็อด”

แต่ดูเหมือนว่า เมล็ดพันธุ์นามจอนี้ถูกกำหนดให้ผ่านการทดสอบความแข็งแกร่งของชีวิตอีกหลายขั้นตอน เพราะความอดอยากยากจนนั่นเอง พี่สาวผู้ทุ้มเทแรงกายแรงใจเลี้ยงน้องราวกับลูกก็ตาบอด เพราะแพ้อาหาร ซึ่งตามคำบอกเล่าของจอนิบอกว่า เกิดจากการกินหมูแล้วตาบอด แต่ที่หนักยิ่งกว่านั้นก็คือ “ไม่มีข้าวกินด้วย” จอนีย้ำว่า “ยี่สิบกว่าครอบครัวในหมู่บ้านไม่มีข้าวกินซักครอบครัวเดียว”

พี่สาวสองคนตายตามกันไปติด ๆ เหลือแต่เพียงจอนิ เด็กชายวัยห้าขวบที่ถูกทดสอบจากโลกแล้วว่า เขาสมควรมีชีวิตอยู่

เมื่อพี่สาวตายหมด ดิปุ่นก็กลับมาเลี้ยงลูกชายน้อยอีกครั้งหนึ่ง แม้จะมีที่นาอยู่แปลงหนึ่งสำหรับทำกิน แต่พ่อผู้ติดยาฝิ่นจอมแวมก็แบ่งขายไปแล้วครึ่งหนึ่ง เหลืออีกครึ่งหนึ่งก็ให้เขาเช่าทำกิน และเอาค่าเช่านั้นมาหมดไปก้นยาฝิ่น ส่วนค่ากินอยู่ในวันหนึ่ง ๆ พ่อก็พยายามไปรับจ้างทำงานใช้แรง

ตอนที่จอนิยังตัวเล็กอยู่ พ่อก็จะเอาเขาขี่คอ และพาไปในทุกที่ที่รับจ้างทำงาน เป็นที่เวทนาแก่ผู้พบเห็น เด็กชายจำสายตาที่เวทนา และเสียงที่พูดดูถูกดูแคลนพ่อได้ฝังใจ

สองคนพ่อลูกอยู่กันอย่างยากลำบากมาหลายปี จนจอนิเริ่มโตขึ้น

คืนหนึ่ง เขาฝันว่าแม่มาหา แม่ที่เขาจดจำหน้าไม่ได้ แต่ในฝันเขารู้ว่าเป็นแม่ ใบหน้าของแม่สวยหวาน แมื่อยิ้มให้เขาอย่างอ่อนโยน แล้วถามเขาว่า

“พี่ ๆ กลับมากันหมดแล้ว เหลือลูกคนเดียว ลูกจะไม่กลับมาช่วยแม่ทางนี้หรือ”

จอนิมองดูแม่ แม่เขาจะระลึกไม่ได้ว่าหน้าตาแม่เป็นอย่างไร แต่เขาก็จำรสแห่งความอบอุ่นของอ้อมกอดแม่ได้ดี ทำไมเขาจะไม่อยากไปอยู่กับแม่ นอกจากแม่แล้วเขาก็ได้เจอพี่ ๆ ครอบทุกคน ไม่ต้องทุกข์ทรมานอยู่กับพ่อติดยาฝิ่น ตัวผอมที่ดูไร้แรงและเป็นทีหัวเราะเยาะของคนทั้งหมู่บ้าน แต่เขาก็ไม่รู้ว่าอะไรดลใจอยู่ในฝัน เพราะเขาตอบแม่ไปอย่างชัดเจนว่า

“ไม่กลับ จะอยู่เลี้ยงพ่อจนหัวหงอก”

เขาสะดุ้งตื่นขึ้นมาด้วยความเสียใจที่ไม่ได้อยู่กับแม่ เขามองดูพ่อที่นอนอยู่ไม่ห่างจากเขาด้วยความรู้สึกผูกพัน กลิ่นยาฝิ่น และกลิ่นเหม็นสาบตัวของพ่ออบอวลอยู่ในตลบหลังน้อย เขาก็ไม่รู้เหมือนกันว่าทำไมเขาตอบแม่ไปเช่นนั้น แต่เขาก็เข้าใจได้

เพราะพ่อไม่มีใครเหลือสักคน

เมื่อจอนิอายุได้เก้าขวบ เขาก็ออกไปรับจ้างเลี้ยงควายเพื่อช่วยพ่อหาเงินเลี้ยงชีวิต เขามีหน้าที่รับผิดชอบการดูแลควายคู่หนึ่ง

“ดูดี ๆ นะ” เจ้าของควายสั่ง “อย่าให้เสียเอาไปกินล่ะ”

คนปกาเกอญอเลี้ยงควายในป่า สมัยนั้นป่ายังสมบูรณ์และมีสัตว์ป่าชุกชุม เด็ก ๆ เอาควายไปปล่อยให้หาอาหารกินในป่า แต่ต้องคอยตามดูแลมิให้กลายเป็นเหยื่อเสีย

ช่วงนี้เอง ที่เขาต้องเรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตกับผู้อื่น เขาต้องไปอาศัยอยู่กับเจ้าของควาย และไปเลี้ยงควายร่วมกับเด็ก ๆ คนอื่น ๆ ที่เป็นลูกของเจ้าของควายเอง เขามักถูกเด็กอื่นล้อเลียน

หรือรังแกอยู่เสมอ เพราะเขาเป็นเด็กที่ยากจน ไม่มีบ้านเป็นกำพร้าแม่ และพ่อก็ไม่ใช่คนในหมู่บ้าน หากมาจากสะเมิง

“ปาโพแคว”(ไอ้เด็กกำพร้า)

นั่นเป็นคำที่เขาได้ยินเป็นประจำ

เขาจำความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจของตัวเองไม่ได้ จำได้แต่ความรู้สึกว่าตัวเองเป็นคนตัวคนเดียวไม่มีเพื่อน และเขาอยากมีเพื่อน วันหนึ่ง เขาตัดหญ้าได้ มันเป็นความตื่นเต้นในชีวิตของเขา เขาทำสิ่งที่ลูกผู้ชายตัวเล็ก ๆ คนหนึ่งทำได้แล้ว เขาอยากจะวิ่งเอาหญ้าไปมัดพอกที่บ้าน แต่เย็นนี้เขาไม่กลับบ้าน

“เฮ้ย ๆ ไอ้ลูกกำพร้าตัดหญ้าได้” เสียงเพื่อน ๆ เลียนล้อเขา

“วันพรุ่ง เอมามาแข่งกันกินบั้ง” คนที่เป็นหัวโจกพูดขึ้น

เด็กชายจอนิพยักหน้า รู้สึกดีใจที่อย่างน้อยที่สุดหนึ่งในจำนวนนี้ก็พูดกับเขาโดยไม่ได้เลียนล้อ เขาเอาหญ้ากลับไปให้เจ้าของควายที่เขาอาศัยอยู่ด้วย ทำทางเจ้าของควายดีใจ ชมเขาว่า “จอนิ เก่งนะ” ทำให้เขามีความสุขมากกว่าครั้งใด ภายใต้อหลังคาบ้านของคนอื่น เย็นนั้น เขากินข้าวเอร์ดีอร่อย ข้าววันรุ่งขึ้น เขายังเอาเนื้อหมูกลับมาฝากเพื่อนด้วย

อีกสองวันต่อมา เขาทำได้ดีกว่าเดิมไปอีกเมื่อตัดตัวตุ๋นได้ตัวหนึ่ง คราวนี้เพื่อนคนหนึ่งที่ตัวโตมาก บอกกับเขาว่า

“เฮ้ย ๆ เอามาฮือเฮา”

จอนิยกตัวตุ๋นให้เพื่อนคนนั้นไป เขาคิดว่าไม่เป็นไร อย่างน้อยเขาก็ได้รับการยอมรับมากขึ้น และเขาก็กำลังจะมีเพื่อน

อีกไม่กี่วันถัดมา เพื่อนคนที่เขาเคยให้ตุ๋นไปตัดตุ๋นได้บ้าง จอนิมองตาม ไม่มีถ้อยคำใด ๆ จากปากเพื่อนคนนั้นและวันรุ่งขึ้นก็ไม่มีเนื้อตุ๋นมาฝากจอนิ จอนิได้แต่คิดอยู่ในใจว่า

“ไม่เป็นไร พรุ่งนี้เราก็ตักได้อีก”

ในความรู้สึกของเด็กชายจอนิ เขายินดีที่จะทำให้เพื่อนพอใจ เพราะมันเป็นสิ่งเดียวที่ทำให้เขาพบว่าตัวเองมีความหมายมากกว่าอยู่คนเดียว เขาไม่เคยโกรธเพื่อน ราวกับว่าเขาเจียมตัวในความเป็นเด็กผู้ยากไร้ ที่ไร้ทั้งข้าวของเงินทอง และไร้ทั้งญาติเป็นอย่างดี

การไม่ได้กินตุ๋นของเขาไม่ใช่ปัญหาแต่อย่างใด เพราะเพียงแค่ว่ามาเลี้ยงควายและมีข้าวกินกับพริกกับเกลือก็เป็นที่สุดของชีวิตแล้ว ยามอยู่กับพ่อ จะหาข้าวล้วน ๆ กินสักครั้งก็ยังยาก ส่วนใหญ่ก็เป็นข้าวปนหวักล้วยป่า ข้าวปนมันป่า ข้าวปนข้าวโพด ปนกลอย และที่กินเป็นประจำคือหวักล้วยป่า หรือหย่าปะลา

จอนิดื้อนควายเดินเรื่อยไปตามทาง เด็กสองสามคนเดินสวนมา ในมือมีโกก้อ(คล้ายหนังสะตึก) พวกนั้นคุยกันเสียงดัง ฟังดูสนุกสนาน พวกเขาไปไหนมาไหนกันเป็นกลุ่ม ยิงนกตกปลา และเที่ยวเล่นไปตามป่าอย่างเป็นอิสระเสรี

จอนิได้ยินเสียงอีทา

แม่จุงควายเผือก

พ่อจุงข้างเผือก

ขอไปกับแม่ด้วย
แม่ว่าอย่างไร
ขอไปกับพ่อด้วย
พ่อว่าอย่างไร
บ่ต้องไป
ทำไมบ่ต้องไป
คนในเมืองมันมีผีร้าย
ผีมันร้องว่า ตัวมะป้อ (ตัวเอ๋ย พ่อเออะ)

จอห์นรู้ว่าบทกวีนี้เกี่ยวกับการที่คนปกากะญอถูกเกณฑ์ไปเป็นทาสเพื่อสร้างเมืองเชียงใหม่ เขาและเด็กผู้ชายส่วนใหญ่จะจำบทกวีนี้ได้ เพราะมันหมายถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในชีวิตของลูกผู้ชายในอนาคตได้

เพื่อน ๆ อีทากันอย่างสนุกสนาน ขณะที่เขากลับมีหน้าที่ราวกับเป็นผู้ใหญ่คนหนึ่ง จอห์นถอนหายใจออกมาเฮือกใหญ่ เขาไม่รู้ตัวเลยว่าได้แบกอะไรไว้บนบ่าของเขาบ้าง

จอห์นเลี้ยงควายครั้งละ ๒๐-๓๐ ตัวได้รับค่าจ้างเป็นรายปี ปีละ ๓๐ บาท ในปี พ.ศ.๒๔๙๐ เศษ ๆ เงินจำนวนนี้นับว่ามากแล้ว ทุกครั้งที่ได้รับเงิน เขาก็จะได้กลับบ้าน ได้ไปถึงตบ่น้อยหลังที่เขาารู้สึกอบอุ่นกว่าตบที่อยู่กับคนอื่น แม้ว่าพ่อจะคอยได้สนใจทุกข์สุขของเขานักก็ตาม เขามองดูพ่อที่นอนดูตบี่นตาสะลึมสะลือด้วยความคุ้นชิน แต่ก็ไม่นึกอยากทำหรือเป็นอย่างพ่อ แต่ถึงกระนั้น จอห์นก็รู้ว่า พอถึงเวลาที่เขาจะกลับไปเลี้ยงควาย พ่อก็จะมองตามเขาไปอย่างพ่อมองลูก

อย่างน้อยที่สุด พ่อก็มีเขาคนเดียวเหมือนกัน

เด็กชายจอห์น ผู้ไร้เพื่อนที่เป็นคน มีเพื่อนมากมายที่อยู่รายรอบตัว ต้นไม้ในป่า ท้องฟ้า ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ก้อนเมฆ สายน้ำ ผืนดิน ก้อนหิน ก้อนกรวด ไปจนถึงสัตว์ นานาชนิดในทุ่งในป่าที่บางเวลาเพื่อนก็สละชีวิตมาเป็นอาหารของเขา

พี่หมีแม่ แม่อุ้ยนักเล่านิทานประจำหมู่บ้าน เป็นอีกคนหนึ่งที่เขาถือว่าเป็นเพื่อนผู้ทำให้โลกวัยเด็กของเขาอบอุ่น หลังจากเก็บควายเข้าคอก กินข้าวอิ่มแล้ว เด็กชายจอห์นจะออกเดินไปตามทางเดินในหมู่บ้าน จนกระทั่งถึงบ้านไม้ไผ่หลังเล็ก ๆ ของนักเล่านิทาน

พ่อได้ยินเสียงฝีเท้าของเขา แม่อุ้ยก็จะเรียก

“จอห์น..มาแล้วหรือ”

เขาก็จะเข้าไปนั่งข้าง ๆ แม่อุ้ย บางทีก็มีเพื่อนมาร่วมฟังนิทานด้วย บางทีก็ไม่มี แต่แน่นอนที่สุด เขาเป็นนักฟังที่ดี แม่อุ้ยจะเล่านิทานด้วยน้ำเสียงอ่อนนิ่ม มีสารพัดเรื่อง แต่มีอยู่เรื่องหนึ่งที่เขาฟังแล้วฟังเล่าไม่รู้จักเบื่อก็คือ เรื่องเจ้ากำพรักับนกฟ้าจ้าวข้าว ที่เป็นเหมือนดวงดาวดวงแรกในชีวิตของเขา ดวงดาวที่ส่องนำหัวใจที่อ่อนล้าดวงเล็ก ๆ ของเด็กชายจอห์น

“นานมาแล้ว ณ เมืองปกากะญอ มีเจ้ากำพรั(เจ้าะโพแคว)คนหนึ่งที่เขาเมืองไม่ชอบเป็นอย่างยิ่ง เจ้าเมืองจึงกลั่นแกล้งด้วยการบอกเจ้ากำพรัว่า “เจ้าะโพแควเอ๋ย ปีนี้เจ้าอย่าได้ทำ

ไร่บนแผ่นดินของเรา ให้เจ้าไปทำไร่บนแผ่นดินแผ่นผาเถิด” เจ้ากำพรว้าได้ฟังก็คิดหนักว่าจะทำอย่างไรดี

ฝ่ายเจ้าเมืองให้ลูกน้อง ๓๐ คนไปถางไร่ ระหว่างทางไปเจอพืหมือแม่(แม่อุ้ย)คนหนึ่งติดอยู่ในดงหวาย หาทงออกไม่เจอ พืหมือแม่ก็ร้องขอความช่วยเหลือ

“ลูกหลานเอ๋ย...ช่วยยายหน่อยเถิด..ยายหลงทางมา..ช่วยด้วย”

มีไยที่พืหมือแม่จะร้องขอความช่วยเหลืออย่างไรก็ไม่มีใครช่วย แถมยังว่าแม่อุ้ยว่า แก่เฒ่าปานนี้แล้วยังมาหาที่ทำกินอีก

ส่วนเจ้ากำพรว้าก็ผ่านมา เพราะจะมาที่บนหินทำไร่ตามที่เจ้าเมืองสั่ง พอเห็นพืหมือแม่ในดงหวาย เขาก็ช่วยถางดงหวายเอาแม่อุ้ยออกมา พืหมือแม่ที่ความจริงคือเทวดาปลอมตัวมา จึงถามเจ้ากำพรว้าว่า “เจ้าโง่แกวเอ๋ย เจ้าอยู่กับใคร”

“อยู่คนเดียว” เจ้ากำพรว้าตอบ แล้วก็ชวนแม่อุ้ยไปอยู่ด้วย

บ้านของเจ้าโง่แกวหลังเล็กมาก มีข้าวเหลืออยู่ในถังเพียงเล็กน้อย แม่อุ้ยเขย่าถังข้าวสาร พลางร้องว่า “ขึ้นมาเถิด..ขึ้นมาเถิด” เขย่าไปมาข้าวก็ขึ้นเต็มถัง แม่อุ้ยจึงเทออกมาหุงทำอย่างนี้ทุกวันข้าวก็ไม่หมด

เจ้าโง่แกวไปเจอหินก้อนหนึ่ง ไม่กว้างเท่าไฉนก็เพราะเจ้าเมืองกำหนดที่ทำอะไรไม่ให้กว้าง จากนั้นก็ลักเอาดินของเจ้าเมืองมาเทบนหิน ตัดไม้เป็นท่อนเพื่อกันดินไว้ไม่ให้ไหลออก จากนั้นเอากิ่งไม้เล็ก ๆ มาวางบนดินแล้วเผาไฟ แปลงดินบนหินนั้นก็สามารปลูกข้าวได้ ๗ ต้น เป็นข้าวเจ้า ๔ ต้น ข้าวเหนียว ๓ ต้น ปลูกมันปลูกถั่วลงไปด้วย ทุกอย่างล้วนงอกงามดี

เจ้ากำพรว้าเกรงว่าดินบนหินจะถูกแดดเผาแห้ง จึงเอากระบอกลูไฟใส่ใส่น้ำมาวาง จากนั้นก็ผ้าด้ามเสียมหรือมงาโบมาวางไว้บนกระบอกลูไฟให้ปลายชี้ขึ้นฟ้าทางดาวข้างเพื่อว่าเวลาที่ฝนตก น้ำจะได้ไหลตามด้ามมงาโบมาลงกระบอกลูไฟให้ความชุ่มชื้นแก่ผืนดิน

พอข้าวที่ปลูกบนหินสุก ถึงเวลาเก็บเกี่ยว พืหมือแม่ตามเจ้ากำพรว้าไปตีข้าว เอาเหล้าและไข่หนึ่งใบไปทำพิธี ปรากฏว่าเจ้ากำพรว้าสามารถเก็บเกี่ยวข้าวได้ถึง ๓ ยุ้ง พืหมือแม่จึงบอกกับเจ้ากำพรว้าว่า ตนเป็นเทวดาชื่อโถ่บี่ซ่า เป็นจ้าวข้าวอยู่บนสวรรค์โพ้น ถึงเวลาที่จะต้องกลับสู่สวรรค์แล้ว จึงบอกเจ้ากำพรว้าว่า เมื่อเก็บเกี่ยวและตีข้าวแล้ว ให้ทำพิธีกรรมโดยการฆ่าไก่หนึ่งตัว เอาเผือก มัน ไม้ข้าวหลาม ข้าวต้ม ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ไข่ต้มแกะเปลือกแล้ว เอาทั้งหมดนี้มาใส่ในถาดข้าว พืหมือแม่จะกินอย่างละนิดหน่อย เป็นการส่งโถ่บี่ซ่าขึ้นสวรรค์

พืหมือแม่โถ่บี่ซ่าบอกเจ้ากำพรว้าว่า ทุกปีเมื่อเผาไร่แล้วให้อธิษฐานถึงเรา เราจะลงมาช่วย

เมื่อโถ่บี่ซ่า ขึ้นสวรรค์ไปแล้ว เจ้าเมืองก็มาถามเจ้ากำพรว้าว่าตีข้าวเท่าไร เจ้ากำพรว้าก็ตอบไปตามจริง เจ้าเมืองกล่าวว่า “ทำข้าวชนิดเดียวได้ตั้ง ๓ ยุ้งรี นี่ปีหน้าให้เจ้าทำบนดิน เราทำบนหิน”

เจ้าเมืองให้คนไปหมายหินไว้ทั้งหมด เพื่อที่จะทำไร่ตามที่เจ้ากำพรว้าบอก ฝ่ายเจ้ากำพรว้าแม้จะทำไร่บนดิน ก็ยังกั้นที่ไว้กลางไร่เป็นแปลงข้าวเล็ก ๆ ปลูกข้าวแม่ ๗ ต้น จากนั้นก็นำ

ไว้ ปลูกข้าวและพืชพันธุ์อื่นไปตามปกติ เมื่อเสร็จก็เอามาโบกคัสสิทรีวางบนกระบอกไม้ไผ่ชี้ไปที่ศตาวข้างตามเคย

ปรากฏว่าเจ้าเมืองไม่ได้ข้าวเลย ต้องเอาควายเอาไข่ไปแลกข้าวของเจ้ากำพร้าว ในที่สุดก็ขอเจ้ากำพร้าวมาเป็นเขยเสียเลย

จนหลับตาลง เสียงของแม่อุ้ยแหบแห้งแต่อบอุ้มกลมหัวใจดวงกร้านชีวิตของเขาให้อ่อนโยนลงทีละน้อย ทีละน้อย

นิทานเจ้ากำพร้าวนี้เองที่ช่วยทะนุบำรุงจิตใจของเขาต่อมาเมื่อพ่อของเขาแต่งงานใหม่ ในสำนักเล็ก ๆ จอนิรักพ่อและผูกพันกับพ่อเพียงใด พาดินเท่านั้นที่จะรู้ ความจริงพ่อก็รักเขา เพราะพ่อก็บอกกับเขาว่าจะแต่งงานใหม่ เด็กชายจอนิไม่อยากให้พ่อแต่งงานใหม่ เพราะเขาเคยฟังนิทานเรื่องแม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยงบ่อย ๆ ไม่มีแม่เลี้ยงคนไหนดีกับลูกเลี้ยงสักคน เมื่อพ่อบอกว่าจะแต่งงาน เขาก็ทะเลาะกับพ่อ จอนิเล่าว่า

“พ่อดีมีเมียใหม่ เราไม่อยากให้พ่อดีมีเมียใหม่ ก็ทะเลาะกับพ่อ ชีคอพ่อ จับหูพ่อ แต่สู้พ่อไม่ไหว ในที่สุดพ่อดีมีเมียใหม่”

ดิปูนุสงสารลูกชายที่ไม่อยากได้แม่ใหม่ แต่เขาก็อยากมีเมีย ดังนั้น เขาจึงไม่บอกจอนิวันผูกข้อมือแต่งงานของพ่อกับแม่เลี้ยง จอนิก็ยังไปเลี้ยงควายตามปกติ เขากลับมาถึงบ้านตอนเย็นจึงได้เห็นพ่อนั่งอยู่กับผู้หญิงที่จะมาเป็นแม่เลี้ยง พ่อเห็นเขาก็รีบบอกว่า

“จอนิ...แกมีหม้ออำซอ(แม่ใหม่)แล้ว”

จอนิยืนตะลึง เขาไม่รู้จะตอบโต้พ่ออย่างไร แม่เลี้ยงก็อยู่บนบ้านแล้ว เขาจึงได้แต่เดินขึ้นบนบ้านหงอย ๆ ทุกข์ในหัวใจของเด็กชายจอนิ คนที่บอกแม่ในฝันว่าจะเลี้ยงพ่อดีจนหัวหงอก มีเพิ่มขึ้นอีกอย่างหนึ่งนับแต่วันนั้น

วันหนึ่ง เมื่อเขากลับจากรับจ้างทำไร่มาถึงบ้าน ด้วยความหิวโหยเขาเดินตรงเข้าไปในครัว เปิดหม้อดินขึ้นมาดู ไม่พบข้าวแม่สักเม็ด เขามองดูเซอะบิเซ (ขันโตกไม้) ไม่มีน้ำพริกแม่สักถ้วย

“ข้าวหมดแล้วรี” เขาถามแม่เลี้ยง นางหน้าบึ้ง พยักหน้าใส่เขา

จอนิยั้ง คือนั้นเขานอนทั้งที่ไม่มีข้าวตอกถึงห้องสักเม็ด หลับไปแล้วเขาก็ฝันว่าได้ลุกเดินเข้าไปเปิดหม้อข้าวดูอีกครั้ง คราวนี้เห็นข้าวเต็มหม้อ มองไปที่ถาดไม้ก็เห็นน้ำพริกตั้งอยู่เต็มถ้วย ถ้วยยังมีผักจิ้มวางอยู่ด้วย เขาดีใจจนน้ำตาไหลรีบลงนั่งตักข้าวกินเอา ๆ ด้วยกลัวแม่เลี้ยงจะออกมาเห็น เขากินข้าวขามแล้วขามเล่า จนอึดถึงต้องเรอออกมา พลันได้ยินเสียงใครคนหนึ่งเรียกอยู่แว่ว ๆ

เช้าวันรุ่งขึ้น จอนิตื่นขึ้นมาพร้อมกับเสียงของแม่เลี้ยงที่ตำทอเขาอยู่ล้นบ้าน จอนิเอามือจับท้องของตัวเอง มันแห้งจับแทบติดกระดูก ไม้ได้อ้อมอยู่ในฝันแม่สักน้อย

ขณะตักน้ำล้างหน้า จอนึกถึงพี่มือแม่ ทำไมหนอเทวดาจึงไม่ส่งพี่มือแม่มาหาเขา
อย่างเจ้ากำพร้าบ้าง ขณะเดินลงจากเรือนจะไปไร่นั่นเอง เขาก็ได้ยินเสียงพ่อไอ มันเป็นเสียง
เดียวที่ทำให้เขารู้สึกว่าเขายังมีแรงยึดเหนี่ยวอยู่กับตบหลังนี้อยู่บ้าง
วันนั้น สิ่งเดียวที่เขาคิดจะไปเลี้ยงควายคือ โตขึ้นเขาจะไม่สูบฝิ่น

บทที่ ๓ ฟ้ายิ่ง

แม้จะไม่ชอบแม่เลี้ยงเพียงใด แต่จอนิกก็พลอยตื่นเต้นไปด้วยเมื่อแม่เลี้ยงเริ่มตั้งท้อง เขาสงสัยว่าน้องเข้าไปอยู่ในท้องแม่เลี้ยงได้อย่างไร พ่อเป็นคนให้คำอธิบายแก่เขา

“น้องมาจากปลีอ่ะ”

เมื่อเห็นเขาทำหน้างง พ่อก็อธิบายว่า

“โลกของผีโง่งล่ะ เมื่อเฮามาเกิดในโลกจะเกอของเฮานี้ ไม่ได้มีแต่โลกเฮานะ มีโลกของผีหรือปลีอยู่ด้วย”

“อยู่ตรงไหนนะ..ทำไมไม่เห็นเลย”

“เออ...”พ่อร้อง “อยู่ข้าง ๆนี้แหละ...ห่างกันแค่กระพริบตาอะ”

จอนิลองกระพริบตาหลายครั้งแต่ก็ไม่ได้เห็นปลีที่พ่อว่าเลย พ่อหัวเราะแล้วว่า “ไม่ใช่ว่ากระพริบตาแล้วจะเห็นนะ”

“แล้วทำไมล่ะ”

“อ้อ..เรื่องมันยาว พ่อก็บ่ฮู้เหมือนกัน ปู่ย่าตายายบอกมาอีกทีว่า มีหม้อกาเขล่อนะ หรือเทวดาผู้กำหนดแผนที่ชีวิตนะ เทวดาจะสลักแผนที่ชีวิตเอาไว้บนหน้าผากของคน”

จอนิเอามือขึ้นลูบหน้าผาก

“นี่มีมัย พ่อ”

พ่อส่ายหน้า “คนมองไม่เห็นหรอก”

“เทวดาสลักไว้บนหน้าผากพ่อว่าไงล่ะ”

“ก็สลักไว้ว่าจะอายุยืนยาวนะ ใครก็ตามที่หนีมาเกิดโดยไม่ผ่านหม้อกาเขล่อก็จะอายุสั้น กลับไปปลีก็ต้องกลับไปโดยไม่ให้หม้อกาเขล่อฮู้”

“อ้าว..”จอนิร้อง “นั่นแม่กับพี่สาวเฮาก็หนีหม้อกาเขล่อมาเกิดนะสิ..”

เมื่อเอ่ยถึงแม่ พ่อหยุดพูดทันที อาจเป็นเพราะแม่เลี้ยงนั่งมองอยู่ก็ได้

เช้าวันหนึ่ง ก่อนออกไปเลี้ยงควาย จอนิได้ยืนพ่อพูดกับแม่เลี้ยงว่า “เมื่อคืนเฮาฝันว่าผู้เฒ่าเอาปิ่นมาให้”

เสียงแม่เลี้ยงร้อง

“ได้ลูกชายนั่นสิ”

พ่อพยักหน้า ท่าทางยินดี จอนิรู้สึกดีใจที่จะได้น้องชายมาเล่นด้วย แต่ขณะเดียวกันเขาก็อยากได้น้องสาวด้วย เพราะคิดถึงพี่สาวที่ตายจากไป

นับแต่แม่เลี้ยงตั้งท้อง จอนิสั่งเกตว่าพ่อใจเย็นขึ้น มีอยู่วันหนึ่ง มีชาวบ้านมาหาเรื่องพ่อด้วยเรื่องที่ไม่เป็นเรื่อง แต่พ่อกลับใจเย็นไม่ยอมทะเลาะ พ่อเขาถามพ่อก็ได้รับคำตอบว่า

“เมียกำลังท้อง ไม่อยากมีเรื่องกับใคร ผู้เฒ่าสอนมา”

ไม่แต่ทะเลาะกับคนอื่นเท่านั้น แม้แต่กับลูกเมียพ่อก็ใจเย็นขึ้น พ่อบอกกับจอนิว่า “เวลาเมียท้อง ผู้ชายชาวป่าเกาะจะอดใจไม่ดูค่าลูกเมีย ไม่ทะเลาะกับใคร ไม่เข้าป่าล่าสัตว์ ส่วนเมียระหว่างท้องก็ห้ามกินเนื้อเสือ หมี หมูป่าโทน และเนื้อที่เสือกัดตาย”

จอนิมยิ้ม บ้านเขาไม่ค่อยมีอะไรพวกนี้กินอยู่แล้ว

“ลูกที่มาจากปลือจะได้เห็นตัวอย่างที่ดี” พ่อบอกจอนิ

แม่เลี้ยงอุ้มท้องอยู่เก้าเดือนจึงคลอดลูก วันคลอดพ่อใช้ให้จอนิไปตามหมอต้าแยมาทันทีที่แม่เลี้ยงบ่นเจ็บท้อง จากนั้นพ่อก็เข้าป่าเห็บพราไปตัดกระบอกไม้ไผ่ จอนิตามไปด้วย เห็นพ่อฟันไม้ไผ่สามครั้ง และยังหันมาบอกเขา

“ผู้เฒ่าสั่งสอนกันมาว่าให้ฟันเพียงสามครั้ง ห้ามเกิน ห้ามขาด”

จากนั้นเขาก็เอาระบอกกลับมาบ้านให้หมอต้าแยเตรียมไว้ไว้ใส่สายสะดือลูก

แม่เลี้ยงเจ็บท้องตั้งแต่เช้า กว่าจะคลอดก็เป็นตอนเย็น จอนิเห็นพอนั่งไม่ติดบ้าน เขาได้ยินเสียงแม่เลี้ยงร้องครวญครางอยู่หลายชั่วโมง สลับกับเสียงหมอต้าแยดูให้แม่เลี้ยงทำตามขั้นตอนของการคลอดลูกอยู่เป็นระยะ ๆ

ก่อนน้องจะออกมา จอนิได้ยินเสียงแม่เลี้ยงร้องดัง แล้วก็ได้ยินเสียงเด็กทารกร้อง

“อุแว้ ๆ ๆ ๆ”

พ่อผุดลุกขึ้นยืน

“ลูกชาย” หมอต้าแยบอก

พ่อดีใจจนหน้าแดง

เมื่อหมอต้าแยเอาสายสะดือลูกมาให้ พ่อก็เอาใส่ในกระบอกไม้ไผ่(เดปอ) จากนั้นจึงเอาผ้าผิดปากกระบอก มัดแน่น เนื่องจากเป็นเวลารายคล้อยแล้ว พ่อจึงแขวนกระบอกไว้ที่เสอาก็ต่อหรือเสาไม้ไผ่ที่ตั้งเตาไฟของบ้าน รอเก็บไว้คืนหนึ่งก่อนรุ่งเช้าจะเอาไปแขวนที่ป่าเดปอ หรือป่าขวัญชีวิต

เสียงหมอต้าแยบ่นพึมพำ จอนิมองดูน้องชายตัวแดงหน้าย่น แล้วจึงหันไปยิ้มให้พ่อนั่งยืนมองอยู่ แม่เลี้ยงนอนหมดแรงอยู่ข้างเตาไฟ เป็นครั้งแรกที่จอนิรู้สึกดีกับแม่เลี้ยง เขากาวนาให้เธอแข็งแรงดี และอย่าจากลูกไปเหมือนที่แม่ของเขาจากเขาไป

คืนนั้น จอนินอนกับพ่อ พ่อหลับสนิทเพราะความตื่นเต้น พ่อใกล้สว่าง จอนิตื่นตามพ่อตอนที่มองลอดฝาไม้ไผ่ออกไปเห็นขอบฟ้าสีทองราง ๆ พ่อรีบลุกขึ้นกระฉับกระเฉง ขวนเขาไปป่าเดปอด้วย

ป่าเดปอ ซึ่งเป็นป่าต้นไม้สายสะดือของหมู่บ้าน ป่าเดปอเป็นป่าแห่งขวัญชีวิต สายสะดือของเด็กทุกคนที่หมอต้าแยตัดเมื่อทำคลอด จะถูกนำไปใส่ในกระบอกไม้ไผ่ และนำไปแขวนไว้ที่ป่าเดปอ สุดแล้วแต่ว่าใครจะเลือกแขวนไว้ที่ต้นอะไร บางคนก็อาจจะแขวนไว้ที่ต้นไม้ที่มีลูกไว้ในนกกิน หรือบางคนก็ผูกไว้ที่ต้นไม้ใหญ่ที่ห้ามเงา หรือบ้างก็ผูกไว้ที่ต้นที่มีรูปทรงตรงแข็งแรงดี

พ่อกับจอนิเดินถือกระบอกลูกไม้ใส่สายสะดือทารกน้อยตรงไปยังป่าเดปอ พ่อไปถึงป่าเดปออันร่มรื่น ผู้เป็นพ่อก็ยืนมองหาต้นไม้ที่เหมาะสมจะแขวนสายสะดือลูก บางต้นใหญ่งาม เห็นกระบอกลูกยังแขวนอยู่ก็มี ไม่อยากแขวนซ้ำ ๆ ลงไปอีกเพราะรู้สึกว่ามันมากเกินไป ในที่สุดก็เลือกได้ต้นเซบอ

“ขวัญน้องอยู่ที่ต้นนี้นะ”

พ่อบอกกับจอนิแล้วก็เอากบอกลูกขึ้นแขวน พ่อแขวนเสร็จก็หักกิ่งต้นเซบอหนึ่งกิ่ง จากนั้นก็ถือกิ่งไม้ที่นั่นกลับบ้าน พอถึงบ้านพ่อก็เอาไปแตะบันไดเสาบ้าน ฝาบ้านและหน้าไม้ จากนั้นก็เอากิ่งไม้ที่นั่นไปเก็บไว้ที่หัวนอน พ่อบอกกับจอนินว่า นี่คือการปฏิบัติของชาวปกากะญอเวลาที่มีลูก

พ่อยังบอกเขาอีกว่า

“นี่ถ้าแก่ไต้ห้องสาว พ่อก็ต้องเก็บดอกไม้มาแทน แล้วก็เอาไปแตะที่เส้าหมู ครก กระต๋อง เส้าไก่ และอุปกรณ์ทอผ้า”

“แล้วตอนเขาเกิดล่ะ” จอนิถามพ่อ พ่อเอาสายสะดือเขาไปแขวนที่ต้นอะไร”

พ่อนิ่งเงียบไปพักหนึ่งจึงตอบเบา ๆ ว่า

“ไม่รู้ หน้าห้าง ๆ ของแกเป็นคนเอาไปแขวน”

จอนินี่ เขารู้สึกเสียใจนิด ๆ ที่พ่อไม่ได้ทำให้เขาเหมือนทำให้น้อง พ่อกลับเปลี่ยนเรื่องเศร้านิด ๆ ระหว่างพ่อลูกโดยการเรียกเขาไปดูน้องตัวแดงที่นอนดินย็อกแยกอยู่

“น้องชื่อจ้อและ” พ่อบอกกับเขา

อีกสิบห้าวันต่อมา เมื่อสายสะดือส่วนที่ติดอยู่ที่ตัวจ้อและแห้งและหลุดออกเรียบร้อยแล้ว จอนิตามพ่อไปที่ป่าเดปออีกครั้งหนึ่ง พ่อใช้มือขวาหยิบกิ่งไม้ขวงกระบอกลูกของลูกชายให้ตกลงจากต้นไม้ ทำอยู่สองสามครั้งกระบอกลูกจึงตกลง จากนั้นพ่อก็บ่นพึมพำ แล้วหันมาบอกจอนินว่า

“พ่อเรียกขวัญน้องที่ตกลงนั้นให้กลับไปบ้าน เพื่อไปอยู่กับตัวน้อง”

จอนิเดินกลับบ้านพร้อมพ่อด้วยความรู้สึกที่ว่า ขวัญของน้องลอยตามมาติด ๆ

เมื่อเขาอายุได้ประมาณ ๑๓-๑๔ ปี หน้าแล้งรุนแรงได้มาเยือนหมู่บ้าน เป็นปีที่พืชผลแห้งไร้ อดอยากยากแค้นกันทั้งหมู่บ้าน พ่อกับเพื่อนบ้านจำนวนหนึ่งจึงพากันเดินทางไปวัดหลวง ตำบลขุนวิน ด้วยเหตุผลง่าย ๆ

“จะได้มีข้าวกิน”

จอนิตามพ่อไปด้วย ทั้งแม่เลี้ยงกับน้องวัยห้าขวบไว้ที่หมู่บ้าน

“ข้าวจะได้พอกิน” พ่อบอก

หากไม่นับตอนเล็ก ๆ ที่เขาไปเยี่ยมแม่ป่าเมื่อตอนเล็ก ๆ ที่สะเมิงแล้ว ครั้งนี้นับเป็นครั้งแรกที่จอนิได้ออกนอกหมู่บ้าน ได้เห็นวัด ตอนพนมมือไหว้ นานหลวง(พระ)มองดูตัวแห้ง

ๆของเขาแล้วบ่นพึมพำทำนองบ่นว่าเขาตัวเล็ก แม้เขาฟังไม่ค่อยออกแต่ก็พอรู้ว่าหนานหลวง เอ็นดูเขา

เขาได้แต่มองดูหนานหลวงที่ใครเรียกว่า “ครูบาอุ้นเรื่อน”ด้วยความแปลกใจ หนานหลวงมีดวงตาที่ทำให้เขารู้สึกสบายใจ ต่างจากดวงตาของใครต่อใครที่เขาเคยเห็นมาก่อน ดูคล้ายแม่อุ้ยนักเล่นิทานอยู่บ้าง แต่มีประกายมากกว่า ไม่แห้งแล้ง

เขาได้เข้าไปเป็นเด็กวัด มีหน้าที่ดูและทำความสะอาดกุฏิ กวาดใบไม้ที่ลานวัด จริงๆพ่อเขาก็ต้องทำด้วยเพราะมาอาศัยวัดอยู่ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นฝีมือของเขา พ่อมักจะเป็นคนชี้ให้เขาทำมากกว่า เป็นครั้งแรกในชีวิตที่จอนิรู้สึกทึ่งว่า ทุกวันเขามั่นใจได้ว่าจะมีข้าวกิน

จอนิกับพ่ออยู่ที่วัดหลวงได้เพียงสามเดือนก็กลับมาอยู่ที่หมู่บ้านอีก พ่อคิดอะไรในใจเขาไม่ได้ถาม แต่สำหรับจอนิเองแล้ว เขาดีใจที่พ่อพาเขากลับบ้าน เพราะที่วัดหลวงถึงจะกินอิ่มเพียงใด แต่เขาก็ไม่มีความสุขนัก เพราะเขาฟังภาษาเมืองเหนือออกบ้างไม่ออกบ้าง โชคดีที่เด็กวัดส่วนใหญ่เป็นเด็กปกากะญอ

จอนิก็อดทนอยู่กับพ่อเรื่อยมา เขาอยากจะได้ฝั้นถึงแม่ ให้แม่มาเรียกเขาไปอยู่ด้วยสักครั้ง แต่กลับไม่ฝั้นอีกเลย

โลกของจอนิมีความตื่นเต้นมากขึ้น เมื่อครูมาขึ้นมาถึงหมู่บ้าน ครูมาเป็นครูอยู่ที่โรงเรียนบ้านใหม่ วังผาปู และเป็นคนที่ชาวบ้านรู้จักดี ครูมาพร้อมเจ้าหน้าที่อีก ๔-๕ คนจากอำเภอขึ้นมาทำทะเบียนบ้าน ผู้ใหญ่บ้านได้นัดชาวบ้านไว้หนึ่งเดือนล่วงหน้าอยู่แล้ว

คณะผู้มาสำรวจตั้งที่ทำการที่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จอนิเห็นพ่อเอาเอกสารแผ่นหนึ่งยื่นให้ครูมา เขาถามพ่อว่า

“อะไรนะ”

พ่อบอกว่า เป็นใบสำรวจประชากรที่หนานหลวงคนหนึ่งเคยมาสำรวจและให้ชาวบ้านไว้เมื่อสามปีที่แล้ว

พ่อพาแม่เลี้ยง จอนิและจ่อและไปที่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จอนิตื่นเต้นเมื่อได้ไปนั่งต่อหน้าเจ้านาย เจ้านายหยิบเอาใบเอกสารของพ่อไปดู แล้วก็เริ่มลงมือเขียนตัวหนังสือลงไปในกระดาษแผ่นหนึ่ง เขาขานชื่อคนในบ้านทุกคน

“นายติปุ่น โอดโตเขา เจ้านาย นางแจตุ โอดโตเขา ภรรยา เด็กชายจอนิ โอดโตเขา บุตรชาย เด็กชายจ่อและ โอดโตเขา บุตรชาย”

พอขานชื่อเสร็จ เจ้านายก็เขียนชื่อพวกเขาเป็นภาษาไทยลงในกระดาษอีกแผ่นหนึ่ง จอนิมองดูเส้นปากกาที่ลากไปตามแผ่นกระดาษด้วยความมาดหมาย วันหนึ่ง เขาจะต้องเขียนภาษาไทยแบบที่เจ้านายเขียนนี้ให้ได้

เจ้านายเขียนทะเบียนบ้านเป็น ๒ ใบ พ่อเขียนเสร็จ เจ้านายก็ให้เอกสารทะเบียนบ้านแก่พ่อ ๑ ใบ ส่วนอีกใบหนึ่งเจ้านายเก็บไว้

ครูมาและเจ้าหน้าที่ขึ้นมากังอยู่ในหมู่บ้านถึง ๘ วัน พ่อและชาวบ้านเรียกพวกเขาว่า “เจ้านาย” เด็กชายจอนิฟังคำภาษาเมืองไม่ออกทั้งหมด แต่ก็พอเข้าใจบ้าง เขาขอบไปเดิน

ป่วนเบี้ยนอยู่ที่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นที่ทำการของคณะเจ้าหน้าที่ เพราะเขาสนใจการเขียนหนังสือของคนเหล่านั้น ในความรู้สึกของเขา นั่นคือสิ่งที่เขาปรารถนา การเป็นผู้รู้หนังสือ แต่ในตอนนั้นเขาก็คิดอยู่อย่างเดียวว่า เขาคงไม่มีโอกาส

หลังจากนั้น เจ้านายแบบเดียวกับครุมา แต่ไม่ใช่คณะของครุมาขึ้นมาในหมู่บ้านอีกบ่อยครั้ง บางครั้งก็ขึ้นมาเก็บภาษีฝิ่น หรือขึ้นมาரிตไถชาวบ้าน ครั้งหลัง ๆ จอห์นไม่ตื่นตื่นอีกแล้ว เพราะเจ้านายทำให้เขาไม่ประทับใจ ต่างจากครุมา ซึ่งเป็นข้าราชการเหมือนกันแต่กลับทำให้ชาวปกากะเญออย่างแท้จริง ครุมาไม่เคยทำตัวแตกต่าง หากแต่กลมกลืนและติดดินอยู่กับชาวบ้าน แต่เจ้านายพวกหลังจะตรงกันข้าม

พวกเขาจะขี่บน วางอำนาจ พอเดินมาถึงหมู่บ้าน เขาก็จะทำท่ากระปลกกระเปลี้ย แล้วก็ก่นด่าต่าง ๆ นานา ๆ ที่ว่าก่นด่าทั้งที่จอห์นฟังภาษาไทยออกบ้างไม่ออกบ้าง แต่เสียงที่ได้ยินนั้นกระต่าหู และหน้าตาของเจ้านายก็บอกได้ว่าอารมณ์ไม่ดี

“คนไม่เหมือนกัน”

จอห์นคิด เขาเป็นคนชอบสังเกตุคน ดังนั้น เขาจึงมักมาวนเวียนเฝ้าดูเจ้านาย แต่แล้วเขาก็กลับค้นพบสิ่งที่ทำให้เขาไม่ชอบเจ้านาย เพราะเจ้านายมักทำเสียงดัง และทำหน้าราวกับว่าพวกปกากะเญอเป็นคนที่น่าดูถูกดูแคลน

“พวกข่างโง่”

เขาได้ยินคำนี้บ่อย ๆ และรู้ดีว่ามันเป็นคำดูแคลนชนเผ่าของเขา

เขาก็ไม่เข้าใจว่าทำไมพวกเขาจะต้องถูกด่าว่าโง่ ในเมื่อตลอดเวลาที่อยู่บนดอยสองวันหนึ่งคืนเต็ม ๆ นั้น พวกเจ้านายก็ได้แสดงความโง่ตลอดเวลา แม้แต่จะกิน จะนอน จะเดินไปไหนมาไหน จอห์นและชาวบ้านมักได้เห็นอะไรที่“ตลก” ๆ จากเจ้านายเสมอ

เจ้านายทำหน้าที่โง่ไม่รู้จักของกินที่แสนอร่อยของชาวปกากะเญอ แต่กลับทำหน้าที่เหมือนจะอ้วก และโง่ไปกว่านั้นอีกเมื่อเห็นต้นไม้ใบไม้ก็มักไม่รู้จักว่าต้นอะไรเป็นอะไร หลายครั้งที่พวกเจ้านายเดินไปไม่บางไปกินแล้วก็ต้องถ่มทิ้ง เพราะมันไม่ใช่ใบไม้ที่กินได้

เจ้านายมีปืนมาด้วย เย็นวันหนึ่งเจ้านายคนหนึ่งก็เอาที่ติดตัวนั้นออกมายิงไปที่บ้านของพ่ออู๋คนหนึ่ง จอห์นยืนมองอยู่ด้วย ตอนที่เขายกปืนขึ้นเล็งเข้าไปในบ้านของพ่ออู๋

“ปัง ๆ ๆ “

ไก่ตัวหนึ่งล้มลง ไก่ตัวอื่น ๆ ร้องเอ๊กกะตัก ๆ กันเกรียวด้วยความตกใจ

พ่ออู๋เผลอหน้าออกมาจากตูด แต่พอเห็นพวกเจ้านายยืนหัวเราะอยู่ เขาก็หดหน้ากลับไป แต่พวกเจ้านายกลับตะโกนเป็นภาษาไทยดั่งลั่น

“เอาไก่มาสิ..โง่ข่างโง่”

จอห์นยืนงง เจ้านายไปยังไก่ในบ้านของพ่ออู๋ตาย แล้วยังจะให้พ่ออู๋ส่งไก่ตายนั้นให้อีกช่างเป็นการทำร้ายจิตใจกันอย่างยิ่ง

พ่ออู๋ยืนนิ่งอยู่พักหนึ่ง ในที่สุดก็เดินหงอย ๆ หยิบไก่ที่ตายแล้วมาส่งให้ ยังไม่ทันที่ไก่จะถึงมือเจ้านาย ทันใดนั้นก็มီးเสียงปืนดังขึ้น อีกนัดหนึ่ง

“ปัง”

ไก่อีกตัวหนึ่งร่วงล้มลงเช่นเดียวกับตัวแรก

วันนั้น พ่ออุ้ยเสียไก่ไปสองตัว ในขณะที่พวกเจ้านายเอาไก่ไปต้มกินกับเหล้า พ่ออุ้ยกลับพกความแค้นไว้เต็มหัวใจ และคนที่ต้องต้มให้ก็เป็นปลาเกะญออีกคนหนึ่ง

วันรุ่งขึ้น จอนิยังตกใจใหญ่เมื่อเห็นเจ้านายคนเดิมเอาปิ่นยิงหมูของปลาเกะญออีกคนหนึ่ง หมูโซคร้ายตัวนี้ออกมาเดินอยู่ที่ถนนหน้าบ้าน และหากินเรื่อยไป ความจริงมันก็ไม่ได้เดินอยู่ตัวเดียว หากเดินกันอยู่สี่ห้าตัว พ่อเจ้านายเดินผ่านคนหนึ่งก็พูดขึ้นด้วยน้ำเสียงกลัวหัวเราะ แต่เขาฟังไม่ออก

ทันใดนั้นคนถือปิ่นก็พูดบางสิ่งบางอย่างขึ้นด้วยเสียงอันดัง แล้วก็ยิงหมูโซคร้ายตัวนั้นล้มลง จอนิรู้สึกตกใจ เขาไม่เข้าใจว่าทำไมเจ้านายต้องกลัวหมูขนาดนั้นด้วย ชาวบ้านเจ้าของหมูออกมายืนโวยวาย

“ยิงหมูทำไม ยิงทำไม”

ท่าทางเจ้านายไม่พอใจ ชักสีหน้าตึงขึงขึ้นทันที แล้วคนหนึ่งก็พูดขึ้น

หมูแกระอะ..ทำไมมาเดินอยู่ที่ถนนล่ะ ข้าก็นึกว่าหมูป่าสิ”

แล้วพวกเขาหัวเราะกันครืน

เจ้าของหมูยืนทำตาปริบ ๆ ในที่สุดคนนั้นก็เสียหมูไปอีก

จอนิกลับบ้านถามพ่อว่า ทำไมชาวบ้านต้องให้ไก่ให้หมูเจ้านาย พ่อตอบว่า “ไม่ให้ได้ยังไหงล่ะ เขาเป็นเจ้านาย ชาวบ้านไม่ให้ก็เดือดร้อนแน่”

ในที่สุด ชาวปลาเกะญอคนที่เคยทำไก่ก็ต้องมาทำหมูให้เจ้านาย ที่ต้มที่แกงก็ทำไป ที่เหลือก็ทำเป็นเนื้อตากแห้งเก็บใส่ยามให้เจ้านายเอากลับลงไปที่พักที่ฟั้นราบ จอนิไม่พอใจประโยคที่พ่อพูดถึงเจ้านายเป็นอันมาก เขาเป็นเจ้านาย ชาวบ้านไม่ให้เดือดร้อนแน่ เจ้านายต่างหากที่เป็นผู้มาก่อนความเดือดร้อนให้ มาเอาของของชาวบ้านไป ความมีอำนาจล้นฟ้าของพวกเจ้านายทำให้จอนิเกิดความรู้สึกคับแค้นใจ เขาโกรธตัวเองที่ไม่รู้ภาษาไทยสักพอ ทำให้ไม่สามารถอธิบายเหตุผลได้ยาว ๆ เขาอยากจะเรียกร้องความเป็นธรรมให้ชาวบ้านผู้สูญเสีย ทั้งคนที่เสียไก่และคนที่เสียหมู เพราะเขาเห็นแล้วว่า พวกเจ้านายไม่ยุติธรรมกับพวกปลาเกะญอ

ครั้งหนึ่ง เมื่อยังเด็กจอนิเคยได้ฟังแผ่นเสียงเพลงไทยที่บ้านของหมอเต๊ะ คนไทยคนหนึ่งซึ่งชอบเปิดแผ่นเสียงให้ฟังและเก็บเงินคนฟัง ความไพเราะของเสียงดนตรีทำให้เขาเกิดความรูสึกอยากรู้ว่าเนื้อเพลงที่ร้องนั้นมีใจความว่าอย่างไร นั่นเป็นอีกครั้งที่เขาอยากเรียนรู้ภาษาไทย แต่การเผชิญกับปัญหาชาวบ้านถูกเจ้านายกดขี่ครั้งนี้ ทำให้เขาอยากเรียนรู้ภาษาไทยมากขึ้นไปอีก จนถึงระดับตั้งปณิธานว่า เขาจะต้องเรียนรู้ภาษาไทยให้ได้

จอนิเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ จนแล้วจนรอดเขาก็ยังไม่ได้เรียนภาษาไทย พวกเจ้านายขึ้นมาในหมู่บ้านอีกหลายครั้ง พฤติกรรมของเจ้านายก็ยิ่งเหมือนเดิม ดูถูกคนปลาเกะญอ เรียกพวกเขาว่า”ยางโง่” และทุกครั้งจะต้องยิงไก่และยิงหมูของชาวบ้านไปหุงต้มกิน

จอห์นไม่ชอบให้พวกเจ้านายทำอย่างนั้น แต่เขาก็ไม่รู้จะบอกพวกเจ้านายได้อย่างไร เขานึกถึงคำสอนจากผู้เฒ่าที่เคยได้ยิน

“ใครที่ทำไม่ดีต่อเรา ทำความลำบากให้เรา พี่จะมองลงมาเห็นทุกสิ่งทุกอย่างเอง พวกเราไม่สามารถทำอะไรได้ เราต้องยึดถือประเพณีความเชื่อของพ่อแม่เราไว้”

จอห์นก็รอดแต่ว่า เมื่อไหร่หนอพี่จะมองลงมาเห็นความผิดของพวกเจ้านายเหล่านี้สักที

เมื่อจอห์นอายุได้ ๑๗ ปี มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในหมู่บ้าน วันหนึ่ง มีบาทหลวงคนหนึ่งชื่อ เซกินน็อต อายุประมาณ ๔๐ ปี เข้ามาเผยแพร่ศาสนา

“ผียักษ์ขาว” เด็ก ๆ ตั้งสมญาให้บาทหลวงเมื่อเห็นผิวขาวเผือกและผมสีทองของเขา แต่พ่ออยู่ที่เป็นปู่ของจอห์นนับถือพุทธ ไม่พอใจตั้งชื่อให้บ้างว่า

“ผีกระดูกขาว”

เซกินน็อตมากับปกากะญอซึ่งอยู่หมู่บ้านห้วยตองแต่มีญาติอยู่ที่หนองเต่า เขาสะพายข้าวของมาพระรุงพระรัง ไปอยู่ที่บ้านญาติของปกากะญอคนนั้น แล้วจึงเปิดวิทยุเทปให้ชาวบ้านฟัง ปีนั้นประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๖ เครื่องเทปวิทยุเป็นเทคโนโลยีใหม่ที่ชาวบ้านไม่เคยได้ยินมาก่อน ทันทีที่เสียงลอยมาถึงหู ชาวบ้านก็แห่กันไปฟังเทปมากมาย ช้ายังอาศัยที่เซกินน็อตมีความรู้ทางการแพทย์ เวลาเจ็บไข้ได้ป่วย เซกินน็อตก็ตรวจรักษาให้ด้วย เขาสามารถพูดภาษาปกากะญอได้ด้วย ดังนั้น ไม่นานนัก คนส่วนใหญ่ก็เรียกเขาว่า “ปะโตะ”

บาทหลวงจะเปิดเทปหรือไม่ก็เล่าบอกเรื่องราวจักรของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้า ซึ่งจะนำสันติสุขมายังทุกคนในโลก

จอห์นซึ่งกำลังโตเป็นหนุ่ม และเริ่มสังเกตชีวิตได้มากขึ้น เขามองบาทหลวงด้วยความแปลกใจ การเข้ามาอย่างผู้มีมากกว่า และเป็นผู้ให้ ทำให้จอห์นนึกถึงนิทานปกากะญอ ช่างตรงกับภาพที่เห็นตรงหน้า

นิทานที่แม่อยู่เล่าให้ฟังเป็นเรื่องแรก ๆ ในวัยเด็ก ไหลผ่านเข้ามาในหัวของจอห์นทันที
นิทานที่ว่า

แรกเริ่มเดิมทีนั้น มนุษย์ทั้งปวงเป็นพี่น้องกัน ปกากะญอ(กะเหรี่ยง) เป็นพี่ชายใหญ่ ฝรั่งผิวขาวเป็นน้องคนหนึ่ง พระผู้เป็นเจ้าได้มอบแผ่นอักขระให้พี่น้องทุกคน แต่ปกากะญอทำของตนเองหาย ทำให้ต้องตก
ระกำลำบากมาจนทุกวันนี้ ในตำนานได้มีคำทำนายว่า น้องผิวขาวจะนำแผ่นอักขระข้ามน้ำข้ามทะเลมามอบให้ ชีวิตของพี่ใหญ่จะดีขึ้น

จอห์นรู้สึกว่ เซกินน็อตคือคนที่ข้ามน้ำข้ามทะเลมา เขาจึงรู้สึกดีด้วยกับบาทหลวงคนนี้ และที่ทำให้เขาประทับใจมากยิ่งขึ้นก็คือ คำพูดของบาทหลวงที่ทำให้เขาสะดุดคิด ทุกครั้งที่ชาวบ้านทำอะไรผิด ๆ เซกินน็อตจะพูดว่า

“พวกเราทำไม่ถึงทำอะไรโง่ ๆ ก่อนจะทำอะไรต้องคิดก่อน โห รึมู่ ต่า คิดเถอะ ๆ ๆ คิดดี ๆ ก่อน”

แต่ถึงกระนั้น จอห์นก็ได้คิดจะนับถือศาสนาคริสต์ จนกระทั่งวันหนึ่ง พ่อผู้แม่จะทำให้ จอห์นทุกข์ใจในหลายๆเรื่อง ได้แสดงให้เห็นว่า เขารักลูกชายคนโตของเขาเพียงใด เขาบอก จอห์นว่าเขาตัดสินใจเข้ารับนับถือศาสนาคริสต์ ด้วยเหตุผลที่เขาบอกจอห์นโดยตรงว่า “เพื่อแกจะได้เรียนหนังสือ”

ในช่วงนั้น ชีวิตคนในหมู่บ้านมีความสุขขึ้น คนเจ็บป่วยมียากิน คนไม่มีจะกินก็พอมีกิน ขึ้น บาทหลวงไป งามระหว่างหมู่บ้าน ในที่สุด คนในหมู่บ้านหลายคนก็เปลี่ยนไปนับถือ ศาสนาคริสต์ คอทอลิก รวมทั้งพ่อของจอห์นและเครือญาติ จอห์นเปลี่ยนไปนับถือศาสนาตามพ่อ หัวใจของเขาตอนนั้นสำนึกในบุญคุณของบาทหลวง ที่นำความหมายใหม่มาสู่ชีวิตของเขา

ในปีที่เขาอายุสิบแปดนั่นเอง เขาและเพื่อนอีกสองคนตัดสินใจตามบาทหลวงเซกิน นี้อตไปสมัครเรียนหนังสือที่โรงเรียนแม่ปอน อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

จอห์นเรียนภาษาไทยอยู่ที่โรงเรียนแม่ปอนอยู่ ๘ เดือน โดยเรียนภาษาปกาเกอะญอ ๔ เดือน และภาษาไทย ๔ เดือน จนอ่านและเขียนได้ทั้งสองภาษา

ที่โรงเรียนนี้เองที่ได้เปิดโลกของจอห์น โอโตเขาออกไปอีก นอกจากได้รู้จัก พบเห็น เพื่อนชาวปกาเกอะญอและชาวเผ่าอื่น ๆ ที่มาเรียนหนังสือในโรงเรียนด้วยกันประมาณ ๒๐๐ คน แล้ว จอห์นยังได้รู้ว่าโลกไม่ได้แคบแค่ว่าประเทศไทย

เขาตื่นเต้นเมื่อได้ดูสไลด์ที่กล่าวถึงนักล่าอาณานิคมที่เป็นคนผิวขาว และเดินทางไป ครอบครองแผ่นดินของคนอื่นทั่วโลก จอห์นเล่าว่า

“จำเรื่องอัฟริกาได้ กษัตริย์ของเขาขึ้นบนกระบอกเทศตัวใหญ่ กษัตริย์ของเรามีแต่ ชีซังชีม้าเนาะ..”

ความตื่นเต้นของจอห์นอีกประการหนึ่งก็คือการได้เห็นว่ามีชนเผ่าต่าง ๆ แบบเดียวกับเขา ที่เป็นชนส่วนน้อยของแผ่นดินนั้นมียู่ทั่วโลก

“เริ่มเห็นว่าเผ่าอื่น ๆ อยู่ในโลกด้วยนะ”

การได้ฟังบาทหลวงพูด หรือครูที่สอนภาษาพูด รวมทั้งเรื่องการได้เรียนรู้เรื่องศาสนา ทำให้จอห์นรู้สึกเหมือนตัวเองเป็นถึงไปใหญ่ที่กำลังบรรจุทุกสิ่งทุกอย่างลงไปอย่างกระหาย เขา เข้าใจทาสของชาติพันธุ์ตัวเองมากขึ้น

เออะ ระ เดอ ซี

เออะ ไช้ เตอะ เออะ บะ เดอ ซี

ในโลกนี้ที่คนกินเยอะก็ตาย

คนที่ไม่กินก็ตาย

ยิ่งครั้งหนึ่ง เขาได้ดูหนังฝรั่ง และเห็นภาพโต๊ะอาหารที่วางไว้ด้วยอาหารนานาชาติจน เต็มโต๊ะ และคนเหล่านั้นก็กินไปเพียงเล็กน้อย เขาไม่เคยนึกเลยว่า ในโลกนี้จะมีภาพชีวิตที่ ฟุ่มเฟือยเช่นนั้นอยู่ แต่มีกินพอท้องอืดก็เป็นสุดยอดของความไฝฝืนของเขาแล้ว เขาบอกตัว เองว่า เขาจะไม่เป็นพวกกินเยอะ เพราะเขาไม่อยากตายเพราะสาเหตุนั้น ในขณะที่เดียวกัน เขาก็

ไม่อยากเป็นพวกที่ไม่มีอะไรจะกิน เพราะเป็นประสบการณ์ที่เขาเคยเจียดใกล้มาก่อนตั้งแต่วัยเด็ก เพราะฉะนั้น เขาก็ยังไม่อยากตายเพราะไม่มีกินเช่นกัน เพราะเขารู้ว่ามันทรมาณแค่ไหน

ทุกครั้งที่เขาสวดภาวนา เขาจะบอกพระเจ้าเสมอว่า

“ผมขอแค่ให้อยู่ดี อยู่สบาย

ขอให้มีความคิดเฉลียวฉลาด

และขอให้มึร่างกายสมบูรณ์”

แต่ในขณะที่เดียวกันเขาก็สวดขอให้ความยุติธรรมเกิดขึ้นด้วย

บทที่ ๔ เพลงชีวิต

มือ เกอะ เซ่ ที โข่ เก่อ สีว
แบล่ บล่อ แซ่ ที เลอะ อะดี
ใกล้สว่างบนผืนน้ำมีหมอก
นกนางแอ่นบินโฉบเฉี่ยวบนผิวน้ำ

เช้าวันแรกที่ จอห์น โอโต้เขา กลับมาหมู่บ้านหนองเต่า(ปากติดแม่น้ำ) เขาตื่นขึ้นมาด้วยความรู้สึกสดชื่น เขาเปลือยอืทาบทที่ว่าด้วยนกนางแอ่นโดยไม่รู้ตัว เขาได้มาอยู่บ้านของเขาแล้ว บ้านที่มีผืนดิน ต้นไม้ สายน้ำ ภูเขา และทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งมีความหมายต่อจิตใจของเขาอย่างยิ่ง เขาหลงจากบ้านเดินไปตามทางเดินเคี้ยวคุด ไปจนถึงป่าเตปอ

จอห์นรักป่าเตปอ เพราะนอกจากจะเป็นป่าขวัญชีวิตขวัญวิญญาณของทุกคนในหมู่บ้านแล้ว มันยังเป็นป่าที่ทำให้ความเย็นชุ่มชื้นแก่จิตใจเขาเป็นที่สุด ป่าเตปอโอบอุ้มขวัญของคนทั้งหมู่บ้าน ในขณะที่เดียวกันคนทั้งหมู่บ้านก็โอบอุ้มป่าเตปอด้วย

เขาเดินจากป่าเตปอเรื่อยไป มองดูทุ่งนาและภูเขาซึ่งเขาถือว่าเป็นของเขามาตั้งแต่เด็ก การจากไปเพียงแปดเดือนก็ทำให้หมู่บ้านของเขาดูมีค่าขึ้นอย่างไม่น่าเชื่อ เขาเดินผ่านบ้านแม่ฮุยคนแรกที่เคยมาฟังนิทานตอนเด็ก ๆ แม่แม่ฮุยจะตายไปแล้ว แต่เขาก็รู้สึกเหมือนได้ยินเสียงเล่าเนิบช้า

นานมาแล้ว ณ เมืองปกากะญอ มีเจ้าโพลแก้วคนหนึ่งเจ้าเมืองไม่ชอบ.....

นิทานเรื่องนี้เองที่ทำให้จอห์น อยากจะเป็นเจ้าโพลแก้วที่ปลุกข้าวได้ แม้แต่บนหิน

จอห์นมองไปที่แปลงนาที่อยู่บนเนินเขา สีเขียวตองอ่อนของใบข้าวในนาไล่รับกับสีเขียวเข้มของป่าห้วยนาที่สูงขึ้นไป เมื่อก่อนตอนอยู่หมู่บ้านจอห์นยังไม่เห็นมันสวยเท่านี้ แต่วันแรกของการกลับมา มันช่างสวยจนน่าพิศวง

“แผ่นดินของเรา ปกากะญอ”

จอห์นนึกถึงสมัยเด็ก ๆ ที่เพื่อนคนหนึ่งเคยเข้าไปตัดไม้ในป่าห้วยนาของเพื่อนบ้าน และถูกเจ้าของห้วยนาไล่ตี

“ไอ้พวกไม่รู้คุณป่า”

จอห์นได้ยินเพื่อนถูกตำเช่นนั้น ตามประเพณี ชาวปกากะญอทุกคนถ้าทำนาทำไร่ ทุกแปลงนาแปลงไร่จะต้องมีป่าห้วยนาของตัวเอง เพราะป่านั้นจะเก็บกักน้ำและความชื้นทำให้นาหรือไร่ นั้นได้น้ำอุดมสมบูรณ์ เรื่องนี้คนปกากะญอที่ไร่ทำนารู้ดีกันทุกคน เพราะประเพณีนี้พ่อแม่ผู้แก่ผู้เฒ่าสั่งสอนกันมานานแล้ว เด็กที่ไปตัดไม้ในป่าห้วยนาจึงถูกตำและไล่

ตอนไปเรียนหนังสือที่แม่ปอน จอห์นไม่ได้ปลุกข้าว ไม่ได้เกี่ยวข้าว เขารู้สึกคิดถึง จึงตัดสินใจเดินเข้าไปตามทางเล็ก ๆ จนขีดแปลงนา มองลงไปเห็นต้นซูเรโบ ไม้หน้าต้นยาวแก้งก้างทำหน้าที่เป็นพ้อฮุยข้าวอยู่ในนา ผู้เฒ่าบอกว่า พ้อฮุยข้าวซูเรโบ มีหน้าที่เฝ้าไร่ให้เจ้าของ เวลาเจ้าของไร่กลับบ้าน ซูเรโบก็จะร้องไห้ เพราะหญ้าขึ้นแซม เวลาเจ้าของกลับมา ซูเรโบก็จะดีใจ

จอนิมองดูท่าดีใจของต้นซูเรโบที่ไหวโอนไปมาอย่างช้า ๆ มันดีใจที่จอนิกลับมาหมู่บ้านหนองเต่าแล้ว

จากนาข้าว จอนิเดินเรื่อยไปตามทาง เขารู้สึกได้ถึงความสำคัญของข้าวในชีวิตของชาวปกากะญอ แน่นนอนที่สุดในชีวิตจริง เขาต้องกินข้าว ชีวิตต้องสัมพันธ์อยู่กับข้าว ถ้าไม่มีข้าว ชาวปกากะญอจะกินอะไร มีนิทานหลายเรื่องที่จอนิได้ฟังตอนเด็ก ๆ ก็แล้วล้วนแต่มีเรื่องของข้าวเข้าไปเกี่ยวข้อง แต่มีอยู่เรื่องหนึ่งที่จอนิจำได้ว่า ข้าวสำคัญมาก แม่อุ๊ยคนหนึ่งเล่าให้ฟัง จอนิจำไม่ได้แล้วว่าเป็นแม่อุ๊ยคนไหน เพราะจอนิแอบไปขอให้แม่อุ๊ยเล่านิทานให้ฟังจนหมดนิทานเป็นคน ๆ ไป เขาจำได้ว่า วันที่แม่อุ๊ยเล่านิทานเรื่องนี้ให้เขาฟังนั้น เป็นวันที่เขาไม่ได้กินข้าวพอดี

กาลครั้งหนึ่ง มีจ้าวข้าวกับจ้าวเงิน สองคนเป็นผัวเมียกัน ทั้งสองชอบทะเลาะถกเถียงกัน

“ฉันเป็นจ้าวข้าว ฉันใหญ่กว่า” เมียว่า

“ฉันเป็นจ้าวเงิน ฉันต้องใหญ่กว่า” ผัวเถียง

ต่างฝ่ายต่างไม่มีใครยอมแพ้ จ้าวข้าวจึงหนีไปอยู่ที่ขุนน้ำสาละวิน ข้าวที่อยู่ในบ้านก็หนีตามจ้าวข้าวไปหมด ลูกของจ้าวข้าวจ้าวเงินก็ร้องไห้ด้วยความหิว จ้าวเงินเอาเงินแช่น้ำให้ลูกกิน ลูกกินไม่อิ่มก็ร้องไห้อีก

จ้าวเงินค้นหาข้าวในบ้าน พบข้าวติดปลายไม้กวานข้าวอยู่เล็กน้อย ก็เอาฝนให้ลูกกิน ลูกก็หยุดร้อง ฝนหลายๆที่เข้าข้าวก็หมด ลูกก็ร้องไห้อีก

จ้าวเงินแบกลูกขึ้นหลังไปตามแม่หมา ละวิน เจอปลาก็ถามไถ่ปลาวาจะไปในไหน ปลาตอบว่าไปกินดอกข้าวที่ขุนน้ำสาละวิน จ้าวเงินจึงตามปลาไปพบจ้าวข้าวอยู่ที่นั่น

“เมื่อสูว่าสูเป็นใหญ่แล้วสูมาหาเราทำไม” จ้าวข้าวว่าแล้วก็หนีเข้าไปอยู่ในถ้ำ

ถ้ำที่ข้าวจ้าวไปอยู่นั้นอยู่ในทะเล มีหินสองก้อนปิดอยู่ ที่ปากถ้ำมีน้ำไหลมีไฟลุก นกคิบินตามจ้าวข้าวไปกินข้าว พอหินอ้าออก ปากถ้ำเปิดนกคิบินเข้าไปกินข้าว แล้วปากถ้ำก็ปิด พอปากถ้ำเปิดอีกครั้ง นกคิบินออกมา นกคิบินข้าวอย่างมีความสุข

ฝ่ายจ้าวเงินตามมาเห็นนกคิบินถามว่า

“ทำไมเจ้าจึงมีความสุขนัก”

นกคิบอกว่า มีความสุขเพราะได้ไปกินข้าวในถ้ำหล่อเหม่ทะเล(เป็นที่สำคัญ ไม่มีใครเข้าไปได้) จ้าวเงินจึงขอให้นกคิบินเอาข้าวมาให้

นกคิบินเข้าไปในถ้ำ กินข้าวเสร็จแล้วก็จะคาบมาให้จ้าวเงิน แต่คราวนี้นกคิบินออกมาไม่ทัน โดนหินทับเหนียง ก็เลยเหนียงยานมาจนบัดนี้ พอหินเปิดอ้าออกอีกที นกคิบินติดต่อ เอาข้าวมาให้จ้าวเงินจนสำเร็จ

จ้าวเงินก็เลยได้ข่าวจากนกคินนั้นเองมาเป็นเชื้อปลูกให้คนมีข้าวกินมาจน
ทุกวันนี้

ตอนโน้น เขาอนพนังนิทานไปก็รู้สึกรักข้าวและหิวข้าวไปด้วย ตอนที่ลูกของจ้าวเงิน
ร้องไห้เพราะไม่มีข้าวกินทำให้เขาต้องนำตาซึม แต่พอถึงตอนที่พ่อเอาปลายไม้กวาดข้าวไปฝน
ให้กิน เขาก็แทบจะกลืนน้ำลาย

มาถึงวันนี้ จอห์นไม่ได้อดอยากขนาดนั้นแล้ว แต่เขาก็จำความรู้สึกและหิวโหยนั้นได้
ดี โชคดีที่เขาได้ครอบครัวรอบข้าง ครอบครัวชาวบ้าน ครอบครัวปกาเกอะญอ ที่ยังมีแก่ใจดูแล
เขา ว่าจ้างเขาในยามที่ไม่มีเงิน ให้ข้าวเขาในยามที่ไม่มีกิน แม้จะทุกข์ยากบ้างแต่เขาก็ผ่านมาได้
ด้วยดี

จากวันที่จอห์นเห็นใบข้าวในนาเป็นสีเหลือง อีกไม่กี่เดือนต่อมาเขาก็เห็นรวงข้าวสีเหลือง
ค่อมหัวลงต่ำค้ำนับแผ่นดิน แม้จะไม่ใช่ข้าวในนาของเขาเอง แต่จอห์นก็มีความสุขเมื่อได้เห็น
คราวนี้จอห์นไปช่วยชาวบ้านเกี่ยวข้าวด้วย

ยามไปเกี่ยวข้าว หนุ่มสาวชาวปกาเกอะญอสนุกราวกับมึงงานรื่นเริง คนทั้งหมู่บ้านลง
แรงพร้อมกัน นาแปลงสองแปลงใหญ่ก็เกี่ยวเสร็จภายในวันสองวัน วันหนึ่งผ่านไป วันรุ่งขึ้นก็
ย้ายไปเกี่ยวอีกแปลงหนึ่ง เสียงคุยกัน เสียงอีทาดังก้องไปทั่วท้องทุ่งนา หลังที่ค่อมลงค้ำนับแผ่นดิน
มือซ้ายที่สัมผัสต้นข้าว และมือขวาที่เหนียวเคียวเกี่ยวตัด มันคือเพลงแห่งชีวิตที่จอห์นลืมไม่
ลงเลย

แต่ พ่อ เหล่ แบ เต๋อ ซ้อ เซ

หญื่อ เต๋อ มา แว เอาะ บะ เม

ตักแต่นับฝ้ายไม่ได้ใส่เสื้อ

หนูไม่ทำนาแต่ได้กินข้าว

พวกเขาจะอีทาล้อกัน เมื่อเห็นใครสักคนเกี่ยวข้าวช้าลง ๆ ส่วนใหญ่ก็จะเป็นคน
หนุ่มสาวที่เพิ่งเริ่มจะรักกันชอบกัน พวกนี้จะอยู่ด้วยกัน ผู้ชายเป็นคนเกี่ยวและผู้หญิงเป็นคน
เก็บ ไม่ค่อยได้พูดกัน เอาแต่มองตากัน ผู้ชายก็เกี่ยวข้าวช้าลง ๆ จนคนอื่นล้าหน้าไปหมด ผู้
หญิงก็เก็บข้าวช้า จอห์นได้อยู่กันสองต่อสอง พวกที่เกี่ยวเสร็จไปก่อนก็จะอีทาเพลงเกี่ยวพาราสิล้อ
เลียน มีแต่เสียงหัวเราะดังไปทั่วท้องทุ่งท้องนา จอห์นมองไปที่ผู้หญิงคนหนึ่งที่เขาหมายตา เธอ
เกี่ยวข้าวอยู่ห่างจากเขาไปหลายแถว

พอพ้นฤดูเกี่ยวข้าวแล้ว ก่อนจะเริ่มฤดูกาลผลิตใหม่ ชาวไร่ก็จะทำพิธี”มัดมือเรียกขวัญ”
เพื่อความสงบสุข และเป็นการเรียกขวัญข้าวให้กลับมาในไร่ข้าวด้วย เครื่องทำพิธีก็จะ
ง่าย ๆ มีด้ายสายสิญจน์ที่ทำจากฝ้าย ข้าวเบอะข้าวต้มที่ใส่เมล็ดธัญพืชจากไร่ และผักจากป่า
ชาวบ้านแทบทั้งหมู่บ้านก็จะมาชุมนุมกัน อีโซ่ ผู้นำหมู่บ้านด้านจิตวิญญาณก็จะเป็นคนมัดมือให้
เจ้าของไร่ และคนอื่น ๆ

อีโซ่จะสวดพึมพำให้พรขณะผูกข้อมือ

“.....ขวัญมาอยู่กับตัวกับตนนะขวัญนะ”

ความเชื่อเรื่องขวัญและวิญญาณของคนปกากะญอกว้างไกล ไม่เพียงแต่คนเท่านั้นที่มี"ขวัญ" หากคนปกากะญอเชื่อว่าขวัญแห่งชีวิตนั้นมีอยู่ถึง ๓๗ แห่ง และในจำนวนนี้มีขวัญที่อยู่ในตัวมนุษย์เพียง ๕ แห่งเท่านั้นคือ ขวัญกระหม่อม ขวัญมือขวา ขวัญมือซ้าย ขวัญเท้าซ้าย และขวัญเท้าขวา ซึ่งล้วนแต่เป็นขวัญในตำแหน่งที่สำคัญ สมองไว้คิดและมือเท้าไว้ทำงาน ส่วนขวัญที่เหลืออีก ๓๒ แห่งอยู่ในข้าวหนึ่งแห่ง คือขวัญข้าว ที่เหลืออยู่ในสัตว์ มีทั้งสัตว์เล็กและสัตว์ใหญ่ สัตว์น้ำและสัตว์บก ได้แก่ ในสัตว์เลี้ยง คือขวัญหมา ในสัตว์น้ำคือขวัญหอย ขวัญปลา ขวัญเต่า ขวัญปู ขวัญกุ้ง ในสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ คือขวัญเขียด ในแมลงคือ ขวัญจิ้งหรีด ขวัญแมงมุม ขวัญตุ๊กแตน ในสัตว์เลื้อยคลานคือ ขวัญกิ้งกือ ขวัญจิ้งเหลน ขวัญตุ๊กแก ขวัญตะกวด ในสัตว์ปีกคือ ขวัญไก่ป่า ขวัญนก ขวัญนกเงือกปากขาว ขวัญนกเงือกปากทอง ในสัตว์ป่าคือขวัญหนู ขวัญตุ่น ขวัญเม่น ขวัญชะนี ขวัญแก้ง ขวัญกวาง ขวัญเลี้ยงผา ขวัญหมูป่า ขวัญหมี ขวัญเสือ ขวัญแรด ขวัญกระทิง ขวัญช้าง

สมัยเด็ก ๆ ที่ได้ยินเรื่องขวัญชีวิตนี้ใหม่ ๆ จอไม่เคยสงสัยว่า ทำไมมันขวัญอยู่ในทุกอย่างนะ แต่พอโตขึ้น เขาก็มองเห็นชัดเจนขึ้นว่า นี่คือนิเวศที่รายล้อมคน คนและสัตว์บ้านสัตว์ป่าที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ขวัญชีวิตที่อยู่ในสัตว์แทบทุกประเภทนี้ สอนให้คนปกากะญอระมัดระวัง หากขวัญชีวิตของข้าว หรือของใครคนใดคนหนึ่ง หรือของสัตว์ตัวใดตัวหนึ่งหายไป รวมทั้งการหายไปของต้นไม้ที่เป็นที่แขวนขวัญชีวิต ชาวปกากะญอจะมีชีวิตอยู่ไม่ได้

จอเฝ้าดูหมู่บ้านด้วยความรู้สึกภาคภูมิใจที่เขาและชาวปกากะญอมีความเชื่อเรื่องนี้ เพราะไม่เช่นนั้นแล้ว ขวัญชีวิตทั้งหลายก็คงจะสูญหายไป และหมู่บ้านของเขาก็คงจะไม่ร่มเย็นและสงบเท่านี้

พอถึงหน้าร้อน จอชอบเดินป่าคนเดียว ไปอยู่ที่ละนาน ๆ เพื่อฟังเสียงป่าพูดได้ เขาชอบเดินขึ้นเขา และไปไกลจนถึงดอยอินทนนท์ ที่มองจากหมู่บ้านเห็นเป็นภูเขาสีฟ้าคราม แต่เมื่อเข้าไปใกล้กลับกลายเป็นป่าอุดมสมบูรณ์ที่ทำให้เขามีความสุขใจ

เขาไปเที่ยวในป่าครั้งใด ก็รู้สึกจากภายในว่า สิ่งที่เขาได้เห็นตรงหน้าแตกต่างไปจากที่เขาได้เห็นเมื่อวัยเด็กมากขึ้นทุกวัน ในวัยเด็กต้นไม้จะสูงใหญ่ ไบหนา และร่มเย็นชุ่มชื้น แต่ในเพียงสิบกว่าปีให้หลัง ต้นไม้ใหญ่ของเขาก็ดูร่อยหรอลงไป การทำไร่หมุนเวียนอาจจะเป็นปัญหาหนึ่ง เพราะคนมากขึ้น และการวนกลับมาก็ยังไม่ถึงรอบของมัน จอรู้สึกเสียดายต้นไม้บางต้นที่เขาเคยเห็น ป่าบางป่าที่เขาเคยเดินผ่าน มันหายไปไหน เขาไม่อยากค้นหาคำตอบ แต่เขาต้องการหยุดชะงักการหายของมันเอาไว้ในช่วงที่ป่ายังเป็นสีเขียวให้เขาได้เห็นเต็มตาเช่นนี้

ครั้งหนึ่ง จอเดินอยู่ในป่า และได้ยินเสียงปิ่น เขารู้ดีว่า มีคนยิงนก แต่เขาไม่รู้ว่าปิ่นใคร จอไม่ชอบล่าสัตว์ เขาระมัดระวังเรื่องขวัญชีวิต แต่เขารู้ดีว่า วันหนึ่ง เด็ก ๆ ที่เติบโตขึ้นมาใหม่อาจไม่เข้าใจเรื่องขวัญชีวิตเท่าเขา

เขาเดินไปตามทางเดินเล็ก ๆ จนกระทั่งไปหยุดอยู่ที่สะพานไม้ไผ่ที่ทอดข้ามน้ำ นาคีที่ตาเขามองเห็นสะพานไม้ไผ่นั้น เขาก็นึกถึงทา(บทกวี)บทหนึ่งที่เขาเฝ้าในหมู่บ้านคนหนึ่งเคยขับ(อิทา)ให้เขาฟัง

หว่า เตอ โป้ ค้อ เตอ แทะ ที่
บือ เตอ เผลอะ ค้อ เตอ แก๊ สิ
ไม่ไผ่ล่าเตียวทอดข้ามน้ำไม่ได้
ข้าวเปลือกเมล็ดเตียวต้มเหล้าไม่ได้

บทกวีบทนี้เองที่ทำให้จอนิตระหนักชัดเจเนียงขึ้นในเรื่องของความร่วมมือของชุมชน เขารู้สึกมุ่งมั่นมากขึ้น การได้ไปเรียนที่โรงเรียนคริสต์ การได้เห็นโลกกว้าง ทำให้หนุ่มน้อยนาม จอ นิ รู้ชัดว่าตนเองเป็นผู้ที่มีโอกาสดีกว่าคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านหลายร้อยเท่า สิ่งที่เขาจะสามารถ ตอบแทนโชคชะตาที่แสนดีเช่นนี้ได้ก็น่าจะเป็นการช่วยคนอื่นที่ไม่มีโอกาสดีเช่นเขา และการ ช่วยคนอื่น ๆ ก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเขาเพียงคนเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับชุมชนทั้งชุมชน ดังที่บทกวีว่า ไม่ไผ่ล่าเตียวทอดข้ามน้ำไม่ได้ ข้าวเปลือกเมล็ดเตียวต้มเหล้าไม่ได้

จอ นิกลับจากป่าครั้งนั้นด้วยความรู้สึกว่าเขามีงานใหญ่ต้องทำ งานที่ต้อง ดูแลรักษาขวัญชีวิตของหมู่บ้านไว้ให้ได้ ทาอีกบทหนึ่งของพ่ออุ๊ยก็แล่นเข้ามาในหัว

ตะ เก เลอะ เปอะ รีมู โ้อ ดิ

สิ่งที่ดีอยู่ที่แม่เรามีอยู่

ตะ เก เลอะ เปอะ ป่า โ้อ ดิ

สิ่งที่ดีอยู่ที่พ่อเรามีอยู่

เก้อ ตอ เออะ เบอะ ค้อ อะ คลี

แม่รักษาเชื้อเผือกให้

เก้อ ตอ เออะ เปอะ นอย อะ คลี

พ่อรักษาเชื้อมันให้

เก้อ ตอ แม่ แป เทาะ เซอะ ซี

ตะ ซี หน้า เก เบอะ เตอะ ซี

รักษาให้ครบสามสิบอย่าง

จะยากแค่ไหนแค่ไหนก็ไม่อดตาย

บทที่ ๕ ขวัญบ้าน

เส่ เกื้ออะ เซอะ โข่ โถ่ หล่วย เป

เส่อ ฉื่อ บะ นา ควิ โข่ เตอะ เปล

นกเขาขันบนตอไม้

คิดถึงเธอจนผมหรีไม่เรียบ

จอนิเป็นหนุ่มเต็มตัวแล้ว เขาชอบผู้หญิงตัวบางคางแหลมที่ชื่อ หน่ออิมู หรือที่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้เห็นว่าชื่อเดิมเขียนยากเลยตั้งให้ใหม่ว่า “ริมู” เธอเกี่ยวดองกับเขาเล็กน้อยตรงที่พ่ออู๊ยของเธอเป็นลูกพี่ลูกน้องกับแม่อู๊ยของเขา และนาของแม่อู๊ยของเธอก็ติดกับนาของพ่อเขา และเธอก็เป็นกำพรว้าแม่เหมือนเขา เพราะแม่ของเธอตายตั้งแต่เธออายุได้ ๓ ขวบ

เมื่อตอนที่จอนิยังเด็ก ๆ เขาเคยไปเลี้ยงควายให้แม่อู๊ยของริมู แม่อู๊ยชอบเขามากและบอกเขามาแต่วัยเด็กว่า

“จอนิต้องเอาอิมูนะ”

และเมื่อเขาโตเป็นหนุ่มเขาก็ยังได้ยินประโยคนี้จากแม่อู๊ยของริมูอีกหลายครั้ง ทำให้เขามีกำลังใจจนถึงขนาดคิดว่า ถ้าเขาได้เงินรับจ้างมาเยอะ ๆ เขาจะซื้อฝ้ายมาให้เธอทอข้อมให้เขา แต่จอนิก็ได้เพียงคิด ยังไม่มีโอกาสทำ เพราะเขากับริมูมักไม่ค่อยได้เจอกัน ริมูรับจ้างตำข้าวให้ญาติพี่น้องอยู่ในหมู่บ้าน ในขณะที่เขารับจ้างทำงานนอกหมู่บ้าน แม้ว่าจะชอบเธอเพียงใดก็ตาม โอกาสที่จะเจอกันนั้นก็ยาก ช้าในตอนนั้นมีผู้ชายมาชอบริมูพร้อม ๆ กับเขาก็คงสามคน และเขาเป็นคนที่จนที่สุด

วันหนึ่ง หลังจากไปรับจ้างมั่งทำสวนฝืนนอกหมู่บ้าน จอนิก็ตนกลับบ้าน แต่ด้วยความที่เสื้อผ้าของเขาเก่าจนขาด ดูไม่ได้ เขาจึงอายุที่จะเดินไปตามทางปกติ เพราะกลัวเจอผู้หญิงสาว ๆ จะกลายเป็นที่หัวเราะเยาะ จึงหลบจากทางเดินชาวบ้าน ไปเดินทางป่า และอ้อมออกมาทางนาหลังบ้าน เป็นทางที่คิดแล้วว่าไม่มีใครเห็น ขณะกำลังเดินอยู่นั้น เขามองไปไกล ๆ ก็เห็นผู้หญิงคนหนึ่งนั่งซักผ้าอู๊ยริมน้ำ จอนิหยุดชะงัก ริมูนั่นเอง เธอหันข้างให้เขา และกำลังก้มหน้าก้มตาซักผ้า

จอนิก้มลงมองเสื้อผ้าตัวเอง เขาอายุผู้หญิงในหมู่บ้านและผู้หญิงคนที่เขาอายุมากที่สุดก็คือริมู แต่เขากลับมาเจอเธอในป่า จอนิมองซ้ายมองขวา ในที่สุดเขาก็คิดว่า เขาจะต้องหลบไปทางริมรั้ว แม้จะอ้อมหน่อย แต่เธอจะได้มองไม่เห็น

จอนิเดินย่อง ๆ ไป เพื่อไม่ให้เกิดเสียงดัง เขาพยายามไม่เหยียบกิ่งไม้หรือใบไม้แห้ง เขาทำได้สบายจนรู้สึกโล่งใจ พอถึงริมรั้วไม่นานเขาก็เอามือจับไม้ต้นบนไม้ โหนดตัวเองขึ้นไปเพื่อจะกระโดดข้าม เขาหันไปมองริมูด้วยใจระทึกและใจอาวรณ์ เขากำลังจะลับสายตาเธอไปแล้ว

“กร็อบ...โครม...โอ๊ย”

สามเสียงนี้ดังต่อเนื่องกันในระดับใกล้เคียงกัน แล้วร่างของจอนิก็ตนไปนอนแอ้งแม้งอยู่บนพื้นดิน ในทำนองนั้น เขาอุตส่าห์มองไปเห็นสายตาของริมูที่มองมา ทำทางเธอตกใจ เขารีบลุกขึ้นยืน

ทั้งอายุทั้งขาตัวเอง รีบเดินออกไปจากที่ตรงนั้นโดยเร็ว เขาไม่ได้หันไปมองและก็ไม่ได้เห็น
สายตาของเธออีก

ตอนนั้นจอห์นไม่รู้หรือกว่า ริมู"เอ็นดู"ผู้ชายใส่เสื้อผ้าเก่า ๆ ชาติ ๆ ที่ตกแบกลงมาจากรั้ว
เพียงใด

อีกไม่กี่วันต่อมา จอห์นก็ฝากฝ่ายให้พ่อไปให้ริมู ทอย่ามให้ เป็นธรรมเนียมของผู้ชาย
ชาวปกากะญอที่จะมียามติดตัวเวลาไปไหนมาไหน และยามใบที่เขาพกก็เก่าขาดไม่แพ้เสื้อผ้าของเขา
ในขณะที่เดียวกันเขาก็อยากรู้ด้วยว่า ริมูมีใจกับเขาหรือไม่ ปรากฏว่าเขาได้รับคำตอบที่น่า
พอใจเพราะริมูทอย่ามกลับมาให้เขาในเวลาไม่นาน ฝีมือทอย่ามของริมูตอนนั้นยังไม่ค่อยดีนัก
เพราะเธอเพิ่งเรียนทอ แต่จอห์นก็สะพายยามฝีมือริมูไปไหนมาไหนด้วยความกระหึ่มใจ

การที่ริมูยอมทอย่ามให้เขาเป็นกำลังใจอย่างยิ่งของจอห์น

อีกหลายครั้งที่เขาได้เห็นริมูและได้ยินเธออีกทีอีกบ่อย ๆ เขาชอบฟังเสียงของเธอ มัน
ทำให้เขาเอ็นใจ หลายครั้งเขาเผลอทำเสียงตามเธอ

แต่กระนั้น เขายังเห็นก็ยิ่งรู้สึกว่าเขาเหมือนดวงดาวที่อยู่ไกลบนฟากฟ้า

กว่า ทอ ฉะ โฟ ฉะ ซือ บือ

แล โอะ ฉะ แล โอะ เตอะ ถือ

มองขึ้นฟ้าเห็นดาวน้อยตำข้าว

ไปหาดาวไปหาไม่ถึง

กว่า ทอ ฉะ โฟ ฉะ ทอ เม

แล โอะ ฉะ แล โอะ เตอะ เซ

มองขึ้นฟ้าเห็นดาวหุงข้าว

ไปหาดาว ไปหาไม่ได้

ริมูทำให้เขานึกถึงแม่ ผู้หญิงคนที่เขารักที่สุดแต่ได้อยู่ด้วยน้อยที่สุด แวบหนึ่งนั้นเขานึกถึงแม่เลี้ยงของเขา แม้เธอจะรังเกียจเขา แกล้งเขา ทำให้เขาต้องอดข้าวอยู่เสมอ แต่เขาก็รู้ว่า ที่เธอทำนั้นเพราะความยากจนและเพราะเธอรักลูกของเธอ คนปกากะญอให้เกียรติและยกย่องผู้หญิงเสมอ จอห์นยังจำนิทานเกี่ยวกับผู้หญิงที่ชื่อ หนอกาแซ่ ได้ดี

หนอกาแซ่ เป็นหญิงที่งามจนเลื่องลือขจรไกล มีชายมากมายมาหมาย
ปองนาง แต่ว่านางนั้น อยู่ในบ้านที่มีประตูถึงเจ็ดชั้น แต่ละชั้นมีสุนัขที่ดุร้าย
เฝ้าอยู่ แม่อยู่ผู้เป็นยายของหญิงงามได้มาผ่าฟันดักอยู่กลางทาง เพื่อทดสอบ
บุรุษที่ต้องการพิชิตใจนาง

เมื่อมีชายผู้หนึ่งผ่านมา แม่อยู่เปิดชั้นให้ดูแล้วถามว่า "นี่อะไร" ผู้ชาย
คนนั้นก็ตอบด้วยคำอันหมายถึงอวัยวะเพศของผู้หญิง เปิดเสื้อให้ดู ผู้ชายนั้นก็
ตอบว่า นม แล้วชายผู้นั้นก็เดินทางต่อไป จนถึงบ้านหนอกาแซ่ ที่ประตูแรกก็
จะเจอหญิงงาม อ้างว่าตนคือหนอกาแซ่ แล้วนอนกับชายคนนั้น ตื่นเช้าขึ้นมา
หญิงงามก็จะกลายเป็นก๊วยไป ชายทุกคนที่ตอบคำถามแม่อยู่อย่างเดียวกันนี้ก็จะเจอ
แต่หนอกาแซ่ปลอมเสียทุกคน

แล้วก็มีชายคนหนึ่งตอบคำถามได้ถูกใจแม่อยู่ เมื่อเปิดชั้นให้ดู เขาตอบว่า “นี่คือแหล่งเกิด ทางมาของผม” เมื่อเปิดเสื้อ เจ้าหนุ่มก็ตอบว่า “นี่เป็นที่กินอาหารของผมตอนเล็ก ๆ”

แม่อยู่มอบเข็มให้เล่มหนึ่ง ตำข้าวปุก(ข้าวเหนียวสุกนำมาตำเพื่อให้เหนียวมากขึ้น)ให้ แล้วบอกวิธีการเข้าถึงหน่อกาแซ่ เมื่อชายหนุ่มมาถึงประตู เจอหมากก็โยนข้าวปุกเข้าปากหมา เขี้ยวหมากก็ติดข้าวปุก ทำให้กัดไม่ได้ พอเจอหญิงงามที่บอกว่าตนคือหน่อกาแซ่ ก็ใช้เข็มแทง หน่อกาแซ่ก็กลายเป็นก้วยหนุ่มโชคดีผ่านไปได้ทั้งเจ็ดประตู จึงพบหน่อกาแซ่ตัวจริง

ไม่น่าเชื่อเลยว่า ในที่สุด คนที่ทำให้เขามีกำลังใจที่จะสู้ขอริ้มกลายเป็นพ่อของเขาเอง เพราะพ่อเป็นพ่อสื่อประจำหมู่บ้านด้วย ผู้ชายสองคนที่ชอบริ้มต่างมาขอให้พ่อไปเป็นพ่อสื่อกับริ้มให้ พ่อมาบอกเขาทีหลังว่า

“หน่ออิมูมันไม่เอาสักคน”

จอมนิสต์ดู แต่เขาก็ยังไม่ได้บอกพ่อ ในใจนึกว่าโชคดีแค่ไหนที่ริ้มไม่เลือกสองคนนั้น พ่อพ่ออยู่ของผู้ชายคนที่สามที่มาเจรจาให้พ่อไปเป็นพ่อสื่อให้ลงจากเรือนไป พ่อก็หันมาบอกเขาทันที

“มันมาชอบหน่ออิมูอีกแล้ว”

จอมนิสต์หาย ถ้าคราวนี้ริ้มเกิดตกลงขึ้นมา เขาจะสูญเสียเธอไปแน่นอน เขาตัดสินใจบอกกับพ่อทันที

“เฮาก็ชอบมัน”

พ่อสะดุ้ง สักพักหนึ่งจึงหันมาถามเขาว่า

“แล้วมันชอบแกหรือเปล่า”

เขาเล่าให้พ่อฟังเรื่องที่ริ้มพยายามให้เขา และเขาก็ไม่รู้ว่าพ่อทำอะไรกับการเป็นพ่อสื่อครั้งที่สาม ที่มีเขาและผู้ชายคู่แข่งต่างหมู่บ้านอีกหนึ่งคน เขารู้แต่เพียงว่า ริ้มตกลงเลือกเขา ทั้งที่เขาอยากจนกว่าใครเพื่อน

ริ้มถูกคัดค้านอย่างหนักจากญาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าชายของเธอ แต่เธอก็ไม่เปลี่ยนใจ ไม่เพียงแต่เพราะเขาจนเท่านั้น หากแต่เพราะศาสนาที่ต่างกันด้วย เนื่องจากว่าครอบครัวของริ้มยังนับถือศาสนาพุทธอยู่ในขณะที่ครอบครัวของจอมนิสต์เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์แล้ว แต่แน่นอนที่สุด คนที่ดีใจเป็นที่สองรองจากริ้ม ก็คือแม่อยู่ของเธอ คนที่รักจอมนิสต์นั่นเอง

พ่อติปุ่นของจอมนิสต์ช่วยอะไรจอมนิสต์ไม่ได้มากนัก จอมนิสต์จึงต้องไปปรึกษาเซกิ้นน้องตบาทหลวงผู้เปิดทางชีวิตใหม่ให้เขา

“ดีใจด้วยนะ..จอมนิสต์” บาทหลวงว่า “ริ้มเป็นผู้หญิงฉลาด”

“ฉลาดตรงไหน”จอมนิสต์สงสัย บาทหลวงไม่รู้จักริ้มสักหน่อย

“อ้าว..”บาทหลวงหัวเราะ”ตรงที่เลือกจอมนิสต์”

คำพูดของเซกินี้ออดทำให้จอห์นอดหัวเราะไม่ได้ ความจริงชีวิตของเขา ก็ยังมีอะไรดี ๆ อยู่เหมือนกัน อย่างน้อยก็บาทหลวงคนนี้เป็นมิตรกับเขาเสมอต้นเสมอปลาย

พิธีแต่งงานแบบชาวคริสต์ถูกจัดขึ้นที่ห้วยตอง ในวาระที่สังฆราชของชาวคริสต์มาทำพิธีเปิดโบสถ์แห่งแรกที่นี่ และจอห์นกับริมูเป็นคู่แต่งงานคู่แรกที่ลงไปแต่งงานที่โบสถ์แห่งใหม่นั้น เซกินี้ออดเป็นผู้ดูแลจอห์นแม้กระทั่งแหวนแต่งงาน เขาก็เป็นคนไปหามาให้ เป็นพิธีแต่งงานที่ดูเรียบง่ายและศักดิ์สิทธิ์ในความรู้สึกของจอห์นเป็นอย่างดี

“คุณจะรับผู้หญิงคนนี้เป็นภรรยาและซื่อสัตย์ต่อเธอตลอดชีวิตหรือไม่”

“ครับ”

นั่นเป็นการรับคำที่จอห์นมั่นใจว่าทำได้แน่นอน

ปีที่แต่งงานกับริมู จอห์นมีอายุ ๒๐ ปีพอดี เขาคือหนุ่มผู้โชคดีคนหนึ่งที่หนอกาแซนามริมูเลือก จอห์นเล่าว่า ริมูเป็นขวัญของบ้านอย่างแท้จริง เพราะตามปกติเมื่อสมัยเป็นเด็กจอห์นเป็นคนที่ไม่ค่อยสบาย แล้วค่อยไม่ออกลูก ค่อยตัวเมียไม่เคยท้อง

“มีค่อยประมาณ ๒๐ ตัว เลี้ยงไป ๓ ปีค่อยก็เหลือแค่สิบกว่าตัว ปีหนึ่งได้เงิน ๓๐ บาท อายุประมาณ ๘-๙ ขวบ ต่อมาพอไปอยู่กับอีกคนหนึ่ง มีค่อย ๒๐ กว่าตัว เหลือแค่ ๒๐ กว่าตัว ผมเลี้ยงค่อยให้ใคร ค่อยมันก็นับหายไปหมดเลย ไม่รู้เป็นยังไง”

แต่สำหรับริมู เธอเป็นโชคดีในชีวิตของจอห์น เพราะเขาบอกว่า “พอแต่งงานเท่านั้น คือนั่นค่อยออกลูกเลย”

อยู่ร่วมบ้านด้วยกันไม่นานจอห์นก็รู้ว่าเขาได้ผู้หญิงฉลาดมาเป็นเมีย นอกจากทำงานบ้าน ริมูยังสามารถออกความคิดต่างๆเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตได้ด้วย ความเป็นผู้หญิงพิเศษของริมูทำให้จอห์นนึกถึงนิทานปกากะถออีกเรื่องหนึ่ง

นิทานเล่าว่า มีก่อนนี้หญิงกับชายปกากะถอทะเลาะกัน หญิงแยกไปอยู่ที่หนึ่ง ชายไปอยู่ที่หนึ่ง ผู้ชายนั้นสร้างบ้านไม้ไผ่โดยใช้ไม้เป็นลำวางเรียงบนหลังคาบ้าน เมื่อฝนตกลงมาก็ร่วงลงได้ ข้างฝ่ายผู้หญิงมีวิธีพลิกแพลง ผ่ากระบอกไม้ไผ่ออกเป็นสองซีก วางคว่ำหงายสลับซ้อนกันไป ฝนตกลงมาหลังคาก็ไม่รั่ว

ส่วนในการทำอะไร ผู้ชายไปทำอะไรในป่าใหญ่ ผู้หญิงไปทำอะไรในป่าไผ่ ผู้หญิงได้ข้าวมากมาย ผู้ชายไม่ได้ข้าวเลย ผู้ชายเป็นฝ่ายแพ้ ต้องย้ายมาอยู่ในหมู่บ้านของผู้หญิง

ผู้หญิงปกากะถอฉลาดจริง ๆ จอห์นนึก แม้แต่แม่ฮุ่ยที่เล่าเรื่องนี้ให้เขาฟัง ตอนเด็กๆ เขาเองยังนึกว่า ทำไม้ไม่สับกันนะ เล่าให้ผู้ชายเก่งก็ได้นี่นา พอเขาถามแม่ฮุ่ย แม่ฮุ่ยก็บอกว่า นิทานนี้เปลี่ยนไม่ได้หรอก เพราะบรรพบุรุษของเราเล่ามาอย่างนั้น

จอนีออกมาเดินอยู่นอกบ้าน ยิ่งเดินไป าก็ยิ่งแปลกตาและยิ่งแปลกใจ เพราะสถานที่ที่เขาเดินอยู่นี้ไม่ใช่ทุ่งนาในหมู่บ้านหนองเต่าแน่นอน แม้จะดูเหมือน แต่ความรู้สึกของเขาเหมือนมีใครกระซิบบอกว่าไม่ใช่ ทันใดนั้น เขาได้ยินเสียงหัวเราะคิกคักดังมาจากเบื้องหน้า พอมองไปก็เห็นผู้หญิงสาวสามคนเดินมาแต่ไกล จอนีเข้มนมองเขาอยากรู้เหมือนกันว่าพวกเธอเป็นใคร เธอแต่งชุด"เซวา"สีขาวสาวบริสุทธิ์ของปกากะญอ พอเดินเข้ามาใกล้ หนึ่งในจำนวนนั้นก็ส่งดอกไม้ดอกหนึ่งให้เขา.....

จอนีสะดุ้งตื่น เขาปรับสายตาจนเห็นเงากลาง ๆ ของมุ้ง หันไปมองริมูเห็นยังนอนหลับอยู่ฝันว่ามีผู้หญิงส่งดอกไม้มาให้ จอนีเอ๋ย แก่ได้ลูกสาวแน่นอน เขาบ่นบอกตัวเองแล้วก็ล้มตัวลงนอนต่ออีกรอบหนึ่ง ตื่นเข้ามาเขาจึงบอกริมูว่า

“ลูกของเธอจะเป็นผู้หญิงแน่นอน”

ริมูยิ้มรับความฝันของเขา เธออยากได้ลูกสาวมาเป็นเพื่อนแม่เช่นเดียวกัน ในที่สุดหน่ออิมูกก็ได้ลูกสาวคนแรกที่มีชื่อว่า “สามพอ”หรือ “หน่อฮอลือ” หรือที่มีชื่อไทยสุดไพเราะว่า “หอมลือ”

ลูกสาวคนแรกของจอนีกับริมูเกิดในปี ๒๕๑๐ และอีกสองปีต่อมาเขาก็ได้ลูกสาวคนที่สองชื่อสุขเบ็ง คราวนี้ริมูเป็นคนฝันว่าได้ดอกไม้ ในปีถัดมาริมูตั้งท้องลูกคนที่สาม จอนีรู้ทันทีว่า เขาจะได้ลูกชาย

สำหรับลูกชายคนแรกเขาฝันว่า ได้เดินไปในป่าใหญ่ ต้นไม้สะบัดใบทักทายเหมือนจะส่งข่าวบางอย่าง ทันใดนั้น ผู้เฒ่าคนหนึ่งก็เดินออกมาส่งปืนสั้นกระบอกหนึ่งให้เขา ลูกชายคนแรกของเขาเกิดในเดือนพฤศจิกายน และมีชื่อว่าพฤ

“ย่อเอาเอง”จอนีหัวเราะว่าเมื่อเล่าถึงลูกชายที่ชื่อ “พฤ”ที่โตขึ้นกลายเป็นกำลังสำคัญในการต่อสู้เพื่อรักษาป่า “พฤย่อมาจากพฤศจิกายน..แล้วมันยังเกิดวันพฤษหส์อีกด้วย”

ครั้งลูกชายคนต่อมาเกิด เขาก็ฝันว่าได้ปืนอีก แต่เป็นปืนยาว

“เกิดวันพฤษหส์อีกคนนี่ เฮาเลยตั้งชื่อว่า”หัสชัย”

จากลูกสาวสอง ลูกชายสอง จอนีมีลูกกับริมูอีกห้าคน เป็นผู้ชายอีกสามคือ รากทอง ศิวกร และแสงทอง เป็นผู้หญิงอีกสองคือ บัน(หล่าปา)และจรรยารักษ์(หมื่อปอ) ก่อนได้ลูกทุกคน เขายังฝันตามขบบ คือลูกชายฝันเห็นอาวุธมีดหรือปืน ลูกสาวฝันเห็นสร้อยคอเครื่องประดับ ยกเว้นลูกชายคนที่ชื่อรากทอง เขาฝันว่าได้ทูรี (เพชร)

“เลยให้มันชื่อรากทอง รากต้นไม้ที่เป็นทองนะ”จอนีว่า “คนนี้เป็นศิลปิน ชอบวาดรูป ชอบเรียนหนังสือ เกือบจบปริญญาตรีแล้ว” น้ำเสียงของจอนีเต็มไปด้วยความภาคภูมิใจ

“มีลูกคนไหนช่วยพะตีเรื่องป่าบ้าง”

จอนีหัวเราะ

“ช่วยทุกคนเลย ทุกคนรู้ แต่ตอนนี้เป็นกำลังสำคัญสองคนก็คือ พฤกับแซวะ(ศิวกร) สองคนนี่สนใจป่ามาก”จอนีว่า

การได้มีลูกทำให้จอนียิ่งซาบซึ้งตรึงใจคำสอนของบรรพบุรุษ

หมื่อกาให้คนมาเกิดเป็นสิบ

หลายคนถูกสร้างหลายแบบ

จอห์นช่วยริมูเลี้ยงลูกเพียง ๖ คนแรก จากนั้น เมื่อเขามีภาระจำเป็นในชีวิตที่ต้องก้าวออกจากบ้านไปช่วยสังคม ภาระทั้งหมดของบ้านและการเลี้ยงดูลูก ทั้งที่มีอยู่แล้ว ๖ คนและที่เกิดมาอีก ๓ คนหลัง จึงตกอยู่บนบ่าของริมูทั้งหมด

ถ้าใครถามเรื่องนี้ จอห์นก็จะบอกว่า

บรรพบุรุษเคยบอกไว้ว่า
ถ้าผู้หญิงลุกขึ้นมารบเมื่อไหร่
ศึกสงบเมื่อนั้น
เพราะผู้หญิงใช้ดาบ ทอผ้า
หรือใช้ หน่อทาแพะ รม

เมื่อคนฟังทำหน้างง จอห์นก็อธิบายว่า หน่อทาแพะเป็นเครื่องมือทอผ้า เมื่อสิ่งที่ใช้เป็นอุปกรณ์ในชีวิตกับสิ่งที่ใช้ในการรบ ของผู้หญิง เป็นสิ่งเดียวกัน นั่นทำให้ผู้หญิงมีชีวิตที่สุขสงบได้

ต่อมาอีกหลายปี เมื่อจอห์นคุยกับใคร ๆ และถูกถามว่า

“เพราะผู้หญิงเก่ง พ่อบ้านจึงทิ้งบ้านไปอย่างนั้นหรือ”

ผู้มาเยือนสงสัย จอห์นตอบว่า

“เขาไปได้อยากทิ้งบ้านนะ...แต่ที่เขาต้องออกนอกบ้านไป ก็เพราะบ้านใหญ่ หมูบ้าน ป่าภูเขา แม่น้ำ มันก็เป็นบ้านของเขา ถ้าบ้านใหญ่ของเขาพังพินาศไป บ้านหลังเล็กเขาก็พังพินาศไปด้วย”

บทที่ ๖ กลางแล้ง

จอนียองไปในป่าด้วยผีเท้าที่เจ็บกริบ เขากำลังทำตัวราวกับว่าเป็นสัตว์ป่าตัวหนึ่งด้วย เสียงที่ดังออกมาจากลำคอของเขาจึงฟังไม่เป็นภาษามนุษย์ ยิ่งเข้าไปไกลเป้าหมายเขาก็ยิ่งย่องเงียบ จนในที่สุด เขาก็หยุด แล้วค่อย ๆ ลดตัวลงนอนราบกับพื้น มีแต่เสียงใบไม้ดังกรอบยวมที่เขาทาบตัวลงกับพื้นดิน ทุกอย่างที่เคยเคลื่อนไหวตามเขา มาบัดนี้หยุดสนิท

เขาเบิ่งตาลอดไปตามช่องกิ่งไม้ แอ่งพื้นดินกว้างเรียบสิ้นตรงหน้าบัดนี้ว่างเปล่า ไม่มีแม่แต่เงาของหมูป่า ต้นไม้ที่มันใช้ไถถากที่ยังมีรอยโคลนติดอยู่ยื่นสงบบนนิ่ง รอยไถดูเก่าค้ำมาแต่วันโน้นและวันโน้น เขาเคยนึกเสมอว่า แอ่งดินเรียบสิ้นนานอนเล่น และต้นไม้ชวนถูลงเล่นนี้เป็นเสมือนโรงแรมกลางไพรของหมูป่า ที่มีเจ้าของโรงแรมชื่อธรรมชาติเป็นผู้จัดการ หมูป่าที่พอใจสภาพความสุขสบายนี้ก็จะมาพักอยู่เสมอ และเขาก็ชอบมาแอบดูเสมอ แต่มาวันนี้ โรงแรมของเขา ไม่มีแขกมาพัก มันคงย้ายไปนอนโรงแรมอื่นที่มีบริการดีกว่านี้

ปกากะเอยห่มรู้สึกเหงาและเหงาใจ เขาลุกขึ้นยืนและเดินเรื่อยไปในป่า ทักทายใบไม้ ฟังเสียงน้ำตกลงจากผา และพูดแข่งกับนก คนปกากะเอยรักธรรมชาติและใช้ชีวิตผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ไม่เพียงแต่คำสั่งสอนเรื่องขวัญชีวิตทั้ง ๓๗ ดวงที่มีอยู่ในคน สัตว์และพืชเท่านั้น จอนิจำได้ว่า นิทานเรื่องหนึ่งจากคนเฒ่าก็ได้เล่าเรื่องคนกับสัตว์พี่น้องกัน

มีเรื่องเล่าว่า...

ปกากะเอยมีพี่น้องเจ็ดคน พี่น้องทั้งเจ็ดคน แม่ตายไปและพ่อมีเมียใหม่ เมียใหม่ของพ่อนั้นเป็นผีร้ายที่ปลอมมาเป็นคน ได้ยุยงให้พ่อฆ่าลูกทั้ง พ่อจึงเอาลูกไปลอยแพ ทว่าเมียภักษคนหนึ่งช่วยพี่น้องทั้งเจ็ดไว้และเอาไปเลี้ยงเป็นลูก เมื่อพี่น้องทั้งเจ็ดเติบโตจึงคิดกลับมาแก้แค้น แต่พี่หกคนแรกสู้ผีแม่เลี้ยงไม่ได้ ถูกฆ่าตายหมดเหลือเพียงน้องสุดท้อง ได้รับคำแนะนำจากแม่ป่าซึ่งเป็นเพื่อนของภักษให้เอาเขาใส่ห้วยมาชีวิตขณะที่น้องคนสุดท้องกำลังต่อสู้กับผีร้าย และจวนเจียนจะเสียที่นั่นเอง ก็ได้ยินเสียงนกร้องฟังเหมือนจะบอกว่า

“น้องหล้าเอ๋ย (น้องสุดท้องเอ๋ย) ชีวิตชะหล้ามันเตอะ ชีวิตเขาซ่ายก็ตาย ชีวิตเขาชวาก็ตาย “

น้องสุดท้องจึงทำตาม พอผีร้ายถูกชีวิตตายแล้ว น้องคนสุดท้องก็เอาเขาออกจากห้วยไม่ได้ ก็เลยกลายเป็นวัวกระทิงไป

จอนิไม่เพียงแต่ชอบว่าคนพี่น้องกับสัตว์เท่านั้น แต่เขารู้สึกมีส่วนร่วมกับการนิทานเรื่องนี้ตรงที่แม่ตายไปและพ่อมีเมียใหม่ แถมยังเป็นเมียใหม่ที่ร้ายมากด้วย เขารู้สึกว่า นิทานของคนเฒ่าช่างเหมือนชีวิตของเขาเสียจริง

จากนิทานเรื่องนี้เอง คนปกากะเอยจึงมีความเชื่อว่าเขาเป็นพี่น้องกับกระทิง เล่ากันว่าเวลามีศัตรูมา คนปกากะเอยจะหนีเข้าไปอยู่ในฝูงกระทิง วัวกระทิงจะไม่ทำอะไรเพราะเป็นพี่

น้องกัน และจะช่วยขับไล่ศัตรูให้หนีไปอีกด้วย คนปกากะเฉยจึงไม่ยิงกระต๊อ สุ่มสี่สุ่มห้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งประมาณเดือนตุลาคม ถึงพฤศจิกายน เพราะเป็นช่วงผสมพันธุ์ ยกเว้นจำเป็นจริง ๆ ก็จะไม่ยิงตัวที่แก่หรือพิการ ทั้งยังต้องขออนุญาตผีก่อน และยิงตัวเดียวก็ต้องกินกันทั้งหมด บ้าน คือประมาณเดือนมีนาคม – เมษายน

สำหรับจอนิ เขาไม่เพียงรู้สึกว่าเป็นพี่น้องกับกระต๊อเท่านั้น หากแต่เขารู้สึกเป็นพี่น้องกับสัตว์ทุกตัวในป่า แม้กระทั่งสัตว์ที่มีพิษเช่น งู อาจเป็นเพราะว่าสัตว์ทุกตัวเป็นส่วนหนึ่งของป่า และป่าคือสิ่งที่รายล้อมตัวเขาและเป็นคุณแก่เขา ดังนั้น เขาจึงรู้สึกเช่นนั้นกับสัตว์ป่าเหล่านั้นด้วย

จอนิหยุดยืนที่ป่าเฟิงฟิ่นตัวใหม่ หรือที่เรียกกันว่า ป่าหนุ่ม แต่แล้วก็รู้สึกแปลกใจที่เห็นใบไม้สีเหลืองร่วงรายจากต้นไม้หลายต้น

“จะลาบวชกันหรือไง” จอนิสงสัย

ปีที่จอนิเริ่มรู้สึกถึงความเปลี่ยนแปลงไปของธรรมชาติ เป็นปี ๒๕๑๖ ปีที่ครอบครัวของเขา กำลังมีสี่ส้น ลูกสาวและลูกชายกำลังน่ารัก แต่หมู่บ้านยางตาดกลับไม่น่ารักเสียแล้ว เพราะทั้งหมดในบ้านกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง หากจอนิสามารถออกไปหาที่ยืนนอกโลกได้ และมองมายังหมู่บ้าน เขาก็ประจักษ์แก่ใจดีว่า เหตุที่หมู่บ้านของเขาเกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นมีได้มาจากการเปลี่ยนแปลงภายในเลยแม้แต่น้อย แต่เพราะเขาออกไปยืนนอกโลกไม่ได้ และเขาเป็นมนุษย์ตัวเล็ก ๆ คนหนึ่งในหมู่บ้าน เขาจึงเพียงยืนอยู่ที่ริมนาข้าว และมองต้นข้าวที่เรียวเล็กอย่างไม่เข้าใจ

จอนิจำได้ดี เมื่อเดือนต่อเลย ตอนที่มัดมือเฮียกขวัญข้าวนั้น เขาก็รู้สึกเหงา ๆ โดยไม่รู้ว่าทำไม ครั้นตอนที่ดอกเครีออนแยมสีชมพูออกมาในเดือนเดือนเครีออนหรือเดือนที่แพะ เขาก็รู้สึกแปลกใจว่าดอกมันน้อยผิดปกติ ตอนที่น้ำไร่ปลูกข้าว ฝนก็ตกไม่มากนัก จนใจเขาหาย ๆ ตอนทำพิธีเลี้ยงผีขุนหัวย ฮีไซก็เลยทำเสียใหญ่โต แต่แล้วก็ช่วยอะไรไม่ได้ แม้ต่อมาจะเลี้ยงผีไฟผีหนองผีน้ำกันใหญ่ ก็ไม่เป็นผลอีก จนถึงเดือนลาคู ฮีไซที่ทำพิธีเฮียกขวัญรอบสองบ่นแล้วบ่นอีกเพราะผลผลิตไม่ได้มากเท่าที่เคย

เป็นการทำไร่ทำนาที่แห้งแล้งที่สุดในชีวิตของจอนิและชาวบ้านยางตาด เพราะน้ำแม่ตาดที่เคยไหลลงน้ำแม่สะปือกนั้นเหือดแห้งไปเสียแล้ว

“เกิดอะไรขึ้น” ญาติคนหนึ่งของจอนิบ่น “ผีน้าท่านโกรธเอาแล้ว”

แม้จอนิและเครือญาติของเขาจะนับถือคริสต์ศาสนา แต่พวกเขาก็ไม่เคยทอดทิ้งความเชื่อเรื่องผี ผีจะเป็นผู้ดูแลและควบคุมทุกอย่างในชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งผีที่สำคัญ ๆ ที่อยู่ในธรรมชาติ เช่น ผีเจ้าที่ดิน ผีน้ำ ผีหมู่บ้าน

“ต้องไหว้ผีป่า ผีน้ำ”

ไม่ใช่นาจของจอนิเท่านั้นที่ต้นข้าวเรียวเล็ก หากแต่เกิดขึ้นกับต้นข้าวของคนทั้งหมู่บ้าน

ในขณะที่ชาวบ้านจัดเตรียมพิธีไหว้ผีน้ำนั้น จอนิกกลับนึกถึงหนังสือฝรั่งที่เขาเคยดู นึกถึงเหตุนี้มาถึงผลที่เขาได้รับการสั่งสอนมาจากบาทหลวง และนึกถึงแผนที่ที่เคยได้ดูตอนเรียนหนังสือที่โรงเรียนแม่ปอน

ในเขตลุ่มน้ำแม่วาง มีต้นน้ำสายเล็กสายน้อยไหลรวมกันเป็นแม่น้ำแม่วาง เป็นที่ตั้งของชุมชนนับร้อยหมู่บ้าน มีทั้งคนเมือง ม้ง และปกากะญอ หมู่บ้านบางตาตของเขาเป็นหนึ่งในจำนวนนั้นด้วย

หากเป็นวันก่อนจอนิกคงเชื่อมั่นเท่า ๆ กับคนอื่นว่า ผีน้ำและผีป่าก็คงจะโกรธชาวบ้าน และหากทำพิธีกรรมร่วมกันแล้วทุกอย่างก็จะคลี่คลายไปเอง แต่มาวันนี้จอนิกเริ่มหวั่นไหว เขาไม่แน่ใจว่าผีน้ำจะช่วยอะไรได้ เพราะเขาเริ่มรู้สึกว่าโลกนี้มี“ผี”อื่น ๆ อีกมากมาย รวมทั้งผีฝรั่ง ผีคนเมือง ผีเจ้านาย ที่ล้วนแล้วแต่มีอำนาจไม่แพ้ผีน้ำ ผีเจ้าที่ดินของเขา

จอนิกก็เดินเข้าไปเจียบ ๆ เขารู้สึกเหมือนป่าส่งสัญญาณบางอย่างแก่เขา เจียบวังเวงทั้งที่เขาเคยเดินเข้าไปแล้วชุ่มชื้นหัวใจ เสียงน้ำซ่าที่เขาเคยล่อว่า ดังราวกับเสียงผู้ชายร้องไห้ เพราะอกหักหายไป ได้ยินแต่เสียงระริกกระซิบราวกับผู้หญิงกำลังร้องไห้คนเดียว ไปไม่นานลงป่าเหงาลง สัตว์ป่าเจียบกริบ โรงแรมสัตว์ป่าปิดหมดทุกแห่ง เพราะบริการแยลงเสียแล้ว

จอนิกรู้สึกหดหู่ใจอย่างบอกไม่ถูก ทาบทหนึ่งของบรรพบุรุษแล่นขึ้นมาในหัว

เลาะ แม่ เดอ แม่ พี

กวนไฟ ไฟดับ

เลาะ ที เดอ ที ซิ

กวนน้ำ น้ำแห้ง

ไฟและน้ำมีความหมายต่อชีวิตของชาวปกากะญอ ในขณะที่ไฟเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการเตรียมพื้นที่ไร่ ระหว่างการทำไร่ชาวปกากะญอจึงมีพิธีเลี้ยงผีไฟเพื่อเป็นการขอบคุณ ในขณะที่เดียวกัน ต้นน้ำลำธารก็เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีผีน้ำคุ้มครองดูแลอยู่ ปกากะญอจึงมีข้อห้ามมิให้มนุษย์ไปรบกวนแหล่งกำเนิดน้ำ

“ต้นน้ำ” จอนิกนึก “ใครไปกวนต้นน้ำ”

นาที่นั่นเอง จอนิกนึกถึงผู้เฒ่าสุละแฮที่ภายหลังมาต้องเป็นญาติกับเขาเมื่อเขาแต่งงานกับริ้ม ผู้เฒ่าอยู่ที่ป่าอีกฟากแม่น้ำห้วยตาด และเป็นที่ยืนชื่อในเรื่องของการอนุรักษ์ป่า ตั้งแต่จอนิกอายุได้ ๑๑ ขวบ ผู้เฒ่าสุละแฮก็ขึ้นชื่อไปทั่วในเรื่องของการหวงป่า อาศัยความเป็นคนดุดและเอาจริงเอาจัง ทำให้ไม่ค่อยมีใครไปยุ่งกับป่าของแก

เมื่อสองสามปีที่ผ่านมานี้เอง สุละแฮยิ่งขึ้นชื่อมากในเรื่องการอนุรักษ์ป่า ป่าที่แกหวงมาแต่วัยหนุ่มขยายเป็น ๒๐๐ ถึง ๓๐๐ ไร่ ในขณะที่ป่าที่อื่นเริ่มลดลง และมีการทำลายป่ามากขึ้น แต่ป่าของสุละแฮกลับเขียวครึ้ม

จอนิกตัดสินใจไปเยี่ยมสุละแฮเพื่อดูป่าที่สามารถรักษาไว้ได้ จริงอย่างที่เล่าลือกันเพราะป่าที่เขาเดินทางเข้าไปนั้นหนาแน่นและยังสมบูรณ์อยู่มาก ที่เป็นป่าโปร่งก็ตันโตงาม แต่ก็ยังขึ้น

เย็น มีไม้ก่อ ไม้เหียง ไม้สนและกล้วยป่า จอนิชอบเรียกป่าผู้ชาย (เกอเนอพา) บางตอนก็เป็น ป่าครีมีชั้นเย็น มีไม้เถาวัลย์ มีมอส มีเฟิร์น จอนิเรียกว่าป่าผู้หญิง(เกอเนอหมีเอ) เดิน ๑ไปบาง ตอนก็เป็นป่าไผ่ (สะพอบะกะละ) บ้างก็เป็นป่าก่อ (ไซโซอแยงละ)

เขาเดินสวบ ๑เข้าไปอีก ทันใดนั้นก็ได้ยินเสียง

“ใครหว่า..มึงเข้ามาทำไม”

จอนิยกมือข้างหนึ่งขึ้น

“ลุงสุละแฮ” เขาส่งเสียงดังกังวานไปในป่า “เฮาเอง”

ลุงสุละแฮเดินออกมาจากที่ซ่อน แกร่งทักว่า “อ้อ..จอนิ.. เข้าเกือบพินแล้วมัยละ”

จอนิขำ มองดูมิดยาวในมือสุละแฮ นี่เองที่ชาวบ้านเล่าลือกันว่า แกชอบไล่ดำไล่พินคนที่ เข้ามาตัดไม้ทำลายป่าของแก

“ดูจิง”จอนิแกล้งว่า

“เออ..”สุละแฮร้องเสียงดัง “ต้องทำอย่างนี้แหละ ไม่งั้นมันเอากันจนเหียน”

“เฮาก็มาดู ๑ป่าของลุง ป่าทางฟากบ้านเฮาก็กำลังแย”

จอนิกับสุละแฮนั่งคุยกันถึงเรื่องการรักษาป่ามิดยาว ชายชราผู้พยายามรักษาป่าพา จอนิเดินดูป่าจนทั่ว ป่าใกล้บ้านสุละแฮยังอุดมสมบูรณ์ เย็นนั้น จอนิกินข้าวเย็นที่บ้านลุง

จอนิได้ข้อสรุปข้างลงไปอีกว่า

“รักษาป่าไว้ได้ ก็รักษาน้ำไว้ได้”

ต้องทำอะไรสักอย่างแล้ว จอนิบอกกับตัวเองขณะเดินทางกลับบ้าน

ชายชาวปกากะญอสีห้าคนลั่นแล้วแต่เป็นเครือญาติของจอนิ เดินตามจอนิเข้าป่าไป ทุกคนต้องการรู้ว่า เพราะเหตุใดน้ำจึงแห้ง พวกเขาไม่มีความรู้เท่าจอนิ และก็ไม่เดือดร้อนมากนัก เพราะเขายังทำนาทำไร่ได้ และมีข้าวกิน แต่มาววันนี้ เมื่อข้าวในนาทำท่าจะไม่ได้อุดมสมบูรณ์ เขาเริ่มไม่เข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นและหวังเอาว่าจอนิผู้เร่ร่อนมากกว่าพวกเขาอาจให้คำตอบได้

พวกเขาเดินกันไปเงียบ ๑ มีแต่เสียงผีเท้าดังสวบ ๑ เป็นจังหวะ ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ การเดินป่าครั้งนี้ไม่มีสีสันเหมือนเคย ไม่มีใครอีทา ไม่มีใครหยอกล้อตะโกนถามกัน แม้แต่ป่า เองก็ดูราวกับพลอยร่วมบรรยากาศไปด้วย ต้นไม้ในป่าทั้งน้อยใหญ่ดูเหงาเจี๊ยบ แม้แต่นกสักตัว ก็ไม่ได้ยินเสียงร้อง

“นกไปไหนหมด” จอนิตั้งคำถามอยู่ในใจ

“ดูโน่นสิ” พี่เมียของจอนิร้อง พลังชี้ให้ทุกคนดูบริเวณเบื้องหน้า บริเวณนี้เคยเป็นป่า อุดมสมบูรณ์มาก่อน แต่บัดนี้ ต้นไม้ใหญ่บางต้นถูกตัดจนเหลือแต่ตอ จอนิเสียใจ เพราะผู้เฒ่า สอนเสมอว่า

เน่อ กลอ เส่ กลอ เหลอะ เต่อ เก

พะ เอ่ บี เบ จ่อ เต่อ เด

จะตัดกิ่งไม้อย่าตัดให้หมด

ต้องเหลือไว้ให้นักพญาไฟมาเกาะกิ่ง

ยิ่งเดินเข้าใกล้ป่าต้นน้ำ พวกจอนิกก็ยิ่งพบความเสื่อมโทรม สีเหลืองของใบไม้ ความแห้งผากของดินและความห่อเหี่ยวของจิตใจ รวมกันเป็นอารมณ์และความรู้สึกของคนที่พักกันไปค้นหาความจริงในวันนั้น

นาที่นั่น จอนิกคิดถึงสุละแฮ ผู้จุดประกายเรื่องการรักษาป่าของเขามาแต่วัยเด็ก

“ต้องให้ป่ามันฟื้นตัวให้ได้ในเร็ววัน”

จอนิบอกกับทุกคนที่ไปด้วย แต่ขยับประโยคต่อไปไว้ในใจ ประโยคที่เขาตั้งใจว่าจะบอกริมูเป็นคนแรก เพราะเธอเป็นคนเดียวที่จะเข้าใจเขาดีที่สุดในที่สุด

“เพื่อป่า และเพื่อลูกของเรา”

สิ่งที่จอนิกชักชวนชาวบ้านทำเป็นอันดับแรกคือการขยายพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์ให้มากขึ้น กำหนดพื้นที่ในการทำไร่หมุนเวียนให้น้อยลง และห้ามทำไร่หมุนเวียนใกล้บริเวณป่าต้นน้ำ

เราพี่น้องทั้งหมู่บ้านตั้งมั่น

ฟ้าถล่มช่วยกันยันได้

ดอ บื่อ แง ซอ อีเหม่ เกลอ

มุ โข่ ลอ ปกอ ฉ่อ กอ เจอ

นั่นเป็นบททหาที่เขาใช้เสมอในเวลาพูดคุยกัน คนหมู่บ้านยางตาตจิ่งค่อย ๆ เคลื่อนขยายไกลป่าลงมาทุกที จนในที่สุด เขาก็ได้มาอยู่กันที่บ้านหนองเต่า และอยู่กันมาจนปัจจุบัน

บทที่ ๗ ก้าวกล้า

คืนแรกที่จอนินอนที่บ้านหนองเต่า เขาฝันว่ายังนอนอยู่ที่บ้านเดิม ฝันถึงป่าป่าเดิม ทำให้เขาตื่นขึ้นมาสรุปว่า

“ทุกสิ่งในโลกนี้เป็นหนึ่งเดียวกัน”

หนองเต่าเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีแอ่งน้ำใหญ่และมีที่ทำกิน จอนิจจึงชอบเดินสำรวจพื้นที่ทุกตารางนิ้ว ราวกับมือของเด็กน้อยที่สัมผัสร่างกายของผู้เป็นพ่อแม่ด้วยความรัก เขาเริ่มคุ้นเคยกับกับป่า และจำแนกป่าตามลักษณะของป่า ตรงไหนที่เลือกไว้ทำอะไรทำนา คนที่มีลูกเป็นหนุ่มเป็นสาวก็สอนลูกทำไร่ พื้นที่ทำอะไรเรียกว่า“ดูละ” ส่วนพื้นที่ที่เคยทำไร่อย่างที่เคยทำแต่ทิ้งร้างไว้ตั้งใจจะให้ป็นป่าหวงห้ามเรียกว่า“ดูละ”

จอนิมองเห็นและหมายตาไว้ว่า ที่หมู่บ้านหนองเต่านี้ เขาจะต้องพยายามทำให้การรักษাপ่าเกิดขึ้นให้ได้ เพราะเขาเห็นแล้วว่า การทำลายป่าทำให้เกิดผลเช่นไร

จอนิชอบไปเยี่ยมมองป่า“เดนมื่อเออ” ซึ่งเป็นป่าที่มีลักษณะเป็นเนินเล็ก ๆ มีน้ำล้อมรอบ และเป็นบริเวณที่อยู่ใกล้ต้นน้ำ ส่วนบริเวณฮอสลินาเด ใกล้ชุมชนแม่สะปือก ชาวบ้านกำหนดให้เป็นป่า“ตาเดโคะ”ซึ่งเป็นพื้นที่อยู่ระหว่างเขาสองลูก มีป่าที่บ ลักษณะนี้ถือว่าเป็นทางเดินของจิตวิญญาณบรรพบุรุษและทางเดินของผี เป็นที่ต้องห้าม ห้ามทำไร่โดยเด็ดขาด

ต้นปี ๒๕๑๖ วันหนึ่ง ชาวบ้านห้วยค่างและชาวบ้านหนองเต่าก็ได้ข่าวเล่าลือมาว่า รัฐบาลมีโครงการทำเหมืองแร่ในหลายพื้นที่ ขณะนี้ได้เข้ามาตั้งโครงการเริ่มขุดเจาะหาสายแร่ดีบุกแล้ว

“มันมาขุดเป็นรู ๆ มันมาพังภูเขา” ชาวบ้านห้วยค่างคนหนึ่งบอก

“มันเริ่มโค่นต้นไม้แล้วนะ”อีกคนว่า

พอได้ยินว่ามันเริ่มโค่นต้นไม้เท่านั้น จอนิก็รู้สึกร้อนใจขึ้นมาทันที เขารู้แล้วว่าหมู่บ้านที่ไม่มีป่าเดือดร้อนเช่นไร

“มันจะทำที่บ้านเฮาหรือเปล่า”

ชาวบ้านคนนั้นตอบว่า “เฮาได้ยินเจ้านายคุยกันว่ามีหลายหมู่บ้านด้วยแหละ”

คืนนั้นเองจอนิฝันว่า เขาเดินไปตามถนน พบชายแปลกหน้าคนหนึ่งไม่ใส่เสื้อผ้าเดินอยู่ ชายคนนี้มีหนวดเครารุงรัง ในฝันจอนิยังไม่ทันจะเอ่ยทักทาย ชายคนนั้นก็ตรงเข้ามาทะเลาะกับจอนิทันที

คนแปลกหน้านั้นพูดภาษาที่จอนิไม่เข้าใจ แต่จอนิรู้ว่าเขาตั้งใจมาทะเลาะกับจอนิโดยเฉพาะ จอนิตกใจตื่น...

เขาสงสัยว่า ความฝันจะเป็นความจริง

จากนั้นอีกไม่กี่วัน ขณะเดินสำรวจพื้นที่ด้วยความหวาดระแวงอยู่นั้น จอห์นก็เจอเข้ากับรูปที่เห็นได้ชัดว่าเป็นการขูดโดยฝีมือของคน ไม่ใช่รูเตี้ยพวกแต่มีหลายรูเหล่กับคนขูดเจาะตั้งใจ จะหาอะไรบางอย่างที่อยู่ใต้ดิน

“รูเหมืองแร่”

พอคิดได้ จอห์นนอนไม่หลับแทบทั้งคืน

จอห์นฝันว่าได้ต่อสู้กับคนแปลกหน้าไม่ใช่เสื้อผ้านั้นทั้งคืน เขาเล่าให้ริมูฟัง ริมูยังบอกว่า รัฐบาลนั้นแหละคือคนแปลกหน้าไม่ใช่เสื้อผ้านั้น

จอห์นร้อนใจ เขาจึงตั้งใจว่าจะต้องหาคนมาช่วยเรื่องนี้ให้ได้ เขาออกเดินทางไปยังแม่ปอน ตั้งใจไปหาบาทหลวงเซกินนีออต ไม่เจอบาทหลวง แต่กลับเจอกับครูคนหนึ่งที่เคยสอนหนังสือเขา ชื่อครูทิพย์

พอครูได้ยินเรื่องที่เขาเล่าให้ฟัง ครูก็พูดยาก ๆ ว่า

“มันเป็นนโยบายของรัฐบาล”

“แล้วเขาจะทำยังไง”

ครูหนึ่งไปพักหนึ่งจึงแนะนำเขาว่า “เรื่องนี้ต้องให้รัฐบาลยกเลิกนโยบาย”

แม้จอห์นไม่เข้าใจชัดเจนนักว่านโยบายคืออะไร แต่เขาก็รู้แน่ๆว่าเจ้าสิ่งนี้เองที่ทำให้ดินบ้านเขามีคนมาขูดเป็นรู และในอนาคตก็จะมีคนมาตัดโค่นต้นไม้ และเขาคนเดียวก็คงไม่สามารถช่วยป่าไว้ได้ นั่นก็หมายความว่าเขาเองก็ไม่สามารถช่วยชาวบ้านไว้ได้ด้วย

“งั้นเขาจะลงไปกรุงเทพฯ ไปขอรัฐบาลยกเลิกมัน”

จอห์นพูดออกไปแล้ว เห็นครูทำตาโตแบบตกใจแกมแปลกใจ

“เอาจริงหรือเปล่า จอห์น” ครูถามด้วยน้ำเสียงเรียบ ๆ จอห์นตอบกลับทันที “เอาจริงครับ”

“งั้นครูจะช่วยจัดการให้” ครูว่าแล้วก็ช่วยเขียนจดหมายร้องเรียนเป็นภาษาไทยให้ตามที่จอห์นบอก จากนั้น จอห์นก็ไปหาชาวบ้านให้ลงชื่อเรียกร้องร่วมกัน รวมรายชื่อได้ทั้งหมดประมาณ ๔๐ ชื่อ

เมื่อถามว่าสำเนาจดหมายฉบับที่เล่าให้ฟังนี้มีไหม ก็ได้คำตอบจากจอห์นว่า

“หายไปแล้ว ไม่รู้หายไปไหน หายเร็ว ๆ นี้แหละ”

จอห์นถือจดหมายร้องเรียนนั้นไปหาเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ และเจ้าหน้าที่อำเภอ เพื่อให้ทางราชการดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นลำดับขั้นตอน แต่อาจเป็นเพราะเรื่องราวของจอห์นมีรายละเอียดที่แตกต่างและเจ้าหน้าที่ทางราชการเองต่างก็ไม่อยากเป็นผู้รับผิดชอบเป็นผู้ตั้งเรื่องราวของชาวเขากลุ่มนี้เสนอขึ้นไป จึงมีใครคนหนึ่งแนะนำจอห์นว่า

“นี่..จอมพลถนอม นายกรัฐมนตรีนะจะมาทำพิธีที่สันป่าตองอยู่แล้ว เธอไปยื่นจอมพลถนอมโดยตรงก็แล้วกัน”

คนแนะนำคนนั้น จอห์นจำไม่ได้ว่าเป็นใคร จำไม่ได้แม้กระทั่งว่าเขาแนะนำเพราะเขาสงสารหรือเพราะเขาอยากจะให้ภาระพ้นไปจากเขา แต่คำแนะนำของเขากลับทำให้จอห์นมอง

เห็นแสงสว่าง จอห์นไม่กลัวคำว่านายกรัฐมนตรี เขานึกถึงนิทานเรื่องติลูลา บางทีผู้แนะนำเขา คนนี้ อาจจะเป็นแบบเพื่อนของติลูลาคนใดคนหนึ่งก็เป็นได้

จอห์นตั้งใจมั่นว่าจะต้องส่งจดหมายร้องเรียนของเขาถึงนายกรัฐมนตรีให้จงได้
หน้าที่ของจอห์นก็คือรวบรวมชาวบ้านให้ได้มากที่สุด เพื่อร้องเรียนให้ถอนสัมปทานการทำแร่
ดีบุกออกไปจากหมู่บ้าน เขาบอกกับผู้ใหญ่บุง ซึ่งเป็นพี่เมียของเขาเอง ผู้ใหญ่บอกว่า ไปเลย
จอห์นทำเลย เขาจึงเดินไปตามบ้านต่าง ๆ เพื่อขอร้องชาวบ้านด้วยตนเอง

“ถ้าเขาไม่ไปเพื่อหมู่บ้านของเขา แล้วใครจะไป”

การเดินทางตามบ้านต่าง ๆ ของจอห์นได้ผล เพราะมีคนพร้อมจะไปร่วมร้องเรียนกับเขาถึง
๒๐ คน จอห์นนัดกับครู และครูก็บอกไปทางนายอำเภออีกทีหนึ่ง ทุกอย่างเป็นไปอย่างราบรื่น

เช้าวันสำคัญวันหนึ่งของจอห์นก็มาถึง เขาไปยืนร่วมกับชาวบ้านที่มายืนรอต้อนรับผู้นำ
ของประเทศ มองไปทางไหนก็เห็นแต่คนยืนรอ นอกจากชาวบ้านแล้วยังมีพวกเจ้าหน้าที่ต่างชุด
สีทากียืนกันเป็นแถว กับอีกพวกหนึ่งเป็นตำรวจที่คอยดูว่าให้ชาวบ้านยืนรอให้เป็นระเบียบ
เรียบร้อย จอห์นรู้สึกตื่นเต้นเล็กน้อย เขานึกถึงชาติริยอัฟริกาที่ขึ้นกกระจอกเทศ เขาก็นึกซ้ำ ๆ ว่า
บางทีจอมพลถนอมอาจจะชี้ข้างมาก็ได้

แต่พอถึงเวลาเข้าจริง ๆ ช้างในความคิดคำนึงของจอห์นก็กลายเป็นรถเก๋งสีดำเป็นมัน
เปลابแล่นเข้ามาช้า ๆ พวกข้าราชการยืนเข้าแถวกันเรียบร้อย จอห์นรู้สึกแปลกใจที่เห็น”เจ้า
นาย”ที่เขาเคยเห็นยืนตำราดบนเขาทำตัวงอเอามือกุมระหวางขา เป็นภาพที่ตรงกันข้ามกับที่
เขาเคยเห็นมาโดยสิ้นเชิง ตำรวจทหารที่มารักษาความปลอดภัยตะเบะกันพร้อมพรึบ

เลยจากแถวข้าราชการ จอมพลถนอมเดินมายังแถวชาวบ้านที่ยืนรออยู่ ผู้หญิงคนหนึ่ง
ยืนอยู่ก่อนจอห์น ถือช่อดอกไม้ช่อโต รีบก้าวออกไปมอบช่อดอกไม้ ชาวบ้านชายอีกกลุ่มหนึ่ง
เอาตะกร้าพืชผลออกไปมอบให้ จอห์นยืนหันมองเห็นจอมพลถนอมยิ้มให้คนที่มอบของให้ คน
แล้วคนเล่า กลุ่มแล้วกลุ่มเล่า จอห์นและชาวบ้านถูกจัดไว้เป็นกลุ่มหลัง ๆ ยืนมองดูจอมพล
ถนอมจนคอยาว เพราะกลัวเขาจะเดินมาไม่ถึง แต่ในที่สุด เสื้อผ้าปกากะก๊วยอันเป็นจุดเด่น
สะดุดตาของกลุ่มจอห์นก็ทำให้ผู้นำของประเทศก้าวเข้ามาอีก ใกล้เขาเข้ามาทุกที

จอห์นเอามือดันผู้เฒ่าสองคนจากหมู่บ้านที่เป็นตัวแทนยื่นจดหมายร้องเรียน ใคร ๆ ก็บอก
กับเขาว่า “ต้องเอาคนแก่จะได้ดูน่าเห็นใจ” ผู้เฒ่ายืนมือออกไปข้างหน้า จดหมายร้องเรียนในมือ
พลอยสั่นเทา จอห์นรู้สึกตื่นเต้นนิด ๆ

เสื้อสีแดงของชายชาวปกากะก๊วยทำให้ตำรวจทหารที่เดินตามมามีท่าทีขมึงตึงขึ้น คน
ที่เดินตามมาข้าง ๆ นายกรัฐมนตรีกระซิบกระซาบ จอห์นได้ยินแว่ว ๆ

“พวกกะเหรี่ยงครับ ๆ ผนขทาน”

แม้จะเป็นเพียงเสียงเบา ๆ แต่จอห์นก็รู้สึกได้ทันทีถึงบรรยากาศสองประการที่เกิดขึ้นใน
ขณะนั้น บรรยากาศแรกเป็นความแปลกแยกที่ดึงตัวเขาให้ต่างไปจากคนที่ยืนอยู่โดยรอบ คล้าย
กับว่าเขาเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่แตกต่าง ๆ ค่อนข้างไปในทางที่ต้อยกว่าด้วย แต่ในขณะที่เดียวกันคำ

เดี๋ยววันนี้ก็กลับทำให้เกิดบรรยากาศที่น่าสนใจขึ้นมาในฉบับพลัน เพราะหน้าตาของนายกรัฐมนตรีเป็นประกายสนใจ

“มีอะไรรี”

จอ尼ได้ยินคำภาษาไทยดังออกมาจากปากของนายรัฐมนตรี เขาฟังออกและเตรียมตอบประโยคที่ตั้งใจไว้ แต่ยังไม่ทันที่เขาจะเอ่ยออกมาใครคนหนึ่งที่ยืนอยู่ข้าง ๆ นายรัฐมนตรีก็ชิงพูดขึ้น

“พวกยงบ้านหนองเต่ายื่นหนังสือร้องเรียนครับ”

จอ尼ไม่ค่อยชอบคำว่า“พวกยง”เท่าไรหรอก แต่เขาไม่มีทางเลือก นายรัฐมนตรีถามอีกว่า

“เรื่องอะไรล่ะ”

ใครคนหนึ่งทำท่าคาดคั้นใส่ผู้เฒ่าที่อยู่ข้างหน้า ผู้เฒ่าอีกอีกไม่อาจพูดเป็นภาษาไทย จอ尼ผู้มาเป็นล่ามพลอยอีกอีกไปด้วย เขาได้ยินแว่ว ๆ เหมือนใครที่อยู่รายล้อมตะคอกเขาว่า “ฯพณฯท่านถาม ไม่ได้ยินรี”

นั่นแหละจอ尼จึงนึกได้ว่าเขามีหน้าที่พูดแทนชาวบ้าน เขาจึงเปล่งเสียงออกไปเป็นภาษาไทย ภาษาไทยที่เขาไม่ถนัดนักแต่เขาก็มั่นใจว่า นายกรัฐมนตรีน่าจะฟังออก “เฮาชาวบ้านหนองเต่า มาร้องเรียนท่านนายกรัฐมนตรี ขอให้ยกเลิกสัมปทานเหมืองแร่ดีบุกที่หนองเต่า”

เขาพูดจบแล้ว เห็นนายกรัฐมนตรีเลิกคิ้วเป็นเชิงถาม เขารู้ทันทีว่านายกรัฐมนตรีฟังเขาไม่รู้เรื่อง นายอำเภอซึ่งยืนอยู่ไม่ห่างนักรีบรายงาน

“ราษฎรบ้านหนองเต่าครับ กลัวว่าสัมปทานแร่ดีบุกจะทับที่ทำกินครับผม”

“จันรี”นายกรัฐมนตรีว่า

“พวกเฮาเดือดร้อนมาก ตอนนี้มีเจ้าหน้าที่สัมปทานเข้าไปชุดสำรวจที่ดินเป็นรู ๆ แล้ว”

“อือ”นายกรัฐมนตรีว่า “เออถ้ามันเดือดร้อนอย่างนี้ พวกเรากลับไปฟังที่บ้าน ภายในเจ็ดวันจะรู้เรื่อง...”

จอ尼รู้สึกแปลกใจที่นายกรัฐมนตรีพูดกับเขาดีกว่าพวกเจ้านายที่เข้าไปในหมู่บ้านมากมาย

นายกรัฐมนตรีรับจดหมายที่ผู้เฒ่ายื่นให้ ส่งให้คนที่เดินข้าง ๆ แล้วหันมาบอกกับจอ尼ว่า “ไปคอยฟังผลนะ เจ็ดวันก็รู้เรื่อง”

นายกรัฐมนตรีเดินผ่านไปแล้ว จอ尼ได้ยินเสียงกระซิบ“พวกยง ๆ”ก่อนที่คณะผู้นำจะเดินผ่านหน้าไป เขาไม่ได้ตามไปดูนายกรัฐมนตรีอีก หากแต่เดินเตร็ดเตร่อยู่ในงาน ใครคนหนึ่งบอกว่า “น่าจะไ้ผลนะ เพราะนายกรัฐมนตรีดูว่าสนใจ”

แม้เมื่อยื่นหนังสือร้องเรียนไปแล้ว จอ尼ก็ยังไม่แน่ใจอะไรเท่าไร หลังจากนั้นอีกสามวันก็ไม่ได้เรื่องราวอะไร ไม่มีใครส่งข่าวใด ๆ มาทั้งสิ้น แต่พออย่างเช้าวันที่เจ็ด จอ尼ก็ตะลึงงัน เพราะมีชาวบ้านวิ่งมาบอกว่าพวกเหมืองแร่เตรียมย้ายขั้วของขนย้ายเครื่องมือออกไปแล้ว

“เขาทำได้สำเร็จ” จอนิบอกกับชาวบ้าน

อีกไม่กี่วันต่อมา ทางอำเภอก็ส่งสำเนาจดหมายตอบหนังสือร้องเรียนจากนายกรัฐมนตรียามาให้ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านก็ดีใจใหญ่ เพราะชื่อเสียงครั้งนี้ตกอยู่กับบ้านหนองเต่า คนปกากะเอนจากบ้านหนองเต่าร้องเรียนนายกรัฐมนตรียังสำเร็จ จอนิรู้สึกว่าการนี้ช่างควบคุมได้ง่ายดายเหลือเกิน เพียงแค่เดินขึ้นเขาลงเขาสักหน่อย ขยันเขียนและขยันพูด เขาก็สามารถทำได้แล้ว เขาสามารถต่อสู้กับสิ่งรุกรานภายนอกได้แล้ว โดยไม่ต้องใช้มีดไล่ฟันคนแบบลู่สูละแฮ เพียงแต่ใช้สมองคิดไตร่ตรอง หากคนช่วย และใช้มือเขียนจดหมาย จอนิรู้สึกขอบคุณบาทหลวงที่เปิดโลกใบใหญ่นี้ให้เขา และขอบคุณครูที่เขียนจดหมาย และขอบคุณเจ้าหน้าที่ราชการที่แนะนำให้เขายื่นหนังสือต่อจอมพลถนอม ทุกคนเหล่านี้ช่วยให้การทำงานครั้งแรกสำหรับหมู่บ้านของเขาสำเร็จลงด้วยดี

“เขาจะตั้งเจ้าเป็นผู้ช่วย” ผู้ใหญ่บ้านบุงบอก

“เขาก็ช่วยอยู่แล้ว..” จอนิน่า

“นั่นแหละ เขาจะบอกใคร ๆ ว่าเจ้าเป็นผู้ช่วยเขา”

งานของจอนิจึงมากขึ้นอีก เวลาที่จะช่วยริมุดูและลูกแพบจะไม่เหลือ จอนิเล่าถึงเรื่องนี้ว่า “ตอนนั้นผมได้ใจเลยละ พอยื่นเรื่องถึงนายกรัฐมนตรียังแรกก็สำเร็จแล้ว ก็เลยได้ใจ”

บทที่ ๘ คนแปลกหน้า

แม้จอนิจะเปลี่ยนไปนับถือคริสต์ศาสนาตามพ่อและเครือญาติ แต่ในหมู่บ้านก็ยังมีคนนับถือพุทธศาสนา และผิวยุเช่นเดิม ในหมู่บ้านจึงมีทั้งโบสถ์ วัด และมีฮีโซประกอบพิธีทางผี แต่ไม่ว่าใครจะเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอะไร ความเชื่อเรื่องผีก็ดูจะฝังอยู่ในจิตใจของชาวปกากะเกอะญอเสียแล้ว ดังนั้นไม่ว่าจะทำบุญกับพระหรือสวดมนต์ภาวนากับพระเจ้า ชาวบ้านก็มักจะไหว้ผีควบคู่กันไปด้วย

เมื่อมีผู้ถามว่า “คนปกากะเกอะญอคนละศาสนานี้ไม่มีขัดแย้งกันเลยหรือคะ”

“มีบ้าง” จอนิว่า “ก็พูดกันว่ากันบ้าง แต่ไม่เคยทะเลาะกันใหญ่โต”

ภาพพระเดินบิณฑบาตในหมู่บ้านหนองเต่าและหยุดยืนคุยกับคนที่นับถือคริสต์จึงเป็นเรื่องธรรมดา ในขณะที่เดียวกันภาพคนที่นับถือศาสนาทั้งสองศาสนาไหว้ผี หรือร่วมอยู่ในพิธีกรรมไหว้ผีก็เป็นเรื่องธรรมดาอีกเช่นกัน

ไม่มีคนแปลกหน้าอยู่ในหมู่บ้านหนองเต่า เพราะทุกคนแทบจะเป็นพี่น้องกันหมด นาน ๆ ครั้งจะมีคนนอกหมู่บ้านขึ้นมาค้าขาย เป็นแบบพ่อค้าเร่ แต่แล้วจู่ ๆ วันหนึ่ง ก็มีคนแปลกหน้าคนหนึ่งขึ้นมา และเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านหนองเต่าอย่างเป็นทางการ

เขาจึงกลายเป็นคนหนึ่ง คนเดียวเท่านั้นที่จอนิเห็นว่า เป็นคนแปลกแยกของหมู่บ้าน ไม่ใช่ญาติและไม่ใช่มิตร เขาคือพ่อค้า นายทุนที่ขึ้นมาเปิดร้านค้าอยู่ที่หมู่บ้านหนองเต่า ขายสินค้าทุกอย่างแบบร้านเอนกประสงค์ทั่วไป

เขามีชื่อว่า “เจ๊กตั้ง”

ร้านค้าเจ๊กตั้งตั้งอยู่ในหมู่บ้านได้ เพราะเขามากับฮีโซ (ผู้นำทางจิตของชาวบ้าน) ฮีโซคนนั้นติดผี และอนุญาตให้เจ๊กตั้งเข้ามาอยู่เพราะคิดว่าการที่เจ๊กตั้งขึ้นมาอยู่ด้วยก็จะมีผลประโยชน์เรื่องผีนั่นเอง

วันที่ที่เปิดร้านค้า เจ๊กตั้งก็ดูตเงินจากบ้านหนองเต่าไปราวกับมีการติดตั้งเครื่องสูบน้ำขนาดใหญ่ และมีสายดูดมที่มา หนองเต่าก็คือหนองน้ำอันอุดมสมบูรณ์ที่ชายแปลกหน้าคนนี้หย่อนสินค้าของเขาลงมาแทนเหยื่อล่อ

หากร้านค้าย่อย ๆ แห่งนี้มีทุกอย่างที่แบบที่มนุษย์จำเป็นต้องใช้ในชีวิต จอนิก็คงไม่เจ็บใจเท่านี้ แต่นี่ล้วนมีสิ่งเกินความจำเป็น จอนิไม่ชอบ แต่จอนิไม่พูด เขาไปร้านค้า แต่ใช้เงินน้อยที่สุด

สิ่งที่จอนิและชาวบ้านซื้อเป็นประจำคือ ข้าวสาร ยา บุหรี่ และอื่น ๆ อีกมากมายที่จอนิเรียกว่า “ของสะเปะสะปะ” ทั้งที่ของเหล่านั้นแพงกว่าซื้อข้างล่างถึงสามเท่า

จอนิเคยนั่งอยู่ที่ร้านและสังเกตว่า ใครมาซื้ออะไร ผู้ชายพยายามทดลองยาสูบเกล็ดทอง และพระจันทร์ ในขณะที่ผู้หญิงพยายามทดลองเครื่องตกแต่งความงาม แป้งทาหน้า สบู่ จนแม้กระทั่งสีทาปากทาแก้ม

“ริมูอย่าไปซื้อนะ..”เขาเคยห้ามเมีย “ของฟุ่มเฟือย ผู้หญิงปกากะญอไม่ต้องทาปากกับสีผึ้งหรือก”

“ไซ่”ริมูหัวเราะ “เฮามีดอกกล้วยป่าสีเหลืองทาปากกับใบไม้ที่เอามาขยี้ทาแทนแป้งฝุ่นก็พอแล้ว”

เสียงริมูคล้ายประชดประชัน ๑ แต่จอนิรู้ว่า ริมูไม่ได้ตั้งใจขนาดนั้น

จอนิเฝ้ามองดูเจ๊กตั้งเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน ตั้งแต่เขาเป็นหนุ่มน้อย ๆจนกระทั่งแต่งงานกับริมู สถานการณ์ในหมู่บ้านก็ยังเหมือนเดิมคือเจ๊กตั้งรวยเอา ๆ และชาวบ้านจนลง ๆ จอนิยังออกไปสู่โลกภายนอกมาก เขาก็ยังเห็นและรู้เท่าทันเล่ห์กลต่าง ๆ ของพ่อค้าคนนี้ เขาเจ็บใจที่เจ๊กตั้งคนนี้เป็นนายทุนที่ทำตัวเป็นทากดูดเลือดชาวบ้านหนองเต่าโดยชาวบ้านไม่รู้ตัว

จอนิเล่าว่า

“เวลามันให้ยืมข้าวนะ มันให้ยืมถึงหนึ่งก็ต้องจ่ายคืนมัน ๓ ถัง ถ้ายืมเงิน ๑๐๐ บาทก็ต้องจ่ายคืน ๓๐๐ บาท มันเอากำไรเป็นสองร้อยบาท”

จอนิในวัยยี่สิบเศษ ผู้ผ่านการเรียนรู้โลกกว้างมาจากโรงเรียนคริสต์เริ่มแนะนำชาวบ้านจากรายหนึ่งสู่อีกรายหนึ่ง

“แพงไป..เจ๊กตั้งเอาเปรียบเฮานี้” รายหนึ่งพยายามเอาคำของจอนิไปยืนยัน

เย็นวันนั้น ทุกคนในหมู่บ้านได้ยินเสียงปี่ดังมาจากร้านเจ๊กตั้ง หลายคนวิ่งออกจากบ้านและตรงไปที่ร้านค้า

“มีอะไร ๆ”

ชาวบ้านคนที่บอกกับเจ๊กตั้งว่า เขาขอกู้เงินแต่เจ๊กตั้งคิดดอกแพงเกินไปยื่นหน้าซีตอยู่ที่หน้าร้าน มีเจ๊กตั้งถือปี่ยืนจังก้าอยู่

พ่อเฒ่าเดินเข้าไปถาม

“ทำไมล่ะ”

เจ๊กตั้งทำตาขีบ ๆมองดูชาวบ้าน เซ็ดหน้าขึ้นหยิ่ง ๆ แล้วถามเสียงดังกังวานว่า

“นี่ร้านของอ้าว ใครจะซื้อของอ้าว กู้เงินอ้าว ก็ต้องทำตามกติกาของอ้าว”

ชาวบ้านค่อย ๆ เลี้ยวไปจากร้านทีละคน รวมทั้งคนที่ไปขอกู้เงินด้วย เขาเดินหน้าเศร้ามาหาจอนิ และจอนิต้องให้ริมูแบ่งข่าวสารในครัวไปให้

จอนิโกรธ แต่เขาไม่แสดงตัว ในใจของเขาคุ้นคิดอยู่ตลอดเวลาว่า คนแบบนี้ไม่สมควรจะอยู่ในหมู่บ้านคนที่แปลกทั้งหน้าและแปลกทั้งชีวิต คนที่ไม่มีหัวใจเหมือนปกากะญอ ไม่สมควรอยู่กับปกากะญอ

คืนนั้น จอนินอนฝันสับสนปนเปตลอดคืน

อีกไม่กี่วันต่อมา จอนิก็ได้ยินว่า เจ๊กตั้งเอาปี่ไปยืมชาวบ้านคนหนึ่งไปซื้อของ ชาวบ้านวิ่งหนีกลับบ้าน เจ๊กตั้งก็เหิมเกริมถึงขนาดวิ่งไล่ไปจนจรดตีนบันไดบ้านของคนผู้นั้น จอนิฟังเรื่องเล่าครั้งนี้ด้วยความเจ็บปวดขึ้นไปอีก

จอนี้ในวัยหนุ่ม เพิ่งเริ่มครอบครัวใหม่ แม้จะโกรธปานใด แต่เขาก็เป็นห่วงลูกและเมีย เขากลัวว่าจะตายเสียตั้งแต่ลูกยังเล็ก ๆ ภาพที่เขาฝันถึงแม่และแม่ถามเขาว่า ทำไมไม่ไปอยู่กับแม่ ยังติดอยู่ในความทรงจำ หากเขาตายไป รีมูก็ต้องเลี้ยงลูกอยู่คนเดียว

เขานึกถึงทาบทหนึ่งขึ้นมาทันที

แล กือ หน่อ แกล้ หมื่อ เต่อ เก

แกล้ หมื่อ เตอะ ซา ฮ่อ ไช้ เบล

อย่าไปกับนางทางเส้นใหญ่นะ

เพราะทางเส้นใหญ่นั้นอาจลื่นได้

บทกวีบทนี้เป็นคำเตือนไม่ให้ประมาท ทางเส้นใหญ่อาจหมายถึงภารกิจการทำงานที่ดูเป็นเรื่องง่าย แต่มีอันตรายแอบแฝงอยู่

เขาจึงต้องระมัดระวังการเดินทางทุกย่างก้าว จอนี้จึงไม่แสดงตัว หากแต่เขาก็ยังพูดไปเรื่อย ๆ “เฮาไปเรียนกับบาทหลวงมานะ มีอะไรอีกหลายอย่างที่เฮาไม่รู้ เฮาจึงถูกเอาเปรียบ แจกตั้งคนนี่เอาเปรียบพวกเฮามากเกินไปแล้ว วิธีที่ดีที่สุดพยายามอย่าไปซื้อของหรือเป็นหนี้ แจกตั้ง”

คำขอร้องของจอนี้คงปฏิบัติไม่ได้ง่าย ๆ สำหรับชาวบ้านที่แทบจะแขวนชีวิตไว้กับร้านค้าทุกอย่างได้มาก่อนและจำคืนที่หลังทั้งนั้น ดังนั้น แจกตั้งจึงยังคงขายของต่อไป ยุ่งข้าวของ แจกตั้งนั้นมีขนาดใหญ่โตมโหฬาร เพราะเวลาที่ชาวบ้านเอาข้าวมาขายแจกตั้งนั้น แจกตั้งรับซื้อถึงละ ๓ บาท แต่เมื่อใครก็ตามมาซื้อข้าวไปกินนั้น แจกตั้งขายถึงละ ๑๒ บาท หรือบางครั้งอาจถึง ๑๕ บาท ดังนั้น ข้าวทุกถังที่แจกตั้งซื้อจากชาวบ้าน เขาจึงได้กำไรถึง ๔ เท่า

ชาวบ้านยิ่งจน แจกตั้งก็ยิ่งรวย ยิ่งพูดจอนี้ก็ยิ่งได้ยินเรื่องคนเป็นหนี้ เขาก็ยิ่งหยุดไม่ได้ ชาวบ้านที่รู้ว่าตัวเองถูกเอาเปรียบมีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ หนองเต่าไม่ใช่หมู่บ้านใหญ่ และส่วนใหญ่เป็นญาติกัน ดังนั้น ทุกคนจึงรู้สึกโกรธที่ถูกเอาเปรียบมากเกินไป

“เฮายอมบ่ได้”

ใครสักคนหนึ่งเป็นตัวตั้งตัวตี ออกโรงด้วยเสียงอันดังกว่าคนอื่น เพียงแค่ชั่วข้ามคืน ตำรวจคนหนึ่งก็ขึ้นมาจนถึงหมู่บ้านหนองเต่า เด็กชายคนหนึ่งวิ่งมาออกกับจอนี้

“เจ้านายมาแล้ว เจ้านายมาแล้ว”

“เจ้านายอะไร”

“ตำรวจ”

จอนี้หนึ่งเงียบ ตำรวจคือสัญญาณอันตรายที่ชัดเจนขึ้นไปอีก เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีเครื่องแบบและมีปืนมานั่งอยู่ที่ร้านค้า และพูดจาข่มขู่ปกกาเกอะญอทุกคนที่เข้าไปในร้าน

“แสบนักรี พวกมึง พวกโง่ พวกควาย”

หลายคนฟังภาษาไทยไม่ออก แต่จอนี้รู้ แจกตั้งเหลือบมองจอนี้ จอนี้ไม่รู้ว่าเขารู้หรือเปล่าว่าจอนี้เป็นตัวตั้งตัวตี แต่จอนี้ก็ไม่เคยยืมเงินแจกตั้ง และไม่อยู่ในสถานะที่แจกตั้งจะข่มขู่เอาตามใจ

ตำรวจกลับลงไปแล้ว แจ็กตั้งตะโกนต่อชาวบ้านไปอีกหลายวัน จนจำคำคำนั้นได้ เพราะมันลั่นเป็นคำที่ทำให้เขาสะเทือนใจ

“ไอ้พวกยงพวกนี้มันโง่ มันขี้คร้าน ตอนนี่เราไม่กลัว พวกมันอยู่ในอุ้งมือเรามัด...”

จนรู้สึกทำงานนี้ไม่ใช่เรื่องเล็ก ๆ เสียแล้ว เขากลับบ้านสวดอ้อนวอนพระเจ้า เขาไหว้พระพุทธรเจ้า ไหว้ผี ไหว้เทวดา ไหว้ใครก็ได้ที่อยู่เหนือเขาขึ้นไป ขอให้ช่วยชาวบ้านหนองเต่า ช่วยให้เขาคิดออกด้วยเถิด ...

เทวดาหรือศาสดาองค์ไหนได้ยินเขาไม่รู้ เขารู้แต่ว่า ในเดือนนั้น โอกาสอันคาดไม่ถึง ก็ลอยมาตรงหน้าเขาพอดี

“เจ้านาย”จากพื้นราบขึ้นมาอีกแล้ว แต่คราวนี้เป็นหน่วยงานที่ชื่อว่า เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ ของกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งรับผิดชอบเรื่องของเขาโดยตรง พอได้ยินว่าเจ้านายขึ้นมาเท่านั้น จอห์นก็ตัดสินใจได้ในทันที

เขาเดินไปชวนเพื่อนบ้าน และญาติพี่น้องรวมแล้วเกือบสิบคน

“ไปช่วยกันร้องหน่อย...เราต้องไล่ไอ้พ่อคำนั้นไปให้ได้”

นายทุนใหญ่ทำเหมืองแร่ เขายังพาพวกไปร้องเรียนรัฐมนตรีจนประสบความสำเร็จมาแล้ว ประสาอะไรกับนายทุนเล็ก ๆ คนหนึ่ง การได้รับชัยชนะในครั้งก่อนทำให้จอห์นรู้สึกลำพองใจ เขาจึงชวนชาวบ้านไปรวมตัวกันอีกครั้ง

เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์มาอยู่ที่บ้านผู้ใหญ่ เข้ามาสำรวจข้อมูลชาวเขาเหมือนที่เคยมา มาดูแล มาถามทุกข์สุข แม้บางครั้งจะดูเนือย ๆ แต่ก็ยังเป็นเจ้านายที่ดี

จอห์น รีบเข้าไปปรึกษา โดยมีชาวบ้านนั่งอยู่ด้วยหลายคน

“ผมอยากให้เราช่วยพวกเราหน่อย”จอห์นบอกกับเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ทำทางใจดีคนนั้น “ผมมีเรื่องจะปรึกษา”

เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์คนนั้นหัวเราะ บอกกับจอห์นว่า

“ผมไม่ได้ดูแลพวกคุณนะ...ผมดูแลหมู่บ้านอื่น วันนี้ขึ้นมาเที่ยว”

ชาวบ้านทำหน้าที่ผิดหวัง ต่างแยกย้ายกันกลับบ้าน จอห์นรู้สึกเสียใจ พระเจ้าเล่นตลกกับเขามากแล้วโดยการส่งประชาสัมพันธ์ที่ไม่ได้รับผิดชอบหนองเต่าขึ้นมา พระเจ้าไม่ต้องการช่วยเขาแก้ปัญหาหรืออย่างไร จอห์นนอนคิดตลอดคืนจนปวดหัว แต่พอรุ่งเช้าเขาก็ได้ยินข่าวใหม่ที่ทำให้ตื่นเต้น

“เจ้านายคนนั้นทะเลาะกับแจ็กตั้ง”

“เรื่องอะไรล่ะ”จอห์นถาม

“ไม่รู้...เจ้านายไปกินเหล้าที่ร้านมัน”

ตอนสาย ๆ เขาเดินไปหาเจ้านายประชาสัมพันธ์ที่บ้านผู้ใหญ่ เจ้านายบอกเขาว่า “เออ..เห็นใจ เอาจดหมายมาจะช่วยเขียนให้”

จอห์นดีใจจนเนื้อเต้น ที่ตกลงไปกว่านั้นคือเจ้านายบอกเขาว่า

“นี่ที่ผมกล้าเขียนให้ เพราะผมไม่ได้รับผิดชอบเขตคุณนะ..”

จอนิมีนง แต่ความดีใจทำให้เขาไม่สนใจจะคิดว่าทำไมเจ้านายจึงคิดแบบนั้น

เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์เขียนจดหมายร้องเรียนให้จอนิและชาวบ้าน เป็นจดหมายถึง นายกรัฐมนตรี ขอให้ไล่เจ๊กตั้งออกจากหมู่บ้าน เพราะเป็นพ่อค้าคนกลางที่เอาไรต์เอาเปรียบชาวบ้าน โดยมีตำรวจที่ขึ้นมาช่วยพ่อค้าข่มขู่ชาวบ้านก็ถูกระบุชื่อด้วย โดยมีชาวบ้านหนองเต่าหมู่บ้านโดยรอบได้แก่ แม่สะปือก ขุนวาง โป่งลมแรง รวมลงชื่อด้วยประมาณ ๒๐ คน

คราวนี้จอนิรู้ว่า นายกรัฐมนตรีไม่มาเปิดงานที่เชียงใหม่อีกแล้ว เขาจึงยังนึกไม่ออกว่าจะไปยื่นจดหมายถึงนายกรัฐมนตรีได้ที่ไหน เขานึกถึงนายอำเภอแต่ก็ไม่ค่อยแน่ใจเท่าไรนัก จนกระทั่งวันหนึ่ง เขาฟังวิทยุกรมประชาสัมพันธ์ และได้ยินเสียงของนักจัดรายการที่พูดเป็นภาษาปกากะญอ เขานึกออกทันทีว่า เขาควรจะเริ่มต้นที่ไหน

จอนิรวบรวมชาวบ้านได้กว่า ๒๐ คนออกเดินทางไปสถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์ ผู้จัดรายการเคยเป็นอดีตตำรวจตระเวนชายแดนและรู้ภาษาปกากะญอเป็นอย่างดี ถึงระดับจัดรายการวิทยุเป็นภาษาปกากะญอได้ เขาออกมาต้อนรับชาวปกากะญอผู้เดือดร้อนอย่างอบอุ่น และทำให้เป็นข่าวในวิทยุในเวลาอันรวดเร็ว แถมยังต่อเนื่องไปเป็นข่าวลงในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นสองฉบับคือ หนังสือพิมพ์ถิ่นไทย และหนังสือพิมพ์คนเมืองอีกด้วย

จอนิรู้สึกว่ ตีลูลาของเขาคราวนี้มีเพื่อนมากเหลือเกิน

การร้องเรียนของจอนิและชาวบ้านทำให้หน่วยราชการโกลาหลกันใหญ่ ทุกหน่วยที่รับผิดชอบต่างรีบเข้ามาแก้ปัญหา เพราะการร้องเรียนของชาวเขาทำให้ภาพของข้าราชการเสียหายหลายหน่วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำรวจ มีการระบุชื่อด้วย มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นสอบสวนข้อเท็จจริง จอนิและชาวบ้านต้องไปให้การต่อคณะกรรมการดังกล่าว

“เรื่องใหญ่เลย”จอนินว่า

“ฝันว่าอะไรล่ะคราวนี้”

จอนิหัวเราะ “ฝันว่าควายชนกัน ควายชนกันใหญ่เลย นี่ละเรื่องคดีความ”

วันแรกของการไปให้การที่กองกำกับการตำรวจภูธรภาค ๕ ในเมืองเชียงใหม่ วันแรกของการไปให้การ ชาวบ้านหนองเต่า ๒๐ คนรู้สึกคึกคัก ต่างรู้สึกว่าได้ต่อสู้เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำหมู่บ้านเป็นหนึ่งใน ๒๐ คนนั้นด้วย ทุกคนแต่งตัวกันด้วยเสื้อผ้าชุดที่ใหม่ที่สุด ออกเดินทางกันตั้งแต่เช้ามีดีประมาณดีสี่ ถึงบ้านกาดกึนอนที่นั่นหนึ่งวัน และเช้าวันรุ่งขึ้นจึงขึ้นรถไปในเมือง หลังให้การเสร็จแล้วก็นั่งรถขึ้นมาบ้านกาด และค้างที่บ้านกาดกันอีกหนึ่งคืน แล้วรุ่งเช้าจึงเดินทางกลับหมู่บ้าน เป็นการเดินทางที่ทรหดอดทนยิ่ง

“ค่าโดยสารรถก็คนละ ๖ บาทต่อเที่ยว ไปกลับก็ ๑๒ บาทแล้ว” จอนิบอกด้วยน้ำเสียงขำ ๆ “ลำบากด้วย เสียเงินด้วย เดินทางครั้งหนึ่งรับจ้างเลยไม่ได้มา ๑๐๐ บาทก็หมด”

“แต่ก็ทำ”

“ไม่ใช่ ก็ทำ” จอนินว่า “ต้องทำ”

นอกจากนี้ พวกชาวบ้านหนองเต่ายังได้เผชิญกับปัญหาใหม่ การแต่งตัวและภาษาของพวกเขา ไม่แปลกตาเท่าไรสำหรับคนภูเขาด้วยกัน แต่เมื่อการวาทของพวกเขาคือเลื่อนขบวนขึ้นรถ และลงมาเดินเรียงแถวอยู่บนถนนคอนกรีตในเมืองเชียงใหม่ ใน พ.ศ. ๒๕๑๗ นับเป็นภาพแปลกตาสำหรับชาวเมืองเชียงใหม่เป็นอย่างยิ่ง

ทุกคนตื่นตากับทุกสิ่งทุกอย่างที่เห็น มีจอนินคนเดียวที่ไม่ตื่นตั้นและคอยบอกทุกคนว่าควรจะทำอย่างไร มีบางคนหงุดหงิดเมื่อมีคนหยุดดู บางคนกลัวและแทบไม่อยากเดินต่อ จอนินต้องคอยให้กำลังใจ ด้วยประโยคที่เขาเคยได้ฟังมาก่อนตั้งแต่สมัยเรียนกับบาทหลวง

“เขาก็มีสองแขนสองมือเหมือนกับเขา”

การพิจารณาสอบสวนของคณะกรรมการจบลงและมีรายละเอียดเป็นอย่างไรจอนินไม่ได้เห็นเอกสาร เขารู้แต่ว่า มีเจ้าหน้าที่ตำรวจมาบอกกับเขาว่า

“จะส่งเรื่องฟ้องศาลแพ่งให้ และจะตั้งทนายให้”

จอนินเป็นตัวแทนของผู้เดือดร้อน สิ่งใดที่เป็นการทำให้ความเดือดร้อนของพวกเขาบรรเทาลง เขารับฟังและให้ความร่วมมือ ดังนั้น เขาจึงต้องขึ้น ๑ลง ๑ระหว่างบ้านกับกองกำกับการตำรวจภูธรอยู่หลายครั้งหลายหน การเดินทางที่ยากลำบาก และชีวิตที่ต้องทำมาหากิน ทำให้เพื่อนบ้านจาก ๒๐ คน ค่อย ๆ ลดลง ๆ จนเหลือจอนินกับเพื่อน ๒ คน และท้ายสุดเหลือจอนินเพียงคนเดียว

“เขาไม่ไหวแล้ว...ขอโทษด้วย”

จอนินมองดูเพื่อนเดินออกจากบ้านไปอย่างสะทอนใจ เขาก็อยากทำแบบเดียวกับเพื่อน เพราะเขาก็ต้องกินต้องอยู่ไม่ต่างกัน ค่าจ้างแรงงานรายวัน วันละสิบบ่สิบบาทก็ความหมายต่อเขาเช่นเดียวกัน บางครั้งเขาก็รู้ว่าริมูกับลูกก็ต้องการเงิน แต่เขาก็ต้องเลือกเอาว่า เขาจะไปต่อสู้เพื่อความยุติธรรมของชีวิต หรือไปรับจ้างเอาค่าแรง

ถ้าเขาไปทำงานรับจ้าง เขาก็ได้ค่าแรงมา วันนี้ลูกกับเมียก็สบายขึ้นทันตาเห็น แต่ถ้าเขาไปต่อสู้ วันนี้ลูกกับเมียอาจยากลำบาก แต่เขาก็อาจจะได้ชัยชนะ และวันข้างหน้าไม่ใช่แต่ลูกเมียของเขาเท่านั้นที่สุขสบายขึ้นทันตาเห็น หากแต่ชาวบ้านหนองเต่าก็จะสบายขึ้นทันตาเห็นด้วย

จอนินจึงเลือกไปให้การที่อาจเป็นชัยชนะของคนจำนวนมาก แม้ว่าครอบครัวเขาในวันนี้จะต้องยอมพ่ายแพ้ต่อการกินดีอยู่ดีไปก่อนก็ตาม ริมูอาจไม่เห็นด้วยเท่าไรนัก แต่เธอก็ไม่เคยคัดค้าน จอนินรู้แล้วว่าเธอเลือกขวัญของบ้านถูกคน เขาจึงเดินลงจากเขาไปอย่างเต็มใจ แม้จะไปคนเดียวก็ตาม

ในที่สุด ชาวบ้านหนองเต่าก็ชนะ เจ๊กตั้งต้องย้ายออกจากหมู่บ้าน และตำรวจคนนั้นถูกลงโทษตามระเบียบของทางราชการ ชาวบ้านหนองเต่าดีอกดีใจ เจ๊กตั้งเสียอกเสียใจ จอนินไม่

ได้ไปยื่นดูภาพแห่งชัยชนะ เขาไม่ต้องการเป็นศัตรูกับเจ็กตึ้ง แต่เขาเป็นศัตรูกับพฤติกรรมการ
เอารัดเอาเปรียบของเจ็กตึ้ง

“หลังจากนั้น เจ็กตึ้งคนนั้นก็ออกจากหมู่บ้านไปขายของอยู่ที่อื่น แต่ไม่ได้อยู่ที่บ้าน
หนองเต่า”จอนี้ว่า

“เคยเจอกันไหมคะ”

“เจอ”จอนี้ตอบ

“พูดกันมัย”

จอนี้พยักหน้า “ก็พูดกันอยู่ แต่ในใจเขาจะคิดอะไรผมไม่รู้”

“แต่ตอนนี้เขาตายไปแล้ว”

“พะดีไปงานศพเขาหรือเปล่า”

“ไป”จอนี้ตอบ “เขาถือว่า เขาทะเลาะกันเพราะมันเอาเปรียบเขา ไม่ได้เป็นเรื่องส่วนตัว”

“ดีจัง”

จอนี้ยิ้ม “ตอนนี้อาจจะดี แต่ในอดีตแล้วเขาถือว่ามันเป็นเรื่องเก่าที่น่าปวดหัวที่สุดครั้ง
หนึ่งในชีวิต”

นั่นคือ คำพูดสรุปของปกาเกอะญอคนหนึ่งที่เกิดมาเพื่อที่จะเป็นผู้นำโดยแท้จริง

บทที่ ๙ หลังชัยชนะ

ความสุขจากการได้ชัยชนะครั้งที่สองปรากฏอยู่เพียงชั่วครู่ชั่วยาม เพราะผ่านไปไม่ถึงเดือนปัญหาใหม่ก็ตามมา เป็นปัญหาที่แม่คาดการณ์ไว้บ้างแล้วแต่จอนิกก็ยังไม่ถึง เช้าวันนั้นเขาเดินไปไร่และสวนกับเพื่อนบ้านคนหนึ่ง ผู้เป็นที่รู้จักว่ามีชีวิตขัดสน

“เพราะแกที่เดียว จอนิ”

จอนิยิ้มนง

“มีอะไรรี”เขาถาม

“แกทำให้เราลำบากไปกว่าเดิม แยกไปไล่เจ๊กตั้งออกจากหมู่บ้าน แล้วแกมีปัญหาให้ฉัน ยืมข้าวมัยละ”

จอนิพูดไม่ออก แต่คนหมดหนทางก็ยังพูดต่อ

“เงินก็ไม่ให้ยืม ข้าวก็ไม่ให้ยืม แกนี่กว่าแกเป็นใครมาจากไหน มาไล่เจ๊กตั้งออกไป แล้วปล่อยให้พวกเฮาอด ๆอยาก ๆ”

จอนิยังยิ้มนิ่งอยู่

“เฮาทำเพื่อคนส่วนใหญ่”

เพื่อนบ้านผู้อดโซหัวเราะจนเสียงหลง

“คนส่วนใหญ่ อ้อ นี่นึกว่ามีฉันคนเดียวที่ไม่มีข้าวจะกินรี โน่น แกเดินไปถามดูได้เลย มีอีกหลายคนที่เขาคิดเหมือนฉันนี่แหละ...ไม่รู้ว่าแกมายุ่งทำไม “

เพื่อนบ้านเดินห่างออกไปแล้ว เสียงก่นว่าค่อย ๆ จางหายไปใส่อากาศ แต่หัวใจของจอนิกกลับปวดร้าวอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน เขายืนนิ่งอยู่พักใหญ่กว่าจะทำใจให้สงบกับสิ่งที่ได้ยินได้ ไม่ใช่เขาหรือคนที่เห็นว่า ชาวบ้านถูกเอาเปรียบ ไม่ใช่เขาหรือคนที่ต้องไปอ่อนวอนขอร้องไห้เจ้าหน้าที่ประชาสงเคราะห์ ช่วยเขียนจดหมายให้ ไม่ใช่เขาหรือคนที่สู้อุตทนเดินทางด้วยความยากลำบาก นับแต่นำจดหมายไปร้องเรียน จนกระทั่งถึงการไปต่อสู้อั้ให้การ เขาซึ่งสู้จนแม่เหลื่ออยู่เพียงคนเดียว แต่แล้วเขากลับได้รับผลตอบแทนเช่นนี้เองหรือ

จอนิเดินเรื่อยไปจนเข้าไปในป่าใหญ่ เขาต้องการที่สงบเงียบสำหรับการครุ่นคิด ไตร่ตรองถึงสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น เดินไปสักพัก เขาก็นึกขำขึ้นมาว่า นี่ถ้ารู้มูรู้ว่า เขาถูกด่าอย่างไร เธอคงหัวเราะเยาะเขาแน่นอน

ป่าก่อเนอพาปรากฏอยู่ตรงหน้า จอนิแหงนหน้าขึ้นมองต้นก่อสูงใหญ่ เหมือนจะเรียกเอากำลังใจ แล้วก็ล้มเก็บลูกก่อขึ้นมากว้างออกไปไกลสุดแรง เขาจะไม่เป็นเพียงลูกก่อที่ออกอยู่แค่โคนต้น แต่จะต้องเป็นลูกก่อที่กระเด็นไกล งอกและแผ่ร่มเงาให้เกิดเป็นป่าให้จงได้

จอนิเผชิญกับปัญหาที่ถูกกล่าวหาว่าไล่นายทุนออกจากหมู่บ้านอยู่เงียบ ๆ แม้จะเจ็บปวดเพียงใด แต่เขาก็ไม่เคยหันหลังให้ปัญหาของหมู่บ้าน ชาวบ้านต้องไปซื้อข้าวเจ๊กตั้งเพราะอะไร จอนิตั้งคำถามกับตัวเองตลอดเวลา เพราะข้าวที่ทำเองไม่พอกิน ไร่หรือไม่

เช้าวันหนึ่ง ขณะเดินไปตามนาข้าว พลางคิดว่า ถ้าคนมีข้าวกินไปตลอดปี ก็ไม่จำเป็นต้องใช้เงิน อาหารผักหญ้าก็หาเอาได้ นกหนูปลาก็มีกิน ดังนั้น หนทางเดียวก็คือ ต้องปลูกข้าวให้พอกินตลอดปี ชาวบ้านหนองเต่าในตอนนี้มีปัญหาต้องหยิบยืมเงินนายทุนก็เพราะมีข้าวไม่พอกิน

คนทำนาไม่พอกิน เพราะทำนาน้อย ได้ข้าวน้อย ดังนั้น ถ้าบ้านแต่หลังทำนาให้มากขึ้น เก็บข้าวให้กินได้ตลอดปี ก็จะไม่เดือดร้อนจนต้องหยิบยืมเงินแน่นอน

จอนิมองดูชาวบ้านที่มารวมตัวกันอย่างมีความหวัง เขาพูดถึงเรื่องข้าวไม่พอกิน

“เขาถูกต่อว่าว่าไล่พ่อค้าลงไปแล้ว ทำให้คนบ้านเขาบ่มีข้าวกิน”

แม้ไม่มีใครตอบว่า“ใช่”แต่จอนิก็เห็นประกายบางอย่างในดวงตาของคนที่มีแม่เป็นมิตรรัก

“เขาไม่มีข้าวกินเพราะเขาเก็บข้าวไว้บ่พอ”

ทุกคนนิ่งฟัง

“ผู้เฒ่าสั่งสอนไว้ จำได้บ่

บือ คลี ไอ่ ดี เต่อ แย่ว จี

ตะ คิว หน้า เก สะ เตะ ฮ๊ะ

เมล็ดข้าวเชื้อเหลือคนละหนึ่งกำมือ

ข้าวของแพงก็ไม่ต้องเป็นห่วง”

“ถ้าเขามีข้าวพอกินตลอดปี เขาก็ไม่ต้องเดือดร้อน พวกเขาจึงจ้องทำนาปลูกข้าวให้มากขึ้น ทำคนเดียวบ่ไหวก็ต้องช่วยกันทำ ช่วยกันลงแรง เขาอยากให้พวกเขาจำใส่ใจไว้ว่า เราต้องทำนาผู้อื่นให้เหมือนนาของเรา นั่นแหละ เขาจึงจะมีข้าวกิน”

นัยน์ตาของบางคนอาจจะมีแววสงสัย จอนิจึงย้ำว่า

“เขาต้องฟังตัวเขาเอง อย่าไปหวังพึ่งพ่อค้า”

คราวนี้จอนิเห็นหลายคนยิ้มออกมาแบบถูกใจ

นับแต่วันที่จอนิเสนอความเห็นเป็นต้นมา ชาวบ้านก็ดูรวมใจกันมากขึ้น การร่วมใจกันลงแรงทำนาให้คนอื่นเรวกับเป็นนาของตัวเอง นอกจากจะทำให้ได้ผลผลิตที่มากขึ้นกว่าเดิมแล้ว ยังทำให้ชาวบ้านหนองเต่ารักและผูกพันกันมากขึ้น คำครหาเสียดสีด่าว่าเรื่องไล่นายทุนออกไปค่อยเบาบางลง แต่จอนิก็รู้ว่า สักวันหนึ่ง ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นอีกได้ เพราะการทำนาก็อาจจะไม่ได้ผลผลิตมากทุกปีเช่นนี้

คืนหนึ่ง จอนิฝันเห็นเครื่องบิน บินเข้ามาในหมู่บ้าน จอนิเห็นมันบินฉวัดเฉวียนอยู่อย่างน่ากลัวอันตราย

“หนีเร็ว ๆ “จอนิร้องบอกคนอื่น ๆ

แต่แทนที่ทุกคนจะหนีมันอย่างที่เขาร้องบอก ทุกคนกลับเดินเข้าไปหามัน...

จอนิสะดุ้งตื่น เขารู้แล้วว่า ฝันคราวนี้จะต้องมีเรื่องไม่ดีเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เพียงแต่เขาไม่รู้ว่ามันเป็นอะไรเท่านั้น เขาได้แต่บ่นกับริมูว่า

“เครื่องบินนี้มันตัวตัวอะไรหนอ”

อีกไม่ถึงเจ็ดวันต่อมา จอห์นก็ได้คำตอบ เพราะเขาเดินลงไปหมู่บ้านแม่สะป็อก และได้เห็นมันเข้าเต็มตา มันกำลังไต่ขึ้นมาจากทางที่เขาเดิน และร้องเสียงดังด้วย

“คะครีน ๑ ๑ ๑”

เจ้าเครื่องจักรกลมที่เรียกกันว่ารถแทร็คเตอร์กำลังยกหน้าของมันขึ้นและปาดดินออกไปทั้งสองข้าง

“คะครีน ๑ ๑ ๑”

จอห์นยืนมองการทำงานของรถไถดินอยู่พักใหญ่ ภาพต้นไม้ที่หักโค่นต่อหน้าต่อตาทำให้เขารู้ว่า บัดนี้มันได้มาถึงหมู่บ้านของเขาแล้ว

คนคุมรถไถที่ยืนอยู่ข้างทาง บอกกับเขาว่า

“หลวงจะตัดถนนถึงหมู่บ้านหนองเต่าแล้วนะ”

จอห์นพยักหน้ารับ เขาไม่มีความสุขเมื่อได้ยิน ภาพถนนในความรู้สึกของเขาก็คือ ทางที่แดดร้อน ไม่มีต้นไม้ และมีหมาตายติดถนนอยู่

“เขาไม่มีทางเลือก เพราะเขาไม่ได้ขอให้มันมา”

จอห์นพบกับริ้วหญิง ๑ ตรงกันข้ามกับชาวบ้าน ทุกคนล้วนตื่นเต้นกับถนน หลายคนเรียกมันว่า “ความเจริญ...ความเจริญมาถึงหมู่บ้านเราแล้ว” หนึ่ง ๑ หลายคนขยับตัวขยักขยักคุยกันฟุ้งว่า “คราวนี้เขาจะได้เข้าเมืองเสียที” แล้วก็หายตัวไปทางสาว ๆ ในขณะที่สาว ๆ เองก็ตื่นเต้นพอกัน ผู้ใหญ่ที่ทำอะไรทำมาก็ตื่นเต้นที่จะไต่ลงไปหาซื้อปุ๋ย นั่งรถมาจากหมู่บ้าน ไม่ต้องลงรถแล้วแบกเดินต่อมายังหมู่บ้าน ทุกคนต่างวางโครงการใช้ถนนกันถ้วนหน้า ไม่มีใครแม้สักคนที่จะรู้ว่า พวกเขา กำลังจะถูกถนนใช้

ยกเว้นแต่จอห์น โอโธเซา

ครึ่งหนึ่งจอห์นพอใจในความเปลี่ยนแปลงที่อาจนำความสะดวกสบายมาสู่หมู่บ้าน แต่อีกครึ่งหนึ่งของเขาก็คือความตระหนกในความเจริญอันน่ากลัวนี้ เขาได้ยินเรื่องถนนนำคนมาล่าสัตว์และตัดไม้ทำลายป่ามาเยอะแล้ว และเขาก็กลัวเรื่องนี้มากที่สุด

เพียงไม่กี่เดือน จอห์นก็ค้นพบว่า มีทางเดินเล็ก ๆ เกิดขึ้นมากมายในป่า และมีคนแปลกหน้าเข้ามาในหมู่บ้านมากจนน่าตกใจ เขาเองก็ต้องระมัดระวังตัวทุกครั้งที่เขาเข้าไปเดินในป่า เพราะเขาอาจถูกยิงตายได้

ต้นไม้แต่ละต้นที่รวมกันเป็นป่าดูเจียมเจียม เสียงนกหายไป จอห์นเข้าไปในป่าแต่ครั้งรู้สึกราวกับว่าเขาได้ยินเสียงป้าร้องไห้ ขวัญป่า ๓๒ ขวัญเตลิดเปิดเปิงไปไหนบ้างเขาก็ยังไม่ออกเลย ผู้เฒ่าหลายคนของหนองเต่าหน้าเศร้า บ่นแต่ว่า

“ผีป่าจะต้องลงโทษมัน”

แต่จนแล้วจนรอด คนที่ถูกลงโทษก็กลายเป็นสัตว์ป่าและต้นไม้ทุกครั้งไป

วันที่จอนิเคราะห์ที่สุดคือวันที่เขาได้เห็นนายพรานป่าชาวมังที่มากับเจ้านายลากเสือที่ถูกยิงตายขึ้นรถจี๊ปไปต่อหน้าต่อตา

“เสือ”

เด็ก ๆ หลายคนร้องด้วยความตื่นเต้น เพราะเขาไม่เคยเห็นตัวมันมาก่อน แต่จอนิกลับได้ยินเป็นเสียงคร่ำครวญ

มีปกาเกอญอบางคนในหมู่บ้าน หาเงินได้ด้วยการนำทางพวกเจ้านายเข้าไปในป่า ครั้นวันดีคืนดีก็มีรถแล่นขึ้นมาตัดไม้ลงไปจนเต็มคันรถ

ช่วงหนึ่งที่จอนิทุกข์ใจมากที่สุดคือตอนที่เขาได้ยินข่าวจากชาวบ้านหมู่บ้านอื่นบอกกันมาว่า กระติงเจ็ดตัวสุดท้ายของกลุ่มแม่วางที่ถือเป็นพี่น้องของปกาเกอญอได้ถูกคนเมืองฆ่าไปแล้ว ไม่นานนักหลังจากนั้น เขาก็ทุกข์หนักหนาสาหัสซ้ำสองเมื่อชะนีในป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้าน ถูกคนเมืองล่าไปหมดสิ้นเช่นกัน

จอนิไม่ได้บอกใครว่า เขาร้องไห้ เขานึกถึงทาบทเคราะห์

ชะนีตายหนึ่งตัว

ป่าเจ็ดชั้นเศร้าาลัย

ขุนเขาเจ็ดเทือกต้องวังเวง

นกกกตายหนึ่งตัว

ไพรเจ็ดต้นหมองหม่นเงียบเหงา

ภูตอยเจ็ดเทือกเปล่าเปลี่ยวเดียวดาย

จอนิบอกไม่ได้ว่าใครใคร่ใคร รัฐบาลที่ตัดถนนเข้ามา คนเมืองที่ฆ่าสัตว์ เจ้านายที่มาด้วย ชาวบ้านที่ไม่มีใครกล้าไปห้าม หรือใครที่ตัวเองที่ไม่ทำอะไรสักอย่างเพื่อช่วยสัตว์และป่า ถนนได้พาเอาสิ่งที่เรียกว่าความเจริญเข้ามาทำลายชีวิตและวิญญาณของชาวปกาเกอญอเสียจนยับเยิน

ทุกข์ของจอนิและชาวบ้านดูจะต่อเนื่องไม่หยุดหย่อน

ปี ๒๕๑๘ รัฐบาลที่ปกครองประเทศคือรัฐบาลของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช รัฐบาลนี้มีนโยบายที่ทำให้ชนบททั่วประเทศตื่นเต้นคึกคักก็คือ นโยบายเงินผัน คำทั่วไปที่ชาวบ้านเรียกกันก็คือ “เงินผันคึกฤทธิ์” เงินส่วนนี้ลงมาถึงหมู่บ้านจริง แต่เมื่อลงมาถึงแล้วกลับมีปัญหาต่าง ๆ มากมาย แต่ละหมู่บ้านก็ยังมีปัญหาต่าง ๆ กันไป ผู้ใหญ่บ้านหนองเต่าก็พลอยเป็นไปด้วย จู่ ๆ ที่บ้านของผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นหน้าของริมูกก็กลายเป็นร้านค้าแห่งใหม่แทนนายทุนเดิม ผู้ใหญ่บ้านมีเงินทุนไปซื้อข้าวมาให้ชาวบ้านกู้ยืมได้

“แพงกว่าร้านเจ๊กตั้งอีก ยืม ๑๐ ถึงต้องจ่าย ๑๖ ถัง” ชาวบ้านคนหนึ่งบอกกับจอนิ

“อย่าไปเอาข้าวมันสิ”จอนินว่า

“ข้าวเฮายังไม่เคยยวนี้..เฮาไปเอาของผู้ใหญ่ก่อน”

จอห์นเฝ้ามองผู้ใหญ่วัยบ้านที่เกี่ยวต้องเป็นหน้าด้วยความเข้าใจ ญาติคนนั้นเคยต่อสู้ด้วยกันมา แต่ครั้งไล่หนายทุนหน้าเลือดลงมาจากหมู่บ้าน แต่พอถึงเวลากลับมาตั้งตัวเป็นนายทุนหน้าเลือดเสียเอง

จอห์นครุ่นคิดอย่างหนัก เขาได้เปลี่ยนจากการสู้กับนายทุนคนแปลกหน้า มาเป็นสู้กับนายทุนที่เป็นญาติพี่น้องแล้ว ครั้งก่อนยังมีชาวบ้านยืนอยู่ข้างเดียวกับเขาบ้าง แต่คราวนี้เขาต้องจัดการอย่างโดดเดี่ยว เพราะชาวบ้านก็ไม่อยากต่อสู้กับผู้ใหญ่วัยบ้าน

เรื่องการทำลายล้างป่าของคนเมืองและเจ้านายก็ทำเขาอับจนหนทางออกแทบไม่ได้อยู่แล้ว พอมาเจอเข้ากับเรื่องความโลภของผู้ใหญ่วัยบ้านอีก เขาก็ยิ่งรู้สึกมีดมน คืบหนึ่ง เขาฝันว่าผีหัวแดงมาบอกกับเขาว่า

“น้องชายจะช่วยพี่ชายได้”

ตื่นขึ้นมา จอห์นจึงนึกได้ว่า บาทหลวงผู้เปิดโลกของเขาให้กว้างออกตั้งแต่วัยหนุ่ม น่าจะช่วยเขาได้

ในที่สุดเขาตัดสินใจเดินทางไปหาบาทหลวงเซกินน็อตอีกครั้ง

การเลือกไปคุยกับบาทหลวงถือเป็นการเลือกทางออกที่ถูกต้อง เพราะบาทหลวงทำงานใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ปราบปรามยาเสพติดแห่งชาติ หรือ ป.ป.ส. การขอคำปรึกษาของจอห์นสอดคล้องกับการทำงานด้านการปราบปรามยาเสพติด จอห์นต้องการเงินทุนเพื่อให้ชาวบ้านกู้ยืมข้าว

“เขาจะตั้งธนาคารข้าวของชาวบ้าน”

บาทหลวงฟังเรื่องราวที่จอห์นเล่าให้ฟังแล้วสนับสนุนทันที

“ไม่ยาก” บาทหลวงว่า “ตอนนี้กำลังมีโครงการแจกข้าวแลกกับการอดฝิ่นกินยา”

เขาเสนอแต่งตั้งจอห์น โอโดเซา เป็นกรรมการคนหนึ่งของหมู่บ้านห้วยตอง ป.ป.ส. ได้จัดสรรงบประมาณให้หมู่บ้านละ ๖,๐๐๐ บาทเพื่อเข้าโครงการไม่ปลูกฝิ่นกินยา หมู่บ้านที่เข้าโครงการดังกล่าวของ ป.ป.ส. ได้แก่ ห้วยตอง แม่โอมลอง ฮอด ชุนแปะ และแม่วาง จอห์นเป็นกรรมการในส่วนของตำบลห้วยตอง จึงได้แบ่งเงินมาได้ส่วนหนึ่ง เพื่อมาตั้งธนาคารข้าวที่หมู่บ้าน โดยให้ชาวบ้านกู้ยืมข้าวในอัตรา ๑๐ ถึงคืน ๑๒ ถึง

จอห์นตั้งกรรมการหมู่บ้านขึ้น และจัดตั้งธนาคารข้าวของหมู่บ้านขึ้นที่บ้านของเขาเอง ในฐานะที่เขาเป็นหัวหน้าชาวบ้านฝ่ายแคธรอลิก งานนี้ชาวบ้านพอใจ แต่ผู้ใหญ่วัยบ้านไม่พอใจ

จอห์นเล่าว่า “น้ำก็โกรธนั่นแหละ”

จอห์นยอมให้ญาติพี่น้องโกรธ ยอมลำบากเดินทางไป ๗ มา ๗ ด้วยเรื่องที่จะทำให้ชาวบ้านมีข้าวกินโดยไม่ถูกเอาเปรียบจนเกินไป ด้วยเหตุผลที่เขาบอกง่าย ๆ ชื่อ ๆ ว่า

“ทำไมเขาทำแบบนี้ เพราะแต่น้อย ๆ มาเขาไม่มีข้าวกิน เขาอยากจน ก็อยากช่วยให้คนมีข้าวกิน”

ภาพของตัวเองเมื่อครั้งเป็นเด็กชายจอห์น อดมือกินมือยังอยู่ในความทรงจำของเขาเสมอ มันฝังรากลึกจนแม้เขาเองก็ไม่เข้าใจ

บทที่ ๑๐ หัวใจ

จอห์นเป็นมนุษย์ มีเลือดเนื้อ ชีวิตจิตใจและรู้ร้อนรู้หนาวเช่นเดียวกับคนอื่นๆ บางครั้งบางอารมณ์เขาก็ถูกระทบกระทบกระทั่งรุนแรงแต่กลับไม่รู้สึกรังไร เพราะตอนนั้นเขามีแรงแกร่งภายในพอจะทนทานได้ แต่บางครั้งเพียงแค่คำพูดคำเดียว หรือสายตาเพียงแวบเดียว จอห์นก็รู้สึกราวกับว่าโลกกลมกลายลงมาเสียแล้ว

“เป็นอะไรไปนะ..”ริมูเคยถามเขา “พักนี้พ่อหอมลือเหมือนผีบ้า”

“งั้นรี” จอห์นถามลอย ๆ

“ใช่..แม้แต่พ่อก็ยังไม่อยากเข้าใกล้พ่อเลย”

จอห์นมองไปที่ลูก คำพูดของริมูสะท้อนใจเขา นี่เขากำลังทำร้ายลูกเมีย ยิ่งมองดูลูกคนเล็กที่ยังนอนอยู่บนตักริมู เขาก็ยิ่งเสียใจ มันคล้ายกับว่า เขาทำอะไรได้ไม่ถึงเป้าหมายเสียที่มันค้าง ๆคา ๆอารมณ์อย่างไรบอกไม่ถูก

“ขอโทษนะ ริมู”

จอห์นบอกกับเมีย ริมูมองหน้าเหมือนจะถามว่าขอโทษเรื่องอะไร แต่เธอก็คงรู้ เพราะเธอทำหน้าที่เข้าอกเข้าใจแล้วก็ได้พูดอะไรอีก จอห์นรู้สึกชุ่มชื่นใจขึ้นมาชนิดหนึ่งด้วยรู้สึกว่าเขายังมีโชคดีเหลือล้นที่ได้ริมูเป็นเมีย

ต้นปี ๒๕๒๐ จอห์นได้เป็นผู้แทนหมู่บ้านหนองเต่า เข้ารับการอบรมการสอนศาสนาผู้นำคริสตัง ความที่เหนื่อยล้ามานานและไม่ได้รับผลตอบแทนที่น่าพอใจเท่าไร จอห์นจึงไปอบรมอย่างคนไร้หัวใจ

ปีนั้นจอห์นอายุได้ ๓๑ ปี แม้จะยังหนุ่มอยู่มากแต่เขากลับรู้สึกเหมือนม้าที่กรำศึกมานานเกินไป เขาจึงดูเจี๊ยบผิตปกติ

คุณวันชัย เจ้าหน้าที่ศูนย์สังคมพัฒนาของคณะกรรมการแคว้อลิต ชายหนุ่มผู้มีไฟแรง ยืนอยู่หน้าห้อง เขากำลังหยิบยกปัญหาที่จอห์นไม่อยากจะฟังขึ้นมาพูด

“ตอนนี้สภาพแวดล้อม ป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร ถูกตัดถูกทำลาย สัตว์ป่าถูกรังแก

ชีวิตของคนในชุมชนก็ลำบากมากขึ้น ถ้าเราเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณให้พวกเขา

เราจะช่วยพวกเขาได้อย่างไร...

ประการแรกทีเดียว เราทุ่มเทชีวิตของเราจนหมดชีวิต แต่ก็ไม่ได้ผล ป่าไม้ยังถูกทำลายต่อไป ต้นน้ำลำธารยังถูกทำลายต่อไป สัตว์ป่าถูกฆ่า

จอห์นนั่งอยู่หลังห้องสุด ถ้อยคำของวิทยากรบาดเข้าไปในจิตใจ เขาก็มหันหลังมองพื้น ไม่อยากสบตาใคร เห็นแต่ภาพตนเองเดินขึ้นเขาลงเขา และถูกต่อว่าจากชาวบ้าน จากผู้ใหญ่ในบ้าน....

ผู้สอนออกจากห้องสอนไปแล้ว แต่จอนียังนั่งนิ่งไม่เคลื่อนไหว เขาปล่อยให้อารมณ์
สงสารตัวเองเข้าครอบงำจิตใจจนเอ่อเต็ม

“จอนีเป็นอะไรไป” เพื่อนร่วมอบรมหันมาถาม “ไม่สบายหรือเปล่า”

“เปล่า” จอนีตอบทันทีวัน อันเป็นการปิดโอกาสให้กับผู้ถามโดยสิ้นเชิง

บ่ายวันนั้น จอนียังคงนั่งซึมอยู่ที่เก้าอี้ เจ้าหน้าที่สังคมพัฒนาคนเดิมเดินเข้ามาถาม

“จอนี.. มีปัญหาอะไรหรือเปล่า”

“ไม่มี” เขาตอบ

“มาคราวนี้ไม่พูดเลยนะ”

จอนีหันไปมองหน้า คุณวันชัยกับเขาเคยคุยกันบ่อยๆ ตั้งแต่สมัยเขาเที่ยวไปเที่ยวมา
ระหว่างหมู่บ้านกับแม่ปอน

“มีปัญหาอะไรหรือ น้าหนามั้ย”

ดูเหมือนว่า คำว่าน้าหนามจะไปสะกิดวิญญาณที่แบกทุกข์ของจอนีเข้าเต็มแรง เขาหัน
มาบอกว่า

“น้าหนามสิ..” แล้วเรื่องราวทั้งหลายก็ถูกระบายบอกมาราวกับน้ำไหล

“เขาไม่ไหวแล้ว.. เขาไม่เอาแล้ว” จอนีว่า “เขาไม่รู้จะเรียกร้องไปทำไม ไม่รู้จะเรียกร้อง
เพื่อใคร ทำไปแล้วมันก็เกิดขึ้นมาใหม่เรื่อย ๆ ไม่มีจบสิ้น จนเขาแทบจะไม่มีชีวิตเป็นของตัวเอง
แล้ว เมียเขา ลูกเขา เขาก็บ่ได้ดูแล”

“ไม่ได้มีจอนีคนเดียวนะที่เรียกร้อง”

เขาพูดไม่ทันจบ จอนีก็สวนขึ้น

“ไม่เอาแล้ว..”

“ฟังก่อนนะ จอนี เราไม่ได้เป็นมนุษย์คนแรกที่ต่อสู้ การต่อสู้มีมานานกว่าสองพันปีแล้ว
ได้ยืนหยัด” หนุ่มนักพัฒนาที่เริ่มมีอาการเช่นกัน

“ไม่เอาแล้ว... เขาไม่เอาแล้ว”

“จอนี”

“ไม่รู้จะทำไปทำไม เขาไม่เอาแล้ว”

“จอนี”

ไม่รู้เหมือนกันว่า การที่มีคนมาฟังหรือความกดดันที่มีมาโดยตลอด อะไรจะเป็นแรงส่ง
ให้เขายิ่งอยากตะโกนในทางที่ตรงกันข้ามกับคำปลอบ

“ดี” เสียงหนุ่มนักพัฒนาร้อง แล้วก็เดินออกไปจากห้อง จอนีไม่ได้สนใจว่าใครจะไปไหน
เขาเหมือนลูกโป่งที่ถูกปล่อยลม ลมจะพุ่งออกไปคนละทางกับลูกโป่งตลอดเวลา

เสียงฝีเท้าเดินกลับมา

“ปึง”

พระคัมภีร์เล่มหนาที่จอนีเคยเห็นบาทหลวงถืออ่านราวกับหนังสือศักดิ์สิทธิ์ก็ถูกโยน
โครมลงมาบนโต๊ะตรงหน้า

“เอาไปอ่าน แล้วจะรู้ว่าการเรียกร้องมีมากกว่าสองพันปี แล้วก็มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรด้วย คุณไม่ใช่คนแรกของโลกที่เรียกร้องแน่นอน”

จอนิตะลิ่งงัน พระคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์เล่มขนาดตกอยู่ตรงหน้าเขา หนังสือที่เขาเคยเห็นว่าเป็นของพิเศษ สำหรับคนที่เป็นครูผู้สอน เป็นนักบวชใช้ในพิธีกรรม บัดนี้กลับถูกโยนไว้ตรงหน้าเขา ความเป็นปกาเอะญอผู้เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และจิตวิญญาณของทุกสิ่งทำให้จิตใจของจอนิตะลิ่งงันไหว

“อ่านดูสิ”

จอนิตะลิ่งงันไม่กล้าแม้แต่จะเอื้อมมือไปหยิบ

“อ่านดูสิ อ่านดู อย่างนี้กว่าตัวเองเป็นคนแรกในโลกที่ได้ทำอย่างนี้ มีคนอื่นมากกว่าเขา ผ่านการเรียกร้องอันแสนสาหัสมาแล้ว และเรื่องของพวกเขาที่บันทึกไว้ในพระคัมภีร์แล้ว..”

จอนิตะลิ่งงันไม่หายตกใจ

“อ่านสิ..อ่านจริง ๆ อย่าโกหกตัวเอง”

หนุ่มนักพัฒนาผู้นั้นย้ำอีกครั้ง

ในที่สุด จอนิตะลิ่งงันเอาพระคัมภีร์เล่มหนึ่งใส่ย่ามกลับบ้าน อารมณ์ความรู้สึกของเขาเปลี่ยนจากสิ้นหวังหมองเศร้า เป็นอารมณ์ฉงนฉงายใคร่รู้อีกครั้ง หนุ่มนักพัฒนาคนนั้นได้ปลุกบางสิ่งบางอย่างที่มีอยู่ในตัวตนของเขาขึ้นมาได้อีกครั้ง

จอนิตะลิ่งงันเปิดพระคัมภีร์หน้าแรก

เขาเริ่มลงมืออ่านไปที่ละหน้า ๆ ๆ อ่านจนหลายครั้งริมุต้องมายืนมองว่าทำไมเขาจึงนิ่งเฉยเช่นนี้ ครั้งหนึ่งพยายามคลานมาช่วยอ่าน เขาไม่โย้ติ๊กกลับหนีไปอ่านในที่ที่ลูกตามไปไม่ถึง

ยิ่งอ่านจอนิตะลิ่งงันก็ยิ่งเห็น เขาได้รู้ว่าโมเสสรู้มาอย่างไร พระเยซูต้องเผชิญเหตุการณ์เลวร้ายอะไรบ้าง เป็นเวลาหลายวัน กว่าจอนิตะลิ่งงันจะปิดหนังสือลงได้ เขาอ่านทวนซ้ำไปมาตรงที่อยากอ่าน ในที่สุด เขาก็ค้นพบว่า การต่อสู้ของผู้คนมีมาทุกยุคทุกสมัยจริง ๆ อย่างหนุ่มนักพัฒนาคนนั้นบอก

เช้าวันหนึ่ง เขาจึงตื่นขึ้นมาและรู้สึกว่า โลกกลับไปเป็นของเขาเหมือนเดิม ทั้งที่ปากก็ยังมิเสียงร้องไห้ และชาวบ้านก็ยังถูกกดขี่ หากเขาเรียนรู้ว่า สิ่งนี้มีและเขาต้องต่อสู้ต่อไป

“เฮ้ออาจไม่ชนะที่หนึ่ง แต่เฮ้อต้องชนะ”

จอนิตะลิ่งงันบอกตัวเองเงิบ ๆ

พายุและหิมะหิมะตกมาบนตัก จอนิตะลิ่งงันทั้งสองคนไว้แน่น กลิ่นคัมภีร์ไม่ใส่ใส่ตะไคร้ตันที่ริมูกำลังปรุงลอยมาแตะจมูก จอนิตะลิ่งงันไม่รู้สึกโดดเดี่ยวอีกแล้ว

เมอะ สะ เบอะ ซี อะสะ แอ

หน่อ ซี อะ สะ ตี แม เต้

พริกชี้หนูเม็ดเล็กแต่เผ็ด
นางตัวน้อยแต่ใจหนักแน่น
เขามีพริกชี้หนูอีกหลายเม็ดอยู่ในบ้าน

บทที่ ๑๑ แสงอรุณ

ถนนขึ้นมาถึงบ้านแม่สะป๊อกในปี ๒๕๐๗-๒๕๐๘ และถึงบ้านหนองเต่าในปี ๒๕๑๗ จอห์นเฝ้าสังเกตว่า ในช่วงเวลาไม่กี่ปีที่ดินชนเข้ามาสู่หมู่บ้าน ป่าไม้ได้อันตรายหายไปราวกับถูกสาป และดูคล้ายกับว่ารัฐบาลเองก็รู้ตัวว่าได้ทำลายป่าไปมาก จึงมีโครงการจากรัฐบาลผ่านกรมป่าไม้มาถึงหมู่บ้านอีกครั้ง ในรูปของการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าที่ถูกทำลายไป

ทำลายป่าแล้วปลูกป่า ส่วนหนึ่งฟังดูคล้ายความคิดที่ถูกต้องดีงาม แต่อีกส่วนหนึ่งก็ต้องตั้งคำถามว่า แล้วไปทำลายมันทำไมเล่า จอห์นสงสัย

จอห์นเคยเดินไปดูกล้าไม้ป่าที่เจ้าหน้าที่จ้างชาวบ้านปลูก ต้นไม้ต้นเล็ก ๆ ที่เกิดมาจากที่อื่น เมื่อถูกนำมาหยอดไว้ในหลุมที่แปลกที่แปลกอากาศ ไม่ช้านานมันก็ค่อย ๆ เหี่ยวเฉาตายไป บางต้นก็ตายเสียตั้งแต่ยังไม่ทันปลูก

“ปลูกทำไมนะ”จอห์นเคยแก้งถามคนปลูก

คนปลูกหัวเราะ “บู้เหมือนกัน”

จอห์นหัวเราะ

“เฮาได้เงินนี่” เขาว่า

“เจ้าหน้าที่คงได้เงิน”จอห์นก็อยู่ในใจ

ต้นกล้าไม้เหล่านั้นนอกจากจะอ่อนแอแล้ว ยังเป็นต้นสนเหมือนกันหมด ซึ่งชาวบ้านอย่างจอห์นเห็นว่า

“ป่าที่มีต้นไม้ชนิดเดียวกันไม่เป็นป่า”

จอห์นมาเรียนรู้ภายหลังว่า ความคิดของเขาตรงกับความเห็นของนักวิชาการที่ว่า การปลูกป่าที่เป็นไม้ชนิดเดียวกัน ไม่สามารถฟื้นฟูป่าได้จริง เพราะไม่มีความหลากหลายทางธรรมชาติ แคมชนิดไม้เช่น สน กระถินณรงค์ ยูคาลิปตัส ยังไม่สามารถฟื้นฟูพื้นที่ให้กลายเป็นป่าต้นน้ำลำธารได้

วันหนึ่ง พวกเจ้าหน้าที่หน่วยป่าไม้ก็เข้ามาในหมู่บ้านหนองเต่า เขาตรงไปที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน จอห์นนั่งมองอยู่อย่างแปลกใจ เขาไม่ชอบให้พวกเจ้าหน้าที่เข้ามาหรอก เพราะทุกครั้งที่เจ้าหน้าที่เข้ามาก็มักจะมีแต่เรื่องเดือดร้อน

พวกเจ้าหน้าที่เข้าไปบ้านผู้ใหญ่ได้ไม่นาน ก็เดินกลับมาที่บ้านของจอห์น

“จอห์น” เจ้าหน้าที่คนใหญ่เรียก

จอห์นออกมาต้อนรับแขก เรียกร่มูให้ชงชาสมุนไพรมาบริการ พอนั่งได้ถามทุกข์สุขกันเรียบร้อย เจ้าหน้าที่ก็บอกว่า

“ผมไปบ้านผู้ใหญ่บ้านมา เรามีโครงการปลูกป่าไม้ เพื่ออนุรักษ์ป่า ฟื้นฟูป่า เป็นนโยบายจากรัฐบาล เพื่อไม่ให้เกิดปัญหา ในกรณีที่มีหมู่บ้าน เราจะต้องเข้าไปขออนุญาตผู้ใหญ่บ้านก่อน”

จอห์นเงียบ เขากลัวเหลือเกินว่า เจ้านายจะบอกกับเขาว่า ผู้ใหญ่บ้านอนุญาตให้พวกเขา
ปลูกป่าได้แล้ว

“เราก็คงไปแล้ว แต่ผู้ใหญ่บ้านกลับบอกว่า ให้มาถามผู้ช่วย”

จอห์นเงียบจะหัวเราะออกมา เขาไม่รู้ในใจของบุงเงว่าคิดอย่างไร เขารู้สึกดีใจอยู่ว่า บุงเง
ยังไม่อนุญาตเท่านั้นเพียงพอแล้ว

“เขาเป็นผู้ช่วยนะ” จอห์นเง

เจ้านายหัวเราะ “คุณดังนี้ จอมพลถนอมคุณยังยื่นจดหมายร้องเรียนมาแล้ว ไช้ไหม”

จอห์นเงไม่รับไม่ปฏิเสธ เขาไม่อยากแสดงตนว่าเขาเคยทำอะไรมาบ้าง จิตใจของเขาจด
จ่ออยู่กับคำถามของเจ้านายที่ถามว่า จะอนุญาตให้ปลูกป่าไหม

“ผู้ใหญ่เขาไม่มีอิทธิพลเหมือนคุณ เขาก็คงกลัวคุณจะพาชาวบ้านเดินขบวนประท้วงนั้น
แหละ”

จอห์นเงียบอีก เขาไม่เคยอยากเป็นผู้มีอิทธิพลเลย

“ผมอนุญาตได้หรือ”จอห์นเงถามกลับ

“ได้สิ..”เจ้านายบอก หน้าตาคุณมีความหวังมากขึ้น

“ผมเป็นคนตัดสินใจแน่หรือ” จอห์นเงถามซ้ำ

“ใช่” เจ้านายว่า

จอห์นเงลุกลมหายใจเข้าปอด เขารู้แล้วว่าเขตัดสินใจอย่างไร เรียบเรียงคำพูดเรียบร้อย
แล้วเขาจึงบอกกับเจ้านายผู้มาถึงซานเรื่อนว่า

“ถ้าให้ผมตัดสินใจ ผมขอบอกว่า ไปปลูกที่บ้านอื่น อย่ามาปลูกที่บ้านผม”

จบประโยคของเขา เจ้านายมีสีหน้าเปลี่ยนไป ทำท่าทางไม่พอใจเท่าไร แต่จอห์นเงไม่พูดต่อ
ไม่โต้ถาม ไม่เปิดโอกาส เจ้านายจึงกลับไป หลังจากนั้น จอห์นเงจึงเดินไปถามผู้ใหญ่บุงเง

“ทำไมไม่ให้ผมตัดสินใจล่ะ”

ผู้ใหญ่บุงเงหัวเราะ “ผมกลัวผิด”

“แล้วผมไม่ผิดอะไร”

ผู้ใหญ่บุงเงรีบตอบ “คุณเป็นผู้ช่วย ถึงผิดก็ผิดไม่มาก”

จอห์นเงซัก เขาว่าการตัดสินใจเรื่องไม่ให้รัฐปลูกป่าครั้งนี้ของเขาถูกต้อง แต่ความคิด
เห็นของผู้ใหญ่เกี่ยวกับหลักการในการทำงานดูจะไม่ถูกต้องเท่าไรนัก

ดีเหมือนกัน จอห์นเงก็อยู่ในใจ ไม่เช่นนั้น ปัญหา ก็จะเกิดมาอีกไม่รู้จบ

แต่ถึงกระนั้น ปัญหา ก็เกิดขึ้นอีกแบบไม่รู้จบอยู่นั่นแล้ว

ส่วนเจ้านายป่าไม้ก็ย้ายที่ปลูกป่าจากหมู่บ้านหนองเต่าไปเป็นหลังดอย

อีกไม่กี่เดือนต่อมา ผู้ใหญ่บุงเงก็ประชุมลูกบ้าน

“เฮลลอลอก” เขาประกาศก้อง นัยน์ตาของเขาตวัดมาทางจอห์นเงคนหนึ่ง ผู้ใหญ่บ้านถูก
กอดตันด้วยสถานการณ์หลายอย่างมาตลอด เขารู้แล้วว่าเป็นผู้ใหญ่บ้านกลุ่มบ้านหนองเต่าที่มีใจ

นี่เป็นหัวเรียวหัวแรง เป็นผู้ช่วยและเป็นผู้คัดค้านไปพร้อมกันนั้น เป็นเรื่องหนักหนาสาหัสทีเดียว

“ทำไมล่ะ” จอนิถาม

“เขาไม่อยากทำ” บุงบอก “มันเหนื่อยหลาย..ขัดแย้งกับเจ้านาย ทะเลาะกับชาวบ้าน”

จอนิจำได้ว่า เมื่อสี่ปีก่อน ตอนเลือกผู้ใหญ่บ้านบุง การเลือกยังเป็นไปแบบ “ผีเลือก” เพราะคนปกากะเญอตอนนั้นยัง “เกร็ง” กับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ไม่มีใครอยากเป็นผู้ใหญ่บ้าน ที่ต้องติดต่อกับเจ้านายและต้องรับผิดชอบอะไรหลาย ๆ อย่างที่ไม่รู้

จอนิผู้มีความรู้มากที่สุดในหมู่บ้าน แต่อ่อนวัยวุฒิเป็นผู้เสนอความคิด เมื่อคนไม่รู้จะเลือกอย่างไร และใคร ๆ ก็ไม่อยากเป็น จอนิจึงจัดการให้ “ผีเลือก”

เขาเอากระบอกไม้ไผ่มาสวมใบ เขียนชื่อคนสามคนใส่กระดาษและแปะไว้ใต้กระบอก ไม่มีใครรู้ว่ากระบอกไหนเป็นชื่อของใคร จากนั้นก็ใครอยากเลือกกระบอกไหนก็ไปหยอดกระดาษใส่ลงไปทีละคน ๆ คนเลือกก็ไม่รู้ว่าเลือกกระบอกไหนจะได้ใคร และคนถูกเลือกก็ไม่รู้ว่าชื่อของตัวเองแปะอยู่ที่กระบอกไหน เป็นการเลือกแบบ “ผีเลือก” จริง ๆ ฟาดินอยากให้ใครได้เป็น ชาวบ้านก็เสี่ยงทายเอาเอง

ในปีนั้นบุง หน้าของสิมู ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน เขาอยู่มาจนถึงวันนี้ ปลายปี ๒๕๒๐ เขาลาออก

“ถึงเวลาอายุจอนิเป็นพ่อหลวงแล้ว” จอเกอะ คนหนุ่มรุ่นน้องที่ศรัทธาเขาบอกกับเขา ด้วยแววตามาดหมาย

อำเภอจัดการให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔ ที่มีบ้านหนองเต่า บ้านปากกล้วย บ้านห้วยเกียง และบ้านโป่งลมแรงอีกครั้ง การเลือกแบบ “ผีเลือก” วันนี้ดูจะล้าสมัยไปเสียแล้ว ชีวิตที่เปลี่ยนไป พวกเขาไม่ได้เลิกนับถือผี แต่วันนี้ผีได้ส่งคนที่ให้เขาควรเลือกมาแล้ว จอนิเสนอให้ที่ประชุมจัดการเลือกตั้งแบบเปิดเผย ไม่ต้องหยอดกระดาษ ไม่ต้องกาในคูหา แต่ให้คนที่อยากเลือกแสดงตัวเปิดเผยโดยการเดินไปต่อแถวคนที่เขาต้องการให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ที่ประชุมเห็นด้วยกับข้อเสนอของจอนิ

คนที่ถูกเสนอชื่อให้เป็นผู้ใหญ่บ้านออกไปยืนข้างหน้า

“คำเสา แหตุ จอนิ”

คนสามคนถูกขานชื่อ

“ใครจะเลือกใครก็ออกไปยืนต่อแถวเลยนะ เซ็ญฮีไซ กับพ่อหลวงบุงเป็นกรรมการนับคะแนน” ปลัดอำเภอผู้มาจัดการการเลือกตั้งให้ประกาศ

ใครที่จะเลือกคนคนนั้นก็ลุกไปยืนต่อแถวได้เลย ข้างเปิดเผย เรียบง่ายและตรงไปตรงมาแบบชาวบ้าน ไม่ต้องหน้าไหว้หลังหลอก และไม่ต้องกลัวใคร

ชาวบ้านค่อย ๆ ทะยอยออกไปยืนต่อแถวเป็นสามแถว ญาติจอนิ ญาติคำเสา ญาติแหตุ

แต่จอห์นได้ญาติที่ร่วมทุกข์ร่วมยากด้วยกันเพิ่มอีกยี่ตยว กรรมการเริ่มนับคะแนนตามลำดับ คำ
เส้าได้ ๔๕ คะแนน แอดูได้ ๔๗ คะแนน และมาถึงคะแนนของจอห์น

เสียงกรรมการนับคะแนน จอห์น หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า หก เจ็ด แปด เก้า สิบเอ็ด สิบสอง
สิบสาม สิบสี่ สิบห้า สิบหก สิบเจ็ด สิบแปด สิบเก้า ยี่สิบ...

จอห์นรู้สึกใจเต้นแรง แม้เขาจะผ่านการต่อสู้ที่ยากแสนยากมามาก แต่การได้รับการยอมรับ
รับในหมู่บ้านของตนเองก็เป็นเรื่องที่ยอดตื่นเต้นไม่ได้

“สี่สิบเจ็ด...สี่สิบแปด...”มีเสียงคนฮือขึ้นทันที เพราะคะแนนของจอห์นชนะคู่แข่งแล้ว
ห้าสิบเอ็ด...ห้าสิบสอง...ห้าสิบสาม...ห้าสิบสี่...ห้าสิบห้า...

ปลายปี ๒๕๒๐ เด็กกำพร้าของพีหมีแม่ได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน เมื่ออายุ ๓๑ ปี เสียงปรบ
มือกราวใหญ่ จอห์นมองไปเห็นมือชกกับจอเกอะ เพื่อนหนุ่มสองคนยืนยิ้มสว่างอยู่ตรงหน้า ครั้น
มองเลยไปที่แถวคนเลือกตั้งทั้งหมด เขาพบว่าผู้ที่เลือกเขาส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง และเขาเห็นริ้ม
ยืนอยู่ในกลุ่มของแม่บ้านเหล่านั้นด้วย

“เฮชอบคุณพี่น้องทุกคน” จอห์นว่า “พี่น้องฮือผมเป็น ผมก็จะเป็น”จอห์นว่า

“พ่อหลวงจอห์น โอโดเซา”

มือชก เพื่อนสนิทของเขาพูดขึ้นดัง ๆ ให้ได้ยินกันทั่ว จอห์นยิ้ม เขานึกถึงแม่ พ่อ และพี่
สาว หวังว่าคงจะมองเขามาจากบนฟ้า

ป่าของจอห์นไม่ได้หนักขึ้นกว่าเดิมเท่าไร เพราะเดิมเขาก็แบกหมู่บ้านเอาไว้บนบ่าอยู่
แล้ว เพียงแต่ครั้งนี้ มีการประกาศรับรองการแบกของเขาอย่างเป็นทางการ ด้วยการให้เงินเดือน
ผู้ใหญ่บ้าน ๙๐๐ บาท

คืนแรกของการเป็นผู้ใหญ่บ้าน จอห์นฝันว่า ได้ต่อสู้กับผีร้าย เขาต่อสู้จนเหงื่อโชกตัว จอ
เกอะคนหนุ่มที่แสดงความยินดีกับเขาวิ่งเข้ามาช่วยโดยการยิงธนูไล่ผี แต่ลูกธนูของจอเกอะ
กลับกลายเป็นเม็ดถั่ว จอห์นจึงต้องออกแรงมากกว่าเดิมไปอีก ใครต่อใครที่มาช่วยเขาล้วนพ่าย
แพ้ต่อผี มีแต่เขาเท่านั้นที่เอาชนะผีได้..ในที่สุดผีก็หันมาบอกกับเขาว่า “เออ ต่อไปหนองเต่าคุณ
ก็ต้องดูแล เฮาไม่เอาแล้ว เด็ก ๆ ผู้เฒ่าผู้แก่ คุณต้องดูแล เฮามอบคุณทั้งหมดเลย” พุดจบผีก็
หนีไปอยู่ดอย

จอห์นสะดุ้งตื่น เขารู้ทันทีว่า หน้าที่ของพ่อหลวงไม่ใช่ธรรมดา เขานึกถึงจอเกอะที่ไป
ปรากฏอยู่ในฝัน เด็กหนุ่มคนนี้มีจิตใจอุทิศเพื่อส่วนรวมจริง ๆ แต่เขายังอ่อนเยาว์ ดังนั้น ลูกธนู
ของเขาจึงกลายเป็นเม็ดถั่วไป

เช้าวันแรก จอห์นตื่นขึ้นมาช่วยลูกเมียทำงานบ้าน ริ้มตื่นแต่เช้าเหมือนทุก ๆ วัน พกกับ
หัตถ์ชัยตื่นมาช่วยแม่ ส่วนน้อง ๆ ยังนอนหลับอยู่ ขณะยกหม้อข้าวขึ้นตั้งไฟ ทาว่าด้วยยามเข้า
บทที่จอห์นชอบแวบเข้ามาในหัว

มีเอ เกอะ เซ่ ที โข่ เก่อ ลิว

แปล บล่อ แซ่ ที เลอะ อะ ดี

ใกล้สว่างบนผืนน้ำมีหมอก

นกนางแอ่นบินโฉบเฉี่ยวบนผิวน้ำ

นับแต่วันนี้ไปยามเช้าของครอบครัวเขาก็อาจจะเป็นยามเช้าของคนอื่นมากไปยิ่งกว่าเดิม โอกาสที่เขาจะเห็นริ้วในชุดเซซุสสีดำปักด้ายแดงและลูกเต๋อย นุ่งชินปกากะก้อทำงานบ้าน หรืออ้อมลูกก็จะน้อยลงทุกที ในขณะที่เดียวกันโอกาสที่ริ้วจะเห็นจอน้อยอยู่บ้านเล่นกับลูก าก็จะน้อยลงทุกทีเช่นกัน

“เป็นพ่อหลวงแล้วเขาก็จะไม่ค่อยได้อยู่บ้าน”

ริ้วเงยหน้าขึ้นยิ้มจนตาปิด

“ธรรมดาก็ไม่ค่อยได้อยู่บ้านอยู่แล้วนี่”

จอนิหัวเราะ รู้สึกเกรงใจที่เมียไม่ต่อว่าแม่สักคำ

“ริ้วเข้าใจ” จอนิพูดสั้น ๆ เขารู้สึกสบายใจ แล้วเริ่มเล่าความฝันให้ริ้วฟัง

เมื่อเป็นผู้ใหญ่บ้าน จอนิมีลูกเพิ่มจาก ๕ เป็น ๙ คน และเขาไม่ได้ช่วยริ้วเลี้ยงลูกอีกเลย นี่เป็นข้อหนึ่งที่เขาออกจะเสียดายต่อตัวเองและเสียใจต่อริ้วไม่น้อย แต่จอนิก็มีข้อแก้ตัวว่าเขาตั้งใจเป็นผู้ใหญ่บ้านจริง ๆ เพราะในการจัดการดูแลลูกบ้านนั้น เขามองไปที่ความปรองดองของคนในหมู่บ้านเป็นอันดับแรก

นโยบายสองข้อแรกของจอนิที่นำไปสู่ความปรองดองของคนในหมู่บ้านคือ

ข้อแรก-เขาประกาศเป็นข้อกำหนดในหมู่บ้านว่า ถ้าใครทะเลาะกับใครต้องคุยปรับความเข้าใจกัน ๓ ครั้ง ในระยะเวลา ๓ เดือน ถ้ายังปรับความเข้าใจกันไม่ได้จึงมาหาผู้ใหญ่บ้าน

ข้อที่สอง-นโยบายช่วยกันทำนา เขาประกาศให้คนทำนาทุกคนช่วยกัน”ลงแขก”เหมือนในอดีต เพื่อว่าจะได้ปลูกข้าว เก็บข้าวได้ทันการและมีประสิทธิภาพ และเป็นการสร้างสมานฉันท์ขึ้นในหมู่ชาวบ้านด้วย

จอนิบอกว่า

“นโยบายข้อแรกทำให้เขาไม่ต้องฟังเรื่องสะเปะสะปะ เรื่องไม่เป็นเรื่อง กรณีใหญ่ ๆ จริง ๆ เท่านั้นจึงจะมาถึงผู้ใหญ่บ้าน ทำให้มีเวลาที่จะไปดูแลเรื่องอื่น ๆ ส่วนนโยบายข้อที่สอง เขาก็เอามาจากเรื่องในอดีต ที่ชาวบ้านไม่มีข้าวกินต้องไปกู้ยืมข้าวนายทุน เมื่อเรามาช่วยกันทำนา เรามีธนาคารข้าวส่วนกลาง ข้าวในธนาคารก็เพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อย ๆ คนไม่มีกินก็มากู้ยืมได้ในอัตราไม่สูงนัก คนทั้งหมู่บ้านก็มีข้าวพอกิน เชื้อใหม่..”จอนิทำเสียงสูง “ปี ๒๕๒๙..ข้าวในหมู่บ้านนี้เหลือกิน..”

ปี ๒๕๒๙ คือปีที่จอนิ โอดโง่เขา เป็นผู้ใหญ่บ้านเป็นปีสุดท้าย แต่กว่าจะถึงปีนั้น เขาต้องต่อสู้กับความเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านจนเลือดตาแทบกระเด็น !

บทที่ ๑๒ เผชิญหน้า

ปัญหาเรื่องกรมป่าไม้ปลูกป่าทับที่ชาวบ้านไม่ได้ยุติลงง่าย ๆ เมื่อจอนิเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้ว กรมป่าไม้ก็ยังดำเนินการเรื่องปลูกป่าอยู่ โดยตั้งสำนักงานปลูกป่าชั่วคราวหน่วยย่อย มีคนงานเข้าไปปลูกป่าสนอยู่ในบริเวณป่าหลังดอย อันเป็นป่าร่วมระหว่างสามหมู่บ้านคือหนองเต่า ห้วยเกียงและโป่งลมแรง แม้หลังดอยจะไกลจากหมู่บ้าน แต่ก็นำความเดือดร้อนมาให้ชาวบ้านอยู่เนือง ๆ เพราะคนงานที่ขึ้นมาปลูกป่า ชอบลอบขโมยฆ่าควายชาวบ้านกิน แต่ไม่เคยจับได้ ไม่มีหลักฐาน จอนิเองก็ไม่สบายใจเรื่องนี้อยู่

บ่ายวันหนึ่ง ชาวบ้านวิ่งมาบอกว่า

“พ่อหลวง ๆ พวกเขาเห็นไอ้คนลักควายฆ่าควายได้”

“เออ..”

“มันกำลังลากควายเขาไปในป่า พวกเขาเห็นมันกะตาเลย”

“ดี พวกไหน” จอนิถาม

“พวกลูกจ้างป่าไม้นั่นแหละ” ชาวบ้านตอบ “ไอ้...ไงล่ะ”

จอนิและชาวบ้านอีกจำนวนหนึ่งรีบไปที่หน่วยปลูกป่าย่อยทันที จอนิไม่ต้องการเผชิญหน้า เขาจึงให้ชาวบ้านซ่อนตัวอยู่ในป่าบริเวณนั้นก่อน

“เจ้านายป่าไม้” จอนิร้องเรียกก่อน “เจ้านายป่าไม้”

เงียบไม่มีเสียงตอบใด ๆ

จอนิมองดูรอบ ๆ ไม่ปรากฏการเคลื่อนไหวใด ๆ มีคนงานป่าไม้สองสามคนเดินไปมาท่าทางไม่ตื่นเต้นอะไร จอนิก็เย็นใจ

“ผมมาขอถามอะไรหน่อย”

เสียงของจอนิเหมือนผู้มาเยี่ยมเยียนธรรมดา ใครคนหนึ่งค่อย ๆ ปรากฏตัวขึ้น ตามมาด้วยคนแวดล้อมที่ค่อย ๆ ทะยอยกันโผล่หน้าออกมา

“ใครนะ” เจ้านายป่าไม้ คนที่ใหญ่ที่สุดในหน่วยปลูกป่าร้องตะโกนถาม

“ผมเอง..นายจอนิ โอโตเซา ผู้ใหญ่บ้านหนองเต่า หมูสี”

“อ้อ..” เจ้านายป่าไม้ทำเสียงมีอำนาจ “มีอะไรรี”

จอนิไม่กลัวเสียงต่ำในลำคานั้น เขาเริ่มเจรจาทันที

“เออ..นี่ลูกน้องคุณนะมาฆ่าควายชาวบ้านผมนะ”

เจ้านายป่าไม้ มองหน้าจอนิเขม็ง เขารู้จักจอนิและชื่อเสียงของจอนิดี แต่ดูเหมือนว่าตอนนี้จอนิไม่สนใจสายตาของเขา

“นั่นรี” นัยน์ตาของเขาขุ่นนิด ๆ ท่าทางไม่พอใจเท่าไรนัก “มีอะไรล่ะ”

จอนิรีบเล่าให้ฟัง ชาวบ้านสองคนที่ยืนข้างเขารับบอกชื่อแซ่ของคนทำผิดสนับสนุน “เขาจำมันได้”

“แน่รี” เจ้านายป่าไม้ถาม

“แน่นอนครับ” จอนิตอบเสียงหนักแน่น

“ผมต้องจ่ายเท่าใด” เขาถามกลับ

จอนินิ่งไปชั่วครู่ “สามพัน”

เจ้านายป่าไม้เงยไปพักใหญ่ จึงบอกกับจอนิน่า

“ผมขอคุยกับลูกน้องก่อนนะ” แล้วเขาก็เดินลับหายเข้าไปข้างใน

เจ้านายป่าไม้กับลูกน้องหายไปที่พักใหญ่ แล้วกลับออกมาบอกกับจอนิน่า

“เออเนี่ย จอนิ ความจริงจะเป็นลูกน้องผมทำหรือเปล่านั้นไม่รู้”

จอนิโกรธ เขารู้แล้วว่าเจ้านายกำลังจะ“พลิกลิ้น” ทั้ง ๆ ที่เขาจับได้ค่างหนึ่งค่าง เขาจอนิไม่กลัวคนพวกนี้ คนที่เป็นเหมือนผีร้าย และไม่ทำในสิ่งที่ถูกต้อง เขามองดูสีหน้าที่ทำเหมือนไม่รู้เรื่องราวของเจ้านายป่าไม้ แล้วตัดสินใจในนาที่นั่นว่า การต่อสู้ครั้งนี้ต้องใช้วิธีของลูกผู้ชาย

จอนิจับมือของเจ้านายป่าไม้ห่มบเข้าให้ ความกล้าและความรวดเร็วทำให้ป่าไม้ตกใจ เขาตัวสั่น จอนิตะโกนออกไปด้วยเสียงอันทัง

“จะรับหรือไม่รับนะ เมื่อกี้ว่ารับ พอออกมาอีกทีก็บอกว่าไม่รับ มันยังงี้ บอกมานะว่าจะรับหรือไม่รับ “

เสียงของจอนิ คนจริงดังด้วยพลังของความโกรธ

เจ้านายป่าไม้ตกใจ เขามองไปรอบ ๆ คลับคล้ายคลับคลาว่าเห็นเงาคนในเงาต้นไม้อยู่ด้วย พวกกะเหรี่ยงนี้ไม่ได้มาคนเดียว เขาจะเสียงแลกลชีวิต หน้าที่การงานของเขาด้วยเงินสามพัน ด้วยควายตัวเดียว ด้วยคนงานโง่ ๆ หนึ่งคน อย่างนั้นหรือ ไม่มีทาง

“ว่าไงล่ะ” จอนิตะคอกอีก

เจ้านายป่าไม้พยักหน้า

“ตกลง”

เป็นควายตัวแรกที่เจ้าของควายได้เงินชดใช้สามพันบาท ทั้งที่ความจริงคนงานป่าสนได้ฆ่าควายชาวบ้านตายไปนับสิบตัว เพียงแต่ไม่เคยจับได้เลยเท่านั้น

เรื่องนี้ออกจะตื่นเต้นก็เลยจบลงได้ โดยไม่มีใครเสียเลือดเนื้อ ยกเว้นแต่เจ้าของควายที่เสียควาย แม้จะได้เงินชดใช้มา ก็เชื่อว่าเขาจะพอใจ

ต่อมาอีกไม่นาน ชาวบ้านหนองเต่าของจอนิก็รวมตัวกับอีกสองหมู่บ้านคือห้วยเกียงและโป่งลมแรง ซึ่งเดือดร้อนเรื่องการปลุกป่าทับที่ ไปเดินขบวนเรียกร้องที่สำนักงานป่าไม้หน่วยโป่งลมแรง

“สามดอยเขาลูกเดียวกัน ป่าไม้มาปลุกป่าทับที่นะ” จอนิน่า “รวมได้ถึงแปดสิบคน”

จอนิบอกว่า ภาพชาวบ้าน ๘๐ คนถือปืนแก๊ปกันคนละกระบอก ดูน่าข่าและน่ากลัวไปพร้อมกัน ขบวนก็เดินกันไปแบบไม่มีระเบียบเท่าใดนัก การแต่งเนื้อแต่งตัวก็ดูขาด ๆ เก่า ๆ เป็นที่น่าเวทนามากกว่าน่ากลัว จอนิเองก็ไม่ค่อยชอบบรรยากาศที่คุ่มยากนี้เท่าไรนัก แต่เขาก็ไม่มีทางเลือก

“อย่ายิงปืนสู่มสู่มห้าเนื้อ”

จอนิบอก และให้บอกต่อ ๆ กันไป ต้นขบวนก็ดูรับฟังดี แต่พอถึงท้ายขบวนจอนิกก็ไม่รู้แล้วว่าเป็นอย่างไรร

คนแปดสิบคนยืนกันอยู่หน้าอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า และความหิวทำให้หลายคนหงุดหงิด กว่าเจ้านายชั้นหัวหน้าจะออกมา กว่าจะพูดกันรู้เรื่อง แม้แต่จอนิซึ่งเห็นการเดินขบวนประท้วงมาหลายครั้งหลายหนก็ยังอดรู้สึกไม่ได้ว่า ซ้ำ

“จะเอาอย่างไรวะ”

“เมื่อไหร่จะออกมาซักที”

“ทนไม่ไหวแล้วโว้ย”

หลายคนเริ่มตะโกนด่า ปนและทำเสียงดัง

“พวกเขา”จอนิร้องตะโกน “อยู่ในระเบียบวินัยหน่อย ไม่เช่นนั้นเขาจะหาว่าพวกเขาไม่มีระเบียบ เขาอาจจะไม่ออกมาพูดด้วย”

“เบื้อ เบื้อ เบื้อ”มีเสียงตะโกนพร้อมเพรียงกัน

จอนิเองก็อยากตะโกน แต่เขาก็สู้อุตส่าห์ยกมือห้าม

ในที่สุด หัวหน้าป่าไม้โป่งลมแรงก็ออกมาเจรจาแต่โดยดี “ผมจะรับเรื่องไว้เสนอต่อผู้ใหญ่อีกทีหนึ่ง พี่น้องก็รู้ว่าผมไม่มีอำนาจตัดสินใจในเรื่องนี้ ใจเย็น ๆ นะครับ..รับรองว่าทุกอย่างจะเรียบร้อย ป่าไม้ก็ไม่อยากเห็นชาวบ้านเดือดร้อนหรอกครับ”

“เฮ...”มีเสียงปรบมือกราวใหญ่

“ดี ๆ” มีเสียงตะโกนตามมา

“พี่น้องกลับบ้านเถอะครับ วางใจได้ว่าพวกเราจะเสนอเรื่องให้พวกท่านแน่นอน”

นั่นเป็นประโยคสรุปที่หัวหน้าป่าไม้โป่งลมแรงพูดก่อนที่ขบวนผู้ประท้วงจะค่อย ๆ เคลื่อนออกจากบริเวณอาคารสำนักงาน ใครหลายคนงง ๆ และเหนื่อยอ่อน ยังฟังไม่รู้เรื่องด้วยซ้ำไป

“กลับ ๆ”ใครหลายคนบอกต่อ ๆ กัน แต่ก็ไม่มีใครอีกหลายคนร้องว่า “เฮายังไม่กลับ เฮายังปได้คำตอบ”

แต่ในที่สุดขบวนอันล้าแรงก็ค่อย ๆ เดินตามกันมา ปืนในมือดูหนักอึ้งเกินกำลังรับ จอนิเดินอยู่หน้า เขาเงียบเพราะเหนื่อยและคิดหนัก รู้สึกไม่แน่ใจในคำพูดของหัวหน้าป่าไม้เท่าไรนัก ขบวนเคลื่อนออกมาได้เพียง ๕๐๐ เมตร จู่ ๆ ก็มีเสียงดังขึ้น

“ปัง”

หลายคนมอบลงโดยอัตโนมัติรวมทั้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในบริเวณอาคารด้วย

“เฮ้ย”จอนิร้อง เขารู้สึกตกใจ

“ไผยิง”

เขาถามแบบตกใจ

“ยิงทำไม”

“ไม่มีใครตอบคำของเขา หลายคนที่เขาเห็นพลอยหน้าตาตกตื่นไปด้วย
“ระวังหน้อยเน้อ... ลูกปิ่นบ่เข้าใครออกใครนะ”

ชบวนทำท่าจะเคลื่อนต่อ มีเสียงเอะอะมาด้านหลัง พอหันไปมองจอนึกก็ใจหายวาบ
พนักงานป่าไม้ ซึ่งมีทั้งข้าราชการและลูกจ้างก็ค่อยรายล้อมเข้ามา หลายคนมีปืนที่จอนึกมองที่
เดียวก็รู้แล้วว่า เป็นปืนที่มีประสิทธิภาพต่างจากปืนแก๊ปของชาวบ้านไม่รู้ก็เท่า หากใครสักคน
หนึ่งยิงเข้ามา แน่นนอนที่สุด จอนึกรู้สึกเย็นยะเยือกไปทั้งตัว เมื่อนึกว่าวินาทีนี้คือความเป็นความ
ตาย ก้าวพลาดแม้แต่เพียงนิดเดียวก็คือความสูญเสียที่ประมาทไม่ได้ของทั้งสองฝ่าย

“ใครยิง”

เสียงป่าไม้คนหนึ่งตะโกนดังลั่น ชาวบ้านถือปืนยืนนิ่งกันไปหมด

“ใครยิงก้าวออกมาเดี๋ยวนี้”

ไม่มีใครแม้สักคนกระตุกกระตัก จอนึกลอบถอนหายใจด้วยความโล่งอก

“ใครยิง”

เสียงตะโกนดังออกมาจากอีกคนหนึ่ง

“ออกมา ๆ ๆ”

มีเสียงตะโกนให้ออกมาดังอยู่รอบตัว แถมด้วยปลายปืนอันทรงประสิทธิภาพของป่าไม้
ที่เตรียมพร้อมจะทำลายล้าง

“จอนึก..”เสียงของเจ้านายป่าไม้ดังก้อง

จอนึกไม่สบายใจ เขาก้าวออกไปข้างหน้านิดหนึ่ง เขาพร้อมที่จะต่อสู้ให้ชาวบ้านผู้เหน้อย
ยากมาด้วยกัน

“ผมก็ไม่รู้เหมือนกันว่า ใครยิง”

เจ้านายป่าไม้มีสีหน้าไม่พอใจ

“แกเป็นหัวหน้า แกไม่รู้ได้ไงว่าใครยิง”

“จะรู้ได้ยังไงเล่าครับ คนตั้งแปดสิบคน”จอนึกเถียง ป่าไม้ทำท่าฮึดฮัด

“อยากได้คนไหนก็จับไปก็แล้วกัน”จอนึกบอกในที่สุด

เจ้านายป่าไม้ส่ายหัว เขาโกรธทั้งชาวบ้าน และโกรธทั้งจอนึก ผลของการเจรจาในวัน
นั้นจึงประเมินได้ยากขึ้นไปอีก เพราะจอนึกไม่รู้แล้วว่าเจ้านายป่าไม้จะเสนอเรื่องที่เกี่ยวข้องให้
ตามสัญญาหรือไม่

จอนึกเองก็รู้สึกเข็ดชบวนประท้วงใหญ่ที่คุ้มยาก

หลังจากนั้นไม่นาน บ่ายวันหนึ่ง เด็กชายพุกกลับจากโรงเรียนแล้ว และกำลังนั่งแกว่ง
ขาเล่นอยู่ที่ลานเรือน เขาอายุได้ ๙ ขวบและกำลังเรียนอยู่ชั้นประถมปีที่ ๓ เขามองเห็นคน
หลายคนเดินตรงมาที่บ้าน

“พ่อครับ..”เขาเรียกพ่อเสียงดัง “มีคนมา”

จอนิกำลังอ่านหนังสืออยู่ในบ้าน เขาปิดหนังสือและเตรียมออกมาต้อนรับ การมีแขกมาบ้านเป็นเรื่องปกติของเขา เพราะตั้งแต่เป็นผู้ใหญ่บ้านเขามีคนมาหาไม่ว่างวัน เสียงลูกชายตื่นเต้นมากขึ้น เขาตะโกนย้าว่า

“มาหลายคนเลยครับ”

จอนิก็ยังเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา

เขาเดินออกมาหน้าบ้าน แต่แล้วกลับสะดุ้งโหยงเมื่อเห็นภาพตรงหน้า ชายฉกรรจ์จำนวนมากยืนล้อมคนกำลังเดินดาหน้าเข้ามาในบริเวณบ้านของเขา ในมือของทุกคนมีอาวุธไม่ปืนก็มีด จอนิรู้ทันทีว่าไม่ใช่เรื่องธรรมดา แต่เขาไม่เคยกลัวเรื่องแบบนี้อยู่แล้ว เขามองดูลูกชายที่ยืนมองอยู่อย่างกังวลนิด ๆ เด็กชายเบิกบานรำเริงที่เห็นคนมามาก ลูก ๆ ของเขาก็เหมือนชาวปากาเกอะญอทั่วไปที่มีประเพณีให้ต้อนรับแขกที่มาถึงเรือนชานอย่างดี เขาเกือบจะออกปากไล่ลูกให้ไปที่อื่น แต่พอนึกขึ้นได้ว่า ความเป็นเด็กของพวกลูกช่วยให้สถานการณ์ดีขึ้น

“เชิญนั่ง ๆ ๆ” จอนิออกมาปากเชื้อเชิญ พอเข้ามาใกล้เขาจึงเห็นถนัดตาว่า พวกที่มาครั้งนี้ก็คือพวกคนงานและพนักงานป่าไม้ที่มาปลูกป่าสนทดแทนนั่นเอง

หัวหน้าขบวนคือผู้ช่วยป่าไม้ หัวหน้าโครงการป่าสนนั่นเอง คนสามคนที่เป็หัวหน้านั่งลงตามคำเชิญ แต่พวกที่ล้อมบ้านอยู่ไม่ยอมนั่งด้วย

“มีธุระอะไรหรือ เจ้านาย” จอนิใจดีสุเสีย เพราะนี่คือบ้านของเขา

“เรื่องควาย ๆ” หัวหน้าซึ่งเป็นคนหนุ่มตบ น้ำเสียงและท่าทีทำให้จอนิรู้ดีว่า คำว่า “ควาย” ของเจ้านายมีความหมายมากกว่า “ควาย” ธรรมดา

“แกมาหาว่าเราฆ่าควายชาวบ้านแกงันรี”

“อ้าว” จอนิร้องอย่างผิดคาด “เรื่องนี้เราตกลงกันได้แล้วนี่ หมูเหารับเงินมาแล้วก็จบกันไป”

“จบไม่ได้” เสียงคนหัวหน้าตั้งกังวานก้อง “วันนี้ มาพูดกันให้รู้เรื่อง”

จอนิยืนนิ่ง เขากำลังใคร่ครวญว่าจะทำอย่างไรดี การเจรจาเริ่มบานปลายขึ้นไปเรื่อย ๆ มีคนที่เป็นหัวหน้าประมาณ ๓ คน นอกนั้นเป็นพวกคนงาน ทั้งหมดมีประมาณ ๓๐ คน และเริ่มตีวงโอบล้อมบ้านไว้ จอนิเป็นห่วงลูกเมีย

“พวกแกยังไปยิงปืนที่ป่าไม้อีก แล้วไปแล้วทำไมต้องยิง แกพยายามนำหน้าพวกป่าไม้”

“เขาบได้หยาม เขาบู้จริง ๆ ว่าไผยิง”

“จะฆ่ากันนี่”

จอนิเริ่มโกรธ

“พวกป่าไม้ก็จะฆ่าพวกเฮาเหมือนกัน พวกป่าไม้ก็ล้อมพวกเฮาไปแล้ว เฮาบอกว่าจับไผได้ก็จับไป พวกคุณไม่จับไปเองนี่”

“เล่นลั่นนี่หว่า” หัวหน้าป่าไม้ตะโกน

“เอามัน”

มีเสียงตะโกนฮือดังขึ้น จอนิรู้สึกโกรธ เขามองดูฤ เด็กชายสบตาพ่อ เขารู้ว่าพ่ออยู่ใน

สถานการณ์เลวร้าย เด็กชายกระโดดลงจากเรือและวิ่งลี้ภัยไป แวบแรกนั้นจอนิรู้สึกโล่งอกที่ลูกชายไปพ้นจากสถานการณ์คับขัน แต่อีกแวบหนึ่งต่อมา เขากลับรู้สึกวังเวง เขาไม่มีใคร และรู้สึกเห็นแก่ตัวนิด ๆ ที่อยากให้ลูกชายนั่งอยู่กับเขาด้วยในภวะนั้น รีมูกับลูกที่เหลือของเขาพากันไปไหนนะ ไม่น่าเชื่อเลยว่าทุกคนจะทิ้งเขาไปหมด

“บ้านเมืองมีชื่อมีแป พวกคุณก็เป็นพวกเจ้านาย เป็นข้าราชการ จะมาฆ่าคนเล่น ๆ ไม่ได้หรอก”

“ใช่”หัวหน้าตะโกนสวน “บ้านเมืองมีชื่อมีแปพวกแกก็จะมาเที่ยวยิงปืนฆ่าคนเล่นไม่ได้เหมือนกัน”

“เรื่องนั้นเขาก็บอกแล้วว่าเป็นเหตุสุดวิสัย เขาบ่ฮู้จริง ๆ”

เจ้าหัวหน้าคนหนึ่งหัวเราะเสียงดัง “เรื่องฆ่าควายก็เป็นเหตุสุดวิสัยเหมือนกัน เขาบ่ฮู้” จอนิสะกดอารมณ์อีกครั้ง

“เรื่องฆ่าควายนั้นมีหลักฐาน พวกเขาจับได้คาหนังคาเขา พวกคุณจะว่าบ่ฮู้ได้ยังไง พวกคุณต้องแยกสองเรื่องนี้ออกจากกันนะ”

“ฮ่า ฮ่า ฮ่า”ป่าไม้ถือว่าพวกมากข่มขู่ด้วยเสียง”แยกได้ยังไง มันเรื่องเดียวกัน พอตายแล้วมันก็ตายเหมือนกัน ยิงแล้วมันก็ยิงเหมือนกัน”

“ถ้าคุณพูดอย่างนั้นพวกเขาก็เหมือนกัน ตายเหมือนกัน เลือดออกเหมือนกัน”

“แกทำทนายรี” เสียงดังขึ้น

“บ่”จอนิตอบ”เขาไม่อยากจะเห็นไฟตาย”

“ฮะ ถ้าวันพรุ่งนี้มีพวกป่าสนตายไปสักคน ก็พวกแกนั่นแหละฆ่า”

“อ้าว”จอนิร้อง “ถ้าอย่างนั้นก็เหมือนกัน ถ้าพรุ่งนี้มีพวกหนองเต่าตายไปสักคน เขาก็ถือว่าพวกป่าสนฆ่า”

“ก็”ได้”คนหนุ่มกระแทกเสียงดัง “จำไว้ล่ะ”

“งั้นพวกคุณก็กลับไปได้แล้ว”จอนิพูดเรียบ ๆ

“ไม่กลับ..”หัวหน้าพวกป่าสนเริ่มตื๊วอีกครั้ง จอนิรู้สึกว่าคนพวกนี้กำลังยั่วยุเขา และอยากให้เขาโกรธ เพราะถึงอย่างไรเขาก็คนเดียวไม่มีใครมาช่วยอีก จอนิมองออกไปนอกถนน ไม่มีใครสักคนที่สนใจจะมาดูว่าเกิดอะไรขึ้นที่บ้านของเขา นี่มันเกิดอะไรขึ้นกับคนในหมู่บ้านกันแน่ ทันใดนั้น เขาเห็นเงาของคนเดินใกล้เข้ามา คนตัวเล็กกับคนตัวใหญ่ มือซิเพื่อนรักของเขา นั่นเอง เดินมาพร้อมกับจูลูกชายของเขาไปด้วย เขารู้ได้ในทันทีว่า พฤวิ้งไปตามมือซิมา จอนิตันตันในน้ำใจของลูกชายจนน้ำตาแทบไหล

สองคน คนหนึ่งตัวเล็กและอีกคนหนึ่งตัวใหญ่ เดินผ่านคนถือปืนเหล่านั้นเข้ามาหาเขา จอนิกลั้นหายใจ เขากลับเหลือเกินว่าขณะที่สองคนนั้นเดินผ่าน พวกป่าไม้ที่กำลังมีดหน้าตาบอดจะจับเอาตัวเพื่อนหรือลูกชายของเขาเอาไว้ โชคดีที่สิ่งที่เขาคิดไม่เกิดขึ้น มือซิและพฤวิ้งมานั่งอยู่ข้าง ๆ เขาในที่สุด

จอนิรู้สึกมีกำลังใจอย่างประหลาด

เขากวาดตามองไปที่คนงานที่ยืนอยู่รายรอบ หลายคนเขารู้จักดีเพราะเคยมาคลุกคลีดี
โหมงอยู่ที่บ้านเขาบ่อย ๆ เป็นไปได้อย่างไรกันที่คนที่เคยพูดคุยกับเขา เคยกินข้าวบ้านเขา จะถือ
ปิ่นเดินเข้ามาคุกคามเขาถึงบ้าน จอนิมองหน้าหัวหน้าคนหนุ่ม คนพวกนี้มีความรู้ ถือตนว่าต่าง
จากเขา และมีผลประโยชน์อย่างน้อยก็เงินเดือนของบริษัทที่รับจ้างปลูกป่า แต่พวกคนงานที่ยืน
ถือปิ่นถือมีดอยู่นั้นสิ ชีวิตก็แทบจะไม่ต่างจากพวกเขา ยากจน ต้องดิ้นรนต่อสู้หาเงินมาเลี้ยง
ครอบครัว เสื้อผ้าเก่า ๆ ขาด ๆ บางคนก็อยู่ในหมู่บ้านใกล้ ๆ นี้เอง พวกนี้ไม่มีความรู้ ไม่ได้เงิน
ไม่ได้ผลประโยชน์ใด ๆ ทั้งสิ้น แม้เขาตายก็ไม่เป็นประโยชน์ จอนิรู้สึกสงสาร เขาเองก็ไม่ต่าง
จากคนพวกนี้เลย หากเขาไม่ได้รับการศึกษา ไม่ได้ต่อสู้มาจนวันนี้

จอนิไม่สนใจคนหนุ่ม เขาพูดดัง ๆ ให้คนงานได้ยิน

“คุณระวังตัวเองเน้อ เป็นลูกน้องเขา รับจ้างเหมือนลุงเหมือนกัน แต่ตอนนี้กลับเป็น
เครื่องมือรับใช้หัวหน้าไม่กี่คน “

คนงานเงยบ คนหนุ่มก็พลอยเงยบฟังไปด้วย

“คุณต้องเข้าใจตัวเองด้วยเหมือนกัน คุณก็ทุกข์ยากเหมือนลุง ถ้าคุณัวควายถูกขโมย
คุณจะสบายใจบ่ คุณลองคิดดูดี ๆ คุณมาทำกับลุงอย่างนี้นะหรือ”

จอนิเห็นความเคลื่อนไหวซัดเจน คนงานบางคนที่ยืนเคยกับจอนิดีค่อย ๆ ถอยออกไป
ก่อน จอนิพูดต่อ เขาพยายามระมัดระวังเลือกแต่ถ้อยคำที่ไม่ถึงกับระคายหู แต่เป็นถ้อยคำที่คั่น
ๆ และแสดงความเป็นจริง

ในที่สุด พวกลูกน้องก็ค่อย ๆ สลายไปที่ละคนสองคน เหลือแต่หัวหน้า ๓ คน เห็นได้ชัด
ว่าคำพูดของจอนิทำให้เขาคลายความรู้สึกรุนแรงลง เขาเป็นคนมีการศึกษา บางที่เขาอาจจะ
ละเอียดใจต่อจอนิก็ได้

จอนิพูดกับเขาต่อ ไม่ได้รู้กล้าก้าวร้าวแต่ชี้แจงอย่างคนที่เป็นต่อ

“อะไร ๆ ก็โทษบ้านหนองเต่า คุณทำอย่างนี้ได้ยังไง กฎหมายมีชื่อมีแป คุณจะมาใช้กฎ
หมู่ มาฆ่าผม แน่ใจก็ฆ่าเลย”

คนหนุ่มลดน้ำเสียงลง

“ผมจะไปทำอย่างนั้นได้ยังไง ผมก็แค่มาพูดกับพ่อหลวงเท่านั้น ผมก็ไม่อยากให้เรา
อะไรไม่เข้าใจกัน”

จอนินิ่ง ทุกอย่างสงบลงแล้ว

“ถ้าแค่นั้น ผมก็ไม่ว่าอะไรหรอก”

คนหนุ่มสรุปว่า “งั้นก็ขอให้เลิกแล้วต่อกัน”

จอนิยิ้ม”ดีครับ”

เขาพูดต่อ ประโยคที่จอนิไม่คาดฝันว่าจะได้ยิน “คราวนี้ถ้าควายเข้าไป เราจะช่วยดูแล
ให้”

น้ำเสียงของเขาไม่ได้เยาะเย้ยหรือแกล้งพูด จอนิรู้สึกดี ทุกอย่างขึ้นต้นอย่างเลวร้ายแต่
กลับลงจบอย่างดี

จอนิก้มลงมองลูกชาย เขายังนั่งอยู่ข้าง ๆ ทำทางตื่นเต็นยังไม่หาย “ไปกันหมดแล้วพ่อ”
เสียงเล็ก ๆ ของลูกเขาทำให้จอนิตื่นตัน

มือชิบ่นพึมพำ ทำทางยังตื่นเต็นไม่หาย จอนิมองหน้าเพื่อนร่วมต่อสู้ในวันร้ายของเขา
อย่างขอบคุณ

“จำวันนี้ไว้นะ”จอนิบอกลูกชายวัย ๙ ขวบ

เมื่อพฤโตขึ้น เขาจำภาพที่มีคนมาล้อมบ้านในขณะที่เขานั่งอยู่กับพ่อได้ และเขาบ่นแต่
เพียงว่า “ผมแปลกใจที่มีมือชิมาคนเดียว ทั้งที่พ่อเป็นพ่อหลวง มีคนมาล้อมบ้านตั้งเยอะแยะ
ขนาดนี้คนอื่น ๆ ก็เห็น”

จอนินั่งฟังคำของพฤในวัยหนุ่มอยู่ด้วย เขาพูดว่า

“เป็นธรรมดา พ่อหลวงต้องช่วยคนอื่น มากกว่าคนอื่นช่วยพ่อหลวง”

บทที่ ๑๓ สองมือ

จอนิไม่ได้โกรธชาวบ้านที่ไม่มาช่วยเขาในยามที่เกิดวิกฤต หากแต่เขากลับมองเห็น ปัญหาชัดเจนลงไปว่า หากชาวบ้านไม่ช่วยชุมชนด้วย ตัวเขาเองคนเดียวก็คงไม่สามารถช่วยได้ ครั้งนี้เขาโชคดีที่บังเอิญคนงานป่าไม้ส่วนใหญ่เป็นคนที่เขารู้จัก หากเป็นคนที่ไม่รู้จักกันมาก่อน ก็ไม่แน่ใจว่าเหตุการณ์จะจบลงอย่างไรหรือเปล่า

ถึงเวลาแล้วที่เขาไม่ควรจะรู้คนเดียว คนแรกที่เขาให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องป่าและชุมชนก็คือ จอเกอะ คนหนุ่มที่ศรัทธาเขา พ่อเด็กหนุ่มรู้ว่า มีพวกป่าสนมาล้อมบ้านเขา ก็เอาแต่ร้องว่า

“ทำไมไม่ไปบอกผม ผมไม่รู้เลย

แล้วก็หันมายี้หัวพุดแล้วถามว่า

“พุดทำไมไม่วิ่งไปบอกอา”

พุดตอบว่า “ก็เจอแต่อามือชินี”

จอนิยิ้ม ๆ เขานึกในใจว่า ไม่รู้จะดีแล้ว เพราะคนหนุ่มอย่างจอเกอะ เจอเข้ากับคนหนุ่มสามคนนั้น รวมเขาและมือชินีซึ่งยังไม่แก่ด้วย สามต่อสาม ไม่รู้เหมือนกันว่าจะเกิดอะไรขึ้น แต่เขาคิดว่า มันอาจจะลงจบไม่เหมือนกัน

แต่อย่างไรก็ตาม การที่จอเกอะแสดงความกระตือรือร้นทำให้จอนินึกกำลังใจ เขาจะเริ่มต้นจากคนที่รักป่าด้วยกันก่อน มือชินี จอเกอะ แล้วก็แฮ..แล้วก็.....

ไผ่เล่มเดียวไม่เป็นแพ

ข้าวเมสึดเดียวไม่เป็นเหล้า

คนคนเดียวไม่เป็นครอบครัว

ทาของบรรพบุรุษตั้งก้องขึ้นในหัวใจของจอนิ

หลังจากมาล้อมบ้านจอนิแล้ว เหตุการณ์ต่าง ๆ ก็เงียบสงบไป รัฐบาลยังเดินหน้าปลูกป่าไปเรื่อย แม้จะไม่ได้เข้ามาปลูกป่าในหมู่บ้านหนองเต่า แต่ก็ปลูกสนทั่วเขตลุ่มแม่น้ำวางตอนบน ถึงปี ๒๕๒๕ โครงการปลูกป่าเพื่อทดแทนการปลูกฝืนก็ดำเนินต่อเนื่องมาได้หกปี ต้นสนอายุ ๖-๗ ปีโตเขียวสะพรั่งไปทั้งเขา ชาวบ้านที่เคยร้องว่าเจ้านายปลูกไม้ทำลายป่าก็เริ่มหันมาชื่นชมป่าสน เพราะบริเวณนั้นเดิมเป็นเขาหัวโล้นที่ชาวม้งใช้ปลูกฝืน

“เจ้านายเก่งนะ สามารถปลูกป่าบนเขาหัวโล้นได้” ชาวบ้านพูดกัน

ไม่มีใครรู้ว่าเจ้านายหรือรัฐบาลใช้เงินงบประมาณไปจำนวนเท่าใด และถ้าพวกเขาู้ เขาก็อาจจะตกใจแทบตายได้ เพราะเงินจำนวนนั้น พวกเขาทั้งหมู่บ้านเอามาแบ่งกันทุกครอบครัว ใช้กินอยู่จนตายไปแล้วมาเกิดใหม่ก็ยังใช้ไม่หมด

จอนิมองดูป่าสนอย่างไม่สบายใจนัก เพราะเขาไม่เชื่อในป่าที่มีไม้พันธุ์เดียว

“ไม่ใช่ปาหอก”

ป่าสนที่รัฐบาลปลูกไม่สร้างความชุ่มชื้น ไม่เป็นป่าและทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม เพราะน้ำในแม่น้ำลำธารเริ่มแห้งลงเรื่อย ๆ จอนิกับชาวบ้านหนองเต่าคุยกันถึงปัญหานี้แทบทุกวัน

วันหนึ่ง ชาวไร่ก็มาถึง

“ไฟไหม้ป่าสน”

ชาวบ้านคนหนึ่งเดินมาบอก ในชั่วเวลาเพียงไม่กี่ชั่วโมงป่าสนบนภูเขาที่อันตรายหายไปกับไฟป่า เขาหัวโล้นลูกโตกลับมาปรากฏแก่ตาชาวบ้านอีกครั้งหนึ่ง แต่คราวนี้เป็นภูเขาหัวโล้นสีดำ และมีควันเบาบาง

จอนินิ่งคิด ป่าหายไปอีกหนึ่งภูเขา และรัฐบาลก็ฟังไม่ได้แล้ว

จอนิทำงานหนักทางความคิด เขานึกถึงพระคัมภีร์ที่เคยอ่านเมื่อท้อใจอีกครั้ง เขาพยายามจะนำพระคัมภีร์มาปรับใช้ พระคัมภีร์ไม่ใช่สิ่งที่อยู่แต่บนหิ้ง หรือแต่ในโบสถ์ หากเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต หมายถึงตัวเอง เพื่อนบ้าน สังคม หรือแม้กระทั่งชนเผ่า

เขาว่า “ศาสนาหมายถึงชีวิต หมายถึงวิทยาศาสตร์ คนเราเดินไปข้างหน้าอย่างเดียวไม่ได้ ต้องเหลียวหลังย้อนมองถึงความเป็นมาของตัวเอง”

จอนิเริ่มย้อนนึกถึงความเชื่อดั้งเดิมของชาวปกากะญอ หรือ “ออค” ซึ่งคือการนับถือผี คนปกากะญอเชื่อว่า มีผีคอยปกป้องรักษาคน มีทั้งผีที่สถิตอยู่ในธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ต้นน้ำ ลำธาร ที่นา ซึ่งเป็นศูนย์กลางความเชื่อของชุมชน และผีบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นศูนย์กลางความเชื่อของครอบครัว และเครือญาติ

เขารู้สึกว่า สิ่งที่มีอยู่ในเผ่าพันธุ์ของเขาต้องมีความหมายต่อการดำเนินชีวิตปัจจุบันแน่นอน เขานึกถึงนิทาน นึกถึงทาบทต่าง ๆ ทุกอย่างที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นคนปกากะญอคนหนึ่ง เขาทบทวนและไล่เรียงอย่างละเอียด

จอนินึกถึงทาบทหนึ่งที่เขาได้ยินบ่อย ๆ จากผู้เฒ่า

ตา อี เจ๊ะ เกอะ หลี ตะ ปกอ

ตา อี เจ๊ะ เกอะ ทา ตะ ปกอ

เก๊ะ ลอ ที คแก เตอะแฮ ลอ

เก๊ะ สอ เปอะ จอ เตอะแฮ ลอ

พลี ลอ บือ คลี จุ่ย บวา บอ

ตำ ไป เลอะ ขวา อ่อ หม่า เลอะ

เรานี้ วาจาไม่ศักดิ์สิทธิ์

เรานี้ วาจาไม่สุภาพ

เรียกน้ำฝน น้ำฝนไม่มา

เรียกน้ำค้าง น้ำค้างไม่มา

หว่านเมล็ดข้าว จับด้ามเสียม
สิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ที่พระเจ้าสั่งไว้

วันรุ่งขึ้นจอนิ ประชุมชาวบ้าน เขาเริ่มต้นด้วยการอธิษฐานทบทวนพระเจ้าสั่งไว้

“เขาเป็นมนุษย์ตัวเล็ก ๆ สังฆกรรมชาติไม่ได้ แถมยังอยู่ได้อำนาจของเจ้านายที่มีอำนาจ
ล้นฟ้า เราก็มืดมนแม่กนทราญในนิทาน“จอนิอ้างถึงนิทานเรื่องแม่กนทราญ ที่มูเสาะ เพื่อน
ร่วมต่อสู้เรื่องป่าด้วยกันจากหมู่บ้านข้างเคียงชอบเล่าเสมอ

มีกนทราญตัวหนึ่ง ตัวเล็กนิดเดียวสร้างรังบนที่สูงบนต้นไม้ไม่ได้ ตัวเล็กเกินไปจึงสร้าง
รังในทราญ จึงเรียกกันว่า กนทราญ อยู่มาวันหนึ่งออกไข่ ๓ ใบ ฟักลูกได้ ๒ ตัว อีกใบหนึ่งไขมัน
ลึบ ไม่เป็นตัว จึงเลี้ยงลูก ฟุมฟักลูกทั้งสองตัวเป็นอย่างดี

วันหนึ่ง มีช้างตัวหนึ่งเดินมาเกือบเหยียบลูกกนทราญทั้งสองตัว แม่กนทราญขอร้องช้าง
อย่าเหยียบลูก เพราะกลัวลูกจะตาย ช้างบอกว่า“กนทราญตัวเล็กนิดเดียว เหยียบไปก็ไม่เห็นเป็น
ไร” ช้างว่าแล้วก็เหยียบทันที กนทราญตัวนี้ก็เสียใจ คิดถึงลูก ออกไข่มา ๓ ใบ ฟักออกมาเป็นตัว
ได้ ๒ ตัว เลี้ยงก็ทุกข์ยากแล้วยังมาตายไปอีก

แม่กนทราญร้องให้ไปตลอดทางขึ้นดอยลงดอย มีวันหนึ่งมาเจอนกกา นกกาถามว่า “นก
ทราญ เราเห็นมาหลายวันแล้ว ไปไหนมาไหนก็ร้องไห้ เป็นอะไร ร้องให้ทำไม” แม่กนทราญบอก
ว่า“เราเสียใจ” นกกาถามว่า “เสียใจทำไม” แม่กนทราญตอบว่า “เราจะทำรังบนต้นไม้สูงก็ทำไม่ได้
เลยไข่ในทราญ ไข่ ๓ ใบ ฟักลูกได้ ๒ ตัว ลูกยังบินไม่ได้ วันหนึ่งช้างตัวหนึ่งเดินมาใกล้ เราขอร้อง
ว่าอย่าเหยียบลูกเราเลย ช้างตัวนี้ไม่ยอมฟัง เหยียบลูกเราทันที ลูกเราก็ตายไป” นกกาได้ฟังก็
บอกว่า “ไม่เป็นไร เราจะช่วย”

แม่กนทราญไม่รู้ว่ามีแม่กกาจะช่วยอย่างไร เพราะช้างตัวใหญ่เหลือเกิน เวลาผ่านไปนก
กาก็ยังช่วยไม่ได้ แม่กนทราญยังร้องไห้เหมือนเดิม อยู่มาวันหนึ่งได้เจอแมลงวันตัวหนึ่ง
แมลงวันถามว่า “เราเห็นมาหลายวันแล้ว เจ้ามีแต่ร้องไห้ มันสนุกนักหรือ” แม่กนทราญตอบว่า
“เราจะไปสนุกที่ไหน เราเสียใจต่างหาก” แมลงวันถามว่า “เสียใจทำไม” แม่กนทราญจึงเล่าเรื่อง
ให้ฟัง แมลงวันรู้สึกสงสารจึงบอกกับนางว่าจะช่วย ไม่ต้องเสียใจ แต่แมลงวันจะช่วยเมื่อไหร่ยัง
ไม่รู้ แม่กนทราญก็ร้องไห้เสียใจเหมือนเดิม ขึ้นดอยก็ร้องไห้ลงดอยก็ร้องไห้ให้อยู่อย่างนั้น

อยู่มาวันหนึ่งเจอจุงเขี้ยวตัวหนึ่ง จุงเขี้ยวก็แปลกใจที่แม่กนทราญร้องไห้ไม่ยอมหยุด จึง
ถามว่า ทำไมร้องไห้มากมาย มันสนุกนักหรือ แม่กนทราญจึงเล่าเรื่องช้างเหยียบลูกของนางตาย
ให้ฟัง จุงเขี้ยวสงสารจึงบอกว่าจะช่วย.ไม่ต้องร้องไห้ จนกระทั่งมาเจอกบ กบก็ถามเช่นนั้นและก็
บอกว่าจะช่วยเหมือนกัน

เวลาผ่านไปแม่กนทราญรู้สึกว่ามีใคร ๆ ก็บอกว่าจะช่วย แต่ไม่เห็นมีอะไรเกิดขึ้น แม่ก
นทราญจึงร้องไห้เหมือนเดิม ไปที่ไหนก็ร้องไห้ ขึ้นดอยก็ร้องไห้ ลงดอยก็ร้องไห้

จนกระทั่งวันหนึ่ง นกกาได้มาพบช้างตัวนั้น นึกถึงเรื่องที่แม่กนทราญเคยเล่าให้ฟัง จึง
บินไปจิกตาช้างทำให้ช้างตาเจ็บ เมื่อแมลงวันมาเจอจึงไปไข่ที่ตาช้างทำตาเป็นหนองเน่า จนตา

บอดมองไม่เห็นทั้งสองข้าง ต่อมาได้เจอภูเขาภูเขาจึงรัดเข้าที่ขาข้าง ตอนนั้นข้างใจร้าย ขาก็
เจ็บ ตาก็เจ็บ จึงช่วยตัวเองไม่ได้

อยู่มาวันหนึ่ง ข้างเดินไปบนหน้าผาสูง กบไปเจอข้าง นึกถึงคำสัญญาที่ให้กับแม่
ทรายได้ จึงไปซ่อนตัวอยู่ใต้หน้าผา ส่งเสียงร้องดัง”อ้อบ อ้อบ “ ข้างนึกว่าข้างหน้ามีน้ำก็เดินตาม
เสียงกบไปเรื่อย ๆ ลงไปเรื่อย ๆ ข้างมองไม่เห็น ขาก็เจ็บ ตาก็เจ็บ ในที่สุดก็ลื่นล้มตกลงหน้าผา
หัวเป็นหาง หางเป็นหัว ตายในที่สุด

จอนิบอกว่า

“เขาเป็นคนตัวเล็ก เป็นชาวบ้านที่ไม่มีอำนาจ ไม่มีเครื่องมือ ถูกรังแกเช่นเดียวนางนก
ทราย นายทุนก็เหมือนข้าง รัฐบาลก็เหมือนข้าง ป่าไม้ก็เหมือนข้าง เขาก็สู้ไปร้องไห้ไปแบบของ
เขา แพ้บ้าง ได้รับความรังแกบ้าง รับเรื่องไว้บ้าง ไม่ได้ผลบ้าง ได้ผลบ้าง วันหนึ่ง ก็อาจจะส่งผล
สะท้อนไปถึงข้างได้ แต่ที่สำคัญคือ สัตว์ที่แม่ทรายไปขอความช่วยเหลือนั้น ก็เป็นสัตว์ตัว
เล็ก ๆ เหมือนกัน ชาวบ้านกับชาวบ้าน หรือชาวบ้านกับคนทุกขุยกด้วยกัน เขาต้องช่วยกันเอง
เขาต้องช่วยตัวเอง แม้ว่าต้องใช้น้ำตาร้องขอก็ตาม”

“เขาต้องช่วยกัน เขาต้องช่วยตัวเอง”

“ของดีของเรา ออแคของเราเราต้องช่วยกันรักษาไว้ ใครนี่อะไรออก เรามาช่วยกันหรือ
พื้น ช่วยกันนำไปปฏิบัติให้เป็นจริง...”

จอนิสรุปว่า

“แม้ป่าเกาะจะขัดสนทางวัตถุ แต่เขาร่ำรวยทางวัฒนธรรม”

และจบด้วยประโยคที่ทำให้ป่าเกาะภูมิใจ

“สิ่งสำคัญเหนือกว่าอื่นใดทั้งหมด คือการรู้จักตัวเอง และการรู้จักป่าเกาะที่แท้จริง”

ดอ บื่อ แห้ว ขอ ฮี หม่ คูกู

เบ๊าะ ถ่อ เสอะ เกาะ เส่ เผลอะ ทุ

เราพี่น้องตั้งหมู่บ้านมัน

ฟ้าถล่มช่วยกันยันได้

จอนิเอ่ยคำทอาของบรรพบุรุษ ทำให้ชาวบ้านตื่นตัว เขาออกจากบ้านทุกวัน ออกคุยกับ
ชาวบ้านอย่างหนัก ตัวอย่างความล่มสลายจากหมู่บ้านใกล้เคียงทำให้พวกเขาต้องเร่งทำงาน
จอนิเชื่อในความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง เขาเชื่อว่าคน ป่า น้ำ ธรรมชาติ สัมพันธ์กัน ป่า น้ำ
ธรรมชาติดี แต่ถ้าคนไม่ดี สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นก็ไม่สามารถอยู่ได้ คนดี ป่า น้ำ ธรรมชาติ ไม่ดีคนก็
อยู่ไม่ได้เช่นกัน

ไม่เพียงแต่เรื่องป่าและน้ำเท่านั้นสำหรับพ่อหลวงจอนิ โอดโเดช เพราะหนองเต่าใน
พ.ศ.๒๕๒๘ นั้น ยังต้องเผชิญกับสิ่งที่เรียกความเจริญ(เช่น ถนน ไฟฟ้า)ที่หลั่งไหลมาจากภาย
นอก และพาเอาปัญหาเช่น ความฟุ่มเฟือย ปัญหายาเสพติด และปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย

จอนิเรียกสิ่งที่มาพร้อมความเจริญเหล่านี้ว่า ฝักรายภายนอก เขาเป็นคนเห็นโลกกว้าง และมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านแข็งแกร่ง เมื่อประกอบสองส่วนเข้าด้วยกัน จอนิจึงเป็นคนที่ยิ่งยวดและสังคมได้รวดเร็ว เขามองล้าหน้าไปครึ่งหนึ่งเสมอ

“เขาต้องช่วยกันสร้างกฎหมู่บ้าน”

จอนิบอกกับชาวบ้าน ประสบการณ์ของเขาไม่ใช่เรื่องราวชีวิตของบุคคลที่เป็นเอกเทศ หากแต่ชีวิตของเขาเกิดมาเพื่อชีวิตของคนอื่นและชีวิตของสิ่งอื่น เขาประชุมชาวบ้านบ่อยครั้ง ช่วยกันจัดระเบียบให้หมู่บ้าน ทั้งทางจิตใจและทั้งทางสถานที่

ในที่สุด ในปี ๒๕๒๘ หมู่บ้านหนองเต่าก็มีกฎหมู่บ้านขึ้น ๑๒ ข้อ จอนิให้คนเขียนขึ้นป้ายตัวโตติดไว้หน้าหมู่บ้าน เพื่อให้คนภายในและภายนอกได้เห็นและปฏิบัติพร้อมกันกฎของหมู่บ้าน ๑๒ ข้อคือ

ข้อหนึ่ง ห้ามยิงปืนในหมู่บ้าน โทษจำคุกปรับ ๕๐๐ บาท

ข้อสอง ห้ามลักเล็กขโมยน้อย โทษปรับไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ บาท

ข้อสาม ห้ามก่อการทะเลาะวิวาทในหมู่บ้าน โทษจำคุกปรับไม่ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ บาท

ข้อสี่ ห้ามกระทำผิดประเพณีในหมู่บ้าน โทษจำคุกปรับไม่ต่ำกว่า ๒,๐๐๐ บาท

ข้อห้า ห้ามมีการซื้อขายยาเสพติดภายในหมู่บ้าน โทษปรับกว่า ๕๐๐ บาท และ

ดำเนินคดีตามกฎหมาย

ข้อหก ห้ามตัดไม้ทำลายป่าในเขตหมู่บ้าน ๔ โทษปรับไม่ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ บาท และดำเนิน

คดีตามกฎหมาย

ข้อเจ็ด ห้ามซื้อตปลาและใช้ยาเบื่อในเขตหมู่บ้าน ๔ โทษปรับไม่ต่ำกว่า ๕๐๐ บาทและ

ดำเนินคดีตามกฎหมาย

ข้อแปด ห้ามหมู่บ้านอื่นเข้ามาล่าสัตว์ในเขตหมู่บ้าน ๔ โทษปรับไม่ต่ำกว่า ๒,๐๐๐ บาทและ

ดำเนินคดีตามกฎหมาย

ข้อเก้า ห้ามคนแปลกหน้า ต่างถิ่น หรือคนต่างดาวเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน มีโทษดำเนิน

คดีตามกฎหมาย

ข้อสิบ ห้ามซื้อขายของผิดกฎหมายในหมู่บ้าน มีโทษดำเนินคดีตามกฎหมาย

ข้อสิบเอ็ด ห้ามทำลายสมบัติของทางราชการ และของส่วนรวม ฝ่าฝืนดำเนินคดีตาม

กฎหมาย

ข้อสิบสอง ห้ามเล่นการพนันทุกชนิดในหมู่บ้าน โทษจำคุกปรับไม่ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท

กฎทั้ง ๑๒ ข้อล้วนมีที่มาและเหตุผล เขาพยายามทำดีที่สุดสำหรับการควบคุมคนภายนอกและควบคุมคนภายใน ในขณะเดียวกัน ข้อปฏิบัติตามความเชื่อดั้งเดิมก็ถูกนำมาฟื้นฟูใช้อีกครั้ง เช่น การห้ามตัดต้นไม้บางชนิด ต้นไม้บางต้นห้ามตัด เช่นต้นเขล่อ ถือว่ามีเจ้าของอาศัยอยู่ เรียกว่า”หม้อกาเขล่อ” เพราะฉะนั้น ต้นไม้ชนิดนี้คนเป็นห้ามนำมาใช้ หรือต้นไม้ที่มีเถาวัลย์พันลำต้น หรือมีสัตว์ทำรังอยู่ ห้ามนำมาสร้างบ้านหรือยุงข้าว ในความเป็นจริงก็อาจจะเกิดการทำลายธรรมชาติชีวิตส่วนอื่นที่ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ไปด้วย

การห้ามโค่นต้นไม้ใหญ่ ห้ามโค่นต้นไม้โพธิ์ ต้นไทร ต้นตะเคียน เพราะต้นไม้ทั้งสามนี้มีนางพญาสถิตอยู่ หากตัดโค่นจะป่วยไข้หรือมีปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งกับชีวิต

การเก็บของป่านำกลับบ้าน ของป่าเก็บได้แต่ต้องกินในป่า ห้ามนำกลับบ้าน นำกลับบ้านได้เพียงปีละหนึ่งครั้ง หน่อไม้เก็บได้กอละ ๒ หน่อ ไม้ไผ่ตัดได้ไม่เกินกอละ ๒ ลำ มากกว่าสองจะไม่ดีกับผู้เก็บ เป็นการสร้างบาปสร้างกรรม หน่อหวายห้ามนำกลับบ้าน ถ้านำกลับเสียจะตามมา ผักกูดช่วยป่า ห้ามนำกลับบ้าน ถ้านำกลับจะหลงทาง กลับไม่ถึงบ้าน หัวปลีป่าห้ามเก็บกินในฤดูร้อน ชะอมห้ามเก็บกินในฤดูฝน สมุนไพรห้ามเก็บเกินขนาด ถ้าเก็บเกินจะไม่เป็นยา

ส่วนสัตว์ที่ห้ามล่าคือ นกกก ชะนี นกแซงแซว งูเหลือม นกหัวขวาน นกกา นกนางแอ่น นกแต้วแร้ว นกโพระดก นกทืดทื่อ นกเงือก นกกะฮัง นกพญาเหินดง นกแก้ว นกขุนทอง แร้ง นกหัวขวาน นกหัวหงอก เขี้ยวกลางคืน

ข้อห้ามเกี่ยวกับน้ำ คือ ห้ามรบกวนตาน้ำผุด หากรบกวนจะมีอันเป็นโรคคอกพอก ห้ามทิ้งสิ่งโสโครก หรืออุจจาระ ปัสสาวะลงแม่น้ำลำคลอง ถ้าทำจะเจ็บป่วยหรือมีปัญหาชีวิต

ข้อห้ามเกี่ยวกับการทำไร่คือ ห้ามทำไร่ในดู่ตะ ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าสมบูรณ์หรือป่าต้นน้ำ หรือในป่าแนวกันลม หรือป่าช้า เพราะป่าเหล่านั้นสัมพันธ์กับชีวิตคน และห้ามทำไร่หนีบหมู่บ้าน

และท้ายสุดเป็นคำสั่งสอนของบรรพบุรุษที่ถูกนำมาย้ำอีกครั้งหนึ่ง สำหรับชาวบ้านหนองเต่า

“รบกวนไฟ ไฟจะดับ

รบกวนน้ำ น้ำจะแห้ง

ใช้น้ำ รักษาหน้า

ใช้ดิน รักษาดิน”

จนนี่จะต้องฝันว่าเผชิญกับผีร้ายและเอาชนะผีร้ายอีกสักกี่ครั้งหนอ หนองเต่าจึงจะยืนหยัดอยู่ได้ โดยไม่ล่มสลาย

บทที่ ๑๔ ช้าง

เขายืนอยู่ตรงหน้าจอณี ตัวสูงใหญ่เทาหะมีน โบกหูไปมาราวกับว่าเป็นพัดอันใหญ่ งวงยาวอ่อนโยนแกว่งไปมาตรงหน้า จอณียืนมือไปสัมผัสผิวหนังหยาบเป็นลายร่อง เจ้าแห่งสัตว์ป่า ผู้นำเกรงขามขวงวงขึ้นนิดหนึ่งราวกับจะทักทาย

“โม่วี..”

จอณีเอ่ยเสียงเบา ๆ เขาคิดถึงปู่และน้ำของเขากี่เลียงช้างเมื่อสมัยที่เขาเด็กๆขึ้นมาจับใจ ครั้งกระโน้นความปรารถนาจะอยู่บนหลังช้างดูจะเป็นความใฝ่ฝันสูงสุด ที่ที่เขาจะนั่งได้อย่างสง่างามเผยและมองเห็นทางข้างหน้าได้ยาวไกล แต่ชีวิตที่ทุกข์ยากทำให้เขาไม่มีโอกาสจะทำได้เช่นนั้นน้อยเต็มที แต่วันนี้ เมื่อเลิกเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้ว เขาเลือกที่จะทำทัวร์ช้าง อีกรางหนึ่งที่เขารู้สึกพอใจ

ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นปีที่จอณี โอโดเขา ไม่ขอลงรับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านอีก แม้ชาวบ้านจำนวนมากจะยังอยากให้เขาเป็นต่อก็ตาม เขาตอบปฏิเสธด้วยเหตุผลง่าย ๆ ว่า

“ไม่อยากเป็นเผด็จการ..ให้คนอื่นเขาทำงานบ้าง”

“ไม่เป็นห่วงหรือว่า คนอื่นจะทำให้งานที่ทำมาล้มเหลว”

จอณีหัวเราะ “ผมก็ไม่ได้ไปไหนนี่ ก็ยังอยู่บ้านหนองเต่า”

“แล้วทำไมจึงคิดทำทัวร์ช้าง”

จอณีหัวเราะ

“ตั้งแต่ใหญ่มานี้ เหมามีใจกะช้างมาตลอด และก็อยากรู้เรื่องธุรกิจด้วย”

จอณี โอโดเขา เด็กกำพร้าที่เติบโตเต็มตนจนมาเป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้ผ่านการต่อสู้มากมาย ในวิถีทางชีวิต วันนี้ได้เลือกทำงานอีกอย่างหนึ่งซึ่งช่วยให้เขาทำความเข้าใจชีวิตที่จริงแท้ได้ดีขึ้น เขาออกพูดคุยกับชาวบ้าน และหาผู้ร่วมลงทุน

“ช้างราคา ๙ หมื่นบาทที่แม่สะเรียงโน้น”

มีคนส่งข่าวมาบอก พวกเขาจึงรวบรวมเงินออกกันตามกำลังความสามารถในทางการเงิน เตรียมตัวเดินทางไปซื้อช้างถึงที่นั่น ก่อนเดินทางหนึ่งวัน จอณีฝันว่าตัวเองปีนป่ายหน้าผาสูงชัน และสามารถปีนขึ้นได้สำเร็จ ตื่นเข้ามาเขาจึงบอกริมูว่า “เฮาซื้อช้างทำได้สำเร็จแน่”

คนสิบสองคนเดินเท้ากันไปจนถึงแม่สะเรียง และกลับมาพร้อมกับช้างหนึ่งตัวนาม “โม่วี”

“ไม่ได้ซื้อได้ง่าย ๆ นะ “จอณีเล่า “ก่อนจะซื้อช้างตัวหนึ่งนี่นะ ต้องศึกษารายละเอียด ช้างมันมีหลายตระกูล ลวดลายของช้างแต่ละตัวมันเยอะเหลือเกิน ต้องดูเล็บเท้า ต้องดูวง ต้องดูปาก ต้องดูหัว ดูหน้าดูตา ดูหางดูตีน เยอะเลย”

“แล้วพะตีชอบตรงไหนของมันล่ะ ช้างนะ”

จอณีอมยิ้ม ตอบด้วยน้ำเสียงขำ ๆ “เฮาชอบงามันนะ”

“ทำไมชอบงาล่ะ”

จอห์นไม่ตอบคำถามแต่กลับอธิบายว่า “ผู้เฒ่าบอกว่า คนชอบงาข้างนี้เป็นคนชอบยากลำบากนะ” พูดแล้วเขาก็หัวเราะ

ทำไมชอบงาต้องยากลำบาก” คนถามไม่เข้าใจ

“ฮ่า ๆ”จอห์นขบขัน “ก็มันเอาออกหน้าไปก่อนนี่ ชนไปก่อนเลย”

“มีน่ะละ..พะดีถึงชนไม่หยุด”

ฮ่า ฮ่า ฮ่า จอห์นหัวเราะขบขัน

เมื่อได้ข้างมาแล้ว จอห์นก็ไปตระเวนดูทัวร์ข้างและส่องแพที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวที่ท่ากันอยู่ที่ป่าอื่น ๆ จากนั้น จึงมาวางแผนทำทัวร์ข้างในป่าแม่วาง โดยเริ่มจาก”โมรี”ตัวเดียว ด้วยความชำนาญป่าแม่วางเป็นทุนอยู่แล้ว จอห์นจึงสามารถจัดแผนที่การเดินทางได้แตกต่างจากคนทำทัวร์ข้างคนอื่น ๆ ที่มีอยู่ไม่กี่คนในสมัยนั้น

ทำได้พักหนึ่ง จอห์นก็รู้แล้วว่า เขาควรจะทำอย่างไร เขารู้ว่า ถ้านักท่องเที่ยวมากกับไกด์นำเที่ยวหรือบริษัททัวร์ เขาได้ราคาน้อยกว่าที่เขาติดต่อกับฝรั่งเองโดยตรง

จอห์นเล่าว่า

“ที่ติดต่อกองก็มี อย่างเขาซี่ข้างมา อยู่ ๆก็มาเจอฝรั่ง เขาก็ร้อง “อะโฮล” เขาก็ได้ละ เขาก็จะถามเขาว่า ยู ซี อีลีแฟนท์ เขาก็จะถามว่า ฮาวมัช เขาก็บอก ทรี ฮันเดรดบาท เขาก็จะถามอีกว่า ยู โก ทู วิลเลจ ทู แล้วค่าอื่น ๆมันก็จะฮือมาเอง ฮะ..ฮะ พวกนี้บางทีให้เป็นพันก็มีห้าร้อยก็มี”

จอห์นทำทัวร์ในป่าแม่วางอยู่พักหนึ่งจนมีข้างถึงสิบตัว โดยได้พญากษัตริย์โตที่เป็นลูกคนที่สามเป็นกำลังสำคัญในการจัดการ ในขณะเดียวกันจอห์นก็ยังคงเป็นวิทยากรให้ศูนย์สังคมพัฒนาของสภาเศรษฐศิลป์บ้างเป็นครั้งคราว ในหัวข้อเกี่ยวกับธนาคารข้าว ซึ่งจอห์นได้ทำสำเร็จในช่วงที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน

การทำธุรกิจของจอห์นประสบความสำเร็จ หากวัดกันด้วยรถกระบะเล็กหนึ่งคันที่จอห์นได้มา และกลายเป็นยานพาหนะที่ใช้ขึ้นลงดอยมาจนปัจจุบัน

“ตอนนั้นดาวนั้แสนหนึ่ง ผอนส่งเดือนละหกพันอีกสี่ปี โอ๊ย..เหนื่อย”

จอห์นทำทัวร์ข้างอยู่จนถึงปี ๒๕๓๖ จึงเลิกกิจการ แม้การทำทัวร์ข้างจะดูเหมือนเป็นการหารายได้เพื่อเลี้ยงตัวเองของจอห์น แต่ลีกลงไปในหัวใจของจอห์น การได้อยู่กับข้างและการได้เดินอยู่ในป่า ก็คือหนทางที่เขาเลือกเพื่ออยู่ใกล้สิ่งที่เขารักและพอใจนั่นเอง

บทที่ ๑๕ เครือข่าย

โลกของจอห์นในวันมีแต่จะกว้างออกไปเรื่อย ๆ เดือนเมษายน ๒๕๓๖ จอห์นขยายโลกของเขาออกสู่การเรียกร้องที่มีลักษณะเป็นสากลมากขึ้น เขาแต่งชุดเรียบง่ายของเขา ขับรถกระบะคันเล็กของเขาออกจากดอย และไปร่วมประชุมสมัชชาชนเผ่าที่สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ อำเภอเมือง เชียงใหม่

ห้องประชุมอันโอโถงแห่งนั้น จอห์นรู้สึกดีอย่างยิ่งเมื่อได้เห็นพี่น้องทั้ง ๑๓ ชนเผ่า อันประกอบด้วยม้ง เมี่ยน(เย้า) ลีซอ(ลีซอ) ลาหู่(มูเซอ) ปกาเกอะญอ (กะเหรี่ยง) อาข่า (อีก้อ) ขมุ ปะหล่อง มราบริ(ผีตองเหลือง) ชาวเล และชาวกูย หน้าตาและสีผิวสวยงามแสดงถึงท่วงท่าของพื้นถิ่นของแต่ละแห่ง จอห์นก็ไม่ถึงเหมือนกันว่า คนแบบพวกเขาที่เดินท่อม ๆ อยู่ตามภูเขา จะมีวันที่มาเข้าร่วมประชุมกับคนที่ใส่ชุดสากลได้

ในการประชุมครั้งนี้ ทั้ง ๑๓ ชนเผ่าได้จับมือกันเป็นเครือข่าย ด้วยสำนึกในความร่มเย็นเป็นสุขที่ได้รับจากแผ่นดินไทย และพร้อมจะให้ความร่วมมือกับรัฐบาลตามสิทธิหน้าที่ของพลเมืองไทย ขอเพียงความมั่นใจจากรัฐบาลว่าช่วยอมรับให้พวกเขามีตัวแทนร่วมในการจัดทำนโยบายและแผนพัฒนาสำหรับชนเผ่าต่าง ๆ เพื่อให้ชนเผ่าได้เสนอปัญหาและทางเลือกในการพัฒนา ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของแต่ละชนเผ่า

พวกเขายืนยันว่า เมื่อชนเผ่าได้รับสิทธิการทำกินบนที่ดิน พวกเขาพร้อมที่จะดูแลป่าต้นน้ำลำธาร พร้อมทั้งจะทำเกษตรเชิงอนุรักษ์ และให้ความร่วมมือในการกำจัดยาเสพติด ทั้งในด้านการผลิตและการเสพย์ เมื่อชนเผ่าได้รับสิทธิการเป็นพลเมืองไทยที่ถูกต้อง พวกเขาก็พร้อมที่จะรักษาสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของประเทศ

จอห์นได้รับเลือกเป็นตัวแทนของชนเผ่าปกาเกอะญอ ในคณะกรรมการชนเผ่าในประเทศไทย เขาบอกว่า

“ปัญหาของชาวเขา ถ้าพูดเป็นภาษาวิชาการก็คือ ชาวเขาเจออยู่ ๕ มิติ หมู่บ้านที่ปิดกั้น เจอสภาพปัญหาอย่างหนึ่ง หมู่บ้านกึ่งปิดกึ่งเปิด หมู่บ้านเปิดเต็มที หมู่บ้านที่แตกสลาย ต่างก็เป็นไปคนละแบบ หมู่บ้านที่เผชิญสงครามก็มี ตามชายแดนไทย-พม่า ชาวเขาต้องปรับตัวทั้งขึ้นทั้งล่อง ปัญหาที่พบมากก็คือ เรื่องสัญชาติ เรื่องไม่มีเอกสารจะอยู่ในที่ดิน เรื่องสัญชาติ มันเป็นเขตอนุรักษ์ เขตป่าสงวนไปหมด”

ไม่เพียงแต่ปัญหาชาวเขาเท่านั้น จอห์นยังมองได้ไกลไปถึงปัญหาทั้งหมด

“ตอนนี้ถ้าผมมองในระดับกว้าง การจะแก้ปัญหาของชาวเขา ปัญหาของคนพื้นราบก็ต้องแก้ด้วย ผมว่าคนส่วนใหญ่เขาคิดเหมือนกันว่าจะต้องมีการกระจายการปกครองตัวเอง ซึ่งก็คือการกระจายอำนาจการตัดสินใจ ผมอยากให้มีตรงนี้”

การได้สัมผัสกับผู้คนกว้างขวางขึ้น ทำให้แนวความคิดการอนุรักษ์ป่าขยายตัวออกจากกลุ่มเล็ก ๆ เป็นเครือข่ายชุมชนปกาเกอะญอและม้งในเขตต้นน้ำแม่วาง ดอยแม่แจ่ม และ

ไหลลงมาตามลำห้วยสู่ลุ่มแม่น้ำวาง เป็นเครือข่ายอนุรักษ์แม่น้ำวางกว่า ๔๐ หมู่บ้าน และในปี ๒๕๓๖ ได้มีการแบ่งกลุ่มหมู่บ้านออกเป็น ๓ กลุ่มคือ กลุ่มต้นน้ำ กลุ่มกลางน้ำและกลุ่มผู้ใช้น้ำ (ปลายน้ำ)

จอห์นไม่ได้มองอย่างคนที่ยืนอยู่ที่มุมของตัวเองเท่านั้น หากแต่เขามองเห็นความสัมพันธ์ของปัญหาทั้งหมด เขายืนยันชัดเจนว่า

“การอนุรักษ์ธรรมชาติต้องรักษาตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ เพราะธรรมชาติมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้งกันตั้งแต่หัวดอยจนถึงทะเล เปรียบเสมือนชีวิตของคน เส้นเลือดแต่ละเส้น มือแขนขา ลำตัว จะต้องดูแลพร้อมกันทั้งหมด สิ่งแวดล้อมของคนกรุงเทพฯ คนกรุงเทพฯต้องดูแลจะอาศัยคนอื่นมาดูแลไม่ได้ หากส่วนหนึ่งดูแล ส่วนหนึ่งทำลาย ปัญหาก็ยังเหมือนเดิม... ฝို့อยู่ต้นน้ำ นั่งอยู่ปลายน้ำ แต่เราอยู่แทนกันไม่ได้ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็ตาม มนุษย์ทุกคนเป็นพี่น้องกันหมด”

จอห์นสรุปเชิงวิพากษ์วิจารณ์ให้ปัญญาชนจากส่วนกลางได้สะท้อนใจว่า

“การอนุรักษ์ธรรมชาติจึงจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์ทุกส่วนให้เหมือนกับชีวิตคน ไม่ว่าจะเป็นปลายน้ำ ต้นน้ำ กลางน้ำ ทุกวันนี้การอนุรักษ์ทำแบบแยกส่วนเหมือนเป็นวัตถุนิตหนึ่งแยกเป็นป่าไม้ เป็นสัตว์ คนก็เกิดความไม่เข้าใจกัน งานนี้ไม่ใช่เรื่องของเรา ในที่สุดก็ทะเลาะกันแล้วก็ไปแก้ปัญหากันแบบผักชีโรยหน้า”

เขาย้ำแบบโวหารภาพพจน์ไปกาเกอะญอว่า

“เมื่อเจ็บที่มือก็ต้องรักษาที่มือ ไม่ได้คิดว่าจะปวดถึงใจ เวลามองปัญหาไม่ได้มองแบบองค์รวม”

โลกของจอห์นเปิดกว้างออกไปจนสุดขอบฟ้า เมื่อเขาเป็นหนึ่งในผู้แทนชนเผ่าในประเทศไทยไปร่วมประชุมชนพื้นเมืองที่ประเทศเปรู ในโอกาสปีพื้นเมืองของสหประชาชาติ ผู้แทนอีกคนหนึ่งก็คือ ชาวอาซา ที่ได้รับการศึกษาจากสหรัฐอเมริกา และจอห์นก็ได้อาศัยคนไทยเชื้อสายอาซาคนนี้เป็นล่ามให้ตลอดการประชุมด้วย

เมื่อกลับมาจากการประกาศว่า“ชนเผ่าทั่วโลกเป็นพี่น้องกัน” จอห์นก็เจอกับข่าวร้าย ปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๖

งานแต่งงานของสามู จอและ (น้องชายของจอห์น) และมือชิ (เพื่อนรักของจอห์น) กับสาวแห่งหมู่บ้านผาหมอนเพิ่งจะผ่านไปไม่นานนัก จอห์นดีใจที่คนที่เขารักกำลังจะมีครอบครัว และจะได้ใช้ชีวิตที่สมบูรณ์ แม้พิธีกรรมในการแต่งงานจะเปลี่ยนไปกว่าสมัยก่อน แต่จอห์นก็ยังรู้สึกดี

“จอห์น ะ” มีเสียงเรียกเขาดังขึ้น พอเขาหันกลับไปก็เห็นจอและยืนอยู่

“อ้าว..”จอห์นร้อง “ทำไมกลับมาที่นี่ละ...”

จอและแต่งงานกับสาวผาหมอนและเดินทางไปบ้านเมียแล้ว แต่ทำไมกลับมายืนอยู่ตรงหน้าเขาได้

“เจ้านายป่าไม้มันบ่ให้เข้า”

“อะหยังนะ” จอนีร้อง

“เจ้านายป่าไม้บอกว่า ที่ที่ผาหมอนบิไซที่ทำกินแล้ว เป็นที่ของหลวง”

จอนิงง จอและอธิบายต่อ

“เจ้านายบอกว่า หลวงประกาศเป็นที่อุทยานแห่งชาติไปแล้ว คนที่อยู่เดิมอยู่ได้ แต่เขาเป็นคนใหม่เข้าไปอยู่ไม่ได้”

“ไปอยู่บ้านเมียก็บิไซได้หือ” จอนีร้อง

“บิไซได้”จอและยืนยัน หน้าตาหม่นหมอง

“เรื่องใหญ่แล้ว”อดีตพ่อหลวงแห่งหมู่บ้านหนองเต่าร้อง

จอนีกับเพื่อนออกเดินทางหาความจริงกันอีกครั้ง แม้จะเป็นเพียงแค่การเดินทางไปยังสำนักงานป่าไม้จังหวัด เขาได้คำตอบที่เจ็บปวดมาว่า

“จริง..ที่ผาหมอนเป็นอุทยานแห่งชาติไปแล้ว”

“แต่พวกเขาอยู่มาก่อนนะ”จอนีร้องประท้วง

“ไซ..”เจ้าหน้าที่ขานรับ”คนที่ทำกินอยู่แล้ว หลวงอนุญาตให้อยู่ได้ แต่ใครจะเข้าไปอยู่ใหม่ไม่ได้”

“แม้แต่คนที่เขาแต่งงานกันนี่นะ”

“นั่นสิ”เจ้านายว่า น้ำเสียงออกไปทางขำ ๆ แต่จอนีไม่ขำด้วย

“ทำไมเป็นอย่างนี้ล่ะ ผมไม่เข้าใจ ที่เหล่านั่นชาวบ้านเขาอยู่มาก่อน ทำกินแล้วก็ดูแลรักษาป่ามานานแล้ว จู๋ ๆ หลวงจะเอาไปได้อย่างไร หลวงจะเอาไปทำอะไร”

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ยิ้ม ซึ่งแจ้งว่า ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ ได้กำหนดอัตราส่วนการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าไม้ใหม่ เป็นป่าอนุรักษ์ ๒๕ % และป่าเศรษฐกิจ ๑๕ % ซึ่งสลับสับเปลี่ยนจากมติคณะรัฐมนตรีเดิม เมื่อ ๓ ธันวาคม ๒๕๒๘ ที่กำหนดให้ป่าอนุรักษ์ ๑๕ % และป่าเศรษฐกิจ ๒๕ %

ดังนั้น เมื่อมีการจัดชั้นลุ่มน้ำคุณภาพทั่วประเทศ และมีการจำแนกการใช้ที่ดินและป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทั่วประเทศขึ้น ผลของการจำแนกนี้ทำให้พื้นที่อนุรักษ์ขยายเพิ่มขึ้นจากเดิม ๒๖ ล้านไร่ เป็น ๘๘ ล้านไร่

“รัฐบาลทำอย่างนี้ไม่ได้”จอประกาศ “ชนเผ่าก็เป็นคนไทยเหมือนกัน”

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่ได้คัดค้านคำพูดของจอนี เขาได้แต่ยิ้มแบบระมัดระวัง อาจเป็นเพราะเขารู้จักกิตติศัพท์ของจอนีดี

จอนีเดินทางกลับบ้านด้วยความรู้สึกกรวดร้าว โลกของเขาไม่ได้มีเพียงแค่หมู่บ้านหนองเต่าแล้ว หากแต่ได้ขยายขอบเขตออกไปถึงทุกชนเผ่าทั่วโลก ไม่ว่าใครจะถูกย้ายเขาก็พลอยถูกย้ายไปด้วย ป่าที่ทางการไทยจะยึดเป็นอุทยานแห่งชาตินั้น เป็นป่าที่พี่น้องชนเผ่าทำกินมาก่อน และได้ช่วยกันฟื้นฟูป่ามาแล้ว จู๋ ๆ ทางการจะเอากฎหมายเข้ามาจัดการได้อย่างไร

จอนีรู้ได้ในทันทีนั้นว่า เขาอยู่เฉยไม่ได้แล้ว

มีการพูดคุยกันถึงเรื่องอุทยานทับที่ทำกิน ในที่ประชุมเครือข่าย จอห์นเป็นรองประธาน เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ โดยมีทวีศิลป์ ศรีเรืองเป็นประธานเครือข่าย

“ทางการให้ย้ายไปอยู่ที่ใด บางทีเพื่อตัดปัญหา พวกเราอาจย้ายก็ได้”ตัวแทนชนเผ่าคนหนึ่งเสนอ “เขาก็บออยากได้ชื่อว่าเป็นคนทำลายป่า ไม่เห็นแก่ชาติบ้านเมืองนะ”

“เขาอยู่เขาก็รักษาป่าอยู่แล้ว” อีกคนหนึ่งแย้ง

“เขาต้องหาข้อมูลให้ดีที่สุดก่อน”

ที่ประชุมถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง แต่ไม่อาจหาข้อยุติได้ ในที่สุดคณะกรรมการเครือข่ายตกลงพากันไปดูพื้นที่อพยพที่ทางการเคยจัดการให้กับชาวเขาเผ่าเย้า ลัวะ ลีซอและมูเซอ โดยอพยพจากอุทยานแห่งชาติดอยหลวง จังหวัดลำปาง ย้ายลงมาอยู่ที่ริมทางหลวงสาย ลำปาง-เชียงใหม่ บ้านแม่ฮ่องสอน

เมื่อถึงหมู่บ้านเป้าหมาย ทุกคนสลดใจกับดินลูกรังสีแดงกระด้างที่เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านอพยพใหม่ ทุกอย่างดูโสมงเตียนเป็นสีเหลืองและสีแดง เจ้าของบ้านหลังใหม่ไม่มีท่าทีมีความสุข แม้ประกายตาจะตื่นเต้นดีใจที่มีพวกชนเผ่าด้วยกันไปเยี่ยมเยียนก็ตามที มีแต่เพียงเสื้อผ้าที่บอกสีสັນของชนเผ่าตนเองเท่านั้นกระมังที่ดูว่าจะมีความสุขกว่าเจ้าของ เพราะมันทำให้โลกกรรมณแห่งนั้นดูคล้ายโลกจำลองของชาวเขาชนเผ่าต่าง ๆ

เด็กน้อยคนหนึ่งยื่นมองจอห์นและกลุ่มผู้มาเยือนอย่างสนใจ ผู้มาเยือนก้มลงทักทาย เด็กน้อยยิ้มอาย ๆ เม็ดผื่นที่แขนก็พลอยทักทายผู้มาเยือนด้วย เด็กน้อยเกาเม็ดผื่นที่แขน

“เป็นอะไรนะ...โอ้โฮ เม็ดเต็มเลย” ผู้มาเยือนทัก

เด็กน้อยยิ้มอาย ๆ

“เป็นอะไรนี่..”แขนถูกจับขึ้นมาพลิกดู

ผู้ใหญ่ผู้ไร้สีสันทางแววตาหันมาตอบให้ตื้อ ๆ “เป็นเม็ดคันนะ ที่นี้น้ำมันคัน”

“อ้าว..”จอห์นร้อง

“อะไร ๆ ก็บดทั้งนั้นแหละ..พี่น้อง”ผู้ใหญ่คนนั้นบอก “เขาอยู่ของเขาบดอยโน่นก็ได้อยู่แล้ว แต่หลวงบอกว่าเขาจะมีความผิดตามกฎหมาย ถ้าไม่ย้ายลงมา หลวงจะจับขังคุก”

จอห์นمينหน้าไปทางอื่น หัวใจร่วมรู้สึกในการถูกกดขี่เด่นแรง จอห์นรู้ทันทีว่า เขาตัดสินใจอย่างไรในการแก้ปัญหา“อุทยานทับที่”

อีกไม่กี่วันต่อมา คณะที่ไปดูข้อมูลที่อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ก็มารายงานว่า ชาวบ้านที่อพยพมาจากอุทยานแห่งชาติเขาแม่วงก์ ก็ตกอยู่ในสถานะเดียวกับชาวบ้านที่บ้านแม่ฮ่องสอน อาจจะร้ายกว่าด้วยซ้ำ เพราะชาวบ้านคลองลานอพยพมาแล้ว ๑๐ กว่าปี แต่ก็ยังไม่มีการที่ดินทำกิน และไร้การเหลียวแลจากหน่วยงานใด ๆ ของรัฐ

๒๗ มิถุนายน ๒๕๓๘ เกิดการชุมนุมประท้วงของชาวบ้านในเขตต้นน้ำภาคเหนือ หลายเครือข่าย ที่เคลื่อนตัวจากเชียงใหม่สู่ลำพูน เป็นชุมนุมประท้วงที่ใหญ่ที่สุดตั้งแต่จอห์นเคยเข้าร่วมมา เพราะจำนวนคนกว่าสองหมื่นคน และประท้วงนานถึง ๗ วัน ๗ คืน และเป็นกา

ประท้วงที่แสดงให้เห็นถึงการรวมพลังครั้งใหญ่ของชนเผ่า เสื้อผ้าและสีสันทองถิ่นของชนเผ่าที่มองเห็นอยู่ในกลุ่มผู้ประท้วงทำให้จอนิรู้สึกว่โลกอยู่แค่มีเอื้อม

จอนิบอกว่า

“เจ็ดวันเจ็ดคืนที่เรานอนตากแดดตากฝน เวลากินไม่ได้กิน เวลานอนไม่ได้นอน ต้องบันทึกไว้”

ในที่สุด นายประจวบ ไชยสาส์น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในสมัยนั้น ซึ่งได้เดินทางมาอยู่ที่ชุมนุมประท้วง ได้จัดให้มีการประชุมร่วมกันระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ผู้แทนราษฎรของจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน และกลุ่มราษฎรผู้ร้องเรียน ในวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๓๘ ที่ศาลากลางจังหวัดลำพูน จอนิ โอโดเซา เป็นหนึ่งในตัวแทนราษฎรที่เข้าร่วมประชุมร่วมนั้นด้วย

ข้อเสนอของราษฎรแบ่งออกเป็น ๕ ประเด็นคือ ประเด็นแรก ขอให้รัฐบาลช่วยเหลือชาวบ้านที่ถูกอพยพออกจากเขตป่าอนุรักษ์โดยเร่งด่วน

ประเด็นที่สอง ให้กันพื้นที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน ป่าชุมชนของชาวบ้านจากการประกาศเป็นพื้นที่อุทยานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่า รวมทั้งพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอื่น ๆ และให้ออกมติดคณะรัฐมนตรีหรือกฎหมายรับรองสิทธิในที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน ที่ป่าชุมชนให้ถูกต้องตามกฎหมาย

ประเด็นที่สาม ให้ระงับและเพิกถอนการออกเอกสารสิทธิ์ที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งทับที่ทำกิน ที่ป่าชุมชนของชาวบ้าน

ประเด็นที่สี่ เร่งเสนอและพิจารณา พรบ.ป่าชุมชนฉบับประชาชน

ประเด็นที่ห้า หากมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว คณะกรรมการที่แต่งตั้งขึ้นจะต้องประกอบไปด้วยตัวแทนชาวบ้าน ข้าราชการประจำ ข้าราชการการเมือง นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน ในอัตราส่วนที่เท่าเทียมกัน และต้องมีอำนาจในการพิจารณาแก้ไขปัญหาโดยตรง โดยมีการออกมติดคณะรัฐมนตรีรับรองคณะกรรมการชุดดังกล่าว

ข้อเสนอทั้งห้าข้อของราษฎรได้รับการสนองตอบจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในสมัยนั้นเป็นอย่างดี ทุกประเด็นมีการรับปากจะดำเนินการ จะตรวจสอบ จะตั้งคณะกรรมการขึ้นตรวจสอบ ขึ้นดำเนินการ โดยมีกำหนดเวลาในการปฏิบัติงานด้วย อาทิ การจัดสรรที่ทำกินให้ราษฎรมีการนัดไปดูพื้นที่ในวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๓๘ ที่บ้านผาซ้อ จังหวัดลำปาง หรือการชดเชยค่าแรงงานของราษฎรที่ถูกอพยพออกจากที่ทำกินก็จะดำเนินการภายในเดือนพฤษภาคม ๒๕๓๘ เป็นต้น

จอนิ โอโดเซา หยิบปากกาขึ้นมาจรดตัวอักษรลงบนกระดาษอย่างช้า ๆ เขาลงลายมือชื่อเป็นภาษาไทย จอนิ โอโดเซา แม้เส้นปากกาจะเชื่องช้าไม่ทันใจ แม้ลายมือชื่อเขาจะไม่เล้นหางยาวเหมือนนายประจวบ ไชยสาส์น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายสมาน ชมพูเทพ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดลำพูน หรือนายผ่อง เล่งอี้ อธิบดีกรมป่าไม้สมัยนั้น แต่ชื่อ

ของเขา ราษฎรหมู่บ้านหนองเต่า ที่เป็นหนึ่งในสี่ของตัวแทนราษฎรก็ปรากฏอยู่ในหน้าเดียวกัน กับลายมือชื่อที่มีหางยาวเหล่านั้น

เส้นปากกาของจอนิดูราวกับต้นหญ้าต้นเล็ก ๆ ที่อยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ แต่เป็นต้นหญ้าต้นเล็ก ๆ ที่มันใจและทรงพลัง

บันทึกราชการฉบับนั้นลงวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๓๘ เป็นการบันทึกทางประวัติศาสตร์ ครั้งหนึ่งว่า ตำแหน่งแห่งที่ของคนรากหญ้านั้นมีอยู่จริง มีการถ่ายสำเนาเอกสารบันทึกฉบับนี้ แจกจ่ายไปทั่ว ที่บ้านของจอนิ โอโตเซา ก็มีบันทึกฉบับนี้อยู่หลายชุด

“มันเป็นผลแล้ว..”จอนินว่า “หลังจากนั้นไม่กี่เดือนมันก็ยุบสถานะ ข้อเสนอก็เลยเงียบไป”

“ท้อใจมั๊ย..พะดี”

“ท้อไม่ได้..”จอนินว่า “ทำอะไรไปก็ต้องอดทน ค่อย ๆ ไป...”ว่าแล้วจอนินก็อิท่าขึ้นมาทหนึ่ง

ตุ แส ส่อ เกะ เดอ เกอะ เดอ
แกว่ แส ส่อ เกอะ เดอ เกอะ เดอ
ปกา เม แส ซึ เตอะ ก่อ เซอ
ธี เนอะ โช้ แล ต่า ซญูอ ซญูอ
เนอะ พอ เลอะ ซญา โอ้ พเจอ
มีคนเป่าเสียงเบาไกล ๆ
มีคนเป่าแกว่ เสียงเบาไกล ๆ
แต่ใครร้องเรียกหาอะไร
คุณหาต้องขานตอบไม่
ก้มหัวของตัวเองค่อย ๆ ไป
ดอกไม้สำหรับเธอยังรอคอย

“บรรพบุรุษของเขาสอนมาอย่างนี้..เขายังมีความหวังเสมอ..”

นัยน์ตาของจอนิ โอโตเซา บ่งบอกถึงความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของโลก เข้าใจชีวิต และเข้าใจตัวเอง

บทที่ ๑๖ ฟันปัญญา

ดอ บ็อบ แห้ว ซอ ฮี เหม่ คูกู
เบ๊าะ ถ่อ เสอะ เถาะ เส่ เผลอะ ทู
พี่น้องตั้งบ้านพร้อมใจ
เอาทองคำฝังไว้ที่ต้นไม้

จอห์น โอโดเชา กลายเป็นปกากะญอที่โดดเด่น เขาได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรเพื่อบรรยาย หรือขึ้นเวทีเพื่ออภิปราย เสวนา เรื่องป่าและน้ำ ตลอดจนการใช้ชีวิตของชุมชนปกากะญอมากกว่า ๒๐๐ ครั้งในระยะเวลาประมาณ ๒๐ ปี และได้รับเชิญให้ไปประชุมในต่างประเทศในฐานะตัวแทนชนเผ่า นับเป็น ๑๐ ครั้ง

จอห์นบอกว่า

“ใครเชิญผมไปไหน มีคาร์ต มีข้าวกิน มีที่หลับนอน ผมก็จะไป”

เขามีเหตุผลว่า

“เรารู้จักคน รู้จักความคิด รู้จักวัฒนธรรม ทำให้เรามีเพื่อนและรู้จักตัวเองลึกซึ้งมากขึ้น”

“พระดีได้เก็บเอกสารเวลาที่เขาเชิญไว้บ้างหรือเปล่า”

จอห์นร้อง “ฮือ..เก็บสิ..”

“อยู่ไหนล่ะ..ขอดูหน่อย”

เสียงจอห์นหัวเราะหึ ๆ

“โมมันเผาหมดแล้ว”

“อ้าว..”

“เออ..มันรกนะ เขาก็ไม่ค่อยเก็บเรียบร้อย แล้วก็ไม่ค่อยได้อยู่บ้าน โมไม่รู้ วันหนึ่งก็เอาไปเผาหมด..เหลือแค่นี้แหละ”

จอห์น โอโดเชา ซึ่งให้ตูกองเอกสารที่วางอยู่อย่างไม่เป็นระเบียบนัก รวมทั้งชี้ให้ดูโล่อีกสองสามโล่และใบประกาศเกียรติคุณสองสามใบที่วางโชว์ไว้ในตู้ แต่ใส่กุญแจแน่นหนา ที่โดดเด่นในจำนวนนั้นก็คือ ปี ๒๕๓๙ ได้รับการเชิดชูเกียรติจากคณะกรรมการคนดีศรีสังคม ให้เป็นหนึ่งใน “คนดีศรีสังคม” ปี ๒๕๓๙ ได้รับการประกาศเกียรติคุณให้เป็นบุคคลผู้มีวัฒนธรรมดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาภูมิปัญญา ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เมื่อปี ๒๕๔๐ และการประกาศให้เป็นครุภูมิปัญญาไทย สาขาการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (อนุรักษ์) ของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๔๒

“ขังโล่ไว้เลยนะ พระดี”

“ฮือ” จอห์นรับคำอย่างไม่สนใจเท่าไรนัก แต่กลับส่งรูปที่เป็นอัลบั้มเล็ก ๆ ให้ดู ราวกับจะเป็นการยืนยันการเดินทางของเขา

“นี่ไงชนเผ่าตอนที่เขาไปญี่ปุ่น ญี่ปุ่นนี่เขาไปสองครั้งนะ..ไปดูเรื่องการใช้น้ำ การเก็บรักษาน้ำ”

“นี่ไงตอนไปออสเตรเลีย..”

“นี่มาเลเซีย..ไป ๒ ครั้ง”

“อเมริกาใต้..”

“ฟิลิปปินส์..”

จอห์นเล่าว่า ครั้งแรกที่ขึ้นเครื่องบิน เมื่อเจ้าหน้าที่บริการบนเครื่องบินถามจอห์นว่า ต้องการอาหารอะไร จอห์นก็สั่งปลา

“ฟิช”

ในใจเขาตอนนั้นนึกขำ ๆ ว่า ปลาเมื่ออยู่บนเครื่องบินรสชาติจะเป็นอย่างไรหนอ เมื่อพนักงานนำเอามาให้ จอห์นก็ใช้ส้อมเขี่ยไปมาดูเนื้อปลา “อ..เหมือนกัน” จากนั้นก็เอามือตัด เอาส้อมจิ้มใส่ปาก เมื่อลิ้นลิ้มรส จอห์นก็หันไปบอกคนที่นั่งอยู่ข้าง ๆ ว่า

“รสชาติเหมือนปลาที่บ้านหนองเต่าเลย”

คนที่ไปด้วยหัวเราะ นึกว่าจอห์นพูดเล่นตลก แต่ความจริงจอห์นไม่ได้พูดเล่น เขาเพียงแต่นึกขึ้นมาว่า แท้จริงแล้วไม่ว่าปลาจะมาจากที่ไหนในโลก ก็คือรสชาติของปลาเหมือนกัน ผักที่พนักงานเอามาให้ ก็คือผักที่มีรสผักเหมือนที่บ้านหนองเต่า เหมือนที่หมู่บ้านอื่น ๆ จังหวัดอื่น ๆ ในประเทศไทย จอห์นเรียนรู้ว่า แท้จริงแล้วสรรพสิ่งในโลกนี้เป็นหนึ่งเดียวกัน มีเหมือน ๆ กัน ไม่แตกต่างกัน

ความเข้าใจเรื่องภาพรวมของสังคมโลกปรากฏชัดเจนในการแสดงทัศนะของจอห์น ในการอภิปรายครั้งหนึ่งบนเวทีในงานคอนเสิร์ตสานใจคนรักป่าเมื่อ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๓ เชียงใหม่ ที่มีคนฟังจับจ้องสายตาดูตามทุกการเคลื่อนไหวของจอห์น เขากล่าวว่า

“คิดไปคิดมา โลกมันกลม ๆ แค่นี้ มันอยู่ตรงไหนมันก็ตรงเดียวกัน ไม่ว่าจะคนเล็กหรือคนใหญ่ ชนชั้นมีหรือชนชั้นจนก็ต้องช่วยกันเข้าใจ ช่วยกันดูแล”

และยังบอกอีกว่า

“ไม่ว่าคนอยู่ในเมือง คนอยู่ทะเล คนอยู่อากาศ คนอยู่บนดอย คนอยู่ทุ่งนา คนอยู่ในดึก จะอยู่ตรงไหนก็ต้องกินน้ำกินอาหารต้องเกี่ยวข้องกับป่าต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตรอบตัว เพราะคนปกากะญอมีความเชื่อว่า วิญญาณเรามี ๓๗ ตัว อยู่ที่ตัวเรา ๕ ตัว และอยู่รอบ ๆ เป็นหอย เป็นปูเป็นปลาเป็นสิ่งที่มืออยู่รอบ ๆ ๓๒ ตัว เขาเคยสำรวจตัวเองหรือเปล่าว่าวิญญาณเราตัวไหนตายบ้าง ลุงอยู่บนดอย พี่น้องประมงต่อสู้อากาศได้ ลุงว่าเอ้ ปลาหมด เขาก็ไม่ได้กินปลาเหมือนกัน แม้อยู่บนดอยเขาก็กินปลาทุ ถ้าไม่กินปลาทุก็เป็นคอกพอก ก็ขาดไอโอดีน คนเราต้องมีธาตุหลายตัวอยู่ในร่างกาย ไม่ว่าจะอยู่ในภูเขา ในดึก ในที่ราบ ในใต้ทะเล ก็เกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิต เพราะฉะนั้น เราต้องดูแลสิ่งมีชีวิตเกี่ยวข้องรอบตัวเรา”

การได้เจอคนที่เป็ชนเผ่าด้วยกัน ความแปลกแยกเมื่ออยู่ในสังคมใหญ่ทำให้พวกเขาเข้าใจกันได้เร็ว

“หน้าตาพวกชนเผ่านี้เหมือน ๆกันด้วยนะ”

จอห์นว่าพลางชี้ให้ดูรูปในอัลบั้ม

“ท่าทางเขามีความสุขนะ พะดี สงสัยจะรวย”

จอห์นหัวเราะ “อ้อ” ทำเสียงคัดค้าน “ไม่หรอก...มันก็เหมือน ๆกัน”

การเดินทางไปยังพบปะพี่น้องชนเผ่าในต่างประเทศทำให้จอห์นได้ข้อสรุปว่า ชนเผ่าทั่วโลกถูกกดขี่เหมือนกัน และมีปัญหาเรื่องป่าและเรื่องน้ำ ตลอดจนที่ทำกินเหมือน ๆกัน

จอห์นจำครั้งแรกบนเวทีอภิปรายใหญ่ของสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติที่กรุงเทพฯ ซึ่งมีคนเข้าร่วมประชุมเป็นพันคนได้ เขาตั้งคำถามบนเวทีด้วยถ้อยคำสำเนียงปกากะญอและด้วยแผนภูมิฝีมือของเขาเองบนจอแผ่นกระดาษ

“ตอนนั้นเขาเขียนภาพขนาดใหญ่ ข้างหนึ่งหน้าเป็นภาพลูกเกษตรกรรม อีกข้างหนึ่งเป็นภาพลูกอุตสาหกรรม เขาเขียนภาพลูกข้างอุตสาหกรรมใหญ่มาก ส่วนลูกข้างเกษตรกรรมนั้นเขาเขียนขากก็ลีบ อะไรก็ลีบ ตาก็น้อย ๆ เขาก็เลยบอกว่า นายกรัฐมนตรีนะ ถ้ามีเงิน ๑๐๐ บาท มันซื้อลูกสองคนไม่เท่ากัน ลูกซื้ออุตสาหกรรมให้เจ็ดสิบบาท ลูกเกษตรกรรมให้ ๓๐ บาท ในที่สุดลูกเกษตรกรรมมันก็ผอมลง ๆ สิ...เขาไม่ได้พูดแบบวิชาการ เขาพูดแบบเขา..”

นั่นเป็นการขึ้นเวทีของจอห์น โอโตเซา เพื่อประกาศสถานะของคนยากไร้ที่เขาลืมไม่ลง

การออกไปนอกประเทศไม่ได้ทำให้จอห์นลืมบ้านตัวเอง ตรงกันข้ามเขากลับยิ่งหันมาใส่ใจบ้านเกิดเมืองนอน เมื่อเขาไม่ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านและไม่ได้ทำทัวริซัง เขายังมีเวลาคิดและใคร่ครวญ จอห์นนึกถึงตัวเอง เขาเติบโตมาอย่างแร้นแค้นในทางการเงิน แต่เขาไม่เคยแร้นแค้นในด้านวัฒนธรรม ปกากะญอเป็นคนภูเขา มีวิถีชีวิตไม่เหมือนคนพื้นราบ มีชีวิต มีป่า มีภูเขา มีความเชื่อ มีความรัก ความผูกพันที่เป็นลักษณะเฉพาะของชนเผ่า การใช้ชีวิตแบบปกากะญอผ่านเข้าสู่ชีวิตและจิตวิญญาณของเขาตั้งแต่วัยเด็ก เขาไม่มีวันลืมเลย

“ผมคิดว่าเขาก็ปลุกฝังไว้ แต่จะได้แค่ไหนอย่างไร เขาก็เปรียบเทียบกับตอนเขาเด็ก ๆนะ เขาได้อะไร เขาเห็นอะไร เขาก็จำไว้อยู่ พอเฒ่าเขาก็ยังจำได้อยู่ เพราะฉะนั้น ถ้าเขาปลุกฝังไว้ตั้งแต่ยังเด็ก เขาก็จะได้จำได้ ไม่มากก็น้อย”

จอห์นเล่าย้อนหลังว่า

“ระยะหนึ่งรู้สึกว่ามันขาดช่วง ผู้เฒ่ากับเด็ก ๆมันสืบทอดไม่ทันกัน คือว่าเด็ก ๆไปอยู่ที่โรงเรียน ผู้เฒ่าก็ทำมาหากินแบบผู้เฒ่า เด็กก็อยู่ของมัน ต่อกันไม่ค่อยติด ลูกก็คุยกันหลาย ๆคนว่าต้องเอาเข้าไปในหลักสูตรของโรงเรียนด้วย เพื่อให้คุณครูรับรู้ เด็ก ๆก็รับรู้ไปด้วย เพราะที่มันเรียนจากโรงเรียนมันเป็นเรื่องของคนเมืองทั้งนั้น”

นั่นเป็นที่มาของการจัดทำหลักสูตรวัฒนธรรมปกากะญอและเสนอให้ทางโรงเรียนจัดเข้าไว้ในการเรียนการสอน

“ใหม่ ๆ ทะเลาะกัน ครูไม่ยอมจัดวันให้ตามที่เขาขอ”จอห์นว่า

จนกระทั่งวันหนึ่ง ศิษยานิเทศก์นามวรวงศ์ เนตรสุภลักษณ์ ได้ขึ้นมาถึงหนองเต่าและพบปัญหา จึงได้เกิดการประชุมศิษยานิเทศก์ คณะครูและคนในชุมชน ซึ่งแน่นอนรวมจอนิตัวด้วย ในที่สุด การพัฒนาหลักสูตรก็เริ่มต้นขึ้นในรูปของโครงการวิจัยและพัฒนาองค์กรชุมชนเพื่อการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเริ่มจากเป้าหมาย ๓ กลุ่มน้ำคือ กลุ่มน้ำแม่วาง กลุ่มน้ำสามหมื่น และกลุ่มน้ำแม่จัน ซึ่งต่อมาเหลือเพียงกลุ่มน้ำแม่วางเท่านั้น เพราะอีกสองกลุ่มน้ำขอถอนตัวเนื่องจากไม่พร้อม

บุคลากรของชุมชนในกลุ่มน้ำแม่วางมีความสามารถในการประเมินและวิเคราะห์ตัวเอง และนำมาแลกเปลี่ยนกับนักวิจัยภายนอกได้ การพัฒนาหลักสูตรจึงเริ่มจากการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันโดยนำผู้รู้คนปกากะเณอมาจากพื้นที่ต่าง ๆ กันเช่น แม่สะเรียง แม่แจ่ม สะเมิง จอมทอง และให้ผู้รู้เหล่านั้นเล่าบอกและจดบันทึกไว้ และแบ่งกันไปหาเพิ่มเติมในส่วนที่ขาด

เนื้อหาหลักสูตรจะครอบคลุมถึงประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชนเผ่าตามที่นิทานและตำนานต่าง ๆ ว่าเป็น พิธีกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับชีวิตทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว เครือญาติและชุมชน ระบบศีลธรรมและจริยธรรม ข้อห้ามความเชื่อต่าง ๆ ที่เป็นจารีตประเพณี วิถีการผลิตแบบดั้งเดิม ความเชื่อและการปฏิบัติเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ รวมทั้งเรื่องของการใช้และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

นอกจากนี้ยังมีเรื่องราวที่เกี่ยวกับการทำนายอนาคตจากคำบอกเล่า คำทาและจากนิทาน พิธีกรรมเสี่ยงทายต่าง ๆ ความเชื่อทางศาสนาและการแสดงออกทางศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นดนตรีดนตรี บทเพลง ตลอดจนวรรณกรรมคำทา นิทานและบทสวดในพิธีกรรมต่าง ๆ

หลักสูตรวัฒนธรรมปกากะเณอเริ่มทดลองสอนครั้งแรกที่มอวาคี จากนั้นก็ได้รับการบรรจุไว้ในแผนการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านหนองเต่า ทุ่งหลวง ทุ่งยาวและห้วยเกียง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยให้ครูปกากะเณอเป็นผู้สอน

“เด็ก ๆ ต้องแต่งชุดปกากะเณอไปเรียนหนึ่งวันด้วย...วันศุกร์” จอนินว่า

ริมูเอาผ้าที่ทอแล้วออกมาอวด ไม่ใช่ผ้าทอฝีมือผู้เป็นแม่ แต่เป็นฝีมือของลูกสาวสองคนที่ยังเรียนชั้นประถมอยู่

“นี่ก็เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร” จอนิเสริม

การนำเอาหลักสูตรทางด้านวัฒนธรรมเข้าไปใส่ไว้ในแผนการเรียนการสอน ทำให้จอนินมีโอกาสทำโครงการปลูกฝังให้เยาวชนรักป่า รักน้ำและรักหมู่บ้าน โดยการจัดอบรมให้ความรู้ตามสถานการณ์ มีการทำค่ายรักป่ารักน้ำสำหรับเยาวชนในช่วงโรงเรียนหยุด โดยการพาเด็ก ๆ เข้าไปในป่าเพื่อเรียนรู้จักป่า และเข้าใจป่า รวมทั้งการจัดทำค่ายตามสถานการณ์ เช่น การจัดเด็กนักเรียนออกปฏิบัติทำแนวกันไฟป่า เพื่อเรียนรู้เรื่องการรักษาป่าอย่างมีจิตสำนึก

จอนิเล่าว่า ครูใหญ่โรงเรียนบ้านหนองเต่าสารภาพว่า

“ผมเป็นครูมา ๓๐-๔๐ ปี เรื่องนี้ผมไม่เคยรู้เลยนะ”

เมื่อครูใหญ่ได้พานักเรียนเข้าป่าตามโครงการค่ายรักป่ารักน้ำสำหรับเยาวชนเพียงครั้งเดียว”ที่ชนะคดีเปลี่ยนเลยนะ..กลายเป็นคนสนใจเรื่องป่าเรื่องน้ำ ตอนนีทางโรงเรียนก็ให้ความร่วมมือทุกเรื่อง”

จอห์นเล่าอีกว่า

“ตอนที่ทำหลักสูตรวัฒนธรรมปกากะญออย่าง ๑ มีพวกนักศึกษาที่ขึ้นมาหมู่บ้านหนองเต่า มาช่วยเขียนรูปประกอบด้วยนะ คนที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงเรื่องนี้ทางโรงเรียนก็ครุรัตนภรณ์ นันทบัณฑิต”

จอห์นส่งเอกสารที่เป็นหลักสูตรวัฒนธรรมปกากะญอให้ดู พลางเปิดให้ดู “เห็นไหม มีเรื่องป่าเดบอดด้วย..แต่เอกสารชุดนี้เขามีชุดเดียนนะ ให้ใครไม่ได้แล้ว มีอาจารย์อะไรไม่รู้ที่เชียงใหม่มาเอาของเขาไป ทำวิทยานิพนธ์อะไรแล้วก็หายว๊วไปเลย แผนที่ป่าของเขา ก็เหมือนกัน พวกเอ็นจีโอนี้แหละเอาของเขาไป บั๊ฮู้เหมือนกันทำไม่ทำเอง”

มีเสียงหัวเราะครืน เพราะที่นั่งตาแป้วฟังอยู่ก็มีเอ็นจีโอน้อยๆอยู่

ในการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง”ปัญหาการศึกษาและฝึกอบรมเด็กในชุมชนเขตภูเขา” เมื่อ ๒๙ พฤศจิกายน -๑ ธันวาคม ๒๕๔๓ ที่เชียงใหม่ จอห์นได้สรุปถึงเรื่องการจัดทำหลักสูตรวัฒนธรรมปกากะญอว่า

“การเรียนรู้อของเราที่ผ่านมา มักจะมองไปข้างหน้าเพียงอย่างเดียว แต่ความจริงแล้วเราจะต้องศึกษาทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต การจัดการการศึกษาที่เป็นอยู่ไม่สามารถแก้ปัญหาให้ชาวบ้านได้ ขณะเดียวกันภาษาและวัฒนธรรมอันดั้งเดิมของชาวบ้านก็ค่อย ๆ สูญหายไป ด้วยความตระหนักถึงปัญหาของคนในชุมชนบ้านหนองเต่าดังกล่าว ชุมชนจึงได้ร่วมกับองค์กรของรัฐและเอกชนจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมา หลักสูตรนี้เน้นให้ผู้เรียนที่เป็นชาวเขาในหมู่บ้านรู้จักชีวิตจริง รู้จักป่าและสภาพแวดล้อม และมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่น”

ไม่เพียงแต่จัดการให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้วัฒนธรรมปกากะญอเท่านั้น จอห์นยังเห็นการณ์ไกล เขาเป็นห่วงว่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาปกากะญอจะสู้กับวัฒนธรรมที่ขึ้นมาจากพื้นราบไม่ไหว เพราะสื่อโทรทัศน์และสื่อวิทยุมีอิทธิพลที่ชัดเจนและกว้างขวางมาก เมื่อครั้งที่นำผู้เฒ่าผู้แก่จากหมู่บ้านต่าง ๆ มาแลกเปลี่ยนภูมิปัญญากันจนเป็นหลักสูตรวัฒนธรรมปกากะญอนั้น เขายังคิดโครงการรวบรวมภูมิปัญญาปกากะญอดังกล่าวในรูปของการอัดเทปเก็บไว้เป็นหลักฐานต่อไปในอนาคต

“มีพ่ออู้อยู่แม่อู้อยู่อยู่ในโครงการประมาณ ๔๐ คน นี่กำลังเตรียมจะขอเงินจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ..”

ในสายตาวาวไกลของจอห์น โอโดเซา มีป่าเป็นหัวใจอยู่เสมอ ใครก็ตามที่ขึ้นไปเยี่ยมเยียนจอห์น โอโดเซาถึงบ้านหนองเต่าในปี ๒๕๔๔ จะได้เห็นก้อนอิฐดำ ๆ ก้อนหนึ่งวางอยู่บนพื้นกระดานกลางห้องด้านหน้าที่เป็นเหมือนห้องรับแขกของบ้าน

“อิฐ” จอห์นชี้ให้ดูก้อนดำๆ นั้น

“อิฐดำหรือพะตี เอามาทำอะไร”

“เฮากำลังเผาอิฐ... ทวดของเฮามีความรู้เรื่องเผาอิฐ..เฮาก็เลยลองทำดู นี่ทำได้เป็น ๓๐๐-๔๐๐ ก้อนแล้ว”

“อ้อ” ผู้มาเยือนงง นึกไม่ออกว่าเรื่องป่าเรื่องน้ำของจอห์น โอโดเขาเกี่ยวข้องกับอิฐก้อนดำๆ นี้ตรงไหน แต่ท่าตื่นเต้นของจอห์นทำให้คนเยี่ยมเยียนไม่กล้าขัดใจ ปล่อยให้จอห์นเล่าถึงเรื่องการทำอิฐที่น่าภาคภูมิใจของบรรพบุรุษไปพักใหญ่

“ภูมิปัญญาท้องถิ่นนะ”

ใครคนหนึ่งเสริมเพื่อเพิ่มความภูมิใจ จอห์นยิ้มชอบใจ

อยู่กันหลายชั่วโมงแล้ว สายตาของจอห์นมักจะจับอยู่ที่ก้อนอิฐนั้นเสมอ ในที่สุดผู้มาเยือนก็อดรนทนไม่ได้ “พะตีทำอิฐทำไมนะ”

จอห์น โอโดเขาหันมามองคนพูดเหมือนเห็นสิ่งแปลกประหลาดมาปรากฏอยู่ตรงหน้า

“โอ้” จอห์นร้องด้วยน้ำเสียงเหนือกว่า” เฮาทำอิฐนี้เพื่ออนาคต คนลูกหลานเฮาข้างหน้าจะได้มีความรู้ ใช้ภูมิปัญญาของหมู่บ้านเราเอง ปลูกสร้างบ้านวันข้างหน้าจะได้ไม่ต้องใช้ไม้ ป่าไม่ถูกทำลาย”

“โอ้” ผู้มาเยือนร้องตาม แต่ระดับต่ำกว่า

“นี่เฮาทำเพื่อลูกเพื่อหลานวันข้างหน้านะ”

นัยน์ตาของจอห์น ยังเป็นประกายเจิดจ้า แสดงถึงความหวังในชีวิตที่ไม่เคยดับแสง ไม่ว่าจะเผชิญกับปัญหาอุปสรรคใด ๆ

บทที่ ๑๗ ไฟกับชีวิต

จอห์น โอโตเขาเดินนำหน้า เด็กชายเด็กหญิงวัยสิบขวบเศษเดินตามหลังมาเป็นแถว มีเสียงหัวเราะคิกคัก บางครั้งก็มีทูปตีหยอกเอนกัน จอห์นหันมายกมือห้ามเด็ก ๆ

“อย่าทำเสียงดัง”

เด็ก ๆ เจียบเสียงลงทันใด

“เดี๋ยวลุงจะพาดูบ้านลึง”

นัยน์ตาสิบสองคู่จ้องเป้งลอดไปตามกึ่งไม้มองตาม “ไม่ว่าจอห์นจะชี้มือไปทางใด ไม่ว่าจอห์นจะเยื้องกรายไปทางใด เด็ก ๆ ก็จะไปตามราวกับแถวของลูกงูที่ส่ายไปตามแมงมุม ความรุ่มร่ามเย็นของป่าทำให้ทุกใบหน้าสดชื่น

“โน้นลูกไม้สีแดง”

“นี่ใบไม้สีม่วง”

“นั่นกิ่งไม้สีขาว”

มืออะไร ๆ ให้ตื่นตาและตื่นเต้นมากมาย จอห์น สอนเด็กเป่าใบไม้ หยิกใบไม้ ตูกลูกไม้ ทายชื่อลูกไม้ เตะยอดใบไม้ และเคาะรพคุณปู่ต้นไม้

“นี่เห็นมัยต้นนี้อายุมากหนา”

“ก็ปี” เสียงเด็กน้อยถามขึ้นทันควัน

“โอ... ต้นนี้แก่กว่าลุงอีก”

“ก็ปีล่ะ” เสียงนั้นยังสงสัยอยู่

“ต้นนี้เจ็ดสิบปี” จอห์นตอบ

“โอโฮ..” เด็ก ๆ ร้องพร้อมกัน

“นี่แหละคุณปู่ต้นไม้”

เด็ก ๆ หัวเราะ “แล้วต้นโน้นล่ะ” มือเล็ก ๆ ชี้ไปยังอีกต้นหนึ่งที่ผอมเรียวอยู่ห่างออกไป

“ห้าปี” จอห์นว่า “อ่อนกว่าหนูอีก”

เด็กหญิงแหงนมองต้นไม้ห้าปี “ทำไมสูงกว่าหนูล่ะ”

“เพราะมันเป็นต้นไม้”

“น้องต้นไม้” เสียงขานเรียกนั้นแจ่มใสจนจอห์นอดยิ้มไม่ได้

จอห์นพาเด็ก ๆ เดินเข้าไปอีก “ปกากะเณอเรามีชีวิตที่สัมพันธ์กับป่าตั้งแต่เกิดจนตาย เราอาศัยน้ำที่มาจากป่า เราอาศัยอาหารที่มาจากป่า เราอาศัยไม้ที่มาจากป่า ตั้งแต่เกิดวันแรกเราก็มีความสัมพันธ์กับป่าแล้ว แล้วจอห์นก็เล่าเรื่องป่าเดปอให้เด็ก ๆ ฟัง”

“เรามีป่าผู้หญิง เกอเนอหมื่อ ป่าชุ่มชื้นตลอดปี”

เด็กผู้หญิงหัวเราะกันคิกคัก

“แล้วเราก็มีป่าผู้ชาย เกอเนอพา ป่าโปร่ง”

ถึงตาเด็กผู้ชายหัวเราะบ้าง

จอห์นพาเด็กเดินลึกเข้าไปอีก พลังซึ่งให้ดูต้นไม้ใหญ่ที่มีเถาวัลย์พาดพันไปมา
“ป่าสมบูรณ์ต้องมีเจ็ดชั้น” เด็กหันมามองหน้าจอห์น “ชั้นที่หนึ่งก็จะเป็นพืชและสัตว์เล็ก ๆ หน้าดินก็จะมีเห็ดรา ไล่เดือน จิ้งหรีด”
ถึงตอนนี้เด็กผู้ชายถองกันตึก ๆ “จิ้งหรีด ๆ” เจ้าตัวน้อยกระซิบกระซาบกัน “มีไล่เดือน ด้วยแล้วก็หัวเราะกันคิก ๆ ในขณะที่เด็กผู้หญิงร้อง “อ้อ”
“ชั้นที่สอง เป็นต้นไม้เล็กคลุมดิน..”
มีเสียงถามกันว่า “ต้นอะไรละ..บ้านเรามีมั้ย” มีเสียงตอบว่า “ไอ้ที่เลื้อย ๆ กระจ่าง พวกเถาวัลย์กานะ”
“ชั้นที่สาม เป็นต้นไม้พุ่มเตี้ย ๆ”
คราวนี้เด็กหญิงต่างแย่งกันเสนอความเห็น บ้านใคร ๆ ก็มี ไม้พุ่มเตี้ย ๆ แต่เด็กชายหนึ่งเงียบ เพราะไม่ช่างสังเกต
“ชั้นที่สี่ เป็นต้นไม้ใหญ่ที่มีกิ่งก้านแตกสาขามากมาย”
คราวนี้ทุกคนชี้ไปที่ต้นไม้ใหญ่ตรงหน้า “นี่ ๆ ๆ”
“ชั้นที่ห้า ตะไคร่น้ำ”
ตาของทุกคนมองไปที่โคนต้นไม้ใหญ่เป็นตาเดียว “มีมั้ย ๆ”
“เยอะแยะไป ตะไคร้ใคร ๆ ก็รู้จัก”
“ชั้นที่หก ดอกเอื้องและกาฝากทั้งหลาย”
“หนูรู้จักดอกเอื้อง ..ดอกสีเหลือง” เสียงขานรับนั้นแจ่มใส แต่เด็กผู้ชายเกิดหมั่นไส้ “ผมก็รู้จัก กะอีแค่ดอกเอื้อง”
จอห์นหัวเราะที่เด็กทะเลาะกัน “ชั้นที่เจ็ด เถาวัลย์”
พอพูดจบ เด็ก ๆ ก็ชี้มือไปที่เถาวัลย์เล็ก ๆ ที่ห้อยอยู่ “นี่ไง ๆ”
จอห์นรู้สึกว่ ปีติจนน้ำตาแทบไหล เด็ก ๆ กับป่า เด็ก ๆ กับความรักที่กำลังจะก่อเกิดมีขึ้นที่ละน้อย ๆ นับแต่นั้นไป

โครงการทำค่ายรักป่ารักน้ำให้เยาวชนเกิดขึ้นต่อเนื่องมาแล้วเป็นปีที่สี่ เป็นโครงการที่แตกออกมาจากเรียนหลักสูตรวัฒนธรรมปกากะญอ โดยเริ่มจากการจัดทำค่าย พาเด็ก ๆ บ้านหนองเต่าเข้าป่าเพื่อศึกษาและทำความรู้จักธรรมชาติของป่า ทำให้เกิดความรักและความหวงแหนป่า

“เมื่อมีป่าก็มีน้ำ เมื่อมีทั้งสองอย่างชีวิตก็ไม่แห้งแล้ง”

ปี ๒๕๓๙ เป็นปีที่เริ่มนำเอาหลักสูตรวัฒนธรรมปกากะญอมาใช้ในโรงเรียน และต่อมาปี ๒๕๔๐ เริ่มเกิดโครงการเข้าค่ายทำแนวกันไฟกับเยาวชน โดยให้เยาวชนเข้าป่าจริง และร่วมทำแนวกันไฟในช่วงเดือนมกราคม หรือกุมภาพันธ์ของทุกปี

“เป็นการให้ปฏิบัติจริง ๆ ให้เขาได้สัมผัสกับป่า แล้วก็ได้ลงมือแสดงความรักป่าด้วยตัวเอง ครั้งหนึ่ง ๆ ก็มีเด็ก ๆ มากันเป็นร้อย”

“เด็ก ๆ บ้านหนองเต่าดูแลป่าของบ้านหนองเต่า”

จอนิยิ้ม

“ความจริงเขาดูแลป่าของทุกคน แม้มันจะอยู่ในเขตหนองเต่านะ แต่มันก็เป็นป่าของทุกคน ถ้าไฟไหม้ป่าเขา ก็เท่ากับไฟไหม้ป่าของคนอื่นด้วย โครงการเข้าค่ายทำแนวกันไฟกับเยาวชนไม่ได้มีแต่เฉพาะเด็ก ๆ โรงเรียนบ้านหนองเต่านะ ที่โรงเรียนบ้านกาดก็พานักเรียนมาเข้าโครงการด้วย ที่หนองเต่าเข้ามาแล้วสี่ปี ที่บ้านกาดก็มาช่วยทำสามปีมาแล้ว เมื่อมกราคมที่ผ่านมา นักเรียนมัธยมโรงเรียนบ้านกาดวิทยาคมมาที่บ้านลุงร้อยยี่สิบคน เพื่อเข้าค่ายทำแนวกันไฟที่บ้านหนองเต่า ”

“เป็นความร่วมมือระดับคนรุ่นใหม่นะ” จอนิสรุป “ไม่เคยมีในประวัติศาสตร์ เพิ่งจะมีสามปีมานี้”

ป่าเป็นชีวิตของจอนิ โอโตเซาและชาวปกาเปอะญอทั้งหมด ตั้งแต่เกิดมาจนล่วงอายุเข้า ๕๕ ปีนี้ มีเหตุการณ์ในชีวิตมากมายที่จอนิต้องตัดสินใจเลือกทำอย่างใดอย่างหนึ่ง และเขาก็เรียนรู้ว่าเขาสามารถตัดสินใจได้ไม่ผิดพลาดหรือผิดพลาดน้อย แต่มีอยู่ครั้งหนึ่ง เหตุการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตแล้ว จอนิต้องหันกลับมาตั้งคำถามกับตัวเองว่า สิ่งที่เขาเลือกทำนี้ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร

ปี ๒๕๔๐ แม้มันไม่มีใครตัดไม้ทำลายป่าในช่วงหลายปีที่ผ่านมา แต่ความแห้งแล้งอย่างรุนแรงก็เกิดขึ้น โดยเกิดจากการแปรปรวนของธรรมชาติเอง จอนิและชาวบ้านเฝ้ามองความแห้งแล้งนี้อย่างไม่สบายใจ เพราะป่าอุดมสมบูรณ์ของเขาได้รับผลกระทบอย่างเห็นได้ชัด ต้นไม้หลายต้นตายไป และป่าแห้งพร้อมจะเกิดไฟป่าได้ทุกเมื่อ

ต้นปี นักเรียนยังคงเข้าค่ายทำแนวกันไฟป่าอยู่เหมือนเดิม ทั้งชาวบ้านและเด็ก ๆ รู้ว่าปีนี้จะเป็ปีทีห้หนักหนาสาหัส ผู้ใหญ่บ้านก็จะประกาศเสียงตามสายนัดชาวบ้านมารวมตัวกันเพื่อไปช่วยกันทำแนวกันไฟ

“อย่าลืมหาข้าวมาด้วยนะ”

นั่นเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่รู้จักกันดี คณะกรรมการหมู่บ้านได้รับเงินอุดหนุนสำหรับการป้องกันดูแลรักษาป่าปีละประมาณประมาณ ๒๐๐๐

“สองพันบาท” คนฟังร้องเสียงหลง

“ชาวบ้านไปช่วยกันทำแนวกันไฟหรือดับไฟป่าครั้งหนึ่ง ทุก็ใช้เงินประมาณ ๘๐๐ บาท”

“แปดร้อยบาท” คนฟังยิ่งร้องเสียงหลงขึ้นไปอีก “เอาไปทำอะไรได้”

จอนิยิ้มซ้ำเสียงคนมาเยือน “ซื้อปลากะป๋อง”

“หา”

จอนิยิ้มอีก “ซื้อปลากะป๋อง ชาวบ้านต่างคนต่างเอาข้าวมาเอง แล้วกรรมการหมู่บ้านก็เอาเงินส่วนกลางนี้ไปซื้อปลากะป๋องมาแจกเป็นกับข้าว... ไปกินกันตอนที่ไปช่วยทำแนวกันไฟ”

“ปลากะป่องนี่นะ”คนมาเยือนยังสงสัยอยู่
คราวนี้จอนิสงสัยบ้าง “ทำไมล่ะ ปลากะป่องนี่ล่ะ”
คนมาเยือนจึงได้สติ

“ชาวบ้านต่างถือไม้กวาดไปช่วยกันทำแนวกันไฟ ก็คือ กวาดใบไม้บริเวณรอบ ๆ พื้นที่
ป่า บางคนถือมีดตายและจอบไปด้วยเผื่อต้องถากถาง ช่วยกันทำตามแต่จะกำหนดจุดทำแนว
กันไฟ ที่มีแนวกันไฟอยู่เดิมก็ไปดูแลให้ยังใช้การได้ ที่กำหนดจุดให้ทำขึ้นใหม่ก็ทำ เต็ก ๆเยาว
ชนก็เข้ามาช่วยทำตรงนี้ พวกผู้ใหญ่ก็ให้ความรู้เด็ก ๆไปพร้อมกันด้วย บางทีพ่ออู่ก็ถือทาสอน
เด็ก ๆ”

“น่าสนุกนะ”

จอนิมองหน้าคนพูด

“อ้อ..สนุก ถ้าเขาทำแล้วคุยกันไป อีหากันไป คนไปอยู่รวม ๆกันเยอะ ๆก็สนุก ยกเว้น
แต่เวลาไฟไหม้”

คนฟังเงิบ

จอนิทบทวนภาพให้ฟังอีกครั้ง

“ปีสี่ศุนย์ ปีสี่หนึ่ง หนองเต่าสู้กับไฟเป็นเดือน สู้ไม่ไหว ทุ่งหลวงนี่แหละไปเลย ไปเป็น
หลายคันรถ ช่วยกันสองวัน วันนีไปเอาแค่นี้มันยังไม่ดับ ยังไม่ต่อ เหนื่อยแล้วกลับมา เปลี่ยนชุด
ใหม่ พรุ่งนี้ไปอีก ในที่สุดมันก็ดับ อย่างนี้เป็นต้น

ในระยะยาวมันอาจจะไหม้ขึ้นมาอีกก็ได้ เพราะที่นี้มันเป็นป่าสน ติดเชื้อง่าย ใบสนนี้มัน
สะสมกันเป็นร้อยปี สองร้อยปี อาจจะลามเข้ามาตรงนั้น ตรงนี้ คนอาจจะดับไม่ได้ เอาเครื่องบิน
มาก็ไม่ได้ มันต้องหาวิธีอื่นไปด้วย”

ไฟไหม้ป่าอนุรักษ์บ้านหนองเต่าปี ๒๕๔๐ มีความหมายต่อจอนิ โอโตเขาเป็นอย่างยิ่ง
เขาไม่มีวันลืมภาพความทรงจำของวันนั้นได้เลย

จอนิถือไม้กวาดกวาดลานบ้านเสียงดังแกรก ๆ เขาพยายามลากไม้กวาดยาว ๆ เพื่อไม่
ให้ฝุ่นฟุ้งกระจาย ไม้สองสามตัวเดินคุยเขี่ยอยู่แถวนั้น จิตใจของจอนิทอดไปตามเสียงไม้กวาด
แกรก แกรก

ทันใดนั้นก็ม็เสียงดังพีบพีบอยู่ทางด้านหลัง จอนิหันขวับ ไม้ชนสีแดงสองตัวกำลังตีกัน
อย่างเอาเป็นเอาตาย

จอนิร้อง “เฮ้ย..” แล้วเขาก็สะดุ้งตื่น ผันไป ผันไปอีกแล้ว ไม้ชนสีแดงสองตัว จอนิใจคอ
ไม่ตี เขาบ่นให้ริ้มฟังว่า เขาฝันวันเสาร์นะ กลัวไฟจะไหม้บ้านนะ ริ้มมองดูรอบ ๆบ้าน วันนั้น
เธอเก็บของทั้งวัน

วันรุ่งขึ้น ผู้ใหญ่บ้านก็กระจายเสียงมาตามสาย “ประกาศ ประกาศ พี่น้องชาวหมู่บ้าน
หนองเต่า ขอให้มารวมตัวกันที่บ้านพ่อหลวง ไฟป่าติดป่าอนุรักษ์ ขอให้มาช่วยกันดับไฟด้วย”

จอนิกับลูก ๆ ที่โตแล้ว หอมลือ ลูกคนโต พฤ ลูกคนที่สาม หัสชัย ลูกคนที่สี่และเหล่าปาลูกคนที่เจ็ดที่เพิ่งเป็นสาวพากันไปดับไฟ

จอนีออกจากบ้านที่หลัง ภาพที่เขาเห็นคือพุดเงินกอดคอพี่สาวคนโตออกจากบ้านไป เขายังนึกขำว่า ลูกชายคนนี้มีรักพี่สาวของมันเสียจริง

ผู้ใหญ่บ้าน จอนี และกรรมการหมู่บ้าน เดินไปดูพื้นที่ที่ถูกไฟไหม้ จอนีเอาแผนที่ที่ทำขึ้นเองไปด้วย แล้วก็ชี้จุดที่ถูกไฟไหม้ให้ทุกคนดู จากนั้น จึงชี้จุดที่ต้องทำแนวกันไฟตัดให้คนกลุ่มหนึ่งไปทำ

“ไฟมันไหม้หนักลัวมาก”จอนีเล่า “มันลุกฮือ ๆ ๆ พรีบ ๆ พวกเราต้องถอยกันไม่เป็นขบวน ต้องไปตั้งหลักให้ดีเขยวนะว่าจะไปทำแนวกันไฟตั้งรับตรงไหน เขาต้องวางแผน นี่ะ ตรงนี้ต้องปล่อยให้ไหม้แล้ว ตรงนี้ขีดเส้นทำแนวกันไฟตัดไว้เลย บางทีก็ต้องชิงเผาให้ไปเจอกัน มันจะได้ไม่ลามเข้ามา เขาเรียกเอาไฟดับไฟ เวลาดับไฟนี้ต้องไว ต้องทำทุกทาง ต้องช่วยกันจริง ๆ จะมาทำเล่น ๆ ไม่ได้ พวกเอากิ่งไม้ตีไฟก็ตีกันพรีบ ๆ พวกทำแนวถากแนว ถางแนวก็ทำกันสวบ ๆ สาก ๆ ไม่ได้เงยหน้ากันเลย ก้ม ๆ ทำ ๆ กันอยู่อย่างนั้น แล้วก็เสียงเฮ้ย ๆ โอ้ย โวย ๆ กันอยู่ตลอดเวลา มาแล้ว มาแล้ว เร็ว ๆ โหน่ง นี่ ๆ ได้ยินกันจนหูอื้อ ที่หมดแรงนอนแผ่ก็มี พอหมดเวรหมดวันกลับมาบ้านก็นอนหลับไม่ตื่นกันทีเดียว ที่ไปผลัดเวรก็ไปทำกันต่อ โอ้ย ไผ่เคยเจอไฟป่า บั้งลือกซึ่งหอรกว่ามันขนาดไหน ตัวนี้ همینควันไฟไปสามวันเจ็ดวัน..”

เคยมีใครเจ็บใครตายเพราะไฟไหม้

“บ่อยไป หกล้มหกลุก หัวปูดหัวโน พลาดไปโดนไม้ตีหัวก็มี..”

“โธ่..”

จอนีนั่งไปพักใหญ่

“ที่เกือบตายก็มี”

ภาพที่จอนีได้ยินได้ฟังค่อย ๆ ปรากฏขึ้นในความทรงจำ พี่สาวกับน้องชายคู่ที่จอนีว่า มันรักกันจริงวิ่งไปตีไฟด้วยกันอยู่ในป่าลึก

“เขาเข้าไปทางนั้นนะ..”เสียงพุดตะโกนบอกเพื่อน

“พี่ช่วย”เสียงหอมลือวิ่งตามมา

“ไม่ต้องหรอก..เธอคนเดียวก็ได้”พุดหันไปบอกพี่

“พี่ช่วยดีกว่า” หอมลือเอากิ่งไม้ในมือฟาด ๆ ลงไปตรงเส้นสีส้มที่เห็นต้นระริกอยู่ตรงหน้า “ไฟนี้มันหนักลัวนะ พฤ” หอมลือบอกน้องชาย “ไม่เคยกลัวเราเลย”

พุดหัวเราะ”พี่นี่พูดแปลก ไฟมันจะกลัวเราได้ยังไง”

“นั่นสิ” หอมลือก็รู้สึกว่ตัวเองพูดแปลก

พุดฟาดกิ่งไม้ลงไปบ้าง พรีบ ๆ ๆ

มีลมหวนย้อนอะไรไหลเข้ามาในป่า ไฟที่เห็นเป็นเส้นระริกไหมขึ้นตรงหน้า แแรงเรียงจนปะทะใบหน้าของเด็กหนุ่ม

“โอ๊ะ..”เขาร้อง

“ถอย ๆ พี่สาวว่า “ทำไมมันโหมขึ้นมาล่ะ”

หอมลือพูดไม่ทันขาดคำ ไฟตรงหน้าเธอก็โหมสูงขึ้นไปยังกว่าตรงหน้าน้องชาย “อ๊อ..”

หอมลือร้อง

“ถอย” เสียงน้องชายตะโกนแล้วร่างของเธอก็ถูกกระชากโดยแรงจนเซถลาไปเบื้องหลังที่เป็นทางลาดลง

“ทางนี้ ๆ”

สองพี่น้องวิ่งไปไปในทางที่คิดว่าปลอดภัย

“เร็ว ๆ พี่มาทางนี้”

สองพี่น้องวิ่งลากกันไป

“เปรี้ยะ ๆ ๆ”

พลันนั้นมีเสียงดังมาจากทางด้านหน้าที่ลาดลงไปนั้น

“อ๊อ” พุดร้อง “เราถูกไฟล้อม” หอมลือเข่าอ่อนลงทันใด

“เร็วพี่..” พุดออกแรงดึงพี่สาว แต่ร่างนั้นก็กลับหนักอึ้ง เสียงหอมลือสั่นสะท้าน “พุดไปเถอะ.. พี่..ไม่..ไหว..”

หอมลือรู้สึกเหมือนทั้งร่างเป็นหินไปในบัดดล ข้างหน้าก็ไฟ ข้างหลังก็ไฟ นาทินั้น เธอนึกถึงพ่อ จอห์น โอโตเซาที่ลูกภาคภูมิใจ นึกถึงแม่ริมู โอโตเซา ดวงชีวิตของลูก....

“ไปพี่..” เสียงพุดตะคอกอยู่บนหัว หอมลือไม่มีแรงแม้แต่จะยันกายขึ้นตามแรงดึงของน้อง

“พี่ไปไม่ไหวแล้ว..”

“ไปพี่” เสียงพุดดังขึ้นอีก

“พี่ไม่..”

หอมลือพูดได้เพียงเท่านั้น เสียงไฟก็ลั่นเปรี้ยะเข้าหู

“ไม่..” เสียงพุดตะโกนลั่นป่า ตอนนั้นเองที่หอมลือรู้สึกว่าร่างของเธอถูกลากไปโดยที่เธอช่วยตัวเองไม่ได้ ไต่ยีนแต่เสียงน้องชายร้องว่า

“ผมจะทิ้งพี่ได้อย่างไร ๆ ๆ”

เสียงของพุดพูดซ้ำ ๆ กัน “ผมจะทิ้งพี่ได้อย่างไร”

แรงของพุดมีมากเท่าไรไม่มีใครรู้

จอห์นเดินกระสับกระส่ายอยู่ตั้งแต่หัวค่ำ เขารู้มาสองชั่วโมงแล้วว่าลูกสาวคนโตและลูกชายคนแรกของเขาหายไป ชาวบ้านคนที่มาบอกกับเขามีสีหน้าไม่สู้ดี

“กลัวมันจะอยู่ตรงที่จุดไฟดับไฟ”

หัวอกของจอห์นสะท้อนสะท้อน เขาไม่ได้พูดอะไรแม้สักคำ เขาหมดสิ้นคำพูด ริมูเดินเข้าไปในบ้านเงียบ เขามองตาม และรู้ว่าเมียเดินไปร้องไห้ เสียงลูกสาวคนเล็กถามว่า พี่พุดกับพี่หอมลือติดไฟหรือแม่ ริมูก็ไม่ได้ตอบแม้สักคำ

“พวกชาวบ้านกำลังออกตามแล้ว..”

คนมาส่งข่าวบอก จอห์นั่งลงสูบยาเจียบ ๆ เขาไม่น่าปล่อยให้ลูกสองคนไปด้วยกันเลย คนหนุ่มคนสาวย่อมมีความห้ามเกินตัวเสมอ ลูกคงไม่รู้ว่าจะได้ผลไปเล่นกับไฟจริง ๆ เข้าแล้ว เสียงหัสซัยอะอะกลับมาอีกคน จอห์นไม่พูดอะไร เขานั่งอยู่ในความมืดเช่นนั้น ถ้าลูกสองคนเป็นอะไรไป เขาจะทำอย่างไรดีหนอ...

จอห์นมองไปรอบ ๆ บ้าน นี่คือการครวญของเขา นี่คือการชีวิตของเขา ยามเขาเหนื่อยมาจาก ปัญหาที่รุมเร้าข้างนอก พอก้าวเท้าเข้าบ้าน เขาก็รู้สึกว่ายเหนื่อย เพราะคนปลอบจิตของเขา อยู่ที่นี้ เมียที่ยืนชนแข็งและเป็นริ้วแรงให้เขาในทุกเรื่อง ลูกที่เป็นความหวังร่ำแม่เพียงได้ยินเสียง ลูกที่เป็นกำลังใจและทำให้เขารู้ว่าเขาไม่ได้เดินบนถนนสายนี้เพียงลำพัง

ถ้าลูกเป็นอะไรไป..

เพียงแค่อคิดจอห์นก็เจ็บลึกลงไปนอก

นี่เพราะเขาได้แสดงมาตลอดเวลากว่า ส่วนรวมสำคัญยิ่งกว่าส่วนตน ลูกจึงต้องไป ประสบชะตากรรมเช่นนี้ นี่เพราะลูกทำตามแบบที่เขาเป็น นี่เพราะลูกเสียสละความสุขส่วนตัว เพราะลูกอยากช่วยเหลือส่วนรวม ตามที่เขาบอกใคร ๆ ต่อใครให้เป็น เพราะเหตุนี้หรือเขาจึง ต้องสูญเสียลูกไป

นี่ถ้าลูกสองคนเป็นอะไรไปจริง ๆ เขาเห็นที่จะต้องเลิกเป็นคนของส่วนรวมได้แล้ว ส่วนรวมมาเอาส่วนของเขาไปมากเกินไปแล้ว

มากเกินไปแล้ว

จอห์นดูยาแดงวาบ ๆ ชั่วโมงแล้วชั่วโมงเล่า ในความมืดนั้นเองริ้มก็นั่งมองแสงไฟจาก ปลานบุหรืออยู่ด้วยความเศร้า

สองทุ่ม สามทุ่ม สี่ทุ่ม ห้าทุ่ม เทียงคิน ไม่มีเสียงใด ๆ ในบ้านหลังที่เต็มไปด้วยความ เศร้านี้ ริมน้ำตาไหลรินอยู่เจียบ ๆ ระยะเวลาที่ยาวนานขึ้น ความหวังยิ่งห่างไกลออกไปทุกที ทันใดนั้น มีเสียงคนเดิน มีเสียงคนพูดกันดังมาจากข้างหน้า แสงไฟฉายค่อยเคลื่อนเข้ามา ใกล้ เข้ามาใกล้

จอห์นผุดลุกขึ้นยืนพร้อมกับริ้ม หัวใจเต้นแรงราวกับจะออกมานอกอก เงาของคนกลุ่ม นั้นเคลื่อนใกล้เข้ามา จอห์นยืนนิ่ง ริ้มถลันออกไป

พลันนั้น เขาได้ยินเสียงที่คุ้นชินดังขึ้น

“แม่”

พอได้ยินเสียงหอมลือร้องไห้ พร้อมกับเสียงพุดร้อง “เฮาเกือบตาย” จอห์นก็ถอนหายใจ อย่างโล่งอก

พุดเล่าเรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้นให้พ่อฟัง จนถึงตอนที่ออกแรงสุดชีวิตลากพี่สาวให้พ้น ไฟ

“บ่ฮู้ว่าแรงว่าจากไหนเลย พ่อ”

ภาพนั้นไม่มีใครจรรีกรไ้ได้ นอกจากดวงตาสวรรค์ เขาตั้งต้นฟันฝ่าพาพี่สาวผ่านออกไปได้อย่างไร ไม่มีคนเห็น ไม่มีคนรู้ ยกเว้นแต่เขาสองคนและผีฟ้าผีป่าผีเขา

“ออกไปคนละทางเลย” พทว่า “บ่ฮู้วี่งออกไปไ้ไ้ยังงั้”

ทันทีที่น้องชายพาพี่สาวออกมาถึงจุดที่รู้แน่ว่า ปลอดภัย เด็กหนุ่มปล่อยมือพี่สาวและล้มลงนอนแผ่บนพื้นดิน พี่สาวหันไปมอง เห็นน้ำตาเขาไหลเป็นทางมาตามหางตา แสงในป่าอ่อนลง ๆ พี่สาวค่อย ๆ ยันตัวเองจากที่กองอยู่อย่างคนไร้เรี่ยวแรงบนพื้นดิน ลุกขึ้นนั่งตัวตรง เธอเอื้อมมือไปจับมือน้องชายขึ้นมากอดไว้แล้วร้องไห้โฮ

หอมลือซึ่งเนื้อตัวถลอกปอกเป็ด มีแผลเลือดออกไปทั้งตัว บอกพ่อแม่ทั้งน้ำตาว่า

“ถ้าไ้ไ้ไ้ได้น้องชายคนนี้เฮาตายไปแล้..”

จอนนี่งั้ เขาหันไปมองริ้ม เห็นน้ำตาของคนเป็นแม่ไหลลงมาตามร่องแก้ม เป็นครั้งแรกที่จอนนี่รู้สึกผิดต่อครอบครัวอย่างยิ่ง

บทที่ ๑๘ คือจอนิ

ยามเช้าที่บ้านหนองเต่าเย็นเฉียบ หมอกบาง ๆ ลอยตัวอยู่โดยทั่วไป ผู้มาเยือนห่อตัวด้วยเสื้อกันหนาวตัวโคร่งเดินลงมาจากบันไดบ้าน หมาสวมตัวกระดิกหางให้แขกอย่างคุ้นเคย แชวะ หรือคิวกร ลูกชายคนที่หกซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการรักษาป่าอีกคนหนึ่งของจอนินั่งฝั่งไฟอยู่หน้าบ้าน เขายืมให้แขกของพ่อ ผู้มาเยือนนั่งลงบนขอนไม้หน้าบ้าน

“หนาวนะ” ผู้มาเยือนรำพึง

“แชวะยืม” ไม่มากหรอกครับ..บางปีหนาวกว่านี้เยอะ” แล้วหนุ่มน้อยก็เล่าเรื่องอากาศหนาวให้ฟัง สักพักหนึ่งเขาจึงยกขาตั้งเหล็กวางบนกองไฟ จากนั้นเดินไปยกกาใบใหญ่มาตั้งบนขาตั้ง แล้วจึงไปยกเครื่องชากาแฟมาบริการผู้มาเยือน

“เบื่อบ้างมั๊ย แชวะ ต้องดูแลแขกพ่อไม่หยุดไม่หย่อน”

หนุ่มน้อยหัวเราะ

“ไม่หรอกครับ...เราต้องทำอย่างนั้นอยู่แล้ว ถ้าแขกมาถึงบ้านแล้วไม่ได้กินข้าว ไม่ได้กินน้ำเราจะรู้สึกผิดมาก”

จอนิออกมากวาดบ้านแกรก ๆ สักพักหนึ่งจึงตามมาสมทบ หมาดัวเล็กแต่หน้าแก่เบียดเขามาจนติดขาแยงเอาความอุ่นจากกองไฟ ผู้มาเยือนเริ่มถามคำถามอีก

“เวลาจะไปคุยกับชนเผ่าในที่ต่าง ๆ เจอไหมคนที่อึดสู้”

จอนิหัวเราะ” อ้อ มีอยู่ แต่บางที่มันสู้ไม่ยิววะ พอสู้ประยะหนึ่งมันก็เหนื่อยล้า”

แล้วพะตีทำไมสู้ได้ยิวล่ะ

“อันนี้เฮาคิดว่า ในโลกนี้เกิดมามันต้องดิ้นรนไปจนหมดชีวิตเมื่อใดก็จบกัน”

“คิดได้ยังไงไรคะ”

“เพราะว่าเฮาคูที่ประวัติศาสตร์โง่งง ช่วงที่คริสต์กะมุสลิมมันทะเลาะกัน พุทธกะฮินดูก็ทะเลาะกัน ตั้งแต่บัดนั้นมาจนบัดนี้ สองพันปีห้าพันปี มันก็ยังทะเลาะกันอยู่ เพราะฉะนั้น มันเป็นเรื่องจริงนะ แสดงว่าในโลกนี้มันไม่สิ้นสุด แล้วอีกอย่างหนึ่งเฮาเคยฝันว่า โลกนี้มันมีนรกด้วย มันมีสวรรค์ด้วย เพราะฉะนั้น เรื่องนี้มันไม่จบ มันต้องต่ออายุของโลกอีกยาว โลกอายุเป็นล้าน ๆ ปี นะ คนนะอายุร้อยปี มันก็แค่นิดเดียวเอง เฮาเกิดขึ้นมานิดเดียวเอง ที่ว่าดิ้นรนต่อสู้อยาวนะ มันก็นิดเดียวเองถ้าเทียบกับอายุของโลก ฮ่า ฮ่า..”

“อันนี้อยู่ในพระคัมภีร์หรือเปล่า”

“เฮ้..ไม่ได้อยู่นะ เฮาคิดเอานะ จริง ๆ มันก็เกิดมาจากตอนที่เฮาเป็นผู้ใหญ่บ้าน แล้วเฮาก็คุยกับผู้เฒ่าผู้แก่ เฮาก็ได้มา ผู้เฒ่าผู้แก่ก็คุยกับบอแก้ว แต่ตัวเขาเองก็ไม่ว่าที่เขาคูยนั้นมันมีอะไร เฮาเอามาคิดต่อนะ ทุกวันนี้เฮาก็ยังคุยกับคนเฒ่าคนแก่อยู่ มีอะไรสงสัยเฮาก็ไปคุยไปถาม แต่ละคนก็มีความชำนาญไม่เหมือนกันนะ...”

“แล้วพะตีบันทึกไว้อย่างไร”

“อ้อ..เขาก็ไม่รู้จะบันทึกอย่างไร ตอนนี้เขาก็เลยบันทึกไว้เป็นทบทวนของบรรพบุรุษนะ คนอื่น ๆ จะได้ว่าคนแก่คนเฒ่าของปกากะญอสอนกันมาอย่างไร”

จอห์นเดินไปหยิบหนังสือ”บันทึกคำทา” ของจอห์น โอโดเซาที่กองทุนชุมชนคนรักป่าจัดพิมพ์มาให้ดู

“นี่ไง รวมคำทาเล่มแรก”

หนังสือปกอ่อนเล่มนั้นมีรูปวาดสีน้ำของจอห์น โอโดเซาในชุดเสื้อพื้นเมืองอยู่บนหน้าปก มีคำของจอห์น โอโดเซา ผู้บันทึกปรากฏโดดเด่นด้านหลังว่า

“การบ้านการเมืองเรียนด้วยชีวิต ไม่มีใครสอน ต้องเจอเองส่วนหนึ่ง สังเกตเอาเองส่วนหนึ่ง และคิดต่ออีกส่วนหนึ่ง”

แถมยังส่งต้นฉบับทาในรูปของเอกสารเอสี่ออกมาให้ดูอีกปีหนึ่ง “นี่เป็นรวมคำทาเล่มสอง สำนักพิมพ์เขากำลังจัดพิมพ์..คราวนี้หนากว่าเดิม”

ต้นฉบับเล่มนั้นเป็นฉบับสำหรับพิสูจน์อักษร มีลายมือภาษาไทยโย้เย้ของจอห์นแก้อยู่เป็นบางตอน

“ดีจังเลย”คนชมต้นฉบับชอบใจ

จอห์นรีบเสริม

“ทานี่มันเป็นคำสอนไปในตัว เป็นคำร้องเล่น เป็นบันทึกชีวิตปกากะญอ การรวบรวมบทคำทานี่ก็เป็นการรวบรวมความรู้ ความเข้าใจชีวิตของผู้เฒ่าผู้แก่เข้าไว้”

ผู้มาเยือนมองดูท่าทีกระตือรือร้นตลอดเวลาของจอห์นอย่างแปลกใจ ผู้ชายคนนี้วัย ๕๕ แล้ว ทำงานเพื่อส่วนรวมมาร่วมสามสิบปีแล้ว แต่ดูเหมือนว่าไฟแห่งส่วนรวมในดวงตาของเขาจะไม่ราแสงลงเลย

“นอกจากตอนที่ท้อครั้งใหญ่ ตอนวัยหนุ่มโน่นแล้ว ตอนหลังเวลาทำงานพะดีเคยท้ออีกไหม”

จอห์นหัวเราะ

“อ้อ..ท้อสิ..ท้อเป็นเตื่อ ๆ แต่เขาก็คิดว่าเรื่องนี้มันต้องเรียนรู้ เรื่องนี้มันไม่จบ สถานการณ์มันเปลี่ยนไปนะ บางทีเขาทำอย่างนั้นไม่ได้ เขาก็ทำอย่างนี้ อย่างโน้น ลองคิดลองเปลี่ยนดู..บางทีก็ไปถาม ไปปรึกษาคนอื่นดู”

“เคยมีมัยที่ว่า เอาละ ไม่เอาละ ไม่สนใจชุมชนแล้ว ไม่เอาแล้ว ลูกก็เกือบตายอะไรอย่างนี้เคยคิดมัย”

จอห์นสั่นหัวทันที

“ไม่...เขาคิดว่า เขาเกิดที่นี่ เขาต้องตายที่นี่ ลูกหลานเขาต้องอยู่ที่นี่ เกิดปัญหาที่ไม่เคยคิดหยุดคิดเล็ก อาจผ่อนสั้นผ่อนยาวบ้างอะไรทำนองนี้”

“ลูกหลานหรือโม(ริมู)เคยบ่นบ้างมัย”

“เออ...บ่น ๆ โมนี่เคยบ่น ๆ บางทีเขาก็ท้อเหมือนกัน (หัวเราะ) แต่เขาก็คิดว่าลูกหลานเขาต้องอยู่ต่อนะ ถ้ามันแต่ฟังคำบ่นมันก็ไม่ได้นะ ก็เลยฟังคำบ่นบ้างไม่ฟังบ้าง(หัวเราะ)”

ริมนั่งฟังอยู่ยิ้ม ในดวงตามีรอยยิ้มเข้าใจจนยิ่งกว่าใคร
“ลูกหลานที่รับความคิดของพะตี่ในเรื่องการดูแลชุมชน”
“ทุกคน ๆ มันก็รับอยู่แล้ว พกกับแหวะก็ช่วยมากหน่อย..”
แหวะเดินกลับมาพอดี ไบหน้าที่ละม้ายคล้ายพ่อนั้นมีรอยยิ้ม เป็นยิ้มของคนหนุ่มคน
หนึ่งที่อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น และในชุมชนที่มีความสุข

ตอนกินข้าวแล้ว ริมนุกถามว่า
“เหนื่อยมั๊ย เมื่อมั๊ยที่แต่งงานกับจอนิ”
“ซิน...”ริมตอบ “พะตี่บ่ค่อยอยู่บ้านเป็นสิบเป็นชาวยี่แล้ว โมก็มีแต่ลูกนี่ละ แต่ห้วงพะตี่
เวลาที่หายไปนาน ๆ ไม่รู้ว่าเป็นอะไรไปหรือเปล่า”

พอแดดเริ่มออก จอนิพาผู้มาเยือนเดินไปตามถนนในหมู่บ้าน ซี่ให้ดูถนนตรอกซอก
ซอยในหมู่บ้านที่ตัดตรงเป็นระเบียบในสมัยที่เขาเป็นพ่อหลวง และชี้ให้ดูถังประปาที่เก็บน้ำจาก
ภูเขาเพื่อต่อท่อไปตามบ้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยเขาเป็นพ่อหลวงเช่นกัน จนลูกสาวคนหนึ่ง
เกิดในตอนนั้นได้ชื่อว่า “หล่าปา”เป็นที่ระลึก จากนั้นก็พาเดินไปดูป่าเล็ก ๆ ที่เป็นป่า”ส่วนตัว”ใน
เนื้อที่สองไร่ของเขา

“นี่ป่าของเขา...ตอนที่เขาทำป่าส่วนตัวใหม่ ๆ คือปล่อยให้ให้ที่รกเป็นป่า ชาวบ้านหา
ว่าเขาบ้า มีคนนิทว่าเขา แต่ต่อมาอีกปีหนึ่งก็มีเห็ดโคนขึ้นในที่ป่าของเขา คนว่านั่นยังมา
ขโมยเห็ดโคนเลย ฮ่า ฮ่า”

การที่ทุกคนกันที่ของตัวเองไว้เป็นป่าจะช่วยให้ไม่ต้องไปรุกรานป่าใหญ่ ตัดไม้ทำบ้าน
ทำฟืนก็เอาจากต้นไม้ในป่านี้ จอนิบอกว่า

“คนที่มีส่วนหนึ่งไร น่าจะปลูกผสมผสานโดยมีไม้ธรรมชาติที่ใช้สร้างบ้านได้อย่างน้อย
สองสามต้น ถ้าเป็นไปได้ก็ต้องมีนกมีหนู มีสิ่งมีชีวิตที่จะมีได้ในบ้านของเขา เป็นป่าส่วนตัว
เป็นสัตว์ส่วนตัวที่มันชอบเรา คนบางคนนอกจากชอบ ไปอยู่กับเขา เป็นนกของเขาโดยไม่ต้องขัง
กรง”

“อย่าลืมนั่นไม้ทำฟืน ตัดฟืนพอเอาไปทำฟืนแล้วให้มันแตกขึ้นมาใหม่ แล้วก็มาตัดไปทำ
ฟืนได้อีก “

“แหม..น่าอิจฉาอยากมีป่าส่วนตัวบ้าง”

“อ้าว...”จอนิร้อง “ทำไมจะมีบ่ได้ อยู่กรุงเทพฯก็ทำได้ ก็ปลูกเท่าที่มี ปลูกใส่กระถางก็ได้
ปลูกต้นไม้ที่กินได้ยิ่งดีใหญ่”

จอนิยิ้มเมื่อเห็นคนเมืองทำตาโต เขาอืทาบทหนึ่งขึ้น

“น้ำจะเสียแล้ว นางเฮ้ย

ดินจะเสียแล้ว นางเฮ้ย

ไก่อ้วนไม่เป็นเวลาแล้ว...”

“แต่กินแล้วต้องดูแลรักษาด้วย“เขาย้ำว่า “เออะ ที เกอะ ตอ ที เอา ก่อ เกอะ ตอ ก่อ กิน จากน้ำรักษา น้ำ กินจากแผ่นดินรักษาแผ่นดิน”

“พะตีวางโครงการไว้มัย จะทำอะไรบ้าง ภายในกี่ปี”

จอหนิตอบหนักแน่นและทันที

“ทำตลอดชีวิต หยุดเมื่อไหร่ชีวิตก็หยุดเพราะปากกับชีวิตเป็นอันเดียวกัน เขาเป็นคนจน ไม่มีอาวุธ ไม่มีอำนาจ ไม่มีเงินตรา เขาเป็นพวกที่ตะโกนไปเรื่อย “

“ตะโกน ตะโกนอะไร”

“อ้าว..ก็เขาอยู่ในฐานะของคนขาลิบ ร้องให้คนพาไปหาพระเยซูเจ้า พระเยซูอยู่ที่ไหน พระเยซูอยู่ที่ไหน ร้องไปเรื่อย คนแบบนี้มีความเชื่อ ต่อมาพระเยซูก็รักษาเขาให้จนหาย เขาว่ามีคนขาลิบประเภทนี้อยู่ จะร้องไปเรื่อย ๆ จะได้ผลหรือไม่ได้ผลยังไม่รู้ เขาก็เหมือนกับคนตาบอด อ่านหนังสือไม่ได้ พูดภาษาอังกฤษไม่ได้ จะเที่ยวไปไหนก็ไม่มีสตางค์ นอกจากว่าจะมีคนส่งไป ไม่ว่าจะไปที่ไหนเขาก็จะร้องไปเรื่อย ๆ ร้องไปตามหน้าที่ของเขา หน้าที่ของคนขาลิบ คนตาบอด ทำให้ดีที่สุด จะมีคนเห็นใจหรือเปล่านั้น เขาว่าพระเยซูก็คงเห็นใจ เขาจะร้องไปเรื่อย ๆ ลูก ๆ หลานเขาก็คงจะเดินได้ในซักวันหนึ่ง”

“พะตีนี้สมกับเป็นปราชญ์แห่งขุนเขาจริง ๆ นะ”

“อ้อ”จอหนิร้อง”เขาบได้เป็นปราชญ์ เขาเอาคำผู้เฒ่าผู้แก่ที่พูดกันมานานแล้ว มาตีความใหม่ ผู้เฒ่าผู้แก่ที่พูดกันมากก็เอามาจากผู้เฒ่าผู้แก่อีกทีหนึ่ง ไม่ใช่ปัญญาของใครคนใดคนหนึ่ง เป็นปัญญาฝีมือ ปัญญาของสิ่งสูงสุด”

จอหนิ โอ้โตเขา พาเดินดูภูมิปัญญาที่อยู่ในน้ำในดินของชาวปกากะญอเรื่อยไป แอ่งน้ำรูปหนองเต่าที่เขาภูมิใจ ต้นไม้ใหญ่น้อย พุงนาสีทองที่มีผู้คนลงแขกกันเกี่ยวข้าวดูราวกับภาพเขียนของจิตรกรที่มักประดับอยู่ที่ข้างฝาในโรงแรมใหญ่ แล้ววนกลับไปผ่านหน้าโรงเรียนที่มีเด็กนักเรียนหญิงในชุดเขวาสีขาวมอมแมม และเด็กชายในเสื้อสีแดงกำลังวิ่งเล่นอยู่กลางแจ้งอย่างรื่นเริง

“เราทำอะไร ๆ ก็เพื่อคนพวกนี้ทั้งนั้น”

จอหนิพาเดินวนจนกลับบ้านมาอีกครั้งหนึ่ง ห้องรับแขกด้านหน้าที่เป็นชั้นล่างของเรือนหลังใหม่เปิดโล่งรอคอยอยู่ จอหนิพาผู้มาเยือนไปนั่งสนทนาต่อ หนังสือป่าเจ็ดชั้น ปัญญาปราชญ์ ของกรรณิการ์ พรหมเสาร์ และเบญจจา ศิลารักษ์ ถูกหยิบขึ้นมา

“นี่พะตี..”ผู้มาเยือนทำท่าจริงจัง “เล่มนี้เขาบอกว่าอย่างนี้ละ เดี่ยวจะอ่านให้พะตีฟัง”

ไม่เพียงแต่ความเชื่อที่ต่างกันของผู้คนต่างเผ่าพันธุ์เท่านั้นที่สร้างผลเสียต่อการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ลูกหลานปกากะญอเองทุกวันนี้ก็พูดกับผีไม่รู้เรื่องเหมือนบรรพชน ความกลัวต่อสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติที่มองด้วยตาเปล่าไม่เห็น จึงลดน้อยถอยลงไป ผู้เฒ่าต้องนำเอาความรู้มาสังเคราะห์ใหม่ให้อยู่ในรูปแบบที่เข้ากับยุคสมัย คุยกับลูกหลานรู้เรื่อง นำความเชื่อวัฒนธรรม ประเพณีให้กลับมาในใจคนอีกครั้งหนึ่ง ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงต้องปรับตัวเพื่อคงข้อมูมความดีให้ลูกหลานยึดเป็นหลักของชีวิต การตีความและการอธิบายใหม่ด้วยเหตุผลจึงมี

ความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับคนปกากะเอยุ่นใหม่ และพะตีจอนิ โอโตเซาก็เป็นผู้เฒ่าปกากะเอยุ่นผู้โดดเด่นตรงที่สามารถเชื่อมโยงให้เห็นได้ว่า อะไรคือความคิดที่อยู่เบื้องหลังพิธีกรรมแต่ละอย่างและสอดคล้องกับประเพณีความเชื่อของบรรพบุรุษอย่างไร

“ไซมัย พะตี”

จอนิมองหน้าคนถาม

“บู้...มันเป็นเรื่องของคนเขียน บู้เรื่องของผม ผมมีหน้าที่ถ่ายทอดแล้วก็ตีความคำของผู้เฒ่าให้เป็นจริง แต่คนจะมาตีความคำของผมอีกที่ ไม่ใช่หน้าที่ผมจะตีความ ฮ่า ฮ่า”

เสียงหัวเราะของจอนิดังก้องอยู่ในห้องรับแขกเล็ก ๆ ห้องนั้น

ผู้มาเยือนหันไปมองภาพของชายชนเผ่า โบหน้าค่านั้นเป็นประกายสว่างเพราะดวงตาอันเป็นประกาย และฟันขาวเป็นระเบียบ นี่คือชายรากหญ้า นี่คือชายยากไร้ เขาคือผลิตภัณฑ์ที่ดีที่สุดคนหนึ่งของคนปกากะเอยุ่น ของชนเผ่า

แม้ร่างกายเขาจะไม่โตใหญ่มีพลังกำลังเหมือนดีลูลาในนิทานที่เขาชอบ แต่เขาก็มีพลังชีวิตอยู่ในตัวมากเหลือเกิน การเกิดบนภูเขาทำให้เขาอยู่ใกล้ฟ้า มีดวงตามองเห็นความกว้างไกลของชีวิต การมีชีวิตอยู่ในตลบหลังน้อย และด้วยความยากไร้อันแสนสาหัสทำให้เขาอยู่ติดดิน และมีร่างกายอันสัมผัสได้กับความเป็นจริงของชีวิต และด้วยความเป็นของสองสิ่งที่ตรงกันข้ามนี้เอง จิตใจของเขาจึงกลมกลืนพร้อมในความขัดแย้งนั้น

ถ้อยคำของจอนิดังก้องขึ้นมาในหูอีกครั้ง

“โลกอายุเป็นล้านๆ ปี คนนะอายุร้อยปี มันก็แค่นี้เดียว..”

จอนิ โอโตเซาดีนรนต่อสู้อชีวิตมาห้าสิบห้าปีของชีวิต ในความไม่พร้อมสมบูรณ์ของชีวิต เขาทำอะไรให้มนุษย์และสังคมได้มากกว่าคนอื่นอีกจำนวนมากที่ประกาศตนเองว่าทำมากหลายร้อยเท่า

เพราะเขาสู้ชีวิตด้วยการเอาชีวิตบรรพบุรุษร่วมด้วย

เพราะเขาสู้ชีวิตอย่างคนเข้าใจชีวิต

เพราะเขาสู้ชีวิตอย่างคนใจพร้อมเพื่อคนอื่น

เพราะเขาสู้ชีวิตและพร้อมมอบชีวิตให้ป่าและแผ่นดินที่มีบุญคุณต่อเขา

วันนี้เขาจึงเป็นนายจอนิ โอโตเซา ราษฎรไทยเต็มขั้นที่ยึดถือได้อย่างภาคภูมิใจในผืนแผ่นดินนี้

บทส่งท้าย
“นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า....”

กรุงเทพฯ

วันที่.....

ถึง น้อง ๆ ชุมชนคนรักป่า

ในที่สุด พี่ก็เขียนสารคดีเชิงนวนิยายที่ว่าด้วยประวัติชีวิตของพะตึจอนิ โอโตเซา เสร็จเรียบร้อยแล้ว ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้จัดให้มีการนำเสนอผลงานเมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๔๔ ที่ผ่านมา โดยผลงานของพี่มีอาจารย์วรอนงค์ เนตรสุภลักษณ์ ศึกษานิเทศก์ระดับ ๘ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่เป็นผู้วิจารณ์ อาจารย์วรอนงค์เป็นผู้บุกเบิกเรื่องหลักสูตรวัฒนธรรมป่าเกาะอยู่ในเขตลุ่มน้ำแม่วางมาตั้งแต่ต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดเริ่มนั้นมาจากที่บ้านหนองเต่าเลยที่เดียว ดังนั้น ต้องถือว่า อาจารย์วรอนงค์เป็นผู้มีประสบการณ์โดยตรง ท่านก็ได้กรุณาวิจารณ์ข้อบกพร่องต่าง ๆ รวมทั้งแนะนำให้พูดถึงเรื่องความเป็นครูภูมิปัญญาของพะตึจอนิให้มากยิ่งขึ้นอีกสักหน่อย ในขณะที่เดียวกันบรรดาท่านผู้รู้ที่มาร่วมวิจารณ์ผลงานประวัติครูภูมิปัญญาท่านอื่น ๆ ก็ได้กรุณาวิพากษ์วิจารณ์งานของพี่แถมให้ด้วย นับว่าเป็นประโยชน์ยิ่งที่เดียว และประเด็นที่เห็นตรงกันหมดก็คือ การเขียนประวัติครูภูมิปัญญาส่วนใหญ่ยังไม่ได้อธิบาย “องค์ความรู้ของครูภูมิปัญญา” แต่ละคนอย่างชัดเจน

“มันอยู่กระจัดกระจาย ต้องอ่านอย่างมีสติจึงจะสามารถรวบรวมได้ “ดร.ปัญญา รุ่งเรือง หนึ่งในผู้วิจารณ์ท่านว่าของท่านอย่างนั้น

พี่ฟังแล้วก็เห็นด้วย เราเขียนประวัติของครูภูมิปัญญาเพื่อยกย่องเชิดชู “ภูมิปัญญา” ที่ครูแต่ละคนมี ดังนั้น หากเราทำไม่ได้ชัดเจนก็อาจจะถือเป็นความล้มเหลว

“เพราะเป็นผลงานที่จะนำไปศึกษาเพื่อเรียนรู้ ผมว่าน่าจะใช้แบบเดียวกับนิทานอีสปที่ว่า นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า” ดร.ปัญญาพูดเสริมอีก

พี่เกิดความคิดส่องสว่างขึ้นมาทันที ถ้าพูดเป็นภาษาเด็ก ๆ ก็คงว่า “ปิ้ง” จริงของ ดร.ปัญญา พี่เขียนผลงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ตั้งอกตั้งใจวางโครงเรื่องและใช้กลวิธีการนำเสนอแบบนวนิยายแล้ว หากต้องรื้อออกมาเขียนใหม่ก็คงเป็นเรื่องใหญ่ไม่น้อย และก็คงต้องหาทางทำให้แนบเนียนได้ยาก แต่หากใช้วิธี “นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า...” ก็จะเป็นเช่นเดียวกับบทสรุปของเรื่อง ที่กระจัดกระจายอยู่ตามที่ต่าง ๆ ก็จะมารวมกัน ใครไม่ยอมอ่านว่านิทานเรื่องนี้สอนว่าอะไรก็ไม่ต้องอ่าน ใครสติกระจัดกระจายไปแล้วไม่รู้ว่านิทานเรื่องนี้บอกอะไรก็ต้องอ่านสักหน่อย เพื่อให้เข้าใจกระจ่างแจ่มขึ้น

ขอบคุณ ดร.ปัญญา รุ่งเรือง พี่เข้าใจแล้วว่าเขามีนักวิจารณ์เอาไว้ทำอะไร

กลับมาที่เรื่องของพะตึจอนิของเรา หากเราจะขึ้นต้นว่า “นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า...” กับพะตึจอนิ เราก็คงต้องเขียนใหม่ว่า ประวัติชีวิตของพะตึจอนิ โอโตเซา สอนให้เรารู้ว่า การเติบโตขึ้นเป็น “ปราชญ์แห่งชุมชนเขา” (ตามคำประกาศของคณะกรรมการ “คนดีศรีสังคม”) หรือการเป็น

“บุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม”(ตามคำประกาศยกย่องของคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ) หรือการเป็น”ครุภูมิปัญญาไทย สาขาสิ่งแวดล้อม”(ตามคำของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ)ของจอห์น โอโดเฮา ไม่ใช่เกิดขึ้นเพราะหล่นลงมาจากฟ้า หรือเพราะใครคนใดคนหนึ่งเห็นชอบ ไม่ใช่เพราะเส้นสายหรือความสงสารจากใครคนใดคนหนึ่ง หากเป็นเพราะตัวของพะตัจจอห์น โอโดเฮาเองที่เต็มไปด้วยความพร้อม ในด้านต่าง ๆ ตามที่น้อง ๆ เองที่เคยไปคลุกคลีตีโมงกับพะตัจจอห์นเองก็คงจะเคยเห็นอยู่แล้ว

คุณสมบัติพื้นฐานของพะตัจจอห์นก็คือ การเป็นคนในวัฒนธรรมปกากะญอ วัฒนธรรมประเภทที่สืบทอดความเชื่อกันทางวิธีมุขปาฐะ คือปากต่อปาก คนปกากะญอ เป็นคนเคารพฟ้าดินและสิ่งแวดล้อม ซึ่งข้อนี้พะตัจจอห์นมีอยู่ในตัวตนโดยสมบูรณ์

เขาได้รับสืบทอดมาจากการเลี้ยงดูและการเป็นคนหนึ่งในชุมชน พะตัจจอห์นได้รับวัฒนธรรมมาแบบเดียวกับปกากะญอทุกคนคือ รับประทาน”นิทาน””ทา” และความฝัน พะตัจจอห์นจะเอ่ยอ้างถึง”ทา”บ่อยครั้ง เพราะเขาเรียนรู้ว่านี่คือความรู้ที่บรรพบุรุษของเขาสั่งสมมา เขาจึงเตรียมเก็บความรู้เหล่านี้โดยการถ่ายทอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้อยู่เป็นหลักเป็นฐานต่อไปในภายภาคหน้า โดยเขาเลือกวิธีเก็บในรูปแบบของภาษาปกากะญอและภาษาไทยไปพร้อมกัน ดังบทกวี”คำทา”เล่มแรกของเขาที่ตีพิมพ์ไปแล้ว และเล่มที่สองก็กำลังจะตามมา

นิทานก็เช่นเดียวกัน พะตัจจอห์นว่า นิทานที่แม่อุ๊ยพ่ออุ๊ยทั้งหลายเล่าให้ฟังในวัยเด็กนั้น ไม่ใช่เพียงแค่อ่านบันเทิง หากมันเป็นจิตวิญญาณของชาวปกากะญอที่จะต้องเก็บรักษาไว้ให้ลูกหลาน เขาจึงพยายามเล่านิทานให้ลูกหลานฟัง หรือรวบรวมคนแก่มาเล่านิทานเพื่อเก็บไว้ให้ลูกหลานในอนาคต ตามโครงการเรียนรู้จากผู้สูงวัยที่กำลังดำเนินการอยู่

ส่วนความฝันนั้น สำหรับคนโดยทั่วไปแม้จะดูเป็นความเลื่อนลอยและไม่สามารถควบคุมได้ แต่ดูเหมือนว่า สำหรับปกากะญอแล้ว ความฝันคือชีวิตของเขา พะตัจจอห์นฝันบ่อยครั้ง และแทบทุกครั้งฝันของเขาก็คือจิตสำนึกของเขา เขาจึงฝันว่าจะอยู่เลี้ยงพ่อแม่จนหัวหงอก หรือฝันว่าสามารถยิงธนูไล่ผีร้ายได้ รวมทั้งฝันเป็นสัญลักษณ์ว่าได้ลูกหญิงชายและตรงตามนั้น ความฝันเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า คนปกากะญอที่มีจิตสำนึกดี สามารถใช้จิตสำนึกนำทางได้ ซึ่งพะตัจจอห์นก็ได้ใช้จิตสำนึกที่ปรากฏในรูปความฝันของเขาเป็นกำลังใจในการใช้ชีวิตได้ดี

การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มาจากสามทางข้างต้นประสานเข้ากับการเรียนรู้จากการใช้ชีวิต ผ่านประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ล้วนแต่มีความหมายต่อการใช้ชีวิตทั้งสิ้น พะตัจจอห์นเป็นคนช่างคิด และไวต่อการเรียนรู้ ดังนั้น จึงไม่แปลกใจอะไรเลยที่เขาจะหาคำตอบจากความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุมีผล

หากถามว่า องค์ความรู้อะไรที่พะตัจจอห์นได้มา พี่ก็ว่า เป็นความรู้และความเข้าใจเรื่องชีวิตและธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คนปกากะญอรักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พวกเขาเรียนรู้ว่า ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและชีวิตเป็นหนึ่งเดียวกัน ดังนั้น การทำลายธรรมชาติ การทำลายสิ่งแวดล้อมจึงเท่ากับการทำลายชีวิต แต่การบอกตรง ๆ ก็คงไม่สามารถทำให้คนทั้งชุมชนเข้าใจได้ บรรพบุรุษของพวกเขาจึงใช้วิธีการสั่งสอนหรือบอกต่อกันมาในรูปของพิธีกรรม

ความฝัน บทบาทและนิทาน ซึ่งสืบทอดกันต่อ ๆ มาด้วย”ปาก” หรือที่นักวิชาการเรียกกันว่าวิธีมุขปาฐะ คือเล่าหรือขับลำนำหรือสั่งสอนกันในบ้าน ไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพิ่งมาไม่กี่คราวันนี้แหละที่พะตือจอนิและคนอื่น ๆ ร่วมกันทำหลักสูตรวัฒนธรรมปกากะญอขึ้นมา หรือพะตือจัดทำบันทึกคำทาชขึ้นมา

นี่คือส่วนที่น่าจะเรียกกันว่า “องค์ความรู้เดิม” ของจอนิ โอโดเซา อาจจะฟังดูยากสักหน่อยสำหรับคำนี้ แต่มันก็คือคำเดียวกับที่พะตือบอกเสมอว่า เขาไม่ได้คิดขึ้นเอง หากแต่เขาเอามาจากผู้เฒ่าที่สั่งสอนกันมา ปฏิบัติกันมาในหมู่บ้าน

ในขณะที่เดียวกัน ถ้าหากมีเพียงองค์ความรู้เดิม โดยไม่ปรับตัว พะตือจอนิก็อาจจะทำอะไรได้ไม่สำเร็จเท่านี้ แต่เพราะเขามี”องค์ความรู้ใหม่”เข้ามาเสริมด้วย หากพะตือจอนิ ไม่ได้เจอกับบาทหลวงเซกินนือตผู้เป็น”ความรู้ใหม่”ในชีวิต เขาก็อาจจะไม่อาจหาญและสง่างามเท่านี้ การที่พะตือได้ไปเรียนที่แม่ปอน เป็นการเพิ่มความรู้ใหม่ที่สำคัญ ความรู้ในห้องเรียนยังไม่สำคัญเท่าความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้โลกกว้างที่เพิ่มขึ้น ฝรั่งอย่างเซกินนือต ได้เปิดโลกแห่งความเข้าใจใหม่ให้พะตือมากมาย น้อง ๆ คงจะจำได้ว่าเวลาที่มีแขกขึ้นไปหาพะตือไม่ว่าจะเป็นไทยหรือฝรั่ง พะตือไม่เคยรู้สึก”เกร็ง”หรือ”หงอ”แบบชาวบ้านโดยทั่วไป จำได้ไหม ครั้งล่าสุด ที่มีนักศึกษาปริญญาโทชาวอินเดียที่ทำวิทยานิพนธ์เรื่องการบริหารจัดการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าในเมืองไทยไปสัมภาษณ์ พะตือยังนึกหน้าเขาเสียด้วยการตักคอว่า คำถามที่คุณถามมานี้ คุณมีคำตอบอยู่แล้วนี่นา เราก็งงหัวเราะกันครี้นว่า พะตือร้ายจริง ๆ แต่นั่นแหละที่พี่มองเห็นก็คือว่า พะตือไม่กลัวใคร พื้นฐานความเสมอภาคของมนุษย์ที่ได้มาจากการเรียนรู้จากเซกินนือตและคนอื่น ๆ เมื่อรวมเข้ากับการได้ไปเปิดหูเปิดตาในต่างประเทศ ผสานเข้ากับการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างการกระโดดลงไปต่อสู้อับความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ การร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือแม้แต่การทำเรื่องทัวร์ซัง ทำให้พะตือ”แน่น”ไปด้วยความรู้และความมั่นใจที่เพิ่มขึ้น

ถามกันแบบเดิมอีกว่า ตกลงองค์ความรู้ใหม่ที่พะตือได้มาคืออะไร ก็ตอบกันแบบชื่อ ๆ อีกนะว่า พะตือได้เรียนรู้เพิ่มเติมจากโลกภายนอกว่า **มนุษย์เท่าเทียมกันในความเป็นชีวิต และการที่จะให้ชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างงดงาม มนุษย์จะต้องมีวิถีการใช้ชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและคนอื่น ไม่ทำลายและไม่ทำร้ายกัน**

น้อง ๆ ก็คงเห็นเหมือนพี่ว่า พะตือจอนิ โอโดเซา ได้ผนึกความรู้ใหม่เข้ากับความรู้เก่าอย่างมั่นใจ ยามอยู่บนเวทีและพูดเรื่องสิ่งแวดล้อมและชีวิตให้คนอื่นฟัง เขาจึงสง่างาม และน่าเชื่อถือไม่น้อย แม้ว่าแวบแรกที่เราเห็นบางคนอาจจะประหม่นผิตพลาดเพราะเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่ดูตามสบายของพะตือก็ตามที พี่รับรองได้เลยว่า ใครที่ได้ฟังพะตือพูดสักครั้งสองครั้งก็จะรู้สึก”ทิ้ง”ในความคิดและถ้อยคำอันแสดงความ”ลุ่มลึก”และ”จริงใจ”

เมื่อรู้และเรียนรู้ชีวิตแล้วพะตือจอนินิมีได้อยู่เฉย สิ่งที่ทำให้พะตือจอนิได้ชื่อว่าเป็นครูภูมิปัญญาไทย สาขาสิ่งแวดล้อม ก็คือ การถ่ายทอดความรู้นั้นไปสู่คนอื่น ๆ ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การร่วมสร้างหลักสูตรวัฒนธรรมปกากะญอและการลงไปเป็นวิทยากรด้วยตนเองในที่ต่าง ๆ นั้นเป็นการอุทิศตนเพื่อการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการอยู่แล้ว

การปรากฏตัวบนเวทีอภิปรายต่าง ๆ อย่างไม่มีเงื่อนไข (บางครั้งเดินทางไกลมาก และด้วยความยากลำบาก) ก็คือการเผยแพร่ การถ่ายทอดความรู้ที่เขามีสู่สาธารณะอย่างสัมผัสได้ ได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง และมีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้พูดและผู้ฟังด้วย น่าเสียดายที่พะตัจฉินไม่ใช่คนประเภทวัตถุนิยม เขาจึงไม่เคยเก็บข้อมูลที่แสดงความสำคัญของตัวเขาเอาไว้เลย การไปพูดตามที่ต่าง ๆ จึงไม่ได้รับการบันทึกไว้ในรูปของสถิติ หากแต่ได้รับการบันทึกไว้ในใจของพะตัจฉินเองว่า “โอ๊ย ไปมามากแล้ว”

อย่างไรก็ดี การถ่ายทอดความรู้ที่สำคัญมากที่สุดของพะตัจฉิน ในความเห็นของพีก็คือ การที่เขาใช้ตัวเองเป็นแบบอย่างชีวิตที่คนอื่นสามารถเรียนรู้ได้ จอห์นใช้ตัวเขาเอง และครอบครัวของเขาเป็นแบบอย่าง เขามีชีวิตครอบครัวที่ดูแลกันและกันเป็นอย่างดี ริมู เป็นภรรยาที่อดทนและเป็นแม่ที่เลี้ยงดูลูกทุกคนมาโดยไม่มีปัญหา ลูกทุกคนก็รักและผูกพันกับพ่อแม่ ทั้งยังเข้าใจในสิ่งที่พ่อทำ มีลูกซึ่งสามารถสืบทอดความคิดของเขาได้ เรื่องราวของพูกกับพ่อในวันที่ถูกป่าไม้ล้อม หรือเรื่องที่พูกกับหอมลือเกือบตายในไฟ สะท้อนภาพความรักความผูกพันในครอบครัวได้เป็นอย่างดี วันที่พูกกับหอมลือเล่าเรื่องจะตายในไฟให้พีฟังนั้น ใครที่นั่งอยู่ด้วยก็คงจำได้ พูกเล่าไปก็กอดแม่ไป ส่วนหอมลือก็นั่งเยื้องอยู่ข้าง ๆ กิริยาท่าทางและอารมณ์ความรู้สึกขณะเล่าเรื่องนั้นเต็มไปด้วยสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่เรามองออกว่า ไม่มีวันขาดออกจากกันไม่ว่าวันใด รวมทั้งสายตาของพะตัจฉินที่นั่งฟังอยู่ในวันนั้นด้วย

ชาวบ้านหนองเต่าที่อยู่ร่วมเหตุการณ์ทุกเหตุการณ์ในวิกฤตชีวิตของคนหนองเต่า ไม่มีใครลืมพะตัจฉินได้ เพราะเขาเอาชีวิตของเขาอุทิศเพื่อการต่อสู้ให้แก่หมู่บ้าน ให้แก่ป่า น้ำ และฟ้าที่เขารัก แบบอย่างชีวิตเช่นนี้คือตัวอย่างสำหรับการเรียนรู้ที่ดีเยี่ยม แม้แต่เราผู้เป็นคนเมืองก็ยังอยากจะได้แบบอย่าง มาหาต้นไม้ม่าปลูก มาปรับปรุงสิ่งแวดล้อม ตามที่พะตัจฉินว่า

พะตัจฉิน โอโตเซา ไม่ใช่เทวดาหรืออศวินม้าขาวที่จะลุกขึ้นมาแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สะสมมายาวนานได้ในพริบตา และเขาเองก็คงไม่ต้องการเป็นภาพ”ปฏิมา”เช่นนั้น ไม่เช่นนั้น เขาคงไม่ก้าวลงจากการเป็นผู้ใหญ่บ้าน ดังนั้น การรู้จักตัวเอง การปล่อยอำนาจที่อยู่ในมือให้คนอื่น รวมทั้งการสอนให้คนอื่นเรียนรู้ที่จะรับผิดชอบชีวิตและสังคม ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้ภาพของพะตัจฉิน เป็นตัวอย่างที่มีชีวิตเลือดเนื้อ เป็นจริงและจับต้องได้ ไม่เลื่อนลอยหรืออยู่สูงเกินไป

น้อง ๆ ที่เคยขึ้นไปหนองเต่าบ่อย ๆ คงรู้ว่า พะตัจฉิน มีอะไรที่”ตลก”อีกหลายอย่าง อย่างที่มนุษย์ฟังมี บางอย่างก็เป็นเรื่อง”บกพร่อง”บางอย่างก็เป็นเรื่องกิเลสมนุษย์โดยปกติธรรมดา แต่ข้อบกพร่องหรือกิเลสเหล่านั้นเป็นเรื่องที่มีอยู่อย่างเป็นธรรมดาของมนุษย์ และผู้เป็นเจ้าของเองก็มิได้ขยายมันให้ใหญ่โตแต่อย่างใด ข้อนี้ ยิ่งทำให้พะตัจฉินมีความเป็นครูที่ติดดินมากขึ้น

น้อง ๆ ชุมชนคนรักป่าที่รัก การได้รู้จักกับพะตัจฉิน โอโตเซา เป็นความสุขอย่างยิ่งแล้ว แต่การได้เรียนรู้ชีวิตของเขาอย่างลึกซึ้งกลับเป็นความสุขยิ่งกว่า สุขตรงที่ว่า เราสามารถนำเอามาปรับใช้กับชีวิตของเราได้เสมอ ทั้งในแง่ของการการเรียนรู้ในฐานะปัจเจกชนคนหนึ่ง หรือในฐานะผู้นำชุมชน

เพื่ออยากจะจบจดหมายฉบับนี้แบบนิทานอีสปว่า นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า มนุษย์นั้นต่อ
ให้ตกอยู่ในความยากลำบากเดือดร้อนสักเพียงใดก็ตาม หากมีความเข้าใจชีวิตมากพอและพร้อม
ที่จะเรียนรู้ชีวิต มนุษย์ก็สามารถที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในลู่วงไปได้

พะตีจอนิ โอดีเซา คือตัวอย่างของมนุษย์หนึ่งในจำนวนนั้น

จากพี

ชมัฎกร แสงกระจ่าง

@@@@@@

บันทึกจากคนเขียน

ฉันจบสารคดีเชิงนวนิยายเรื่อง"จอห์น โอโดเชา-ปราชญ์นักสู้แห่งภูเขา"ลงไปแล้ว พอเขียนจบก็รีบเขียนบันทึกจากคนเขียนทันที เพราะกลัวจะลืมความ"สด"และความ"ซ่านใจ"ที่ได้ในการทำงานชิ้นนี้ สองคนแรกที่ฉันอยากขอบคุณเป็นอย่างยิ่งก็คือ คุณกรรณิการ์ พรหมเสาร์ และคุณเบญจา ศิลารักษ์ คนเขียน"ป่าเจ็ดชั้น ปัญญาปราชญ์"เพราะหากไม่มีป่าเจ็ดชั้น ปัญญาปราชญ์ ป่านนี้ฉันก็ยังคงเขียนเรื่องราวของพะตี่จอห์นไม่สำเร็จ

ฉันยังจำได้ว่า วันแรกที่เฟลอร์รับปากกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติว่าจะเขียนประวัติพ่อหลวงจอห์น โอโดเชา เมื่อประมาณเดือนมิถุนายนปีที่แล้วนั้น ฉันยังไม่รู้จักแม้สักนิดว่าจอห์น โอโดเชาเป็นใคร รู้แต่ว่าเลือกครุภูมิปัญญาคนนี้เพราะเห็นคำว่า "สาขาสิ่งแวดล้อม" แต่พอได้ยื่นเจ้าหน้าที่ของ สกศ.ทำหน้าที่ขานตีแล้วร้องว่า

"ดีค่ะ ฉันเลือกคนนี้นะดีแล้ว เขาอยู่บนดอย หาด้วยยาก"

ฉันสะดุ้งโหยง นึกในใจว่า กรรมอะไรอย่างนี้ แถมหลังจากนั้นอีกสามเดือนฉันก็ไม่ได้ทำอะไรให้ก้าวหน้าขึ้นเลย นอกจากไปซื้อป่าเจ็ดชั้น ปัญญาปราชญ์มาอ่าน เพราะเห็นข่าวพ่อหลวงจอห์น โอโดเชาออกโทรทัศน์ จนกระทั่งถึงเดือนตุลาคม พอรู้แน่ว่าอย่างไรก็ต้องเขียน ฉันก็ตัดสินใจโทรศัพท์หาคนเขียนป่าเจ็ดชั้น ปัญญาปราชญ์ น้องทั้งสองก็ขานรับด้วยดีชวนให้ประทับใจ แต่ตอนนั้นฉันยังหวังว่าน้องทั้งสองคนใดคนหนึ่งจะเป็นคนร่วมเขียน

แต่พอฉันเดินทางขึ้นไปเชียงใหม่ก็รู้ว่าฝันสลายเพราะน้องสองคนมีงานยุ่งมาก และข้อมูลที่มีในตอนเขียนป่าเจ็ดชั้นก็คือป่าเจ็ดชั้นที่เป็นเล่มนั้นแล้ว ฉันถามหาเทปน้องก็ยิ้ม ๆ บอกว่าไม่มี ตะเกียงตะกายที่ยิวหาคนช่วยเขียนไปทั่ว จนตอนหลังนนท์ทำท่าเหมือนจะมาช่วยแต่มีเงื่อนไขว่าต้องเขียนคนเดียว การนั้นก็เลยกลับเป็นว่า ฉันต่างหากที่ต้องเขียนคนเดียว

เดือนพฤศจิกายนฉันกลับไปเชียงใหม่อีกครั้ง คราวนี้เตรียมพร้อมขึ้นโดยการอ่านป่าเจ็ดชั้นฯ และประวัติของพ่อหลวงจอห์นในเล่มเชิดชูเกียรติ คนดีศรีสังคม ปี ๒๕๓๙ เรียบร้อย แถมด้วยการอ่าน ลิตเติ้ลทรี ของ ฟอว์เรสต์ คาเตอร์ ที่นุกแปลเสียอีกรอบหนึ่ง เพื่อดูกลวิธีในการเขียน พอไปถึงห้องอิวพาสันดอยในนามชุมชนคนรักป่า นั่นเป็นครั้งแรกที่ฉันได้เห็นพะตี่จอห์น ได้ไปจนถึงบ้านพะตี่จอห์น และรู้เลยว่า งานที่จะทำไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ

การได้ไปเที่ยวป่ากับพะตี่จอห์นที่ฉันล้มลุกคลุกคลานเสียหลายครั้งหลายหน แต่ก็ทำให้ฉันได้รำลึกถึงตัวเองในวัยเด็ก แต่ข้อมูลที่ได้อัดเทปมากรุงเทพฯ ก็เป็นเพียงส่วนน้อย พอลงมือเขียนก็รู้ว่าไม่พอ แถมยังต้องปรับหูกับเสียงภาษาไทยของพะตี่จอห์นอยู่นาน

ฉันกลับขึ้นไปเชียงใหม่อีกครั้งในเดือนธันวาคม ในงานसानใจคนรักป่า จับตัวพะตี่จอห์นพูดคุยเสียสองสามชั่วโมงโดยมีพฤษมนั่งเสริมด้วย เป็นการทำงานที่ตื่นเต้นดีแท้ พะตี่จอห์นก็ไม่ถือตัวเลยแม้แต่น้อย ยอมนั่งที่ลานจอดรถให้ฉันซักถามจนกระทั่งถึงเวลาอภิปราย ฉันก็อัดเทปเอาไว้ใช้อีก กลับมากรุงเทพฯ ฉันลงมือเขียนต่ออีก คราวนี้เขียนรวดเดียวยาว แต่เริ่มไม่แน่ใจในวิธีการของตนเอง เพราะบางส่วนฉันก็จินตนาการเอาเอง เนื่องจากจมนุ่มไม่รู้จักแสดงภาพใน

เชิงนวนิยายอย่างไร ได้พูดคุยกับอาจารย์สุวรรณา เกียรียงไกรเพ็ชร์ อาจารย์ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่เคยเป็นครูสอนกันมาก่อน และอาจารย์ก็เคยทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องของคนเฒ่ามาก่อน อาจารย์บอกกับฉันว่า

“เธอต้องลืมไปเลยนะว่า กำลังเขียนเรื่องพ่อหลวงจอนิ เธอต้องเขียนเรื่องของตัวละครที่ชื่อจอนิ..”

นั่นแหละ ฉันก็จึงพอตั้งหลักได้ แล้วก็ตั้งหน้าตั้งตาเขียนไปจนถึง ๑๕ บทซึ่งใกล้จบเต็มที จากนั้นก็ขึ้นเขียนใหม่อีกครั้งเมื่อต้นเดือนมีนาคม(วันกลับเครื่องบินระเบิดพอดี) คราวนี้ฉันขึ้นไปบ้านพระดีจอนิกับเก้อ อี๊ด และอันโดยอิวเป็นคนจัดการให้ตามเคย

ไปคราวนี้ ฉันตั้งใจว่าจะไปนอนบ้านพระดีจอนิสักสองคืน จะอ่านเรื่องให้พระดีฟังทั้งหมด แต่พอถึงเวลาเข้าจริง ๆ ฉันก็อ่านได้แค่บทที่สอง พอถึงตอนที่พระดีฝันว่าแม่มาหาและถามว่า ไม่ไปอยู่กับแม่หรือ พระดีก็ลุกพรวดพราดไปยื่นสิ่งขี้มูกอยู่ฟืด ๆ ฉันก็นึกว่าพระดีเป็นหวัด สักพักใหญ่พระดีก็ทำเสียงอู้อี้ตอบมาว่า

“นี่ถึงเรื่องเก่า ๆ แล้วมันเศร้า”

นั่นแหละ ฉันถึงรู้ว่าพระดีจอนิไปยื่นร้องไห้

นวนิยายทั้ง ๑๔ บทของฉันต้องแก้แทบทุกเหตุการณ์ เพราะจินตนาการของฉันล้ำหน้าพระดีจอนิไปมากเช่น ฉันให้พระดีฝันถึงผีร้ายตาแดง พระดีก็บอกว่าไม่เอาหรอก เพราะตอนนั้นฝันว่าเห็นภูเท่างั้นเอง อะไรอย่างนี้เป็นต้น จนในที่สุดฉันก็ค่อนข้างมั่นใจว่า ได้แก้ข้อมูลทุกจุดให้ตรงกับความเป็นจริง

ในเรื่องของภาษา ฉันบอกกับพระดีจอนิว่า ฉันพยายามทำให้ดูเป็นภาษากลางมากเพราะฉันไม่ชำนาญภาษาท้องถิ่นมากนัก และข้อสำคัญถ้าใส่ภาษาท้องถิ่นมากก็อาจจะทำให้อ่านไม่รู้เรื่อง ส่วนในด้านของชื่อคนที่เป็นจริง ฉันพยายามไม่ใส่ชื่อของคนนี้อาจทำให้เขาเสียหาย แต่สำหรับคนที่ลงชื่อแล้วเป็นไปในทางบวก ฉันพยายามคงไว้ แต่เชื่อว่าบางทีอาจผิดพลาด เพราะพระดีเองก็มักจำไม่ค่อยได้ ส่วนเรื่องข้อมูลที่ต่างกันจากเล่มอื่นเช่น อายุที่พระดีเป็นผู้ใหญ่บ้าน พี่สาวหรือพี่ชายที่เลี้ยงดูพระดี หรือวันเวลาที่ชุมนุมใหญ่ในปี ๒๕๓๘ ที่ลำพูนนั้นฉันได้แก้ไขให้ตรงตามข้อมูลที่ถูกต้อง รวมทั้งคำว่าปกากะญอ พระดีเป็นคนขอให้ใช้ว่า “กะ” แทนคำว่า “กะ” เพราะเสียงตรงกว่า

กลับมากรุงเทพฯฉันก็แก้และเขียนเรื่องของพระดีจอนิต่อ แต่งานที่มีเยอะอยู่แล้วทำให้ทำไม่ได้ต่อเนื่องตั้งใจ ปาเจ็ดชั้น ฯและประวัติในคนดีศรีสังคมก็ยังเป็นเรื่องหลัก แต่ข้อมูลใหม่ ๆที่ได้มาจากพระดีก็มีเป็นจำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่พบกับหอมลือเกือบจะตายในไฟ ฉันเขียนไปจินตนาการไปถึงชีวิตอันเต็มไปด้วยความหมายของพระดีไป ชีวิตของเขาข้างต้นเต็นมีสีสันเหมือนนวนิยายที่ไม่มีที่สิ้นสุด หรือกล่าวอีกทีก็คือนวนิยายมักจะเอามาจากชีวิตที่ต้นเต็นมีสีสันที่ไม่มีที่สิ้นสุดอย่างนี้เอง

วันนี้ฉันเขียนนวนิยายเชิงสารคดี หรือสารคดีเชิงนวนิยายที่ฉันไม่รู้แน่จบลงแล้ว คิดเข้าข้างตัวเองแบบนักเขียนว่าคงมีใครหลายคนร้องไห้เหมือนที่เจ้าของประวัติเขาเองก็ร้องไห้มา

แล้ว และเมื่อร้องไห้เสร็จ ฉันก็หวังจะให้เขารักป่า รักสิ่งแวดล้อมขึ้นอีกสักหน่อย คนละหน่อย ๆ โลกนี้ก็จะดูดีไปเอง

เขียนเรื่องนี้จบแล้ว ฉันประทับใจป่าและพะติจอนิจนบอกไม่ถูก เขาสมกับที่ได้รับการประกาศเกียรติให้เป็นครูภูมิปัญญาไทยจริง ๆ พะติมีทุกข้อของความเป็นครูภูมิปัญญาครบถ้วน คือ มีความจำเพาะกับท้องถิ่น มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูง มีความเคารพผู้อาวุโส เห็นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุ มีวัฒนธรรมเป็นฐาน และมีลักษณะพลวัต

เขาเป็นคนที่หาได้ยากในสังคมของเรา

อย่างไรก็ตาม ถ้าหากฉันไม่ได้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ โดย ดร.รุ่ง แก้วแดง ขอรับรอง บังคับและว่าจ้างให้เขียนแล้ว ฉันก็คงไม่ได้รับจักพะติจอนิกับป่า และก็จะไม่ได้เขียนสารคดีเชิงนวนิยายแบบนี้ (ที่ยังไม่เคยเขียนมาก่อน)

ความสุขที่ได้เจอคนพิเศษของสังคม แต่เป็นคนสามัญทำให้ฉันปลาบปลื้มใจ การได้รับจักพะติจอนิ คือการได้รับจักโลกและชีวิตที่งดงามอีกรูปแบบหนึ่ง แม้ฉันจะทำงานนี้เมื่ออายุไม่น้อยแล้ว และการเข้าไปหาข้อมูลเป็นความยากลำบากอย่างยิ่ง แต่ฉันก็ตั้งใจมากที่ได้ทำงานชิ้นนี้ เป็นความสุขอีกแบบหนึ่งของการเขียนหนังสือที่ฉันลิ้มไม่ได้เลยในชีวิตนี้

ขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติอีกครั้ง ส่วนพะติจอนินั้นฉันขอขอบคุณเต็มหัวใจ

ชัชยภร แสงกระจ่าง

๒๕ มีนาคม ๒๕๔๔

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ พรหมเสาร์ เบญจจา ศีลารักษ์. ป่าเจ็ดชั้น ปัญญาปราชญ์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๔๒
- เครือข่ายชาวบ้าน. เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ลุ่มน้ำ โดยกรมมีส่วนร่วมของประชาชน, วันที่ ๒๖-๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๓
- จอห์น โอโตเซา. บันทึกคำ"ทา": เชียงใหม่, กองทุนชุมชนรักป่า มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ, ๒๕๔๑
- ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ. ดินแดนแห่งทรัพยากร. สืบสานล้านนา. จัดพิมพ์ในวาระพิเศษ งานสืบสานล้านนา ๓-๖ เมษายน ๒๕๔๐
- ดอกไผ่. ทะโล้ ไม้บังตาผี. सानใจคนรักป่า. ฉบับหมอกลิ่นปีใหม่, เล่มที่ ๔๓ เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๔๓
- ถาวร กัมพลกุล. ปกาเกอญอ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. เสียงภูเขา. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔ สิงหาคม-ตุลาคม ๒๕๓๔
- นันทา เบญจศิริรักษ์ ศุภมาส เบญจศิริรักษ์. ละเมียดสิทธิคนบ้านป่า คนชายขอบแผ่นดินไทย. เชียงใหม่: มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ, ๒๕๔๒
- แนวคิดและทิศทาง. เอกสารประกอบการสัมมนา โครงการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ลุ่มน้ำ โดยกรมมีส่วนร่วมของประชาชน, วันที่ ๒๖-๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๓
- เบญจจา ศีลารักษ์. ดวงดาวทอผ้า จินตนาการในยุคจักรกล. सानใจคนรักป่า, ฉบับเก็บความจริงมาแล้ว เล่มที่ ๔๑ เดือนกรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๔๓
-ไร่ข้าว วิถีแห่งต้นธาร. สืบสานล้านนา. จัดพิมพ์ในวาระพิเศษ งานสืบสานล้านนา ๓-๖ เมษายน ๒๕๔๐
- ป่าไม้-ที่ดิน. เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยกรมมีส่วนร่วมของประชาชน, วันที่ ๒๖-๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๓
- พ่อเลป่า (เขียน). กัลยา วีระศักดิ์ ยอดระบำ (แปลและเรียบเรียง). คนปกาเกอญอ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สันผีเสื้อ, ๒๕๓๓
- ฟอร์เรสต์ คาร์เตอร์ (เขียน). กรรณิการ์ พรหมเสาร์ (แปล). ลิตเติ้ลทรี. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมล คีมทอง, ๒๕๔๓
- เล่าขานประสบการณ์. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๒
- วีระศักดิ์ ยอดระบำ. วันนี้เกิดอะไรขึ้นกับชาวเขา. เสียงภูเขา. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๓๖
- แสงดาว ศรัทธามั่นและคนอื่น ๆ. สัญจรสู่ต้นน้ำ. เชียงใหม่: โครงการต้นน้ำต้นชีวิต, ๒๕๔๓
- สุรพงษ์ กองจันทึก. ตำนานการเกิดของกะเหรี่ยง. เสียงภูเขา. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ พฤษภาคม-กรกฎาคม ๒๕๓๔

Auto.จอห์น โอโตเซา.สัมภาษณ์सानใจคนรักป่า ฉบับพิเศษกลางฤดูแล้ง,เล่มที่ ๔๔ เดือนมกราคม-
กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔